

**TÜRKİYE’DE MEDYA VE MUHAFAZAKÂR İKTİDAR
İLİŞKİLERİ BAĞLAMINDA DEMOKRAT PARTİ VE
ADALET VE KALKINMA PARTİSİ DÖNEMLERİNE
ELEŞTİREL BİR BAKIŞ**

Taşkın ERDOĞAN

Yüksek Lisans Tezi

Radyo Sinema ve Televizyon Anabilim Dalı

Doç. Dr. Adem YILMAZ

2015

Her Hakkı Saklıdır

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RADYO SİNEMA VE TELEVİZYON ANABİLİM DALI

Taşkın ERDOĞAN

TÜRKİYE’DE MEDYA VE MUHAFAZAKÂR İKTİDAR
İLİŞKİLERİ DEMOKRAT PARTİ VE ADALET VE KALKINMA
PARTİSİ DÖNEMLERİNE ELEŞTİREL BİR BAKIŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Doç. Dr. Adem YILMAZ

ERZURUM-2015

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Doç. Dr. Adnan YILMAZ... danışmanlığında, Tolga ERDOĞAN... tarafından hazırlanan
bu çalışma 14 / 08 / 2012 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Doç. Dr. Mustafa YILDIRIM
Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan Doç. Dr. Adnan YILMAZ İmza:

Jüri Üyesi Doç. Dr. Feriye S. ASLUN İmza:

Jüri Üyesi Yrd. Doç. Dr. İrfan H. DİRACU İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. / /

Prof. Dr. Mustafa YILDIRIM
Enstitü Müdürü

F-85/00/22.02.2012

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TEZ BEYAN FORMU

14/08/2015

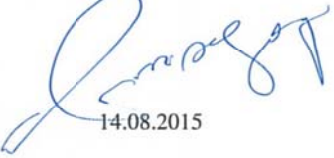
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlanmış olduğum " Türkiye'de Medya ve Muhafazakâr İktidar İlişkileri Bağlamında Demokrat Parti ve Adalet ve Kalkınma Partisi Dönemlerine Eleştirel Bir Bakış " adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- ☒ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
☐ Tezim/Raporum sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
☐ Tezimin/Raporumun yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

14.08.2015

Taşkın ERDOĞAN

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	IV
ABSTRACT	V
ÖNSÖZ.....	VI
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE MUHAFAZAKÂRLIK KAVRAMININ TEORİK VE KURAMSAL GELİŞİMİ

1.1. SİYASAL BİR DOKTRİN YA DA FELSEFİ BİR İDEOLOJİ OLARAK MUHAFAZAKÂRLIK.....	9
1.2. SİYASAL MUHAFAZAKÂRLIĞIN ÖNEM VERDİĞİ KURUMLAR VE KAVRAMLAR.....	11
1.2.1. Din ve Geleneği Özneleştiren Muhafazakârlık.....	11
1.2.2. Muhafazakârlığın Aileyi Muhafaza Etme Zorunluluğu.....	12
1.2.3. Mülkiyet Kavramı Ekseninde Özendirilen Özel Mülkiyet Kavramı	13
1.2.4. Birey ve Toplum Anlayışı.....	15
1.2.5. Düzen Devlet ve Otoriteye Saygılı Olma	19
1.2.6. Muhafazakârlığın Demokrasi ile İmtihanı	19
1.3. MUHAFAZAKÂR DÜŞÜNCENİN ORTAYA ÇIKIŞINDAN ÖNCE DÜNYADA YAŞANAN GELİŞMELER VE AYDINLANMA FELSEFESİ...21	
1.4. AYDINLANMANIN SALT RASYONALİZMİNE İLK KARŞI DURUŞ: ROMANTİZM	23
1.5. DEVRİM SONRASI SİYASAL MUHAFAZAKÂRLIĞIN ORTAYA ÇIKIŞI	25
1.6. MUHAFAZAKÂR TEORİNİN COĞRAFİ TASNİFİ VE DÖNEMSEL GELİŞİMİ	28
1.6.1. Fransız Muhafazakârlığının Dayandığı Temeller ve Gelişim Süreci	28
1.6.2. Alman Muhafazakârlığının Dayandığı Temeller ve Gelişim Süreci	33
1.6.3. İngiliz Siyasal Muhafazakârlığı ve Edmund Burke	36

1.6.4. Muhafazakârlığın Yeni Bir Kimlikle Etkin Bir Alana Taşıyan Amerikan Muhafazakârlığı	38
1.7. DÖNÜŞEN MUHAFAZAKÂRLIĞIN FARKLI YORUMLARI.....	40
1.8. LİBERAL DÜŞÜNCENİN ETKİSİNDE GELİŞEN YENİ SAĞ VE YENİ MUHAFAZAKÂRLIK ANLAYIŞLARI	43
1.8.1. Yeni Sağ.....	43
1.8.2. Yeni Muhafazakârlık	48

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK MUHAFAZAKÂRLIĞININ TARİHSEL SEYRİ VE TÜRKİYE'DE MUHAFAZAKÂRLIK

2.1. TÜRK MUHAFAZAKÂRLIĞINA YÖN VEREN DÜŞÜNÜRÜLER	53
2.1.1. Türk Klasik Muhafazakârlığı: Yahya Kemal Bayatlı ve Ahmet Hamdi Tanpınar	54
2.1.2. Cumhuriyetçi Muhafazakârlık: Peyami Safa	54
2.1.3. Milliyetçi Muhafazakârlık	55
2.1.3.1. Remzi Oğuz Arık.....	55
2.1.3.2. İsmail Hakkı Baltacıoğlu	56
2.1.3.3. Mümtaz Turhan	57
2.1.3.4. Nurettin Topçu.....	58
2.1.3.5. Erol Güngör	59
2.2. TÜRK MUHAFAZAKÂR DÜŞÜNCESİNDE DİNİ TEMEL ALAN DÜŞÜNÜRLER.....	60
2.2.1. Sait Halim Paşa	60
2.2.2. Mehmed Akif Ersoy.....	61
2.2.3. Necip Fazıl Kısakürek	62
2.3. LİBERAL MUHAFAZAKÂRLIK: ALİ FUAD BAŞGİL	62
2.4. TÜRK KÜLTÜREL MUHAFAZAKÂRLIĞI: HİLMİ ZİYA ÜLKEN	63
2.5. TANZİMAT'TAN CUMHURİYET'E MUHAFAZAKÂR DÜŞÜNCE	64
2.6. CUMHURİYETİN KURULUŞUNDASIN ÇOK PARTİLİ DÖNEME MUHAFAZAKÂRLIK.....	69
2.6.1. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası.....	73

2.6.2. Serbest Cumhuriyet Fırkası	75
---	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DEMOKRAT PARTİ VE ADALET VE KALKINMA PARTİLERİ DÖNEMİNDE MEDYA YAPISI VE İKTİDARIN MEDYAYA ETKİSİ

3.1. MEDYA İKTİDAR İLİŞKİLERİ BAĞLAMINDA DEMOKRAT PARTİ VE ADALET VE KALKINMA PARTİSİ DÖNEMİ	77
3.2. DEMOKRAT PARTİ İLE SİYASİ VE BÜROKRATİK ETKİNLİK KAZANAN TÜRK MUHAFAZAKÂRLIĞI.....	79
3.3. MUHALEFET DÖNEMİNDE DEMOKRAT PARTİ VE BASIN	85
3.4. 1950 SONRASI İKTİDARIN BASININI VE BASININ İKTİDARINDA YAŞANAN DÖNÜŞÜM	86
3.5. YASAL DÜZENLEMELERLE SAĞLANAN ÖZGÜRLÜĞE DAYALI İLK DÖNEMDE BASININ KONUMU	87
3.6. BASINA SAĞLANAN DESTEKLERİN OLUŞTURDUĞU YENİ MEDYA YAPISI	88
3.7. CHP’NİN GAZETESİ ULUS’TAN DP’NİN GAZETESİ ZAFER’E BASININ DÖNÜŞÜMÜ	90
3.8. YIĞINLARI ETKİLEYEN KİTLE GAZETELERİ: HÜRRİYET VE MİLLİYET	93
3.9. DEMOKRAT PARTİ’NİN BASIN VE YAYINDA DOĞRUDAN SAHİPLİĞİ	95
3.10. BASINA KARŞI BASKICI YILLAR VE DÜZENLEMELER.....	98
3.11. SİYASAL İSLAMCI GELENEKTEN MUHAFAZAKÂR DEMOKRAT KİMLİĞE AKP	110
3.12. 1980’DE 2002’YE MEDYA YAPISININ GENEL HATLARI	117
3.13. KENTİN ELİTLERİNDEN TAŞRA’NIN ÖTEKİLERİNE AKP İKTİDARININ MEDYASI.....	119
SONUÇ.....	126
KAYNAKÇA	135
ÖZGEÇMİŞ.....	143

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TÜRKİYE’DE MEDYA VE MUHAFAZKAR İKTİDAR İLİŞKİLERİ
DEMOKRAT PARTİ VE ADALET VE KALKINMA PARTİSİ DÖNEMLERİNE
ELEŞTİREL BİR BAKIŞ**

Taşkın ERDOĞAN

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Âdem YILMAZ

2015, 149 Sayfa

Jüri: Doç. Dr. Adem YILMAZ

Yrd. Doç. Dr. Emre Ş. ASLAN

Yrd. Doç. Dr. İrfan HİDİROĞLU

Felsefi bir düşüncenin bir argümanı olmasının yanı sıra siyasi hayatın ve gündelik yaşamın içinde kullanılan muhafazakârlık kavramının yaklaşık iki yüzyıllık bir geçmişi vardır. Kavram kendi söylemi içinde gelişerek farklı kültür ve coğrafyalarda farklı şekillerde yorumlanmıştır. Muhafazakâr düşünce içinde bulunduğu zamanın ve bölgenin düşünce yapısı ile eklemlenerek, karşı durduğu değişimin süzgecinden geçerek günümüzde de etkisini hem siyasal hem de düşünsel hatta göstermektedir

Bu çalışmada öncelikle dünyadaki muhafazakâr fikrîsel bakiyenin incelenmiştir. Ayrıca Türkiye’deki düşünsel ve politik yansımaları bu düşünceye katkı sağlayan düşünürlerin fikirleri ile açıklanmıştır. Bunun yanı sıra siyasal iktidar olan “Demokrat Parti ve Adalet ve Kalkınma Partisi” örnekleri üzerinden medya ile olan ilişkileri eleştirel bir bakış açısıyla ifade edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Muhafazakârlık, medya, siyasal iktidar, Demokrat Parti, Adalet ve Kalkınma Partisi

ABSTRACT
MASTER’S THESIS
IN TURKEY MEDIA AND CONSERVATİSM GOVERNMENT OF RELATİON
DEMOKRAT PARTY AND ADALET AND KALKINMA PARTY OF PERIODS
CRİTİCAL A VİEW

Taşkın ERDOĞAN

Advisor: Doç. Dr. Âdem YILMAZ

2015, Page: 149

Jury: Assoc. Prof: Dr. Adem YILMAZ

Assist. Prof. Dr. Emre Ş. ASLAN

Assist. Prof. Dr. İrfan HİDİROĞLU

Conservatism concept of exist philosophical a opinion of become argument besides in political and daily life of using rough two century. The concept within self-discourse developing is interpreted variety shapes in the different culture and geographys. Conservatism idea shows that its inclusion time and region of structure with articulate, also it take a stand against cahnge filtering its effect as both political and intellectual in today.

In this work is examined conservatism intellectual of accumulation primarily in word. Also İn Turkey ideal and political reflections was explain contributing with thinkers of opinions. In addition to this political government become “Democrat Party and The Justice Adalet and Devolopment Party of” was worked examples over relation cirritical point of. stating wih media.

Keywords: Conservatism, Media, Political Power, Democrat Party, The Justice Adalet and Devolopment Party

ÖNSÖZ

Aydınlanma felsefesi düşünce yapısının teorik fikrîsel alt yapısını hazırladığı Fransız İhtilali, beklenildiği gibi huzuru ve refahı getirmek yerine salt aklın hâkimiyetini merkeze alıp insanoğlunun geçmişinden taşıdığı tüm değerler silsilesini yok sayamasın bir sonucu olarak kargaşa ve terörün hazırlayıcısı olarak değerlendirilmektedir. Devrim sonrası yaşanan bu olaylar aynı zamanda insanların içinde olan muhafaza etme dürtüsünü ve geçmişe olan özleminin ortaya çıkarılması gerektiğini savunan muhafazakâr düşünce yapısının da temellerinin atıldığı dönemdir.

Bu çalışmada kuramsal olarak muhafazakâr felsefenin düşünsel arka planı farklı yorumlanan şekillileri ile Türkiye’deki yansımaları ve muhafazakâr bakiyeye katkı sağlayan düşünürler ekseninde açıklanmaya çalışıldıktan sonra politik bir unsur olarak kullanarak güçlü bir şekilde tek başına iktidar olan Demokrat Parti ile Adalet ve Kalkınma Partisi’ni muhafazakâr kimlikle örtüşen söylem ve politikalar ile temellendirilmeye çalışılmıştır. Ayrıca bu partilerin iktidarlara döneminde kitle iletişim araçları üzerinde kurmaya çalıştıkları hegemonya medya iktidar ilişkileri bağlamında eleştirel bir dille açıklanmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmanın bu noktaya gelmesinde emeği geçen kıymetli ailem ve değerli eşime, tezimin hazırlanma sürecinde dünyaya gelerek dünyamızı güzelleştiren biricik kızım Zümra Nur’a, sevgili dostlarıma ve meslektaşlarıma, eğitim hayatımda katkılarının karşılığı ifade edilmeyecek noktada olan başta danışmanım Doç. Dr. Adem YILMAZ olmak üzere yetişmemde emeği geçen tüm hocalarıma sonsuz teşekkür ederim.

Erzurum – 2015

Taşkın ERDOĞAN

GİRİŞ

Bir düşünce biçimi olarak felsefi alt yapısı inşa edilmemiş olsa da muhafazakârlığın tarihi en az insanlık tarihi kadar eskidir. İnsanoğlu her zaman geçmişine ait değerleri önemsemekle birlikte toplumsal hayatında yer edinmiş alışkanlıklarının birden bire yıkılmasını tasvip etmemiştir. Her ye veya yenilik eskini gizemini ve kabul edilirliliğini en kısa yoldan yok etmek için değişimin yönteminde çoğu zaman baskıcı bir tavrı tercih etmiştir. Dolayısıyla devrimler aniden toplum hayatına girmelerini dezavantajı ile genel kabul görmeleri kalıcı olmamış insanlar her fırsatta birikerek ilerlettiği değerlerin takipçisi olmuştur.

Bu bağlamda modern dünyada muhafazakâr felsefi düşünce J. Locke'un dayandığı saf akıl yerine David Hume'un önemseydiği tecrübeye önem vermiştir. Bu bağlamda devrimlerin rasyonel bakış açıları ile yok saydığı dini ve geleneği merkeze koyan muhafazakârlık toplumsal devamlık adına aileye büyük önem vermiştir.

Bireye kimlik ve kişilik kazandıran bir bireyi içsel olarak onur ve güç dürtüleri ile destekleyen bir olgu olarak özel mülkiyet kavramı özendirilmiştir. Ayrıca aydınlanma felsefesini gereğinden fazla önemseydiği bireyi sınırlı ama değerli bir varlık olarak gören muhafazakâr felsefe; toplumu ön plana çıkarırken sadece yaşayanların değil geçmiştekilerinde katkısının olduğu bir sosyal olgu olarak düşünür.

Toplumun düzensiz ve otoritesiz varlığını sürdürmeyeceğini öne süren muhafazakâr düşünürler düzen ve otoritenin sağlanması, toplumsal sürekliliğini sekteye uğramaması içinde devletin varlığının gerekli olduğunun altını çizerler. Sınırlı bir varlık olarak gördüğü bireyin yaşamını sürdürmesi için bir üst otoriteye ihtiyacı olduğunu iddia ederler.

Muhafazakâr felsefe demokrasi ile olan imtihanında ise demokratik bir yapıyı kendi kırmızıçizgilerini aşacak, düzeni bozup kaosa neden olacak bir yönetim biçimi olarak değerlendirmiştir. Bu yüzden demokrasi ile ilişkisinde şüpheli bakış açısını yeğlemiştir. Ortaya çıktığı günden itibaren halk yönetimi yerine aristokrasi seçen muhafazakâr düşünce bu anlamda şüphesini derinleştirmiştir. Zaten özellikle klasik muhafazakârlığın sahip olduğu organik toplum anlayışı demokrasini övdüğü eşitlik, özgürlük gibi ilkelerle çelişmektedir.

Kendisini hep öteki üzerinden tanımlayan muhafazakâr düşüncenin ne olduğunu anlamak aynı zamanda neyin karşısında olduğunu da anlamayı da gerektirir. Bu yüzden aydınlanma felsefesi ve onun zemmini hazırlayan Rönesans ve reform hareketlerini de iyi anlaşılması gerekmektedir. Ayrıca muhafazakâr düşüncenin ilk tohumları kendisi edebiyat ve sanata göstermeye çalışan romantizm felsefesi ile atmıştır. Ancak düşüncenin siyasal ve felsefi bir doktrin olarak ortaya çıkışı için aydınlanmanın yol açtığı teknolojik gelişmeleri sanayi devrimini ve Fransız ihtilalini beklemek gerekecektir.

Giddens'in belirttiği gibi "Her şeyden önce Fransız Devrimi'nin büyüyen güçlerine karşı Eski Düzen 'in özellikle de Katolikliğin bir savunması olan muhafazakârlığın sorunsal alanı devrimin yarattığı değişim ya da devrimin kendisi değil yöntemidir. Edmund Burke 'nin sistematik olarak temellerini attığı muhafazakâr felsefe onun sonrasında iki şekilde gelişimini sürdürmüştür. Bunlardan ilki Fransa örneği başta olmak üzere Kıta Avrupa'sında ortaya çıktığı şekliyle devrimi bütün sonuçlarıyla reddeden tepkici muhafazakârlık, diğeri ise Anglo-Amerikan dünyasının ılımlı muhafazakârlığıdır.

Bu sınıflandırmalardan Kıta Avrupası düşüncesi ekseninde değerlendirilen Fransız muhafazakârlığı devrimi doğrudan yaşamış ve sonuçlarına katlanmış olmanın verdiği bilinçaltı ile tıpkı devrimi gibi sert ve katı bir karşı duruş sergilemiştir.

Kıta Avrupa eksenli muhafazakâr düşüncenin önemli bir sacayağı olan Alman muhafazakârlığı felsefi temelleri daha güçlü bir anlayış geliştirmiş, modern hayata ve düşünceye karşı romantik bir tepki ortaya koymuştur. Romantik muhafazakârlık olarak kabul edilen bu düşünce biçimi kentleşme sanayileşmenin yarattığı duyarsız bir toplumu bu yeniliklerin kötülüklerinden muhafaza etmek için duyguya dayalı bir bakış açısı sergilemiştir.

Muhafazakârlık her ne kadar devrimin sonuçlarını doğrudan yaşayan Fransa'da ortaya çıkmış olsa da devrimin sıcak günlerinde bu büyük dönüşüm projesine en sert tepkiler İngiltere'den gelmiş ve İngiliz düşünür ve parlamenter Edmund Burke söz konusu tepkilerin sözcülüğünü yapmıştır. Edmund Burke, Fransız Devrimi'ne karşı eleştirilerini "Fransız Devrimi Üzerine Düşünceler" isimli kitabında dile getirmiş ve kendisinden sonra bu düşünce etrafında fikir geliştiren birçok düşünürü ilham kaynağı

olmuştur. İngiliz muhafazakârlığı Katı ve uzlaşmaz bir tavır yerine demokrasi ve monarşiyi, liberalizm ve muhafazakârlığı bir arada tutacak kadar enek ve ılımlı bir bakış açısı vardır. (Safi, 2007: 49). Bu anlayış onun pragmatist yapısından kaynaklanır. Aslında faydacı bu bakış açısı genel olarak muhafazakârlığın temel karakteristiklerinden biridir. Bu muhafazakârlığını diğer bir önemli özelliği ise gelenekçi olmasıdır. Siyaset felsefesini otoriter bir anlayışla vatanseverlik temeline oturtan İngiliz muhafazakârlığı gelenekçi kimliği ile de geçmişin kurumlarından ayrılmamsak gerektiğini düşünür.

Devrimi Avrupa örneğinden farklı yaşayan ve demografik yapısı ve kuruluş felsefesi farklı olan Amerika da ise Kıta Avrupa örneğinden farklı olarak liberal düşünce ile eklemlenen daha ılımlı bir muhafazakâr düşünce ortaya çıkmıştır. Her ne kadar kuruluşundan itibaren egemen görüşü liberalizm olarak belirlese de özellikle 1929 Büyük Bunalımından ve İkinci Dünya savaşından sonra Amerikan muhafazakârlığı önemli bir şekilde ön plana çıkmaya başlamıştır (Vural, 2011: 55)

Değişimin karşısında aldığı katı tutumun sonucunda karşısında durduğu olumsuz durumların zamanla ortadan kalkması savunma tezinin teorik arka planını kaybeden muhafazakârlık savunduğu gibi kökten ve ani bir değişimle olmasa da zaman içerisinde evrilerek klasik muhafazakârlıktan yeni sağa ve yeni muhafazakârlığa doğru yol almış ve dünya siyasetinde etkin propaganda aracı olarak kullanılmıştır. Refah devleti uygulamalarının karşılık bulmadığı bir dönemde devletin küçülmesi gerektiğini düşünen yeni sağ fikri 20. yüzyılla birlikte sadece tepkisel bir hareket olmaktan öteye geçmiş karşıtı ile var olma hezeyanından kurtulmuş aksiyoner bir harekete dönüşmüş, iktidarın arkasındaki sosyolojik ve politik bir güç olmuştur.

Yanardağ'ın tanımlaması ile Amerika'da ortaya çıkan ve çizgileri soğuk savaş dönemini ikinci yarısında netleşmeye başlayan yeni muhafazakârlık sosyalist sistemin baskısı sonucu Batılı ülkelerdeki halkçı ve toplumcu kazanımlara karşı tepki olarak gelişen "reaksiyoner bir burjuva tavrıdır. Düşüncesini destekleme adına birleşik bir sav olan düşünceyi sınıflandırırken iktisadi olarak ultraliberal bir program ile ideolojik olarak muhafazakâr/gerici bir anlayışın eklektik siyasal ifadesi olarak açıklamaktadır (Yanardağ, 2013: 39). Yine Giddens yeni muhafazakârlığı tanımlarken felsefi olmaktan çok sosyolojik bir olgu olduğuna vurgu yapar

Çalışmamızın ikinci bölümünde ele aldığımız Türk muhafazakârlığı ise Osmanlı döneminde yapılan Tanzimat ve Islahat hareketlerinin çözümsüzlük getirmesi sonucu ortaya çıkmış; değişimin içselleştirilmeden, tedricen yapılmak yerine taklidi bir zihniyetle dönem dönem topluma karşı yapılan psikolojik baskılarla hayata geçirmesini eleştirerek yola çıkmıştır. Bu dönemden başlayarak gelişen Türk muhafazakâr düşüncesine birçok yazar ve siyaset adamı görüşleri ile yön vermiş ve şekillendirmiştir. Türk düşünce yapısının Osmanlı son döneminden başlayan muhafazakâr tepkinin özellikle 1940'lı yıllarla birlikte muhafazakârlığa farklı bir çıkış noktasından bakmaya başladıkları görülmektedir. Sait Halim Paşa'nın başlattığı Ahmet Cevdet Paşa ve birçok İslamcının bulunduğu bu gruba Necip Fazıl'ında eklenmesi ile İslamcı bir muhafazakâr düşüncenin etkin kılınmaya çalışıldığı söylenebilir. Ayrıca Bir diğer grup ise Milliyetçi muhafazakâr fikirleri ile öne çıkan Nurettin Topçu, Mümtaz Turhan, Erol Güngör, Semiha Ayverdi ve Abdülhak Şinasi bu isimlerin öne çıktığı bakış açısıdır. Bunun yanı sıra Türk muhafazakârlığının cumhuriyeti kuruluş yıllarında Ahmet Ağaoğlu, Hilmi Ziya Ülken, Mustafa Şekip Tunç, Yahya Kemal, Ahmet Hamdi Tanpınar, İsmail Hakkı Baltacıoğlu ve Peyami Safa gibi yazarların katkıları ile şekillendiğini söyleyebiliriz (Yıldız, 2011: 191). Diğer bir muhafazakâr sav ise başını Ali Fuat Başgil'in çektiği muhafazakârlıkla liberalizmi ahlaki bir düzen arayışı için sentezlemeyi öngören liberal muhafazakâr felsefedir (Sezik, 2013: 317).

Cumhuriyetin kurulması ile birlikte muhafazakâr düşünce devrimlerin uyguladığı sert tutum ve yöntem karşısında fazla gelişemeyerek bir fetret dönemi yaşamıştır. Osmanlı'nın son döneminde başlayan yenilik hareketleri düşünce olarak var olan düzeni tamamen yıkmayı değil sadece onarmayı planlarken cumhuriyet yeni bir ülke kurmanın yeni bir rejimin gereği olarak eski olan her şeye karşı ve yerine doğrudan yenisini koyma üzerine inşa edilmiş bir inkılap hareketini savunuyordu. Muhafazakârlık ile Kemalizm arasında diyalektik bir ilişki kuran Aktaşlı'ya göre Türkiye'de muhafazakâr düşünce radikal bir modernleşme hareketi olarak gördüğü Kemalizm'e karşı çıkarken Mustafa Kemal'i ve düşüncelerin yermek yerine tedrici bir değişim şerhini koyarak onu yüceltme yolunu seçmişlerdir (Aktaşlı, 2011: 150). Sonuç olarak Türk muhafazakârlığı toplumu geçmişinden kopardığını iddia ettiği devrime karşı iç sesi kadar gür bir dışsal tepki cesaretinin göstertememiş orta yol bulmanın yöntemlerini arayarak düşüncelerini ifade etmeye çalışmıştır. Bu dönemde muhafazakâr düşünce merkezli fikirlere "gerici l

yaftası vurulması ve kimi zaman doğrudan rejim düşmanı olarak algılanması sonucu yönetimin sert tavır alması sonucunu doğurmuştur. Bu durum Türk Muhafazakâr düşüncenin entelektüel birikimini yavaşlatmasının yanı sıra politik bir söylem geliştirmesini de geriletmiştir. Böylece bir düşünceyi bir araç olarak kullanarak ülkeyi yönetme şansı Demokrat Parti dönemine kadar bazı kısa dönemli denemeler haricinde ötelenmiştir.

Siyasal anlamda ortaya çıkan bu kısa dönemli çıkışların ilki Ali Fuat (Cebesoy), Kazım Karabekir, Rauf (Orbay), Refet (Bele), Adnan (Adıvar), İsmail (Canbulat) gibi aralarında Milli mücadele yıllarının etkin komutanlarının olduğu bir grubun 17 Kasım 1924'te "Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası" adlı Türkiye'nin ilk muhalefet partisi olarak adlandırılan aynı zamanda muhafazakâr kimliği ön çıkan siyasi oluşumdur. Daha sonra kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkası da kısa dönemli olmuş ve muhafazakâr iktidar kelimesin tam anlamı ile olmasa da kısmen telaffuz edilebilmesi için Demokrat Parti'nin kuruluşunu ve 1950 seçimlerini beklemek gerekecektir.

Çalışmamızın son bölümünde ise dönemleri farklı olmakla birlikte iktidara geliş biçimleri, şartların ortaya çıkardığı durumlardan istifade etmeleri, politik söylem ve düşünsel yapıları ile Türkiye'de merkez sağı güçlü iktidarlarını elde etmiş olan Demokrat Parti ve Adalet ve Kalkınma Partisi'nin muhafazakâr kimlikleri tartışılmıştır. Ayrıca bu dönemde meyanın yapısı yaşadığı dönüşümler, verilen destek ya da uygulanan baskılar minvalinde medya ve iktidar ilişkileri ele alınarak karşılaştırılmaya çalışılmıştır. Neticede fikirsel bakiyesi ve siyasal alandaki başarısını öteleyen muhafazakâr düşünce Demokrat Parti iktidarı ile filizlenmeye 1980 sonrası liberal politikalar içinde yetismeye başlamış ve nihayet 2001 sonrası Adalet ve kalkınma Partisi ile demokrat kimlikle de birleşerek düşünsel ve politik nüfuz alanı genişletmiştir. Bu genişleme iktidarların meşruiyetlerini sağlamada en önemli araçlarından bir olan medyayı da şekillendirmeleri gerektiği sonucunu ortaya çıkarmıştır. Bu sebeple bu partiler iktidarları döneminde merkez olarak tabir edilen medya ile bazen çatışmış bazen de işbirliği yapmıştır. Ayrıca kendi medyasını oluşturmaya çalışmış ve devlet imkânlarını da kullanarak desteklemeye çalışmıştır. Ayrıca iktidara geldikleri ilk dönemde vaat etikleri özgürlükçü anlayışlarını halktan aldıkları oy desteği ile diğer iktidar dönenlerinde baskıya ve sansüre dönüştürdükleri için de eleştiriler almışlardır. Demokrat Parti'nin Güneş Matbaacılık ve Zafer ile Havadis gazeteleri üzerinden yaptığı

kendi medyasını oluşturma girişimleri doğrudan sahiplik noktasına kadar gelmiş hatta bankalardan çekilen kredi partiye borç olarak verilmiştir yine benzer durumda Adalet ve Kalkınma Parti TMSF'ye devredilen Sabah Gazetesi ve ATV televizyonunu haklarını akrabalık ilişkisi olan Çalık Grubu'na devlet bankalarından alınan uygun kredilerle devrini sağlamıştır. Bu iki olay benzer söylem geliştiren liberal ve muhafazakâr çizgide iktidar olan iki siyasi partinin medya ile olan ilişkiler ve dönemlerindeki medya yapısı arasındaki benzer yönler dikkat çekmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE MUHAFAZAKÂRLIK KAVRAMININ TEORİK VE KURAMSAL GELİŞİMİ

Muhafazakârlık kavramı yaklaşık iki yüz yıldır literatürde ve siyaset felsefesinde yer almaktadır. Kavramsal isimlendirmeden de anlaşılacağı üzere muhafazakârlık muhafaza etmek yani korumak kökünden gelir. Eski düzenin kurumlarının yeni düzende de var olması gerektiğini ve bu kurumların zaman içinde kendiliğinden dönüşüme uğrayacağını savunur. Bu yanıyla son çözümlemede bir burjuva akımı olan muhafazakârlık tarihin akışına, toplumlara ve siyasal düzene devrimci müdahalelere karşı çıkar. Onun yerine evrimci bir değişimden yana olduğunu ilan eder. (Yanardağ, 2013: 22) Bu dönem içerisinde öncelikle değişime karşı bir tepki ve var olanı korumaya yönelik bir karşı düşünce olarak ortaya çıkan kavram zamansal ayırım ve mekânsal farklılıklara göre kendisini de tanımlamak için değişimin kaçınılmazlığından koruyamamıştır. Bu nedenledir ki muhafazakârlığın gerek dönemsel olarak gerekse bölgesel ve yerel olarak çeşitli tanımları ilk ortaya çıktığı günde beri yapıla gelmiştir.

Ayrıca kavramın daha ayrıntılı olarak inceleyeceğimiz siyasal bir düşünce biçimi olarak ve tutum, mizaç yaşam şekli ve davranış hali olarak da tanımları yapılmıştır. Kelimenin tanımsal anlamına dönecek olursak Latince muhafazakârlık (conservare) etimolojik olarak, kişi anlamındaki custos ve servator ile eş anlamlı olarak korumak, saklamak, muhafaza etmek biriktirmek anlamına gelmektedir. (Vural, 2011: 15) Dilimize bu anlamları ile geçen kavram Arapça hıfz teriminden üretilmiştir. Safi'nin de ifade ettiği gibi burada muhafazakârlık kavramıyla vurgulanan mirasın korunması, toplumsal hafızanın yani sürekliliktir. Sürekliliğin kendini en iyi şekilde gösterdiği kökler, örf ve adetler, gelenekler, inançlar, anlar ve tarihi miras gibi korunmaya layık değerlerdir. Aynı zamanda geçmişe ait değerlerin kaybolmaları tehdidi karşısında duyan tepkiyi ifade eder. (Safi, 2007: 17)

Bir düşünce biçimi olarak muhafazakârlık bir toplumun yüzyıllar boyunca birikerek ilerleyen değerlerinin bir anda yok sayılarak görmezden gelinerek devrimin ve değişimin cazibesine heba edilmemesi gerektiğini savunur. Bu durum aynı zamanda değişimin iddia ettiği gibi mutluluk ve refahın yerine düzensizlik ve huzursuzluğa kaynaklık ettiği gerekçesi ile de kavramsal meşruiyetine zemin hazırlamıştır.

Aydınlanma felsefesinin kaynaklık etiği devrimler ve nihayetinde gerçekleşen Fransız İhtilali beklentilerin tersine kaosun ve kargaşanın müsebbibi olarak görülmüş ve son iki yüzyılda sosyalizm ve liberalizm ile birlikte sosyal siyasi ve iktisadi gelişimine yön veren düşüncelerinden birisi olmuştur. Özipek kavramı bu bağlamda açıklarken şöyle bir giriş tanımı yapar.

Aydınlanmaya, onun akıl anlayışına bu aklın ürün olan siyasi projelere ve bu siyasal projeler doğrultusunda toplumun dönüştürülmesine ilişkin öneri ve uygulamalara muhalif olarak ortaya çıkan rasyonalist siyaseti sınırlamayı ve toplumu bu tür devrimci proje (ci) lerden korumayı amaçlayan yazar, düşünür siyasetçilerin eleştirilerinin biçimlendirdiği bir siyasi felsefeyi, bir düşünce geleneğini ve zaman içinde onlardan türetilen siyasi bir ideolojiyi ifade etmektedir. ” (Özipek, 2011: 18)

Fakat sadece eskiye olan bağlılıkla, var olan kurumların korunarak sosyal ve siyasal düzenin sağlanacağı ve devam ettirileceği iddiası muhafazakârlar için dahi hayalî bir düşünce olarak kalmıştır. Bunun içindir ki hayatın kendi içinde olan ve kendiliğinden oluşan değişimine kayıtsız kalarak da kavramın açıklanması veya düşüncenin temellendirilmesinin yetersiz kalacağı açıktır. Dolayısıyla muhafazakârlık aynı zamanda değişimin kaçınılmazlığı karşısında duyulan bir çaresizlik halidir. Başka bir açıdan bakıldığında değişimin kaçınılmazlığını görmek fakat onun hızına ve kapsamına itiraz etmektir. Bu anlamda muhafazakârlığı devrimci ve radikal değişime yönelttiği itiraz yoluyla değişimin kendisini denetim altına alma çabası olarak da tanımlamak mümkündür. (Yanardağ, 2013: 23)

İnce'nin de ifade ettiği gibi başlangıcından beri zorluklar içeren tanımlama çabalarının yanı sıra muhafazakârlık konusunda bilimsel alanda üç temel yoruma rastlanır.

Birincisi tarihsel türsel (özücü) yorumdur. Buna göre muhafazakârlık Fransız devrimine karşı aristokrat ve klerikal (ruhani) bir tepki olarak şekillenir ve sanayi devrimi öncesi tarımsal ve feodal kurumların korunmasını savunur. Muhafazakârlığın tarihsel bir sınırlayan dar anlamdaki bu yorumuna göre aristokrasinin ortadan kalkmasıyla kavram geçersiz olacaktır. Geleceğe yönelik perspektiften yoksun olan bu

yaklaşım “siyasal romantizm” şeklinde tezahür eden ve geride kalan ortaçağ özlemine işaret eder. (İnce, 2010: 27)

Evrenselci antropolojik yoruma göre muhafazakârlık ebedi insani tutum genel değerler ve düşünceler düzeni olarak kategorize edilebilir bu yorumu savunan düşünürler genellemeci bu kavrama bağlı olarak muhafazakâr olmayı dün yaşananlara biat etmek olarak değil her zaman için geçerli olan bir yaşam anlayışı şeklinde tanımlamaktadırlar. (İnce, 2010: 27)

Duruma özgü yorumunda ise muhafazakârlık periyodik olarak ortaya çıkabilen farklı olgulara bağlı bir görüngü olarak ifade edilebilir. Muhafazakârlık duruma özgü yorumuna göre var oluşlarını tehlike altında gören her kesimin başvurabileceği ideolojik söylemler kataloğudur. Böylece muhafazakâr akımlar tarih boyunca oluşan krizler karşısında farklı biçimlerde yeniden örgütlenebilmektedir. (İnce, 2010: 30)

1.1. SİYASAL BİR DOKTRİN YA DA FELSEFİ BİR İDEOLOJİ OLARAK MUHAFAZAKÂRLIK

Bir düşünce ve bir tutum olarak muhafazakârlığın başlangıcını, insanlık tarihini bilinebilir ilik dönemlerine kadar geriye doğru götürmek mümkünse de siyasi bir doktrin ve bir ideoloji olarak ortaya çıkışı XVIII. Yüzyılda gelişen toplumsal olaylar sonucudur. (Safi, 2007: 15) Ergil muhafazakârlığın bir düşünce akımı olarak doğup gelişmesini üç temel olgu üzerinden açıklamıştır Bunlardan ilki sadece Fransa’da değil dünyada birçok yerde etkisini hissettiren devrimlere ve yenileşme akımlarına öncülük eden Fransız İhtilali’dir. İkinci olgu ise sadece üretim ve ticaret hayatını değil tüm toplumsal ve siyasi hayatı derinden etkileyen istikrarı değil değişmeyi kural haline getiren sanayi devrimidir. Üçüncü olgu ise muhafazakârlığın düşünsel temelini ortaya çıkmasını sağlayan aslında diğer iki olgununda tarih sahnesinde yer almasına zemin hazırlayan aydınlanma felsefesidir. (Ergil, 1986: 19)

Muhafazakârlığı siyasal bir doktrin ya da ideoloji olarak temellendirirken onun aydınlanma dönemi felsefesi düşüncesinin bir karşıtı olarak çıktığını görmekteyiz. Fakat onu düşünsel olarak açıklamak için insanoğlunun var olduğu günden itibaren kavramsal olmasa da anlamsal olarak var olduğunu görmekteyiz. Dilimizde “Beşer şaşar” vecizesi ile anlaştığı üzere muhafazakâr felsefeye göre insanoğlu kusursuz değildir. Birey yanılabilir, günah işleyebilir, her türlü hata ve yanlışın içinde olabilir. Fert fert

bireylerin bozulduğu bir toplumda ise düzenden, istikrar ve refahtan bahsetmekse neredeyse imkânsızdır. İşte bu yüzden sosyal hayatın işleyebilmesi için insanlar sosyal, dini ve geleneksel kurumlar aracılığıyla denetim altında tutulmalıdır. Yılların birikimi ve tecrübesi ile herkesin daha iyi yaşayabilmesi için bu kurumlar ve özellikle de dini kuralların yanı sıra düzeni sağlayan otoriteye karşı herkesin kendi doğrusunu savunması kargaşa ve kaostan başka bir şey getiremeyecektir. Bu düşünce özellikle de mevcut iktidar, dini liderler ve toplumun ekonomik ve bürokratik gücünü ekinde tutan kesimleri ve düşünürler tarafından ilk çağlardan beri ileri sürülmüştür. Bu yüzden doğal olarak muhafazakârlığı insanoğlunun var olduğu ve sosyalleşmeye başladığı ilk çağlara kadar götürebiliriz. Var olanı muhafaza edip düzeni sağlamanın olması gereken için yapılacak her türlü aşırılığın kargaşa ve kaosa neden olabileceği ilk çağlardan itibaren düşünülmüştür. Argın’ında belirttiği gibi ‘anakronik’ bir hataya düşmekten korkmayıp Aristoteles’i ilk muhafazakâr düşünürlerden birisi olarak –hemen her konuda-aşırılığı yasaklayıp ‘ılımlılığı’ tavsiye eden etik ve politik yaklaşımını bugünkü muhafazakâr konumu kavramak bakımından hala iyi ve uygun bir örnek teşkil ettiğini söyleyebiliriz (Argın, 2013: 468). Hem felsefi düşüncesini hem de siyasi duruşunu hep bir karşıtlık üzerine kuran muhafazakârlık en başından beri çizgilerini belirlerken istikrarı ve ölçülülüğü savunmuştur. Öyle ki diğer ideolojilere karşı konumu en başından beri saptanırken bile ölçüsüz düşlerin filozofu Eflatun’a karşı Aristo’nun sağduyulu çıkışı üzerinden tanımlanmaya çalışılmıştır (Öğün, 2013: 562). Aslında muhafazakârlığı ilk çağlara kadar indirgemenin en önemli sebebi günümüzde olduğu gibi geçmişte de toplumsal anlamda düzeni ve istikrarı sağlayan din, gelenek ve değerlerin insanları bir arada tutan birlikte yaşamayı ve kalkınmayı insanlara öğütleyen manevi dinamikler olmasıdır. Ayrıca aile, cemaat, lonca kilise ve vakıf gibi ara kurumların sosyal dayanışmayı sağlaması bireyin içten gelen bir sadakatle otoriteye olan bağlılığını güçlendirmesi muhafazakârlığın düşünsel referanslarına atıf yapmaktadır. Ancak kavramı modern anlamda bir siyasi ideoloji veya felsefi düşünce olarak tanımlamak için ilk çağları referans almak yetersiz olacaktır. Bun için 18 ve 19. Yüzyılı beklemek daha doğru olacaktır. Çaha ’nın da ifade ettiği gibi modern dünyada muhafazakâr felsefenin en önemli kaynağı David Hume olmuştur. Hume’un geliştirdiği bilgi felsefesi modern dünyadaki tüm muhafazakârların temel referansını oluşturmaktadır. Hume’un bilgi felsefesi, çağdaşı ve siyasal liberalizmin fikir babası John Locke ’da olduğu gibi “saf

akla” değil, “tecrübe ”ye dayanır. (Çaha, 2004: 16) Burada yorumlanan hali tecrübenin savunulması bir anlamda toplumsal hayata dinsel ve siyasi otoritenin insanlara vermiş olduğunun dışına çıkılmamasını da ifade etmekte idi. Bu açıdan tarihsel bakiyesi açısından bakacak olursak gerek bireysel gerekse kurumsal anlamda dinsel öğeler ve siyasi aktörlerin monarşik anlamda mutlak üstünlüğünü yaşadığı 9. Yüzyıldan itibaren 15. Yüzyıla kadar Avrupa’da siyasal yaşamında doğal siyasi muhafazakârlığın hüküm sürdüğü söylenebilir. (Şeyhanlıoğlu, 2009: 8)

1.2. SİYASAL MUHAFAZAKÂRLIĞIN ÖNEM VERDİĞİ KURUMLAR VE KAVRAMLAR

Siyasal muhafazakârlık felsefi alanda kendisine doktriner olma yolunda adımlar atarken, görüşlerini ortaya koyarken bazen desteklediği bazen de eleştirdiği kurumlar olmuşlardır. Kültürel ve toplumsal yol haritasında kavram merkezi bir önem verdiği özellikle gücünü geçmişten ve gelenekten alarak toplumda anlam bulan din, aile, ara kurumlar; bu bağlamda şekillendirmeye çalıştığı birey ve toplum düşüncesi, mülkiyet anlayışı, ekonomik yöntemi, devlet ve otoriteye olan bağlılığın gerekliliği tezi gibi temel unsurları vardır. Ayrıca devrim ve değişime olan tavrı da siyasal muhafazakârlığın felsefi omurgasını taşıyan önemli kurumsal sacayaklarıdır.

1.2.1. Din ve Geleneği Özneleştiren Muhafazakârlık

Toplumu bir arada tutmayı, sıradan bir insanı bile iyi davranmaya ikna etmeyi ve aidiyet bilincini sağladığı oranda ateist muhafazakârların dahi saygı duyduğu (Özipek, 2011: 111) din olgusu Fransa’da aydınlanma düşüncesinden esinlenen jakobenlerin devrimle birlikte Orta Çağda karanlıkta kalmalarından sorumlu tuttıkları kiliseye vurdukları darbeden hatta geçmişte kaosa yol açan birçok olayın nedeni olarak gördükleri ahlaki yozlaşmanın dinsel unsurların unutulmasından kaynaklandığı geçmişten günümüze kadar muhafazakârların sığındıkları en önemli liman olmuştur. Dolayısıyla sürekli değişen dünyanın değişmeyen tek ahlak yasası olarak gördükleri dinin iyi bir toplumda yaşamsal rolüne vurgu yapan muhafazakârlar dini devletin ve toplumun çok önemli kilometre taşı olarak görmüşlerdir (Vural, 2011: 76).

Öncelikle iyi ve ahlaklı olmayı öğütleyen dinsel dogmalar verilenle yetinme fedakârlığı gösteren ve kurallara itaat eden birey sayesinde aşırılıklara kaçmayan; bu

sayede huzuru ve istikrarı her dönem bozulmayan bir toplum tesis edilmesi kolaylaşmaktadır. Öğretinin bir kişiye dayandırmak yerine kutsala ve tinsele atfetmek aslında statükoyu her ne pahasına olursa olsun korumaya çalışan muhafazakârlar için meşruiyet problemini de ortadan kaldırmaktadır. Bir başka ifadeyle yasal olanın kabul edilebilirlik probleminin çözümü mevcut olanın referansını aşkın hale getirmekle olabilir (Akkaş, 2000: 83). Böylece topluma ve devlete sadık birey içselleştirdiği sadakati devlete ve otoriteye karşı göstermekte tarafını değişim ya da devrimden değil var olandan ve tecrübe edilenden yana belirlemektedir.

1.2.2. Muhafazakârlığın Aileyi Muhafaza Etme Zorunluluğu

Sosyal yaşamın temel birimi olan aile yapısı muhafazakâr felsefe için önemli kurumlardan birisidir. Birlikte yaşama alışkanlığını bireyin kazanacağı ilk yer olan aile kurumu geleneği yaşatma devlete ve otoriteye olan sadakatin ilk tohumlarının atıldığı yerdir. Birey aile içinde öğrendiği bu değerlerle toplumsal hayata karıştığında yozlaşmanın ve ayrışmanın bir halkası değil birleştirmenin ve düzeni sağlamanın bir aktörü olacaktır.

Toplumsal bir kurum olarak ailenin biyolojik, psikolojik, ekonomik, sosyolojik, dini, eğitsel işlevlerinin yanı sıra değerlerin gelecek kuşaklara aktarma gibi bir işleve sahip olması (Safı, 2007: 84) olması muhafazakârların bu toplumun temel yapısına daha çok önem vermesine neden olmaktadır. Zira ailede başlayan bir bozulma geleneksel aile yapısını terk edip çekirdek aileye doru yaşanan değişim insanların geçmişin birikimi ile bu güne kadar getirdikleri değer yargılarını ve adetlerini anlamsızlaştırmaktadır. Bu durum değişimin ve devrimin karşısına var olanı ve geleneği koyan muhafazakâr düşünce biçimi için sakıncalı bir durumdur. Bu yüzden muhafazakâr siyaset felsefesinin geleneksel aile yapısını ve onun yaşattığı değerleri muhafaza etme gibi kendi doğasından gelen bir yükümlülüğü vardır.

Tüm dinlerin kutsadığı aile kurumu muhafazakâr felsefe içinde bu yönü ile oldukça önemlidir. Ayrıca toplumun molekülü olma görevini bireye değil aileye yükleyen Bonald'a göre aile toplumsal eğitimin en eski ve en başarılı okuldur. Model olarak Orta çağ ataerkil aile yapısını alan Bonald aileyi bir monarşi gibi tasarlamaktadır (Vural, 2011: 64). Kapitalist üretim tarzı ve her şeye rağmen sınırları olmayan bireyi öne çıkaran özgürlük anlayışı toplumdaki geleneksel değerleri yıpratmaktadır. Bu yüzden

muhafazakârlar için bireyin içten gele bir bağlılıkla kurallara riayet edecek bireyi oluşturacak olan ailenin bireye kazandıracağı kimliktir. Aile bireylerine kimlik kazandırmak suretiyle onları topluma kazandırır ve bu kimlik üzerinden toplumsal dayanışmaya sev eder (Safi, 2007: 86). Aile bu önemli misyonu ile toplumda sadece bugünün değil geçmişin değerlerini geleceğe aktarmada köprü görevi de üstlenerek devamlılığı sağlamaktadır.

Sonuç olarak Vural’ında özetlediği gibi muhafazakâr siyaset felsefesinde ailenin önemi büyüktür. Bu siyaset felsefesi aileyi hem toplumun temel birimi hem de geleneksel ahlakın koruyucusu olarak görmektedirler. Çünkü aile toplumu bir arada tutan bağların bir kısmını yaratır ve pekiştirir. Aynı zamanda aile, toplumun atomize olmasını önler, toplum içinde dayanışmayı sağlar ve nihayet temel eğitim kurumlarından biri olma işlevi görür. Aile, insanlardan toplumlarına aidiyet ve ilişkinlik duygularını güçlendirir (Vural, 2011: 65).

Yine Heywood’un ifade ettiği noktadan da bakacak olursak Muhafazakârlar aileyi, toplumun en temel kurumu olarak görürler ve birçok açıdan diğer sosyal kurumlar için model olarak sunarlar. Basitçe, çocuk doğurma ve yetiştirme ihtiyacından doğan aile, üyelerine, özellikle de çocuklara güvenlik sağlar ve bireylere ödevin değeriyle beraber diğerlerine saygı duyma ihtiyacını öğretir. Bundan dolayı muhafazakârlar sağlıklı bir aileyi, toplumun istikrarı için gerekli görürler; aile korunmalıdır ve gerekiyorsa da güçlendirilmelidir (Heywod, 2013: 91). Bu yönleri ile aile kurumu muhafazakâr dünya görüşünün hem klasik döneminde hem de neo-muhafazakârlık olarak adlandırılan yeni dönemde başat değer verdiği değerlerden birisi olmuştur. Devrim ve değişimin baş döndürücü hızının yaratacağı travmanın önünde iyi bir aile eğitim almış bireylerin organik toplum yapısında alacakları yeri iyi belirlemesi ile durulabilir. Bu durum karşıtı ile ele alındığında ise aile içindeki bireyler arasında bozulan ilişkiler karşılıklı sevgi ve saygının kaybolması toplumsal alanda karşılığını sosyal bir buhranın tetikleyicisi olarak alma durumudur. Bu sebeple aile kurumu her zaman önemsenmeli ve bozulmasına engel olunmalıdır.

1.2.3. Mülkiyet Kavramı Ekseninde Özendirilen Özel Mülkiyet Kavramı

Muhafazakâr felsefe mülkiyet edinme ve onu koruma düşüncesi iyi bir toplum olmanın şartlarından biri olarak görür. Her ne kadar gereğinden fazla mülkiyet edinme

toplumun huzuru için bir sorunsal alan yaratsa da mülkiyet edinme insana toplumda bir yer edinme ve bu sayede kendini geliştirerek toplumun iyi yönetilmesine katkı sağlama gibi artı değerler katar (Vural, 2011: 70). Mülkiyet muhafazakâr düşüncede sadece maddi olarak kazanılan bir meta değil aynı zamanda geleneklerin canlı kılmasını sağlayan bireye kimlik ve kişilik kazandıran bir bireyi içsel olarak onur ve güç dürtüleri ile destekleyen bir olgudur. Heywood mülkiyet edinmenin gerekliliğini muhafazakâr düşünce çerçevesinde şöyle açıklar:

Mülk sahipliği, önemli sayıdaki birçok sosyal değeri de besler. Kendine ait mülkü olanların, başkalarına ait mülke karşı saygılı olma ihtimâlleri daha fazladır. Bu kişiler aynı zamanda, mülkiyetin düzensizlik ve kanunsuzluk karşısında muhafaza edilmesi zorunluluğunun da farkındadırlar. Bundan dolayı, mülkiyet sahiplerinin toplumda bir “hisseleri” vardır; özellikle hukukun ve düzenin korunması, menfaatlerine uygundur. Bu anlamda mülk sahipliğinin, hukuka saygının “muhafazakâr değerleri” olarak düşünülebilecek şeyleri, otoriteyi ve sosyal düzeni geliştireceği söylenebilir. Ancak muhafazakârların niçin mülkiyet sahipliğini desteklediklerini belirten daha derin ve daha kişisel olan neden, mülkiyetin neredeyse bireyin kişiliğinin bir uzantısı olarak görülebilmesidir. İnsanlar kendilerini sahip oldukları şeyler çerçevesinde “gerçekleştirirler” hatta görürler. Sahip olunan şeyler sadece dışsal nesneler veya yararlı oldukları -insanı soğuktan ve ıslaklıktan koruyan ev, ulaşımı sağlayan araba vs. -için değerli değildir; bu şeyler aynı zamanda sahibinin kişilik ve karakterinin bazı yansımalarıdır (Heywood, 201394).

Mülkiyetin kamulaştırma denetiminde olmasını sakıncalı gören muhafazakâr düşünce daha fazla çalışmaya ve daha ahlaki davranmaya özendiren, kendi mülkünün varlığı ile başkalarının haklarına da saygı duymayı içselleştiren özel mülkiyet anlayışını bu nokta ön plana çıkarır. Ayrıca mülkiyeti tarihi geleneklerin muhafızı olarak gören Burke’a göre mülkiyet devletin yerine mülkiyet devletin yerine, yarı kamusal, kiliseye ait vakıflar, üniversiteler veya hayır kurumları da içinde olmak üzere sivil vakıfların elinde bulanmalıdır (Şeyhanlıoğlu, 2009: 53). Mülk edinme ile ilgili olarak ise, özgür bir toplumun en önemli göstergesi mülkiyet noktasında ortaya çıkmaktadır. Mülkiyet, bireylerin, toplumun ve kurumların birbirleri ile olan ilişkilerinin belirlenmesinde de

önemli bir etkidir. Mülkiyet sahibi olan birey, esasen emanetçidir. Çünkü bireyler, sahip oldukları mülkiyet kadar yükümlü ve yükümlü oldukları kadar özgürdürler. Yükümlülük arttıkça özgürlük somutlaşmaktadır. Mülkiyet korunursa özgürlük güvence altındadır. Özgürlüğün güvende olması, yaşamın güvenliğini sağlar (Sezik, 2013: 313).

Mülkiyet anlayışı hak ve özgürlüklerin teminatı olmasını yanı sıra düzen ve otoriteye olan bağlılığında gerekçesi olarak görülmektedir. Bu yüzden bu dengeyi sağlayacak mülkiyet anlayışının korunması değerleri muhafaza etmenin bir yöntemidir.

1.2.4. Birey ve Toplum Anlayışı

Muhafazakâr felsefenin birey ve topluma olan bakış açısını diğer bir çok temel argümanında olduğu gibi aydınlanma dönemi kavramlara yüklenen anlamlara olan muhalefeti şekillendirmektedir. Bu sayede karşıtını ele alarak düşüncesini şekillendiren muhafazakâr siyaset anlayışı bireyle toplum arasındaki tercihini selef düşüncesinin aksine toplumdan taraf koymaktadır.

Eleştirilen döneme bakacak olursak Fransız İhtilali'nden sonra bireysel düşünce sistemi, genel kabul görmüştür. Aydınlanma ile başlayan bu düşünce sistemine göre, birey başta akıllı olmak üzere kendi kendine yeterli varlıktır. Başta aile, toplum ve ara kurumlar olmak üzere bireye şekil veren kurumların etkinliği en az düzeye indirilmeye çalışılmış hatta dini değerler yok edilmeye çalışılmıştır (Şeyhanlıoğlu, 2009: 48). Bu anlayış muhafazakâr felsefenin korumaya çalıştığı her şeyi karşısına alan değerli ama sınırlı bir varlık olarak gördüğü bireyi ön plana alan bir bakış açısıdır. Neticede aydınlanma dönemi ve sonrası liberal düşüncenin bireye atfettiği önem ve öncelik toplumu ise bireylerden oluşan bir mekanizma yahut bir sözleşme olarak kabul ettiği düşüncesi muhafazakâr felsefede doğal olarak kendisine tamamen zıt yönde bir perspektif geliştirmiştir. Aydınlanma düşünürleri, toplumsal ve siyasal teorilerini açıklarken ve toplumun öncülü olarak bireyi ön plana çıkarırken, bireye soyut anlamlar yüklemişlerdir. Aydınlanma filozoflarının toplumun temelini açıklamaya çalışırken, bir doğa durumuna başvurdıkları ve burada insana birtakım anlamlar yükledikleri görülmektedir. Bunlar, toplum öncesi insanın rasyonel doğasına gönderme yapan niteliklerdir (Yücebaş, 2013: 32). Tanrısal egemenliğin yerine akıllı esas alan ve tarihsel köklerini Rönesans, Reform ve Aydınlanmaya dayandıran modern düşünce liberalizm,

ulusçuluk ve sosyalizm gibi biçimleriyle birey ve toplumu yeniden tasarlamıştır (Safi, 2007: 92).

Modern dünyanın bireye yüklediği anlam kendine ait çıkarları olan özgün kimliklere ve özgür tercihlere sahip, kendine yetecek yeti ve yeteneği ile bir sosyal grubun ya da toplumsal bir sınıfın kanatları altında olmadan yaşamını sürdürebilecek akıl ve izana sahip bir varlıktır. Buna karşılık muhafazakârlığın bireyi ne liberalizminki gibi kendisinden hareketle bir ideolojinin inşa edileceği özerk bir varlık, ne de sosyalizminki gibi ancak ait olduğu kolektif varlığın veya üretimde ifadesini bulan “nesnel koşulların” bir belirlenimidir (Özipek, 2011: 93). Diğer bir yönden bakacak olursak muhafazakâr felsefe bireyi diğer insanlarla kuracağı ilişkilerle kendi kişiliğini bulup gelişimini gerçekleştiren böylece toplumu oluşturan kendisini toplumun bir parçası olarak gören bir nesne olarak önemser (Vural, 2011: 66). Muhafazakârlar bireyin liberal düşüncede olduğu gibi en temel ve en gerçek ontolojik varlık olarak kabul edilmesine, doğrudan bireyden referans alarak bir düşünce biçimi oluşturulmasına ve ona bir güç verilerek önünde oluşacak tüm engellerin ortadan kaldırılmasına itiraz eder (Özipek, 2011: 92). Aslında bu durum muhafazakâr düşüncenin aydınlanma döneminde akla yüklediği sınırsız yetki ile kutsadığı birey anlayışının doğurduğu sorunlara olan karşıtlıktır. Buna karşılık özlenen tablo Orta çağ feodal dünyasındaki aile, köy, yerel cemaat ve sosyal sınıfların bir üyeleri olarak kendilerini gören (Heywood, 2013: 44) otoriteye olan sadakatinden ödün vermeyen, düzenin ve istikrarın aracı olan, devrim ve değişim gibi var olan düzeni bozacak bir anarşik amacı olmayan birey anlayışını geri getirmektir. Bireye karşı olan muhafazakâr tavır ilk dönemlerinden itibaren şüpheyi içinde barındırır. Ona göre birey kendi kendine yetemeyecek sınırlı bir varlıktır. Bir çok yönü ile eksik yaratılan insan olaylar ve durumlar karşısında zafiyet gösterebilmektedir. Bu durum Hristiyanlıktaki ilk günah anlayışı ile bağdaştırılarak insanın mükemmel olmayacağı görüşü desteklenmektedir (Vural, 2011: 66). Neticede diğer bütün unsurları yadsıyarak bireyi merkeze koyan bireycilik anlayışını sakıncalı gören bu anlayış bireye yalnızca toplumu oluşturan bir öge olarak değer verir. Birey toplumsal bir süzgeçten geçerek kendisini var eder, tek başına mevcudiyetini ortaya koyması imkânsızdır. Yaratılışı gereği birçok özelliğe sahip olan insan bu imtiyazını kendini ön plana çıkaran bir kibirden uzak sosyal düzenini işleyişe adayan bir alçak gönüllülük ve görev duygusu ile hareket ederek sorumluluğunu yerine getirmelidir.

Muhafazakârlığın bireye veya insana, toplumun-cemaatin içerisinde bir anlam yüklemesi, topluma ilişkin yaklaşımlarının ortaya konulması açısından da önemlidir. Muhafazakârlar, toplumun tarihsel varoluşunu ön plana çıkarırlar. Toplumun tarihsel somut varlığı, o toplumun oluşumu için önemli bir veri olarak kabul görür (Yücebaş, 2013: 35). Toplum sadece yaşayanların değil geçmişte yaşamış olanlarında ortaya koyduğu rasyonel sözleşmelerle açıklanmayacak derinlikte olan bir birikimin ürünüdür. Organik toplum olarak tasavvur edilen bu anlayışta toplumsal gruplar bilinçli veya iradî bir sözleşmeden doğmazlar, aksine tabîî bir şekilde oluşurlar. Başka bir ifadeyle, toplum tabîî zarurettten doğar. Toplum bireyden önce vardır, bireyin karakterini ve kişiliğini esas itibarıyla toplum şekillendirir (Erdoğan, 2004: 7). Toplumsal sürekliliği önemsemeyen daha öncede belirttiğimiz gibi kendisini ön plana çıkarmaya çalışan birey ya da bireycilik anlayışı ise huzuru bozacak bir sorunun kaynağı olacaktır.

Muhafazakâr düşünürler en başından beri ilke olarak bireyciliğe, eşitliğe, özgürlük ve halk egemenliği ilkelerine karşı çıkar. Soyut haklara ve sözleşmeye dayalı toplum tasavvuruna, soyut mükemmeliyetçiliğe karşı Orta çağ köklerini bu dönemde var olmuş “kadim toplumsal düzeni, kurumları, yaşantıyı hukuku ve felsefeyi esas alarak da aile, sınıf, din ve loncaya dayanan örgütlenmesiyle devrim öncesi dönemi ve eski rejimi savunur (Güler, 2008: 122).

Çaha tüm muhafazakârların üzerinde hassasiyetle durduğu toplumu şöyle tanımlar:

- *Muhafazakârlara göre toplum, geçmişten gelip, geleceğe uzanacak olan ve kendisine hiçbir şekilde müdahale edilmemesi gereken organik ve canlı bir yapıdır.*

- *Toplumun arka plânı; başka bir deyişle tarihselliği; organik, canlı, farklılaşmış ve kompleks bir yapı oluşu muhafazakârların altını çizdiği hususlar olarak bu tanımda yerini almaktadır.*

- *Muhafazakârlara göre toplum hem canlı hem de işlevsel açıdan farklılaşmış, mükemmel bir organizma gibidir. Onun gelişimi bir organizmanın gelişimine benzer. Değişik evrelerden geçer ve her evre kendisine yeni şeyler kazandırır.*

- *Toplunun, kendisini iç dinamiğiyle yenileme gibi bir özelliği vardır. Toplumlar zamanın koşullarına göre işlevi bitmiş değerlerini, kurumlarını ve süreçlerini yenileriyle takviye ederler (Çaha, 2004: 19)*

Muhafazakâr felsefenin kurucusu olarak kabul edilen Burke'e göre ise toplum ne gevşek bağlarla bağlı fertler koleksiyonudur ne de aralarında değiştirilebilir parçaları olan bir mekanizmadır. O bir canlı organizmadır ve bir kısmının iyiliğini etkileyen şey, tamamını da etkiler (Harries, 2004: 93). Bu canlı organizma geçirilen her evrede kendiliğinden oluşan kısmi değişikliklerle yoğrulsa da hiçbir zaman tamamen bir yeni başlangıcı olma bir kurumdur. Dünü ile bugünü birleştirerek yarına izleri bırakma zorunluluğu toplumun temel karakteristiğidir. İstisnai ve kendine özgü durumları olan tek bir kişiden yola çıkarak geneli tanımlamak hatalı olacaktır. Genelin ortaya koyduğu düşünceyi birey alımlayarak kendi düşüncesi olarak görmeli iyi bir geleceğinin olması için bu biat kültürünü özümsemelidir. Çıkış noktası olarak bireyi değil toplumu alan muhafazakâr düşünürlerin ele aldığı toplum maddi ve sosyolojik temellerle analiz edilen toplum değil kendi doğası çerçevesinde "Tanrı'nın yarattığı toplumdur" (Güler, 2008: 127). Bununla birlikte bireyle toplumu iki karşıt olgu olarak ele almamak gerekir. Toplumun yazarını tanrı olarak gören bu zihniyet bireyin yazarı olarakta toplumu görür. Bir madalyonun iki yüzü olarak ortaya çıkan birey ve toplum anlayışında toplum sözleşmelerle istenildiği zaman değiştirilecek bir kurgulama değildir. Aynı zamanda bireylerde normların, geleneklerin işlevlerin taşıyıcıları olarak toplumsal sürekliliği sağlarlar. (Vural, 2011: 96). Süreklilik muhafazakâr felsefenin toplum anlayışının omurgasını oluşturur. Toplumun, tarihten getirip geleceğe taşıyacağı değerler ve kurumlar kesintiye uğramamalıdır. Süreklilik toplumsal ve siyasal yaşamı bunalımlardan, buhranlardan ve kaoslardan kurtaran destekleyici bir unsur olarak istikrar özelliğiyle toplumsal, kültürel, ekonomik ve hatta siyasal zenginleşmenin de anahtar kavramıdır (Çaha, 2004: 20). Burke'e göre, tarihsel devamlılık kendi toplum anlayışının odak noktasıydı. En çarpıcı ve en çok iktibas edilen cümlelerinden birinde, Burke toplumu, "sadece yaşayanlar değil, ölümler ve hayata henüz gelecek olanlar arasındaki ortaklık" diye tarif ediyordu. Yani hâl, yaşayanların mülkiyetinde değildir, kafalarına göre tasarrufta bulunamazlar. Kendisine emanet edilen bir akardır o; ahlâkî açıdan, onu elinde bulunduranlar iyi durumda devretme vekâletinin sorumluluğuna da taşırlar (Harries, 2004: 97). Bu anlayışla sadece var olan bireylerle açıklanmayacak aşkınlıkta

olan toplum kavramı dün, bugün ve yarının bir bileşenidir. Dünden aldığını bu gün yaşatma ve yarına aktarma sorumluluğunda olan birey organik toplumun devamlılığına ve sürekliliğine katkı sağladığı sürece değerlidir. Bu durumu kendi lehine çevirecek bireyci, özgürlükçü bakış açısı hem yaşadığı topluma hem de kültü türüne zararlı olacaktır.

1.2.5. Düzen Devlet ve Otoriteye Saygılı Olma

Toplumun düzensiz ve otoritesiz varlığını sürdürmeyeceğini öne süren muhafazakâr düşünürler düzen ve otoritenin sağlanması, toplumsal sürekliliğini sekteye uğramaması içinde devletin varlığının gerekli olduğunun altını çizerler. Başından beri kusurlu gördüğü insanı idame ettirecek merkezi bir otoriteye ihtiyaç duyulmaktadır. Bu otoritenin kaynağı sözleşmeye dayalı liberal felsefeden farklı olarak daha aşkın ve içsel bir doğal sorumluluk anlayışıyla bireye, topluma kurumlara, geleneklere ve devlete olan sadakatte birleşen rıza anlayışından gelir (Özipek, 2011: 130). Ancak bu durumda devlete verilecek sınırsız gücün belli bir noktada sonra yaşatacağı sıkıntılar açısından da şüpheli bir bakış açısı vardır. Bunu için çözümse mahalli ve yerel kurumları günlendirip toplumda karşılığı oluşturulacak cemaatvari kurumlar aracılığıyla otoritenin paylaşılmasıdır.

1.2.6. Muhafazakârlığın Demokrasi ile İmtihanı

Demokrasini kabaca halk için halkın kendi tarafından kendini yönetme idaresi olarak tanımlanan biçimi ile tek oya eşit değer verme ilkesi bireye verilen önemi ve toplumun her kesiminin temsili olarak görülmektedir. Muhafazakârlık ilk zamanlarda demokrasinin bu yönünü kendi kırmızıçizgilerini aşacak, düzeni bozup kaosa neden olacak bir yönetim biçimi olarak değerlendirmiştir. Bu yüzden demokrasi ile ilişkisinde şüpheli bakış açısını yeğlemiştir. Ortaya çıktığı günden itibaren halk yönetimi yerine aristokrasi seçen muhafazakâr düşünce bu anlamda şüphesini derinleştirmiştir. Zaten özellikle klasik muhafazakârlığın sahip olduğu organik toplum anlayışı demokrasini övdüğü eşitlik, özgürlük gibi ilkelerle çelişmektedir. Toplumun düzenli işleyişi için kusurlu bir varlık olarak muhafazakâr düşüncede arka plana atılmaya çalışılan birey demokratik felsefede toplumu şekillendiren ve kendi belirlediği yönetim de söz alan özne olarak önemsemektedir. Bu anlayışın getirdiği bir sorunsal olarak görülen demokrasi anlayışı özellikle geleneksel muhafazakâr anlayışla ötekileştirilmiştir.

Örneğin Geleneksel muhafazakâr düşünür Charles Maurras’a göre ise demokrasi, toplumsal düzenle ve millî çıkarla bir arada yaşayamaz. Toplumu parçalayan demokratik bireycilik, ara unsurları dağıtarak merkezîleşmenin ve devletçiliğin önünü açar. Bu nedenle tabiata karşı olan demokrasi yıkıcıdır, çünkü olsa olsa devleti yıkıntıya götürür. Dolayısıyla demokrasi kötülüğün kendisidir ve ölümdür (Beneton, 2011: 60). Aydınlanma felsefesinin ve devrimin yeniden yarattığı demokrasi kavramı bu açıdan da muhafazakâr düşüncenin ona karşı ölçülü davranmasını meydana getirmiştir. Zira demokrasi yoluyla mevcut toplumsal durumun daha da kötüleşeceği düşünülür. Sosyal çıkarları gözetken muhafazakâr düşünce yerelliğe önem verir. Ayrıca yönetimin temeline nesilden nesile aktarılan moral değerleri koyar. Tüm bunların yanı sıra asıl kaygısı demokratik yönetimin devrimcilerin tutkularını gerçekleştirebilecekleri imkânı onlara sağlama endişesidir (Vural, 2011: 101). Bu demokrasiye karşı olan tavır her ne kadar teorikte devam ettirilse de zamanla pratikte esneklik göstermek zorunda kaldığı gözlemlenmektedir. Özellikle demokrasi iktidarı elde etmenin bir aracı olarak kullanıldığı yönü ile eleştiriler alması bir dönem sonra kendi iktidarlarının meşruiyet kaynağını demokratik yollara dayandırmasıyla son bulmuştur. Bu yüzden muhafazakâr düşünce demokrasiye olan tabularını yıkarak tıpkı liberal düşüncede olduğu gibi karşılıklı faydalanma esasına dayalı olarak harman bir ideoloji yaratma yolunu seçmiştir. Başından beri sınırlı siyasete olan sadakatinden ödün vermeyi düşünmeyen muhafazakâr düşünce şartların yarattığı ortam gereği daha ılımlı bir yolu tercih etmektedir. Örneğin 19. Yüzyıl İngiltere’inde sanayi devriminin yarattığı buhranda kurtulmanın yolunu Peel ve ardından da Disraeli demokrasinin en temel ve vazgeçilmez unsuru olan oy verme hakkını genişletmekte bulmuşlardır (Eren, 2012: 266). Bu iyimser bütünleşmeler zaman içinde devam etmiş hatta “muhafazakâr demokrat” kavramı siyasal literatürde yer etmiştir. Birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de siyasetin etkin bir kavramı olarak iktidarı elde etmede günümüz dünyasının en iyi sistemi olarak görülen demokraside kullanılmakta ve sonuca gitmektedir. Bir dönem var olan sosyal düzeni koruma ve mülkiyet anlayışı ile örtüştüğü takdirde demokrasiye yönelen muhafazakârlar artık kabuklarını kırıp zincirlerinden kurtularak siyasetin aktif bir aktörü olmayı benimsemişleridir. Katı ve reaksiyoner olan Kıta Avrupası muhafazakârlığı bu tür alış verişlerden yapısı gereği uzak durmuş, bunun içinde karşıtı olmadığı an yaşam alanı sınırlandırılmıştır. Buna karşın liberal temele sahip ve yıkıcı devrimler yaşamayan

Anglo Amerikan dünyası demokrasiye daha ılımlı yaklaşmış ve düşüncelerini daha geniş alana taşıma adına demokrasiden istifade etmiştir.

1.3. MUHAFAZAKÂR DÜŞÜNCENİN ORTAYA ÇIKIŞINDAN ÖNCE DÜNYADA YAŞANAN GELİŞMELER VE AYDINLANMA FELSEFESİ

17. ve 18. Yüzyıldan itibaren muhafazakâr düşünürler tarafından savunulacak düşüncelerin felsefî temelini anlamak için kendisinin karşıtı olarak konumlandığı dönemleri de iyi algılamak gerekir. İnce'nin de ifade ettiği gibi son derece dönüşüme açık faydacı anlamda kullanılmıyorsa yatkın ve siyasal anlamda düzeni korumayı hedefleyen ama aynı zamanda özünde mutlaka bir ötekiye ihtiyaç duyan ve düşünce sistematığı olarak karşımızda durmaktadır. Kavramı daha iyi algılayabilmek için tarihsel süreci geriye doğru saracak olursak muhafazakârlığın felsefî ve siyasal anlamda temellenmesine neden olan kargaşa ve kaosa doğrudan ya da dolaylı olarak zemin hazırlayan Fransız İhtilali'ni; ihtilalin olgunlaşmasını ve yaygınlaşmasını sağlayan aydınlanma dönemi düşünsel dinamiklerini; her şeyin merkezine Tanrı'yı geleneği ve ahlaki metafiziği yıkıp aklı ve bilimi esas alınmasına neden olan aydınlanma felsefesinin düşünülüp tartışılmasını sağlayan reform ve Rönesans hareketlerini de ana hatlarıyla incelenmek yararlı olacaktır. Neticede reaksiyoner bir düşünce olarak yeşeren muhafazakârlığı anlamak için neyin karşısında olduğunu bilmek gerekmektedir.

Düşünsel anlamda birçok filozof tarafından tartışılan ve katkı sağlanan çağdaş siyasi ideolojilerin birçoğu gibi muhafazakârlık da kaynağını aydınlanma dönemindeki büyük çalkantı ve ardından gelen istikrarsız durulma süreçlerinde bulur. (Özipek, 2011: 49) aynı şekilde Aydınlanmayı hazırlayan süreçte ise xv. Yüzyılın ortalarındaki Rönesans hareketi ve xvi. Yüzyıldaki reformasyon xvii. Yüzyıldan itibaren etkileri belirginleşen dinin maneviyata hitap ettiği dinde akıl-mantık ve pozitif bilim ilkeleri aranmaması gerektiği öte taraftan ise gerçek hayatın akıl ve mantıkla pozitif bilimler ışığında ikame ettirilebileceğini savunan Kartezyen felsefenin etkileri bulunmaktadır. (Vural, 2011: 17)

Batının karanlık bir çağ olarak nitelediği Orta Çağ da İslam dünyasındaki zenginliğe karşı Hristiyan batı dünyasının yaşadığı yoksulluk özellikle İstanbul gibi önemli bir merkezin Türkler tarafından fethedilişi ve önlenemez yükselişi ticari yolların hâkimiyetinin kaybedilmesi Avrupa'da yeni arayışların kaçınılmaz olduğunu

göstermiştir. Bu anlamda yeni çıkış yolları aramak zorunda olan Avrupa'nın coğrafi keşifler ile ekonomik anlamda matbaanın icadı ile de kültürel ve düşünsel anlamda yeniden doğmuştur. Bu gelişmeler 14. Yüzyılda klasik sanat ve edebiyat eserlerin yeniden okunması ile İtalya'da başlayan Rönesans hareketi ve 17. Ve 18. Yüzyılda u Martin Luther'in öncülüğünde Avrupa'nın geri kalmasını sorumlusu olarak suçlanan ve Katolik kilisesindeki dinsel ve geleneksel tabulara karşı başlatılan yenilik hareketlerinin ifade edildiği reform hareketleri (Demir ve Acar, 1993: 306-307) ile de karanlık çağdan aydınlanma çağına doğru yol alınması devam etmiştir.

Özipek'e göre aydınlanma aklını hazırlaya sürecin uzun bir geçmişi vardır. On yedinci yüzyılda Galile, Newton ve Bacon'un açtıkları yoldan giden bilim adamları ve filozofların düşünceleri yeni bir din anlayışı temsil eden insanın dini hakikatini bile kendi aklı ile bulabileceği aydınlanmanın dini haline gelecek olan yeni bir anlayışı temsil eden deistler, onların rasyonalist din anlayışlarının ardından Hume'un septisizmi ve d'Holdback'in ateizmi mutlak olanı yıkmış bilim ve felsefe ilerleyerek evreni, dini ve toplumu anlayabilmek için yalnız aklı bırakmıştır. (Özipek, 2011: 32-33). Muhafazakârlık için toplumu ayakta tutan manevi dinamikler gelenekler ve inançlar aydınlanma düşünürleri için toplumun geride kalmasına neden olan skolastik dogmalardı. Aydınlanma batı dünyasını orta çağda saplandığı bu geri kalmışlığın sebebi olarak gördüğü kilisenin tanrı merkezli teolojik anlayışına karşın aklı tanrılaştırmanın hem bireysel hem de toplumsal anlamda kurtuluş olabileceğinin öne sürüldüğü bir felsefi anlayış olmuştur. Bu anlayış yaşamsal her pratiğini ve sorun olarak gördüğü her şeyi çözmede ve uygulamada kilise ve papaza bağlı olan batı dünyasının bu hastalıktan kurtulması gerekiyordu. Birey doğada karşılaştığı güçlüklerle karşı aciz ve çaresiz bırakılmazdı mutlaka bir çıkış yolu olmalı olmadığı yerde de dinsel ve geleneksel ritüellerle açıklanamayan şeylerin üstü kapatılmamalıydı. Öyle ki her ne kadar doğrudan kilise ile bir mücadeleye girmese de Kant'ın “ Aklını kullanma cesaretini göster” çağrısı Descartes'in bireyin varlığını dahi düşünmesi ile özdeşleştirerek açıklamaya çalışması Newton'un matematiksel kanıtlarla doğayı anlatma çabası, Rousseau'nun sosyal ve siyasal sorunlara dinsel ve geleneksel değil akli çözüm önerileri getirmesi skolastik düşüncenin duvarlarını yıkıp modern felsefenin temellerini atmıştır.

Orta çağın nerede ise mitleşen dogmalarından insanlığı kurtarmak için aydınlanma düşünürleri kendi dönemleri için aklı merkeze aldıkları bir

mükemmelleşebildik kavramı ortaya koyuyorlardı Özipek'in de aktararak ifade ettiği gibi bu kavrayışın köklerini Antik Yunan'a kadar geri götürmek mümkündür.

Platon 'a göre mükemmeliyet parçanın ruhla, yani bütünle dengeli birleşmesini ve en üstün olan "iyi ideası"na ulaşmasını ifade ediyordu. Aristo'ya göre ise mükemmeliyet şeylerin kendi doğal amacına, insanlar içinde nihai amaç olan mutluluğa ulaşmaktı. Hristiyan teolojisinde bu kavramın Tanrı'nın iradesine itaat etmeyi gerektiren bir anlamı olabilirdi. (Muller, 1985: 4-5). Aydınlanma döneminde ise mükemmelleşebilirlik ilerleme kavramının eklenmesiyle, "bireysel ve toplumsal olarak insanın sonsuz ilerleme kapasitesini ve bu kapasitenin doktrinini" (Muller, 1985: 7) ifade eden bir anlam kazanıyordu. İlerleme kavramı ise "aklın kendisini düzeltici doğasının ve bilimsel yöntemin yardımıyla desteklenen zorunlu terakki [advance]" (Muller, 1985: 6) demekti. Başka bir ifadeyle aklına dayanarak kendisini ve evreni avlayabilen insan ilerleyebilecek ve mükemmelleşebilecekti. (Özipek, 2011: 35)

Neticede nasıl ki muhafazakâr felsefe ilerde devrim sonrası gelen kargaşa ve düzensizlikte birçok sıkıntıya maruz kalan insanın kurtuluşunu geçmişine dönmekte ve özünden istifade etmekte buluyorsa onların kendilerine karşıt alan olarak oluşturdukları aydınlanma felsefesi ise ekonomik ve sosyal buhran yaşayan Batı'nın ortaçağın dogmalarından ve kilisenin baskılarından sıyrılıp kurtuluşunu aklın ve bilimin ışığında buluyordu. İnsanlar eğer kilisenin ve geleneklerin onlara dikta ettiği düşüncelerden çıkmak için zaten içlerinde var olan akıl cevherini ortaya çıkarmasalar dünya sadece bu alanda kendilerine bir imtiyaz yaratan küçük elit bir kesimin haricinde içinde yaşanılmaz bir yere dönüşecekti. Aydınlanma dönemi akla biçtiği bu önemli rol ile her şeyin merkezine alınan salt akıl anlayışı rasyonalist bir düşünce anlayışını doğurmuştur.

1.4. AYDINLANMANIN SALT RASYONALİZMİNE İLK KARŞI DURUŞ: ROMANTİZM

İnsanın aklını kullanıp ergin olması ile bu yeryüzünde mutluluğu yakalaması arasında yakın bir bağ kuran Aydınlanmacılar, yüzyıllardır hüküm süren mutsuzluğun geleneksel değerler ile kurumların beslediği yanlışlardan, yanılgılardan ve yanılsamalardan kaynaklandığını belirtirler. Mutluluk, ilk olarak aklın ilerlemesiyle, bireyin kendisini rasyonel kılmasıyla özdeşleştirilir (kral devletten ulus devlete;). Kendisi dahi duygusal bir ifade olan mutluluğu bile sırf akılla özdeşleştiren, sezgiye ve

duyguya ait insani tüm değerleri öteleyen geçmişten gelen gelenekleri ve kurumsal yapıları dünyada yaşanan düzensizliğin, toplumsal buhranın ve bireysel mutsuzluğun kaynağı olarak gören yaşamsal deneyimi birikimi hatta inançları dahi yok sayan aydınlanmanın salt akıl anlayışına karşı ilk düşünsel başkaldırı kendisini ilk olarak sanatta ve edebiyatta hissettiren romantizm akımı olmuştur. Vural bu akımı ve düşünürlerini şöyle ifade ediyordu:

Romantizm, aydınlanmanın damgasını vurduğu değişimin baş döndürücü hızından, yaşama anlamını verdiğine inandıkları değerlerin eriyip gitmesinden acı duyan daha çok Kıta Avrupa'sından-düşünür ve edebiyatçıların duygusal karşı çıkışlarında ifadesini bulmuştur. Bu düşünürler arasında Justus Möser (1720-1794), Friedrich Novalis (1772-1802), Schlegel (1772-1829), Adam Müller (1779-1829), Wiliam Cobbet (1762-1835), Sir Walter Scott (1869-1955), Thomas Stearns Eliot (1888-1965) gibi edebiyatçı ve şairlerde vardı. Bu düşünürlerin çoğunda genellikle restore edilmiş bir toplumun nasıl bir toplum olabileceğine ilişkin yeteri kadar geliştirilmiş ütopik görüşle birleştirilmiş pastoral yaşama ilişkin güçlü bir nostalji vardır. (Vural, 38-39: 2011)

Düz yazının tek düzeliğine karşı şiirin estetiğini aklın ve mantığın yanı sıra düşsel gücünde hayatın içinde var olması gerektiğini kurallarla sınırlı kalınmamasını öne süren romantizm aklı tamamen yadsımadan ama manevi değerleri de aklın yanına koyan muhafazakâr düşüncenin ilk adımıydı. Öyle ki aydınlanmanın hor gördüğüne küçümsediğine inandıkları bu ikinci değerleri ön plana çıkaran düşünsel, edebi ve sanatsal bir akım olarak romantiksizi var olan dünyanın eleştirisi için zengin bir kaynağa işaret ediyordu. (Özipek, 52: 2011) Bu zengin kaynak germişe çok önemli bir değer atfeden muhafazakâr düşünceni tam da ayaklarını bastığı yeri işaret ediyordu. Bu yüzden muhafazakâr düşüncenin ilk basamağı olan bu dönemi Vincent “Romantik Muhafazakârlık” olarak adlandırıyordu. Bu dönemde akla verilen önemden çok onun duygudan ve manevi düşüncelerden arındırılması ve salt bir anlayışla kurtuluşun tek reçetesi olarak görülmesi eleştiriliyordu. Örneğin Coleridge nesnel aklın aydınlanma filozoflarıyla birlikte kazandığı yeni içeriğe ciddi eleştiriler yöneltmiştir. Ona göre sorun filozofların aşklı gereğinden fazla yüceltmeleri değildi akıl zaten bu yüceltimi hak ediyordu. Onların hatası Platon'dan beri gelen ve epistemolojik olarak aklın asıl yüceliğini ifade eden sezgi, vahiy ve idealardan koparılmasıydı (Kirk, 1995: 35 Akt. Safi, 2007: 43)) Aklı kullanarak ortaya atılan düşünceler bilimde ve sanayide de

kendini göstermiştir. Öyle ki yaşanan gelişmeler bireysel mutluluğun ve toplumsal huzurun kaynağı olarak görülebilirdi. Fakat aklın yanına insanoğlunun birikimsel değerleri inanç ve geleneklerini koymamak onları yadsıyarak saf dışı bırakma çabaları pozitif anlamda gelişmeyi ilerlemeyi ortaya çıkarırken diğer taraftan da başarısızlıkla sonuçlanacak bir devrimin kapısını aralıyordu. İşte bu olumsuzluklar muhafazakâr düşüncenin oluşumunu ve geniş kesimlerce tanınip yayılmasına neden olacaktı. Çünkü devrim hiçte hayal edildiği gibi bir dünya oluşturmamıştı. Muhafazakârlara göre devrim özgürlüğü getirdi ama ardından terör geldi. Devrim, barışı getirdi ama ardından terör patladı. Devrim cumhuriyeti getirdi ama ardında imparatorluk sökün etti. (Vural, 2011: 30) İnsanlığı ebedi bir mutluluğa eriştirecek olan bir düşünce olarak ortaya çıkan aydınlanma dönemi her şeyi tam tersi ile müsemma bir durumda bırakınca insanlık yeni bir çıkış yolu aramak zorunda kaldı. “Aklını kullan” çağrısındaki bakış açısı sadece aklı kullan başka çaren yok despotizmini de beraberinde getirdi. Bu da aydınlanmacıların eleştirdiği orta çağ totaliter baskıcı anlayışına kendilerinin de hapsolması sonucunu doğurdu. İnsanların geçmişe özlemi tepkisel tavrın ötesine geçip siyasal bir ideolojiye dönüşüyordu. Akıl çağının iyi niyetli çabalarının doğurduğu olumsuz sonuçlar muhafazakârlığın sistemsal ve siyasal olarak yeşermesine de neden olacaktı. Neticede kendisini her ne kadar edebiyat ve sanatta göstermiş olsa da romantizmi muhafazakârlığın ilk safhası olarak ortaya çıkmıştı. Ancak düşüncenin siyasal ve felsefi bir doktrin olarak ortaya çıkışı için aydınlanmanın yol açtığı teknolojik gelişmeleri sanayi devrimini ve Fransız ihtilalini beklemek gerekecekti.

1.5. DEVRİM SONRASI SİYASAL MUHAFAZAKÂRLIĞIN ORTAYA ÇIKIŞI

Daha öncede belirttiğimiz gibi muhafazakârlık doğal olarak insanoğlunun belirli bir gelenek ve inanç anlayışını geliştirdiği ilk çağlardan beri yenilik adına ortaya atılan fikirlerin var olan ve tecrübe edilmiş olanı sorgulamadan yok saydığı günden itibaren eskiyi ve denenmiş olanı savunmak için ileri sürülen, kendiliğinden oluşan bir anlayış olarak ortaya çıktığı gözlemlenmektedir. Muhafazakârlık kendine bir geçmiş aradığında kökleri geriye, Ortaçağ Avrupa’sına uzatılsa bile bir siyasal tutum ve hareket olarak Aydınlanma düşüncesi ve Fransız Devrimi’ne karşı, 18. yüzyıl sonlarında ortaya çıkmıştır (Güler, 2008: 117-118). Dolayısıyla siyasal literatüre kavram sistematik ve

yaygın olarak daha önceki devrimlerden her açıdan farklı olan sonuçları sınırları aşan ve tüm dünyayı etkileyen Fransız devrimi sonrası girmiştir. Fransa da Napolyon politikalarının başarısızlığı uğraması ile devrim öncesi (ancient regime) siyasal inanç ve değerlerini yeniden gerçekleştirmek üzere Fransız düşünürler tarafından yeni bir felsefi terminoloji olarak devrimin jakoben düşüncesine karşı adalet ilkelerini ve uygarlığın güvenliğini sağlama anlamında kullanılmıştır. Bu yüzden kavramın siyasal literatüre devrim sonrası 1830'larda girdiği söylenebilir. (Vural, 2011: 19) Devrim bir anlamda akıl çağının ortaya attığı teorik düşüncelerin siyasal ve sosyal alandaki pratik yansımalarıydı. Muhafazakâr düşünürler aydınlanma dönemi ortaya atılan fikirleri eleştirirken ellerindeki en temel argüman sonuçları çok ağır olan devrimin meşruiyetini aydınlanma dönemine dayandırmasaydı. Bu yüzden akıl çağının yaşandığı dönemde romantik karşı çıkışlar olmasına karşın daha sert ve sistemli muhafazakâr eleştiri devrimin yarattığı hayal kırıklıklar sonucunda geldiği görülmektedir. Giddens'e göre "Her şeyden önce Fransız Devrimi'nin büyüyen güçlerine karşı Eski Düzen'in özellikle de Katolikliğin bir savunmasıydı muhafazakârlık" (Giddens, 2009: 30).

Fransız devriminin yarattığı sosyal travmalar karşı düşünce olarak şekillenen kavramlarında aynı noktada siyasal bir düzlemde kendini göstermesi gerektiği sonucunu ortaya çıkarmıştır. Devrim akıl çağına refere ettiği düşünceleri hayata geçirme noktasında siyasal erki bir araç olarak kullandığı gibi ona karşı olan muhafazakârlığında siyasal bir kavram olarak çerçevesini çizmesi gerekmektedir. Bu yüzden reaksiyoner ve devrimci Fransız siyasal modernleşmesi doğal olarak burada reaksiyoner karakterli bir muhafazakârlığın doğmasına yol açmıştır. Fransız muhafazakârlığı epistemolojik bir yaklaşımla yetinmeyerek siyasal bir duruş sergilemiştir (Çaha, 2004: 17-18). Bu siyasal duruş Fransız devriminde ve sonrasında kendinin şekillendiren devrimci siyaset pratiğine karşın devrim öncesi değerlerine hak ettiği itibarı iade ederek aydınlanma çağının yok saydığı gelenek ve inançla biriken geçmişin insanlığın özlediği huzur ve barışı yeniden temin edecek bir karşı duruş olarak muhalif bir tepkiyi ortaya koymaktaydı. Bu muhalif tepki her toplumda geçmişin değerleriyle barışık bir şekilde geleceği inşa etmenin farklı yollarını ortaya koymaktadır. Devrimin ortaya çıkardığı sonuçları siyasal gücü elinde tutması ile bağdaştıran düşünürler bu yüzden devrime karşıtlığını devrimin yöntemi ile yapmaya çalışmışlardır. Benetton'a göre modern zamanlarda doğmasına karşın onun karşısında duran entelektüel ve siyasal bir hareket

olan muhafazakârlık, olayların içinde doğmuştur. Burke ve takipçilerine göre Avrupa tarihinin dokusunda bir kopukluk olarak beliren büyük bir olaya, Fransız Devrimi'ne karşı bir tepkiden doğdu. Muhafazakârlığın ilk yazıları, koşulların ürünüdür, geçmişte kesintisiz bir geleneğin gücünden yararlanırken devrimci fırtınanın süpürüp attığı şeylerin lehine yazılan mücadele metinleridir (Benetton, 2011: 10-11). Aslında muhafazakârlığın sorunsal alanı devrimin yarattığı değişim ya da devrimin kendisi değil yöntemidir. Bu bağlamda Burke'nin muhafazakârlık anlayışı aydınlanma filozoflarının rasyonalist düşünceleri üzerinde yükselen Fransız devrimci radikal kopuşuna karşı İngiliz devriminde simgelenen evrimci toplumsal dönüşümün savunucusudur (Duman, 36: 2004). Bu günü yaşayan toplumun istikrarı ve huzuru için dün yaşanılanlarla yoğrulan bir gelecek tahayyülü kurmak gerekmektedir. Bireyin salt akli toplumsal sorunlara çözüm noktasında yüzyıllardır birikerek ilerleyen toplumsal akli kadar çözüm odaklı olması imkânsızdır. Muhafazakâr düşünce teorilerin ve radikallerin soyut toplum modellerinin karşısına, somut mevcut toplumu koyar. Bu anlamda gelenek tarih ve deneyime güvenir (Güler, 2008: 136). 1789 sonrası oluşan kaosun karmaşasının sorumlusu olarak bireye ve akla yüklenen her şeyin çözümüm olabilme yetisini görür. Akli ve değişimi ilk ortaya çıktığı andan beri yadsımayan ve tamamen yok saymayan muhafazakâr düşünce değişimin aniden oluşuna ve tamamen geçmişi yok saymasına karşı çıkarken, aklın da gelenek ve geçmişten referans alarak sorunlara yaklaşması gerektiğini savunur.

Geçmişten gelen değerlerin tamamen yok sayılarak salt aklın çözümlemelerinin yeterli olacağını savunan aydınlanma düşünürleri devrim fikrini bu temel üzerine kurarken radikal siyasal teoriler geliştirmiş ve ağır toplumsal sorunlar çıkaracak bir alana zemin hazırlamıştır. Bu yüzden ilk ortaya çıkan sistematik muhafazakâr muhalefet fikirleri farklı coğrafyalarda değişik siyasal ve sosyal düşüncelerle etkileşimde bulunarak farklı anlamlar kazanmıştır. Bu yüzden ki ideolojik bir kavram olarak şekillenmeye başlayan muhafazakârlık 19. Yüzyıldan itibaren farklı coğrafya ve kültürler içerisinde birçok düşünce ile karşılıklı etkileşimde bulunarak düşünsel olduğu kadar siyasal alanda da etkisini göstermiştir. Her ülke veya bir bölgede muhafazakârlık ülkenin sosyo-kültürel şartlarının yanı sıra dönemin gerektirdiği şartlar çerçevesinde farklılıklar gösterebilmektedir. Bir düşünce biçiminin toplumu şekillendirme erkinin bir gereği olarak ülkeyi yönetecek iradede dolayısıyla siyasette nüfuzunun olması

gerekmektedir. Bu bağlamda muhafazakârlık ülke veya bölge olarak farklı coğrafyalarda farklı yöntemlerle açıklanmaya çalışılmaktadır. Edmund Burke sonrasında muhafazakâr düşünce iki şekilde gelişimini sürdürmüştür. Bunlardan ilki Fransa örneği başta olmak üzere Kıta Avrupa'sında ortaya çıktığı şekliyle devrimi bütün sonuçlarıyla reddeden tepkici muhafazakârlık, diğeri ise Anglo-Amerikan dünyasının ılımlı muhafazakârlığıdır. (Feridunoğlu, 9: 2013)

1.6. MUHAFAZAKÂR TEORİNİN COĞRAFİ TASNİFİ VE DÖNEMSEL GELİŞİMİ

Muhafazakârlık dünyada ortak çıkış noktaları olmasına karşın her kültür kendine özgülüğü savunmada farklı yolları seçmiş ve zamanla geliştirmiştir. Özellikle devrim sonrası Avrupa da temellerini atan muhafazakârlık klasik muhafazakârlığın ilk ortaya çıktığı dönem ve coğrafyalar olmuştur. Almanca kökenli Sonderweg (kendine özgü yol) kavramı her uygarlığın kendi sosyo-kültürel, toplumsal, siyasal ve dinsel yapısına göre kavramı uyarlama çabası içerisinde olan düşünürlere sınıflandırmalarında yardımcı olmuştur. Bu sınıflandırma öncelikli olarak klasik muhafazakârlık Çaha'nın ifade ettiği gibi kıta Avrupa'sında gelişmiş olmakla birlikte bütün kıtanın özelliklerini tam olarak taşımaz (Çaha, 2001: 102). Çünkü kıtada biri Fransa'da gelişen devrimin sert uygulamalarına karşı aynı şekilde katı ve uzlaşmaz bir karşı duruş sergileyen ve Frankofon olarak adlandırılan bir muhafazakârlık geleneği; diğeri ise Almanya da daha felsefi temelleri güçlü olan, modern gelişimler karşısında romantik bir tavırla geçmişte olan kurum ve değerleri o anki durumla özdeşleştiren ve Gramenofon olarak adlandırılan muhafazakârlık gelişmiştir. Ayrıca İngiltere'de devrimi daha esnek geçirmesine paralel olarak demokrasiyi monarşizmi ve liberalizmle muhafazakârlığı bağdaştıran pragmatist ve gelenekçi yapısı baskın olan muhafazakârlık anlayışı da günümüz muhafazakârlığına temel oluşturan bir anlayış geliştirilmiştir (Safi, 2007: 49).

1.6.1. Fransız Muhafazakârlığının Dayandığı Temeller ve Gelişim Süreci

Kıta Avrupası düşüncesi ekseninde değerlendirilen Fransız muhafazakârlığı devrimin getirdiği yenilikleri ve yeniliklerin doğurduğu sonuçları doğrudan yaşamıştır. Bu bağlamda karşı duruşunu sergilemedeki düşünsel alt yapısını oluştururken devrimin yöntemi ile aynı doğrultuda sert, dogmatik, uyum sağlama ve uzlaşmaya kapalı özelliklere sahip olduğu görülmektedir. Özellikle Fransız devriminin gelenekleri,

monarşik rejimi, kiliseyi hasım almasına tepki gösteren Fransız muhafazakârlığı gelenekleri, monarşiyi, Kilise eksenli cemaat yapısı savunan; devrim ve ilerleme düşüncesini şiddetle reddeden bir yaklaşım sergilemiştir (Safi, 2007: 44-45). Aydınlanma düşüncesinin ve devrimin geri kalmışlığın müsebbibi olarak kiliseyi göstermesi, dinsel motiflerin yerine rasyonalist temaları koymaya çalışması, cemaatvari bir şekilde yapılanan Fransız toplumsal yapısının inanç değerlerine olan sadakatini hiçe saydığı düşüncesi Fransız muhafazakârlığına özgü bir dayanak noktasıdır. Çünkü sosyalizmde sınıfın, liberalizmde bireyin yerini muhafazakârlıkta cemaat almaktadır (Vural, 2011: 49). Cemaate verilen bu önem aslında muhafazakârların dine ve dinsel kurumlara verdiği değerden kaynaklanır. Din bireyini iç huzurunu tesis etmesinin yanı sıra toplumsal düzenini sağlanmasında dayanışmayı ve fedakârlığı pekiştirecek bir işleve sahiptir. Cemaatin dinsel değerlerin canlı kalmasında, insanlara bu değerlerini hatırlatarak onların huzuru bozacak yollara sapmasına engel olmasındaki gizil gücü dinin bu konudaki toplum üzerindeki etkisi de dikkate alınarak Fransa’da ortaya çıkan klasik muhafazakârların dayandığı temel noktalardan biri olduğu görülmektedir. Aslında ister dindar olsun ister olmasın muhafazakârların düşünürlerin ortak noktalarından birisi de din olgusudur. Çünkü bir toplumu bir arada tutabilmenin ve yönlendirebilmenin en kolay yolu dinsel unsurlarla ikna etmektir. Bu dinsel unsurların zayıflaması veya aydınlanma düşünürleri tarafından aklın her sorunun çözebileceği düşüncesi ile toplumun aidiyet duygusunu kaybederek yalnızlaşması devrimin yarattığı karmaşanın önemli sebeplerinden birisiydi. Bu yüzden Fransız muhafazakârlığı en belirgin özelliği dini duyarlılığa verdiği önemdi. Bir diğer önemli özelliği ise monarşik ve mutlakiyetçi olan eski düzene olan özlemi ve değişimlere tamamen kapalı tepkici bir muhafazakârlık oluşudur. Devrim insanlara yaşattığı acılardan kurtulmanın tek yolu geçmiş yaslanıp bugünle birleşip bir gelecek inşa etmektir. Bunun içinde erken dönem düşünürleri toplumun molekülü olarak bireyi değil aileyi esas alan, salt aklın çözümlemelerin gerekli ama tek başına yetersiz bulan; onun yerine dinsel ve geleneksel ritüellerden güç alan, demokrasinin uygulamada teorikten farklı olarak işlediğini iddia edip aristokratların geleneksel yönetimini savunan bir anlayış geliştirmişlerdir.

Fransız muhafazakârların düşüncesinin, sosyo-ekonomik gelişmelere bağlı olarak Üç farklı biçimde ortaya çıktığı ifade edilebilir:

a) Monarşinin mutlak iktidarını, soyluluğun ve Kilise'nin mutlak üstünlüğünü savunan Maisterce muhafazakârlık

b) Orta sınıfın değerlerini geleneğin değerleriyle korumaya çalışan ve ılımlı evrimciliği Öngören Tocquevilleci muhafazakârlık

c) Otoriteyle ulusçuluğu meşrulaştıran ve Faşist eğilimler taşıyan Maurasçı muhafazakârlıktır. (Akt. Akkaş, 2000: 155-156).

İlk olarak ele alınan Joseph de Maistre (1753-1821) 1797'de yazdığı 'Fransa Hakkındaki Düşünceler' eserinde ve Lois de Bonald (1754-1840) 1796 yılında kaleme aldığı 'Siyasi ve Dini İktidarın Teorisi' ile Fransız muhafazakârlığının entelektüel temellerini atmışlardır. Bu düşünürler Burke'nin görüşlerine önem vermekle birlikte onun İngiliz geleneğine ve devrimine göre bir kaşı duruş sergilemesinden dolayı birçok noktada farklı görüşler ortaya koymuşlardır. Bennetton'a göre hepsi tarihini bilgeliliğini devrimci aklın özentilerine karşı çıkarmalarına rağmen tarihe bakışları birbirleri ile kesişmez. Burke İngiliz tarihine örnek bir değer atfederken Maistre ve Bonald Fransız tarihine bağlı kalırlar. Gelenekçilikleri farklı mantık yürütmelere ve farklı geleneklere dayanır. Burke'ninki karma bir çözümü parlamenter monarşiye bağlılığı haklı gösterirken Maistre ve Bonald ise saf bir çözümü ve mutlak monarşinin restorasyonunu haklı bulur (Benetton, 2011: 31-32). Bu bakış açısı Fransa ve İngiltere'nin toplumsal ve kültürel yapısıyla alakalı olduğu kadar devrimlerinin ortaya çıkışı yarattığı sonuçlarla da alakalıdır. Fransa'daki erken dönem karşı duruşu acımasız ve sonuçları ağır olan bir devrime muhalefetine sert ve uzlaşmaz olması gerektiği yönündedir. Maistre bireyin mükemmel olamayacağını savunurken doğuştan günahkâr olduğunu ve kötümser olabileceğini savunur. Aslında birçok muhafazakâr düşünürün birey algısı bunun üzerinedir. Bu noktada "birey değil tür bilgedir" diyen Burke ile örtüşen düşünceler ileri sürer. Bu noktada ilk günahın sorumluluğu sırtında taşıyan bireyin kurtuluşu tek tek bireylerin icadı olmayan din, gelenek, tarih ve tecrübe gibi kurum ve değerlerle mümkün olabilmektedir (Özipek, 2013: 69cilt 5). Bu değerleri yok sayarak salt aklın çözümlemelerini yeterli gören anlayış, muhafazakârlara göre başarısız olmuştur. Toplumsal kurumların devrimde olduğu gibi bireysel aklın esiniyle zor gücüyle değiştirilmesi felaket getirir ve uzun dönemde kendisini yenilgiye uğratar (Vural, 2011: 69). Reaksiyoner bir tavırla tepkici muhafazakârlığın temsilcisi olan Maistre Maistre Du

Pape (1810) adlı eserinde kargaşanın yerine getirilecek düzen kavramını analiz ederken toplumun hiyerarşik bir yapıda olmasını ve başat iradenin dünyevi ve ruhsal gücün birleştiği bir bütünlüğe sahip olması gerektiğini savunur. Bunun içinde çözümün Hristiyan monarşiye geri dönerek kilisenin pozitif bir araç olarak iyi bir insan ve toplum oluşturmada polisin ise negatif bir araç olarak kaosu bastırılmasında kullanılarak monarşiyi kurabileceklerini düşünür (Akkaş, 2000: 156).

Bu noktada ilk dönem Fransız muhafazakâr düşünürlerinden bir diğeri ise otoriteyi sağlamada yetersiz olan demokrasinin despotizmi beraberinde getirdiğini otoriteyi sağlamada gerekli yetinin sadece zorunlu olarak toplumun temel anayasası olduğunu düşündüğü dinde gören Louis de Bonald'tır. Katı bir Katolik olan Bonald'a göre “ Fransız Devrimi, insan hakları bildirisiyle başladı; ancak Tanrının Haklar Bildirisi ile son bulacaktır. ” Bununla birlikte dolaysız tanrısal bir müdahaleden çok insan toplumlarının yaşamlarını tanrısal akla uygun olarak düzenleyen ve belirleyen içsel bir yasa ile intikam alınması gerektiğini düşünür (Benetton, 2011: 42). Devrim bile toplumun bir ada huzurlu olması sağlayan dinini inanışlarından kopan halka Tanrı'nın bir cezası olarak gelmiştir. Gerekli dersi alan insanların çıkış noktasının eski rejime sorgusuz geri dönüş ve bağlılıktan geçeceği öne sürülmüştür. Bunu sağlamak için gerekli olan monarşinin ırksal bir noktadan hareketle kraliyet ailesinin kendi menfaatlerini monarşinin çıkarları ile çakışacak bir noktaya getirir.

Demokrasi, ilerleme, değişim gibi kazanımları kabul eden ve ilk dönem katı muhafazakâr anlayışının tersine daha ılımlı bir tavır sergileyen Tocqueville'ye göre devrim Burke'ün algıladığı gibi bir kopuş değil bir başlangıçtır. Toplumların hazır olmadıkları unsurların topluma dayatılmasının mümkün olmayacağından hareketle devrimi toplumun zaten uzun süredir içten içe yaşadığı değişimin siyasi pratikte gerçekleştirdiği uygulamalar olarak görür. Bu durumda feodal hukukun devam etmesi çelişkilidir. Tocqueville'ye göre; devrimin amacı eski ve dini kurumları tamamen ortadan kaldırmak değil; kamusal iktidarın gününü daha da artırarak kendiliğinden oluşan bu yenilikleri gelişen ve değişen sosyal yapıya, yeni siyasi kurumları yerleştirmektir (Akkaş, 2000: 154-155). Buradaki sorun doğal olarak kazanılan hakların hukuki bir alt yapı ile kurumsal alanlara taşınmasındaki uyumsuzluktan gelir. Feodal hukukun görünüşte hüküm sürdüğünü aslında feodal üretim tarzının soylularında kapitalist düzenin bir parçası olmasıyla kendiliğinden ortadan kalktığını ileri sürer.

Devrim öncesi aslında devrimin farklı uygulamalarla dikta etmeye çalıştığı birçok şey özellikle Fransa'da hali hazırda oluşmuştu aksi takdirde devrimi yapanlar bahsettikleri gibi katı bir feodal yapı içerisinde devrimi gerçekleştiremezlerdi. Örneğin kiliseye karşı açılan savaş ve devrim sonrasında oluşturulan laik toplumun temeli aslın da devrim öncesinde Fransız toplumunun dine karşı olan düşmanca tavrı ile meşruiyet kazandığını öne sürer. Bu noktada devrimin tek suçunun kendini haklı göstermek için kendinden önce yaşanan değişimi olmuş gibi değil olmamış gibi göstermek gibi bir yol seçmesinde bulunmaktadır. Devrime olan karşıtlığı seleflerini aksine daha ılımlı ifade eden Tocqueville demokrasi, ilerleme, değişim gibi kazanımları kabul ettiği için liberal, geleneksel değerleri yönetime taşıyarak, yönetimin geçmiş tecrübeler çerçevesinde hareket etmesini istediği içinde muhafazakâr olarak değerlendirilebilir. (Dinçer BİDİK, Türkiye de Muhafazakârlık ve Liberalizm, 2007, 94). Bu yönü ile özellikle günümüzde dünyada ve Türkiye'de önemli bir siyasal kavram olan liberal muhafazakâr kavramını birçok yerde Burke ile ortak savlar öne sürerek açıklamaya çalışmıştır.

19. yüzyılın başlarında Fransa'da muhafazakârlık düşüncesi radikal sağ bir gazete ve etrafından toplananların organize olduğu bir örgüt olarak tanımlanan Action Française'in lider kadrosunda olan Charles Mauras (1868-1952) ile katı ve uzlaşmaz kimliğine yeniden bürünmüştür.

Evrimci ve ılımlı muhafazakârlığı kabul etmeyen ve ilk dönemlerdeki gibi karşı devrimci bir muhafazakârlığın kabul edilmesi gerektiğini savunan Maursas'ın düşüncelerini Benetton şöyle açıklar.

Mauras'ın doktrini tam bir Fransız usulü muhafazakârlıktır. Uzlaşmaz ve gerici. Mauras geleneksel monarşiyi savunur, demokrasiyi ve bunun yanı sıra parlamentarizmi şiddetle mahkûm eder, Fransız geleneğini 1789 arifesinde durdurur. Sık sık göndermede bulunduğu Maistre ve Bonald'ın gerçek mirasçısıdır. Maurasçılık Fransız muhafazakâr geleneğini arasına katılmakla birlikte bir başka açıdan salt pozitivizmi ve özellikle milliyetçiliği ile onu yenilemiştir. (Benetton, 2011: 59-60)

Erken dönem tepkici anlayışını benimseyen Mauras'ın temel farkı toplumu bir arada tutan unsur olarak dinin yerine milliyetçiliği koymasıydı. Bu noktada onlardan ayrılan düşünür toplumdaki huzurun sağlanmasının otorite süreklilikten geçtiğini;

bunun içinde ülke çıkarlarının ve ulus devletini savunulması gerektiğini savunmaktadır. Ayrıca demokrasiyi yozlaşmış ve çürümüş olarak görür ve monarşinin yüceltilmesi gerektiğini savunur (Akkaş, 2000: 158). Demokraside var olan bireycilik anlayışı toplumu bir arada tutan unsurları zedeler. Bu durumda sürekliliğin getireceği istikrarı zedelediği gibi milli menfaatlerle de örtüşmez.

Diğer ideolojik kavramlarla pragmatist yapısını gereği olarak kolayca eklemlenebilen muhafazakârlık dünyada her ülke dönemde çok çeşitli bir yapı sergileyerek gelişimini sürdürme gelmiştir. Bu değişiklik aynı ülke içerisinde bile dönemin siyasi ve sosyal şartlarına bağlı olarak konjoktürel bir hal aldığı da görülmektedir. Bu yüzden Fransa da 18. Yüzyıldan itibaren farklı tanımlar ekseninde her dönem ve etkili düşünürlerin etkisi ile de anlamlandırılmaya çalışılmıştır.

1.6.2. Alman Muhafazakârlığının Dayandığı Temeller ve Gelişim Süreci

Kıta Avrupa eksenli muhafazakâr düşüncenin önemli bir sacayağı olan Alman muhafazakârlığı felsefi temelleri daha güçlü bir anlayış geliştirmiş, modern hayata ve düşünceye karşı romantik bir tepki ortaya koymuştur. Aydınlanma düşüncesine Fransız devrimine karşı argüman geliştirmede Alman muhafazakârlığı diğerlerinden farklı olarak yeni kavramlar kazandıracak entelektüel derinlikte ve ulus-devlet merkezli bir bakış açısı getirdiği görülmektedir. Bu bağlamda Alman muhafazakârlığında derin etkiler bırakan ve kurucusu olarak kabul edilen Hegel sadece millet ve devlet kavramına önem vermekle muhafazakâr gelenek içinde olmakla kalmaz, aynı zamanda hakikati rasyonelliğin mükemmel formu olarak kabul ederek muhafazakârlığını derin bir felsefi temele dayandırır (Safi, 2007: 45). Bu felsefi temeli oluştururken ilerleme fikrini devrimle ya da kurgusal akılla düzenlemek yerine toplumun kendi içinden gelen içsel bir dinamikle sağlanması gerektiğini savunur. Alman muhafazakâr düşünürlerini devrime bakış açılarında çeşitli farklılıklar vardır. Bu ayrımı Akkaş düşünürler ve düşünceleri ekseninde aşağıdaki biçimde sınıflandırmıştır:

Bu çerçevede alman entelektüelleri toplumsal değişikliğe karşı romantik ve teknokratik olarak iki açıdan muhafazakâr tepki göstermişlerdir. Almanya'nın önde gelen düşünürleri arasında yer alan Goethe, Sahiller, ve Kloştuk devrimin ortaya koyduğu düşünceye endişe ile bakarken; Kant, Fahte ve Hegel ise toplumsal zorlamaların ortaya çıkardığı

durumlarda devrimin kaçınılmaz olabileceğini söylemektedirler (Akkaş2000: 147).

Romantik muhafazakârlık olarak literatüre giren bu düşünce; sanayileşme ve kentleşme ile birlikte değerlerinden uzaklaşan Alman toplumunun devrimin etkisi ile sarsılması engellenmeye çalışılmıştır. Taşkın romantizmin Alman toplumunda yansımaları şöyle açıklıyordu. “Romantizmin kentlerin kalabalık ve anonim hayatına tepkiselliği, kırsal yaşama ve Ortaçağ organik toplumuna duyulan özlemler şüphesiz Alman toplumunun sanayileşme ıstıraplarına içe kapanmacı bir tepkiydi” (Taşkın, 2013: 189 cilt 5). Bu durumda üretim kalıplarının kentsel tek düzelikliğini beraberinde getirmesi toplumun geçmişle olan bağının kopmasına neden olacak nihayetinde değerlerinden uzaklaşan bir toplumda devrimin yansımaları ve yenilik adına getirdiği kurum ve düşüncelerle karmaşaya neden olacağı düşünülmekteydi. Bunun için çözüm ise eski Alman efsanelerini, ideallerini, masal ve hikâyelerini yeni toplum yaşamında canlandırmaktır. Bir başka deyişle yeni olan yaşamı tamamen yadsımadan geçmişten gelen değerlerle harmanlayarak edebi ve sanatsal bir anlatı ile toplumda kabul görmesini sağlamaktır. Alman romantizmi tıpkı modernizmde olduğu gibi, devlet kuma aracılığıyla yeni bir toplum yaratmayı hedefliyordu. Yani burada söz konusu olan şey, eski bir toplumsalın korunması arzusu değil, muhafazakâr değerlere uygun şekilde biçimlenmiş yeni bir devlet yaratmanın gayretiydi. Alman romantiklerinin muhafazakârlarla ortak yönleri ise akla, rasyonelliğe duydukları tepki ve Fransız devrimine yönelik karşıtlıklarıydı. Fakat romantikler, muhafazakârlar gibi geleneğin içinden hareket ederek onu muhafazakâr bir ideoloji haline getirmekten çok, geleneği milli bir proje olarak romantize etmeye giriştiler (Yücebaş, 2013: 29). Bu noktadan yola çıkacak olursak Alman muhafazakârlığı romantik eleştirisinde yeniliği toptan reddetmiyor ayrıca dinsel anlam yüklemektense ulusal ve devletçi bir bakış açısı getiriyordu. 1. Dünya Savaşına kadar bu anlayışla devam eden romantik muhafazakârlık savaş sonrası sanayileşmenin de devreye girmesiyle tepkisel bir hüviyette bürünmüştür. Bunun en önemli nedenlerinden bir romantizmin ruhunda olan hayal dünyasının toplumsal gerçeklikle bağdaşmada yaşadığı sorundur. Ayrıca yaşanan teknolojik ve ekonomik gelişmeler geçmişteki alışkanlıkları zorunlu olarak değiştirmiş Alman muhafazakârlığı da tepkici bir kimlik kazanmıştır. Üstün olan alman ırkını savunarak aidiyet hissine bağlı milliyetçi bir anlayış geliştirilen bu dönemde sanayi devriminin

olumsuzluklarını gidermede Maistreci bir anlayışla milli bir öze dönüş hareketi geçmişin mutlak otoritesini vurgulayan Alman tepkici muhafazakârlığı Sonderweg teorisi ile kendine özgü bir yol geliştirmiş birey ve toplumu bir bütün olarak ele alınması gerektiği düşüncesini ise tepkici muhafazakâr değerler ile temellendirmiştir (Akkaş, 2000: 149). Bu bağlamda Almanya gerek coğrafi konumu gerekse tarihsel, kültürel ve toplumsal yapısının bir gereği olarak diğer Avrupa ülkelerinden farklı kendi iç dinamikleriyle ilintili bir yöntem belirlemiş ve muhafazakâr literatüre yeni kavram ve anlayışlarla önemli katkılarda bulunmuştur. Bu kavramlardan birisi de Alman muhafazakârlığının yöneldiği radikal tutumu belirlemesinde önemli bir etmen olan kültürel karamsarlık kavramıdır. Modern burjuva kültürünün hâkimiyetini kabul ettirerek çöküş zemin hazırladığını iddiası ile sadece anı değil geleceği de tehlike attığı düşünürler (Safi 2007: 46). Modernize olan toplumların küreselleşmenin de etkisi ile tarihi ve yerel değerlerinin tahrip edilmesine karşı koymaları için kültürel karamsarlık kavramının sadece Alman muhafazakâr düşüncesine değil tüm muhafazakâr düşünsel dünyasına önemli katkılar sağladığı görülmektedir.

Refah devleti söylemi ile sosyal adalet ve eşitlik kavramları toplumda bireysel boş vermişlik ve ahlaki sarsıntıya neden olduğunu süren Alman muhafazakâr düşüncesi bu günü ve geleceği kurtarma adına teknokrat bir anlayış geliştirmiştir. Bu anlayışa göre devlet bilgili ve donanımlı kişiler tarafından yönetilmelidir. Demokrasi anlayışını reddeden bu görüşe göre idarenin meşruiyeti seçimle değil plebisitle¹ sağlanmalıdır. Teknolojik ilkelerle açıklanan bu kuramda teknik devlet ideolojisini ve meşruiyetini sağlamak için ilahi bir kaynağa ve demokrasinin aracılığına ihtiyaç duymaz; politikacı

¹ Plebisit, bir kişi veya önemli bir siyasi meselede halkın oyuna başvurma, bir hükümdar veya bir hükümet seçme; bağımsızlık veya başka bir devlet tarafından ilhak edilme yönünde bir tercihte bulunma veya önemli milli bir siyasi konu hakkında karar verme gibi hayati konularda irade beyanında bulunulması için bir ülkede veya belirli bir bölgede yaşayan bütün ahalinin görüşü-ne müracaat etme şeklinde tarif edilebilir. Plebisite gidilmesini gerektirecek hayati konular, bir ülkenin veya belirli bir bölgenin ve burada yaşayan insanların geleceğinin tespit edilmesi bakımından temel faktörler olarak kabul edilebilecek konulardır: Bir kimseyi imparator, kral veya lider olarak kabul edip etmeme; bağımsız bir ülke veya bir bölge olarak kalma veya başka bir ülke tarafından ilhak edilme konusunda bir tercihte bulunma; nihayet ülkeyi veya söz-konusu bölgeyi ilgilendiren başka bir milli siyasi konu hakkında karar verme.

Esasında plebisit kavramının anayasa hukuku ve uluslararası hukuk açısından iki farklı anlamı bulunmaktadır. Anayasa hukukunda plebisit, vatandaşların, belirli esaslar çerçevesinde kendi adlarına kullanmak üzere egemenliği bir kişiye verme veya o kişinin yapmış olduğu ve yapacağı icraat hakkında iradesini beyan etmek üzere oy vermeleri şeklinde anlaşılmaktadır. Uluslararası hukuk çerçevesinde ise plebisit, üzerinde anlaşmazlık bulunan bir toprak parçası veya bölgenin geleceğinin o toprak parçası üzerinde veya o bölgede yaşayan halkın reyleri ile belirlenmesi yöntemi olarak değerlendirilmektedir. (Arı, <http://www.enfal.de/sosyalbilimler/p/020.htm>: 16. 05. 2015)

analiz etme, planlayıp uygulama yetisi ile optimal öncelikler kullanarak mükemmel sonuçlar ortaya koyabilir (Akkaş, 2000: 151). Burada vurgulanmak istenen modern dünyanın teorikte insanları etkileyen geçmişten kopuk günöbirlik popölist söylemleri devlet ve millet arasında bir sorun teşkil edeceği, çözümün ise bilge yöneticilerin karar verme ve uygulamadaki erdemleri ile olacağıdır.

1.6.3. İngiliz Siyasal Muhafazakârlığı ve Edmund Burke

Muhafazakârlık her ne kadar devrimin sonuçlarını doğrudan yaşayan Fransa’da ortaya çıkmış olsa da onun siyasal bir düşünce hareketine dönüşmesi Edmund Burke’nin “ Fransız Devrimi Üzerine Düşünceler” adlı eseri ile mümkün olabirmiştir (Şeyhanlıoğlu, 2009: 20). Burke, Fransız Devrimi zamanında yaşamış, devrime karşıt bir düşünürdü. O sırada İngiliz devlet adamları arasında Fransız Devrimi’nin İngiltere’ye yayılacağı endişesi ile düşünür, devrimsel mücadeleye karşı sistemli bir ideoloji oluşturarak, fikirsel alanda Fransız Devrimi’ne karşı bir mücadele başlattı. Devrimin sıcak günlerinde bu büyük dönüşüm projesine en sert tepkiler İngiltere’den gelmiş ve İngiliz düşünür ve parlamenter Edmund Burke söz konusu tepkilerin sözcülüğünü yapmıştır. Edmund Burke, Fransız Devrimi’ne karşı eleştirilerini getirirken belki de fikirlerinin günümüze kadar yaratacağı etki düzeyini hesaplamamıştır. Ancak, Burke’ün fikirleri yüzlerce düşünürü etkisi altına almış ve en temel referans çerçevesini belirlemiştir (Feridunoğlu, 2013: 8). Kendisinden sonra muhafazakâr düşünce hayatında siyasal anlayışında önemli etkiler bırakan düşünür kendisinden önceki bazı düşünürlerden de esinlenerek felsefesini geliştirmiştir.

Burke düşüncelerini İskoç aydınlanmasını önemli düşünürlerinden olan Aydınlanma’nın içinde aydınlanmaya karşı felsefi bir mücadele içinde olan David Hume’a dayandırmıştı. Hume’un muhafazakârlığa asıl katkısı akli kurgulamanın yerini kendiliğindenlik, kurucu aklın yerini evrimci aklın alması ve geleneğin önemi konusundaki önerileri olmuştur (Safi, 2007: 49)

Bunun yanı sıra doğuştan bencil olduğunu inandığı insanın doğal durumdan kurtuluşunu Tanrı yasasını yorumlayan politik egemene verilmesi gerektiğini savunan Hobbes ile insanların doğal olarak değil kendi iradeleri ile iyiliğin ve kötölüğün kaynağını oluşturduklarını savunan; ancak insan aklının toplumun birikim ve deneyiminden bağımsız hareket etmemesi gerektiğini vurgulayan Locke ‘un

düşüncelerinden esinlenen bir sav Burke’de birleşmiştir (Akkaş, 2000: 98-99). Burke geleneği koruma adına birçok düşünürden etkilenmiş ve kendisinden sonra günümüze kadar ulaşacak etkiler bırakmıştır. Muhafazakârlık üzerine düşünen insanlar ya onun düşüncelerinden doğrudan etkilenmiş ya da ona muhalif bir anlayış geliştirerek dolaylı olarak faydalanmışlardır.

Bu anlamda Burke ’ye düşüncelerini geliştirdiği İngiltere’de kendisine iyi bir düşünsel ve toplumsal zemin hazırlamıştır. Vural’ında belirttiği gibi İngiliz demokrasi her açıdan siyaset felsefesi açısından başvurulması gerekli bir örnek oluşturur. Bu kaçınılmazlığı oluşturan birçok öge vardır:

- İngiliz muhafazakârlığı tarihsel açıdan en eski demokrasi geleneğini temsil ediyor oluşu

- Bu geleneğin oluşumunun çeşitli mücadelelerle şekillenerek olgun bir forma kavuşmuş olması

- Güçlü bir entelektüel birikim taşıması ve Bağımsız bir parlamenter sistem bulundurması (Vural, 2011: 53)

Bu noktada İngiltere muhafazakârlık anlayışı Fransa’dakinden daha farklı bir yöntem sergilemiştir. Modern dünyanın salt aklın sağlayabileceğine inandığı geometrik mantığına düşman, tarihten gelen ve bugünle bağdaştırılabilecek tarihin şekillendirdiği törelere ve kurumlara sadık, doğal ya da veraset yolu ile geçen aristokrasiye bağlı demokrasiye karşı muhalif ve ölçülü bir bakış açısı ile İngiliz muhafazakârlığı Fransız muhafazakârlığından ayrılır. Böylece Fransız akrabasına göre çok daha az radikal, çok daha az uzlaşmaz ve çok daha az doktrinlerdir (Benetton, 2011: 68). Katı ve uzlaşmaz bir tavır yerine demokrasi ve monarşiyi, liberalizm ve muhafazakârlığı bir arada tutacak kadar enek ve ılımlı bir bakış açısı vardır. (Safi, 2007: 49). Bu anlayış onun pragmatist yapısından kaynaklanır. Aslında faydacı bu bakış açısı genel olarak muhafazakârlığın temel karakteristiklerinden biridir.

İngiliz muhafazakârlığının diğer bir özelliği ise gelenekçi olmasıdır. Siyaset felsefelerini temelinde vatanseverlik ve otorite vardır. Gelenekçi olmaları nedeniyle tarihten gelen birikimin kurumlara meşruiyet verdiğini düşünürler ve monarşi, lordalar kamarası gibi geçmişte kalan kurumlara sıkı sıkıya bağlıdırlar (Vural, 2011: 53). Yeniliği kökten reddetmek yerine gelenekle bir gelecek inşa etmenin yolunu arayan

Fransız muhafazakârlık özellikle Fransa'daki paydaşına göre bu özelliği ile daha etkili olmuştur. Bu etki hem siyasi erk alnında kendini hissettirmiş hem de gelişime açık yönü ve yeniliğe baktığı sentezleyici bakış açısı ile günümüze kadar etkisini sürdürme gelmiştir. Ancak bu süreci geçmişin taşıdığı gelenek ve kurumlara sırt çevirmeden yapılması gerektiğini de savunmaktadır.

İngiliz muhafazakârlığının temel olarak ele aldığı düşüncelerden birisi de “Siyaset güç içindir” ilkesidir. İktidarı ele geçirmek için değişimi hedefleyen muhafazakâr ideoloji İngiltere’de 1890’larda tamamen olgunluk dönemin girmiştir. Takip eden yüzyıllarda yaşanan Whigler ile yaşanan siyasal rekabet ve etkileşim le birlikte liberal ilkelerde kısmen benimsenmiştir (Vural 2011: 53) Bir düşünce yapısı amaçlarına ulaşmak için araçsalı olan siyaseti etkin olarak kullanmalı ve olanda olabildiğince etkin olmalıdır. İlik zamanlarda Kendisini reaksiyoner bir hareket olarak konumlandıran muhafazakârlık karşıtı olan her olumsuzluğun bir şekilde ortadan kaybolması ile yaşam alınının sınırlandığını görmektedir. Bu yüzdendir ki özellikle İngiltere’de başlayan ve yayılan yeni bir anlayışla özellikle liberalizmle eklemlenen reformcu bir anlayışa sahip bir muhafazakârlık düşüncesi geliştirilmeli ve siyasetin aracılığı ile toplumun huzur ve refahı için kullanmalıdır. Aksi takdirde bu alanı dolduran modern düşünceler kısa vadede getirdiği istikrarın yerini bir müddet sonra temelden ve geçmişten yoksun olduğu içi karmaşa yaratma riski oldukça yüksektir. Yeni olan her şeyi sorgulamadan reddetmek ve geçmişe körü körüne bağlı olmak ise hayatın doğasında olan gelişmelerin yanı sıra teknolojik ekonomik gelişmelere ayak uyduramama sonucunu doğuracaktır. Bu sonuçta muhafazakâr düşüncüyü itici ve gerici bir yaftaya mahkûm edecektir. Bu yaftadan kurtulmayı başartabilen İngiliz muhafazakârlığı değişen koşullara kendini uyarlayan zamanın akışının ardında kalmadan kendini sürekli yenileyen, geliştiren ve gerektiğinde dönüştürebilen yapısı ile birçok siyasi ve toplumsal reformun öncüsü olmuş ve örnek teşkil etmiştir.

1.6.4. Muhafazakârlığın Yeni Bir Kimlikle Etkin Bir Alana Taşıyan Amerikan Muhafazakârlığı

Özgürlük ve eşitlik ilkelerini temel alarak oluşturulan Amerikan siyasal yapısı tarihsel hafızasının dayandığı noktalar ve homojen bir şekilde oluşan toplum modeli yaşanan dünyada yaşanan gelişmeler ışığında ilk dönem muhafazakâr düşünce yapısını

da Kıta Avrupa'sından farklı ve çağın şartlarına uygun bir şekilde geliştirmesine neden olmuştur. Bu durumu Benetton klasik muhafazakârlığa neden olan Fransız devrimi ile bir kopuştan çok bir kuruluş olarak nitelediği Amerikan devriminin farklı şeyler olduğunu ileri sürerek destekler. Zira Fransa'da da devrim eski bir ülkeyi altüst etti, çok eski bir rejimi yıktı ve atalardan kalan bir geleneği parçaladı. Amerika da ise böyle bir şeyin olması mümkün değildi. Çünkü ülke zaten yeniydi. Devrim anavatandan ayrılarak Amerikan ulusunu kurdu ve onu aristokrasi ve monarşinin bir düzenden kopmasına sebebiyet vermeden ulusla bütünleşik bir modern rejimle donattı (Benetton, 2011: 80). Avrupa örneğinden farklı bir devrim örneği geçiren Amerika da muhafazakâr düşünce gelenekçi modernlik karşıtı tavrını sergileyeceği bir alanı Amerika da bulamadığı için ilk dönemlerde muhafazakâr fikirler bu coğrafyada gerekli etki alanını kendisine oluşturmamıştı.

Bu noktada farklı insan ve geleneklere sahip çeşitli ulusların bir araya gelerek kurduğu Amerikan devlet anlayışı bu çeşitliliği bir potada nasıl eritecek anlayışı geliştirmek için değişik fikirleri eklemlene yolunu seçmiştir. Her ne kadar kuruluşundan itibaren egemen görüşü liberalizm olarak belirlese de özellikle 1929 Büyük Bunalımından² ve İkinci Dünya savaşıdan sonra Amerikan muhafazakârlığı önemli bir şekilde ön plana çıkmaya başlamıştır (Vural, 2011: 55). Bu yıllardan sonra ekonomik ve politik anlamda önemli bir güç haline gelen Amerika da baskısını artıran devlet müdahalesinin bireyi ekonomik alanda kısıtladığını öne süren bir grup ile devlet müdahalesinin topluma ve geleneksel değerler zarar verdiğini iddia eden iki grup olduğu görülmektedir. Eski sağ adı verilen bu harekette Burke 'den etkilenen ilk grup liberal düşüncüyü; Amerika'nın hâkimiyetinin devamı için maddi manevi hiçbir kaygı taşımadan düşmanları yok etmeyi hedef alan diğer grup ise geleneksel muhafazakâr tarafı savunuyordu. Amerikan muhafazakârlığının temel düşüncesini oluşturan Bu iki grup ortak düşmanları komünizme karşı Eski sağ adı verilen bir hareket olarak 1955 yılında National Review adlı dergi etrafında toplandılar ancak hiçbir zaman tek bir

² **1929 Dünya Ekonomik Bunalımı veya Büyük Buhran**, 1929'da başlayan (etkilerini ancak 1930 yılının sonlarında tam anlamıyla hissettiren) ve 1930'lu yıllar boyunca devam eden ekonomik buhrana verilen isimdir. Buhran, Kuzey Amerika ve Avrupa'yı merkez almasına rağmen, dünyanın geri kalanında da (özellikle de sanayileşmiş ülkelerde) yıkıcı etkiler yaratmıştır. Bunalım dünyada **50 milyon insanın işsiz kalmasına**, yeryüzündeki toplam üretimin %42 oranında ve **dünya ticaretinin de %65 oranında azalmasına neden olmuştur**. 1929 yılına kadar dünyada oluşan diğer krizlere bakıldığında dünya ticaretinin en fazla %7 oranında düştüğü düşünülürse 1929 bunalımının ne derece etkili olduğu tahmin edilebilir. (<http://www.fikiriktisat.com/1929-dunya-ekonomik-bunalimi/>)

hareket haline dönüşemediler (Safi, 2007: 51). Genel anlamda karşı duruşunun sert ve uzlaşmaz bir biçimde ortaya koyan, hiyerarşik, elitist ve kötümser olan geçmişe duyulan özlemi içselleştiren Kıta Avrupası muhafazakârlığına karşı Amerikan muhafazakârlığı yüzünü geleceğe çeviren iyimser ve popülist bir bakış açısı ile meseleleri açıklamaya çalışmıştır. Tocqueville iki yakadaki muhafazakârlığın siyasa alandaki etkileşimini açıklarken Avrupa’da siyasi bilincin toplumun üst kademlerinde ortaya çıkıp alt kesimi tam anlamıyla yansımadığını ifade ederken Amerika da mahalli alandan üst kademelere sirayet ettiğini ifade eder. Bu nedenledir ki Amerika düşünceyi etkin ve zamanla sınırlanmayan, karşıtı yok olduğunda kendisi de anlamını yitirmeyen daha geniş bir perspektifle ele almayı başarmıştır. Bu durumu daha iyi ifade edebilmek içinde genlerini Locke’un liberalizmi ile Burke ’ci muhafazakârlığı birbirlerine harmanlayan; fakat bunu yaparken de her düşüncenin de kimi unsurlarını törpüleyerek tezini açıklamaya çalışan bir anlatış geliştirmesi gerektiği de görülmektedir. Bu yüzdendir ki ilk önce devlet müdahalesini reddeden ve serbest pazarı savunan liberalizme karşı, din, aile, ahlak, güçlü hükümet bireyin özgürlüğünü ve sorumluluğunu savunan cumhuriyetçi değerler Amerikan siyasal muhafazakârlığının temel niteliğini oluşturmuştur (Akkaş, 2000: 139).

1.7. DÖNÜŞEN MUHAFAZAKÂRLIĞIN FARKLI YORUMLARI

Muhafazakârlık bazı temel ortak savları olması ile birlikte daha öncede belirttiğimiz gibi farklı kültür ve coğrafyalarda dönemsel olarak sorunsal olan durumların karşısında olarak değişik şekillerde yorumlanmıştır.. Bu durum korunması gereken bir düşünce, gelenek, kurum veya değer her dönem kişiden kişiye veya toplumdan topluma değişme imkânı olduğu kadar; savaş, iktidar değişimi toplumsal olaylar, yaşanan ekonomik ve siyasi gelişimlerin etkisi ile de ilişkilidir. Ayrıca çeşitli düşünürler muhafazakârlığı farklı şekillerde tasnif ettiği görülmektedir. Örneğin Vincent muhafazakârlığın çeşitliğini açıklamak için tamamen kendi içine kapanık bir kategorizeye mahkûm olmayan zaman zaman birbirleri ile örtüşen fakat vurguladıkları nokrada farklılıklar arz eden beşli bir sınıflama yapmıştır. Bunlar gelenekçi, paternalist, liberal ve yeni sağ muhafazakârlıktır (Vural, 2011: 116). Bir diğer ayrım ise Andrew Heywood tarafından otoriter, paternalist ve özgürlükçü (libeteryen) muhafazakârlık başlıkları altında açılanmıştır. Bu ayrımı yazarın bakış açısı ile biraz açacak olursak:

1. Otoriter Muhafazakârlık: Kökleri Platon’a kadar giden Kıta Avrupası eksenli bu görüşün en önemli temsilcisi Fransız düşünür Joseph de Maistre’dir. De Maistre, Fransız Devrimi’ni şiddetle eleştirmişti ama Burke’ün aksine mutlak iktidarı irsî monarşiye iade etmeyi savunuyordu. De Maistre bir gericiydi ve 1789’da ortadan kaldırılan Ancien Régime ile ilgili herhangi bir düzenlemeye tahammülü yoktu. De Maistre’in siyaset felsefesi, “efendiye iradî ve tam anlamıyla boyun eğme anlayışına dayanıyordu.. Du Pape (1817) adlı eserinde de Maistre, daha da ileri gitmiş ve tüm dünyevî monarşilerin üzerinde papanın kişiliğinde üstün ruhanî bir iktidarın hüküm sürmesi gerektiğini belirtmiştir. De Maistre, toplumun kesinlikle organik olduğuna inanıyordu ve “taht ile sunağın” ilkeleri çerçevesinde kayıtlanmadığı sürece parçalanacağı ya da çökeceğine inanıyordu. (Heywood, 2013: 95) Özellikle reform ve devrim gibi insanların arasındaki bağı zayıflatan olaylara karşı ilgilendiği konu düzenin korunmasının gerekliliği idi. Ona göre gaddar bir yöneticiye bile sorgulamadan biat edilmeli idi. Aksi takdirde yerleşik otoritenin bir kez sorgulanması hiç bitmeyecek sıkıntılara yol açabilecek düzeye gelebilirdi.

Mutlak gücün; toplumun bütün kesimlerinin üzerinde olması gerektiğine inanan otoriteryanizmin, toplumun güvenliğinin ve düzeninin gerekliliği için şart olduğunu savunmaktadır. Bu muhafazakârlık fikri 19. Yüzyıl’da Fransa’da Napoleon ve Almanya’da Bismarck ile hayat bulduğunu belirtilmektedir. Hatta kimi Alman ve İtalyan muhafazakârların, faşist yönetimlere olan desteği örnek gösterilmektedir (Feridunoğlu, 2013: 12). 19. Yüzyıl boyunca Kıta Avrupası’ndaki muhafazakârlar, otokratik yönetimin katı ve hiyerarşik değerlerine olan inançlarını muhafaza etmişler ve artan liberal, milliyetçi ve sosyalist itirazlara karşı direnç göstermişlerdir. (Heywood, 2013: 95) Mutlak gücün her şeyin üstünde tutulması inancından taviz vermeyen bu ekol toplumun devamlılığı ve refahı için bu anlayıştan taviz verilmemesi gerektiğini savunur.

2. Paternalist Muhafazakârlık: Kıta Avrupası muhafazakârları, değişime direnç açısından uzlaşmaz bir tutum benimsemiş olsalar da; daha esnek ve kesinlikle daha başarılı olan Anglo-Amerikan geleneği, Edmund Burke’e kadar geri götürülebilir. Burke’ün Fransız Devrimi’nden çıkardığı ders, değişimin doğal veya kaçınılmaz olduğu ve böyle bir durumda da ona karşı diretilmemesi gerektiği idi. Faydacı bir anlayışla oluşan şartlara göre karşı duruş sergilenmesini uygun gören bu düşünceye göre paternalist muhafazakârlar birey ve devlet tercihindan keskin seçenekleri olmadan o ana

ve durum uygun olarak işlerliği daha etkin olanın tarafında yer alarak her ikisi bir arasında bir denge kurmayı amaçlarlar (Heywood, 2013: 97). Muhafazakârlığın katı ve uzlaşmaz kimliğinin daha esnek ve uzlaşmacı bir bakış açısı ile yeniden şekillendirildiği bir anlayıştır. İngiltere’de 1950’li yıllarda ortaya çıkan ve One Nation ve Benjamin Disraeli³ tarafından temsil edilen dayanışmacı bir ekoldür (Vural: 2011, 116). Anglo Amerikan paternalist geleneği benimseyen dünyeye göre özellikle sanayileşmenin etkisi yaşanan ekonomik adaletsizlik toplumda huzuru bozacak bir noktaya gelme riski ve zengin sınıf ve yoksul sınıf olarak ayrılan halkın iki kesiminde mağdur olan yoksul sınıfın bu sefaleti kabul etmeyeceği gerçeğini kaygı verici bulmaktadır. Reformu devrimin engellemek adına makul gören siyasetçi sonuçta zengini ve imtiyazlı sınıfın faydasına olacak bu durumda dengeyi sağlamak içinde zengin sınıfa paternal (baba gibi) içgüdü ile ahlaki göndermeler sosyal sorumluluğa katkı sağlamaları ödev ve sorumluluk bilinci içerisinde yaptırarak sosyal dengeyi sağlamayı amaçlamaktadır. Otoriter muhafazakârlığa nazaran değişime karşı daha iyi niyetli bir bakış sergileyen paternalist muhafazakârlık aslından değişime tamamen kapalı olmanın bir sonraki kerte de daha zararlı sonuçlar doğuracak olan devrimler zemin hazırlayacağını düşünür.

Özgürlükçü (Libeteryen) Muhafazakârlık: Savundukları düşüncelerin bakıldığında doğaları gereği birbirleri ile asla örtüşmeyecek olarak görülen muhafazakârlık ve liberalizm kavramları özellikle 20. Yüzyılın sonlarına doğru yeni sağ anlayışı muhafazakârlıkla klasik liberalizmi zorunlu olarak bir araya getirmiştir. Libeteryen muhafazakârlar, salt liberalizme dönmemişler, liberal ekonomilerin otorite ve ödev gibi değerlere dayanarak daha geleneksel, muhafazakâr bir sosyal felsefe ile uyumlu olması gerektiğini belirtmişlerdir. Yine de özellikle libeteryen muhafazakârlar serbest piyasa ekonomisini savunurken liberalizme şüpheleri de vardır. İktisadî bireyciliği ve “yönetimi, iş dünyasının arkasından çekmeyi” savunurlar ama bu bireysel özgürlük ilkesini sosyal hayatın diğer boyutlarına doğru genişletme taraftarı değildirlere. (Heywood, 2013: 101). Herbert Spencer’in görüşlerinden oldukça etkilenen bu grupta

1868–1874 yılları arasında İngiltere Başbakanı olan Benjamin Disraeli’nin politikaları ile ilişkilendirilmektedir. Disraeli; büyüyen sanayileşmenin zengin ile fakir arasındaki ayrımı büyüteceğini ve sosyal dayanışmanın toplumda yok olacağını iddia etmiştir. Ayrıca Disraeli pragmatist muhafazakâr tepkiciliğin önde gelen ismi olup, toplumun hiyerarşik yapısından dolayı geleneksel kurumların korunması gerektiğine inanıp, 19. Yüzyıl’ın sonlarına doğru Churchill’e ilham kaynağı olmuştur. (Feridunoğlu, 2013: 12)

özellikle fizyokratların⁴ temel felsefesinde yere alan ve serbest piyasa düşüncesini savunan Laissez Faire-Laissez Passer⁵ mantığını içselleştiren bir bakış açısının muhafazakâr anlayışla örtüştürerek yeni bir anlayışı benimsemişlerdir.

Birçok noktada farklı olan muhafazakâr ve liberal felsefi akımlar zaman içerisinde yakınlaşmış hatta iç içe geçmişlerdir. Bunda Akyol’unda tespit ettiği gibi günümüzde doğu ve batıda tüm toplumlarda kutsanan otoritenin hiyerarşine uymakla mükellef bireye karşı şehirleşme ve girişimci orta sınıfın özgür insan tipini geliştirmesi de etken olarak belirlenmektedir (<http://www.liberal.org.tr/sayfa/muhafazakârlar-ve-liberalizm-taha-akyol,265.php>, Erişim Tarihi: 23. 05. 2015).

1.8. LIBERAL DÜŞÜNCENİN ETKİSİNDE GELİŞEN YENİ SAĞ VE YENİ MUHAFAZAKÂRLIK ANLAYIŞLARI

Değişimin karşısında aldığı katı tutumun sonucunda karşısında durduğu olumsuz durumların zamanla ortadan kalkması ile kendine savunulacak alan bulamayan muhafazakârlık savunduğu gibi kökten ve ani bir değişimle olmasa da zaman içerisinde evrilerek klasik muhafazakârlıktan yeni sağa ve yeni muhafazakârlığa doğru yol almış ve dünya siyasetinde etkin propaganda aracı olarak kullanılmıştır.

1.8.1. Yeni Sağ

Yeni sağ kavramı İkinci Dünya savaşı sonrasında kurumsallaşan refah devleti olgusunun Batı modernizminin çelişki ve ikilemlerinin derinleşmesi ile ortaya çıkan sosyal siyasal ve ekonomik sorunların çözümü yönünde oluşan düşünsel ve siyasal dönüşümü ifade etmektedir (Vural, 2011: 118). Yeni sağ nitelemesini ilk defa “sosyal muhafazakâr” niteliğini vurgulamak isteyen muhafazakâr düşünür Kevin Philips, 1975 yılında kullanmıştır.

⁴ Fizyokratlar bir ilahi iradenin evrensel ve aslında mükemmel olan bir “doğal düzen” ortaya koyduğu düşüncüyü Benimsemişlerdir. Dünyada mevcut fiziksel düzen gibi sosyal düzen de vardır. Bu doğal düzenin yasalarına uygunluk en yüksek mutluluğu sağlayacaktır. Ekonomide arz ve talep arasındaki dengesizliklerin geçici olduğunu ve bu dengesizliklerin piyasa mekanizması içinde kendiliğinden giderileceğini, dolayısıyla müdahalenin gereksiz olduğunu savunmuşlardır. Fizyokratların iktisadi doktrinler tarihinde ilk liberaller oldukları ileri sürülebilir. Ancak benimsedikleri liberalizm serbest piyasa mekanizmasından çok doğal düzen anlayışına dayanmaktadır.

⁵ Fizyokratların kişisel çıkar ilkesine dayalı her bireyin yapacağı eylemde yara ve zararı göz önüne alarak gerçekleştireceği ve diğer insanlarla ilişkilerini kendisi düzenleyebileceği ekonomik teorileri Bırakınizi yapınlar-Bırakınız geçsinler anlamında veciz ifadesidir.

Yeni sağ düşüncenin oluştuğu dönem refah devleti politikalarının başarısızlığa ulaştığı dönemde devletin küçültölmesi gerektiğini savunmuştur. Özalp'ın belirttiği gibi Yeni sağ, hantal, hiyerarşik, bürokratik olmakla suçlanan refah devletine göre konumlandığı için yeni sağ düşünceden kaynaklanan politikaların eksenini devleti küçültmek olmuştur. şunu belirtmek gerekir ki, devleti küçültmekle devleti tamamen ortadan kaldırmak birbirinden çok farklıdır (2008 Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Faköltesi Dergisi Sayı: 23, s. 106-119Ahmet ÖZALP).

Aslında bir anlamda geçmişten gelen muhafazakâr disiplinin karşı durduğu ve eleştirdiği şeylerin 20. yüzyılda kendiliğinden ortadan kalması ile birlikte muhafazakâr felsefenin yok olmak yerine evirilerek yeni politikalara ayak uydurma ve yönetimi kendi düşünsel çerçevesi ekseninde inşa etme çabası olarak nitelendirilebilecek bir anlayış olarak görölmektedir.

Tarihsel süreç değerlendirildiğinde; devlet, din, ahlak, hukuk, aile kurumlarında da köklü değişimler gözlemlenmiştir. Muhafazakârlığın savunduğu aristokratların yönetimi, toprak mülkiyetinin önceliği, otoritesi Tanrı'ya dayanan iktidar gibi sistemler bugün çağdaş toplumlarda neredeyse yok olmuştur (Gürel, 2007: 29). Bu noktadan yola çıkacak olursak yeni sağ anlayışı yirminci yüzyılın başlarından itibaren birçok farklı düşünceyle eklemlenerek ortak noktalardan hareketle siyasi ve düşünsel alanda nüfuzunu güçlendirme yolunu tercih etmiştir Savaş sonrası dönemde, liberal ekonominin piyasa serbestliğini sınırlandıran ve bu tür politikaları kamusal desteklerle belirli ölçüde dizginleyen sosyal liberal politik konjonktür, özellikle Batı'da, muhafazakârlığın güçlü bir alternatif olarak ortaya çıkmasını engelledi. Fakat yine de muhafazakârlık bir takım dönüşümleri kabul ederek, varlığını farklı bir kulvarda canlı tutmayı başardı. Artık eski feodal topluma dönüş arzusu ile şekillenmiyordu ancak yine belli türde bir yerelliği veya kırsallık imgelerini ve değerlerini paylaşıyor ama genel anlamda modernizmin teknik yeniliklerini ve yaşamda neden olduğu dönüşümleri kabul etmiş görünüyordu. Ayrıca artık milliyetçi veya ulusalcı fikirlerle de ortaklık kurabiliyor veya en azından bunların kendi cemaatçi anlayışıyla yeniden üretilmesini üstlenebiliyordu (Yücebaş, 2013: 51). Bunların en önemlilerinden birisi de düşünsel temelleri dikkate alındığında ortak bir paydada buluşacakları düşünölmeyen liberalizmdi. Biraz daha açacak olursak liberalizmin serbest piyasa vurgusu ile muhafazakârlığın otorite devlet anlayışında dilemma geçmişte aşılması güç bir engel

konumunda idi. Ancak geline süreci ciddi çelişkileri olan liberalizm ve muhafazakârlık kavramlarını birbirlerine yakınlaştırmış yeni bir tanımlama yaparak güncelleştirmiş ve biri bütünsellik oluşturmak adına yeni sağ adı altında hem siyasi alanda hem de pratik uygulama sahasında bir araya gelmelerini sağlamıştır. (Vural, 2011: 118). Yeni sağ düşüncesin en problemlili olarak gördüğü alan aslında onu liberalizme yakınlaştıran bir durumdu. Çünkü refah devleti anlayışı ile güçlenen devlet algısı otoriter bir devlet anlayışından her zaman hoşnut olan muhafazakârları dahi rahatsız edici bir boyuta gelmişti. Bu yüzden devletin her alana müdahil olmaması gerektiği düşüncesi ön plana çıkarılıyordu. Bu yüzden ki yeni sağ refah devleti politikalarının krize girdiği 1970 ‘li yılların başlarında devlete müdahalesinin kaldırılmasını en az devlet en fazla bireylerin inisiyatifi ilkelerinin hâkim olduğu bir sistemi öngörüyordu (Akkaş, 2000: 21). Fakat burada her bireyin inisiyatif olması muhafazakârlığın önem verdiği düzen ve istikrar konusunda yaratacağı sıkıntının göz ardı edilmemesi gerekiyordu. Bu noktada yapılacak şey büyük ve güçlü devletin ortaya çıkardığı sorunlarda dikkate alınarak devletin belirli alanlarda sınırlandırılıp; bireysel gelişimin ve özgür teşebbüsün yolunu açmaktan geçtiğidir. Bu imtiyazı bireye tanırken ona temeli dinsel öğretilerde-batı toplumundaki hali ile Hristiyan inancındaki sosyal öğretilerde olan moral değerlerde-meşrulaştırdığı içsel bir topluma karşı sorumluluk duygusunu geliştirmekti.

Sosyal devletin yerini Eski muhafazakârlığın anlamını yitirmeye başladığı, yeni sağın bu alanı doldurduğu dönemi Dubiel “Bizler eski muhafazakârlığın bir yanda Yeni Sağ bir yanda Yeni Muhafazakârlık olmak üzere ayrı dokular halinde ayrıştığı bir dönemin kapanışına tanık oluyoruz” sözleri ile anlatırken eski muhafazakârlıktan farklı olarak Yeni Sağ’ın ahlaki meselelerde önemli oranda devletin tarafsızlığının kabul ettirilmiş olduğu siyasi bir evrenselciliğin anayasada teminat alındığı ve sekülerleşmiş bir kültürün büyük ölçüde kabul gördüğü koşullar altında ortaya çıktığını ifade ediyordu. Yazarın yeni sağ taraftarları için vurguladığı nokta kültürün ve aydınlanmış elitlerin başını çektiği ve idari noktada yaptırımın üstten aşağı doğru dikta edilmeye çalışılan modernleştirilmeye karşı tepkili olmalarıydı Ayrıca onları asıl sinirlendiren siyasi konuların ise eğitim politikası, çocuk eğitimi, toplumda kadın ve ailenin statüsü cinsellik dinin nasıl uygulanacağı gibi kültürel deneyimlere olan hassasiyetleri idi (Dubiel, 2013: 15). Aslında bireye verilen hakların sorumlulukları da beraberinde getireceği öngörüsü bu konuda muhafazakârların bazı kurum ve değerlerin toplumdaki

işleyişini sağlam bir zemine oturtma gerekliliğini düşündürmektedir. Bu bağlamda yeni sağ düşüncenin başat faktörlerine kısaca değinecek olursak öncelikli olarak ele alınacak olan dinin kamu yaşamında üstleneceği rol ve Batı toplumlarında sürükleyici güç olarak kullanılan Hristiyan ahlak anlayışının toplumsal istikrar ve düzene sağlayacağı katkıdır (Vural, 2011: 121). Dinin toplumu birleştirici özelliğini liberal anlayışla bireye verilen ayrıcalıklarda sorunsal bir alan oluşturmamak içi kullanma eğilim yeni sağ düşüncede önemli bir yer tutar. Bu bağlamda çocukların eğitimi için öncelikle ailelerin Hristiyan ilkelerine göre bir öğretiden geçirdikten sonra okullarını da yine devlet denetiminde olan ancak vergiden muaf özel Hristiyan okulları ile devam ettirilmesinin gerekliliğine vurgu yaparlar. Ders içeriklerinde ailelere evrim kuramı yerine dinsel yaratılış inancının öğretilmesi tercihinin anne babalara verilmesi de tartışma konularındandır. Okullarda ve kamu kuruluşlarında ibadet etme hakkı dini törenlerini yapabilme özgürlüğünü savunmaktadırlar (Vural, 2011: 121). Bu dinsel öğreti bireyin topluma karşı sorumluluk görevini ifa etmesinde temel destekleyici olarak görülmektedir.

Ayrıca “Yeni Sağ” oldukça geniş bir terimdir ve kapsamında vergilerin düşürülmesinden, televizyon ve filmlerde daha fazla sansüre, göç karşıtı kampanyalardan, göçmenleri ülkelerine geri göndermeye kadar birçok farklı fikri barındırır (Heywood, 2013: 103). Bunların içerisinde toplumun temel taşı olarak gördüğü geleneksel aile yapısının canlı tutulmasını savunur. Bunun için kürtaj eşcinsellik ve pornografinin yasaklanmalı televizyon ve filmlerde gerektiğinde sansür uygulanmalıdır. Yeni sağ aileye çok önem verir ve toplumun devamlılığı açısından dini ve ahlaki öğretiler ve yaptırımlarda aile önemli bir görev ve sorumluluk yükler. Bu yüzden siyaset anlayışlarında aile yanlısı bir tavır sergilemektedirler. Sosyal hareket olarak bilinen bu düşünce ayrıca yakın ilişkisi olan, sosyal sorunlara çözüm arayan örgütlerden ve liderlerden oluşur. Vergi indirimini savunur ve işçi sendikalarının denetim altında tutulmasını savunur. Bunun yanı sıra toplumunu huzurunu bozacak suç ve suçluya karşı daha radikal önlemlerin alınması gerektiğini öne sürer (Safi, 2007: 60).

Eski sağ düşüncelerinden farklı ve örtüşen yönleri olan bu düşünce geleneği eski sağ düşüncede olduğu gibi özgür girişime, devletin sınırlı tutulması topluma karşı sorumluluğunu dini öğretilerle besleyen bireysel gelişime değer verir. Fakat eski çağın uzun vadeli stratejik plan eksikliğinin siyaseten önem verilmeyen ve yok olacak bir düşünce biçimi olduğu içinde eleştirir. Ayrıca eski sağın soyut perspektiften çıktığını

iddia ettiği batılı değerleri somut olarak korunması gerektiğini savunur. Bunu yaparken de eski sağ gibi elit kesimin anlayabileceği entelektüel bir dil kullanmak yerine herkesin anlayabileceği sade bir dili tercih eder. Bu yüzden tabanını üst sınıfa ve entelektüellere değil orta ve alt sınıflara dayandırır. Eski sağın antikomünist söylemine karşı yeni sağ milliyetçi bir söylem geliştirir. Toplumsal bütünleşmenin bir gereği olan sosyal yardımlaşma yöntemini eski sağ asla devletin görevi olarak görmez ve bu yardımı ailenin, köyün, mahallenin hatta kilisenin yapması gerekliliğini öne sürer. Bu noktada yeni sağın savı toplumdaki fakir kesimin temel ihtiyaçlarını hükümet programlarıyla değil bağımsız ya da üçüncü sektör denilen yerel yönetimler, kar amacı gütmeyen vakıf, dernek benzeri kuruluşlar kanalı ile karşılama eğilimlidir (Vural, 2011: 122-123). Merkezîyetçi bir refah devleti anlayışının yoksulluğu çözemeyeceğini çözümün yerel unsurların uygulamalarında olabileceğini savunan bu muhafazakâr anlayış cemaatçi bir refah yöntemi çerçevesinde toplumdaki fakirlik sorunun yerel yönetimler ve hayırsever kurumların çabaları ile çözüleceğine inanır (Akkaş, 2000: 23). Bu sonuca varmanın altında yatan neden refah devleti anlayışının bir sonucu olarak devlet eli ile yürütülecek bu tür uygulamaların bir noktadan sonra politikanın popülizmi ile devlet kaynaklarının yönetme erkini elinde bulunduran idareciler tarafından adaletsizce dağıtılarak lehlerine durumlar yaratacak; eşitlik ve adalet uğruna yapılan bu eylemin amacının aksine geleneksel değerleri yıpratın, eşitlik adı altında özgürlükleri sınırlayan bir hale dönüşme problemidir. Çözüm ise belirttiğimiz gibi bir merkezden değil yerel yönetimlere indirgenen bağımsız hayır kuruluşlarına servis edilen bir zincirin işlevselliğidir.

19. Yüzyılın liberalizminin yeniden yorumlanması ve soğuk savaş sonrası komimizim karşıtlığı ile liberalizmle kurduğu ittifakla birlikte 20. yüzyılla birlikte siyaset alanında güçlenen muhafazakârlık anlayışı yeni sağ düşüncesi ile düşüncesi devletlerin küreselleşme karşısındaki değişimlerine ideolojik bir zemin hazırlamaktadır. Bireysel özgürlüklerin önünde engel olarak algılanan devlet mekanizması kötülenmekte, piyasa şartlarının erdemleri övölmektedir (Arslan, C. Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 11, Sayı 2, 2010: 2).

Bu yüzyılda muhafazakâr düşünce sadece tepkisel bir hareket olmaktan öteye geçmiş karşıtı ile var olma hezeyanından kurtulmuş aksiyoner bir harekete dönüşmüş, iktidarın arkasındaki sosyolojik ve politik bir güç olmuştur. 20. yüzyılda siyasi hayatta adından yeniden söz ettirmeye başlayan muhafazakârlık Anglosakson ekölüyle

İngiltere’de Thatcher ve Amerika Birleşik Devletleri’nde Reagan (Gürel, 2007: 30) ile önemli bir güç kazanmıştır. Dünyada önemli bir etkinliği olan bu iki ülke kendi düşüncesi eksenini etrafında hâkimiyet kurmak istediği gelişmekte olan ülkelerde de yeni sağ düşüncesinin o kültürlerin unsurları kullanılarak meşrulaştırma ve içselleştirme yolunu seçmiştir. Ersoy’un tespit ettiği gibi özellikle 1980’li yıllarda küreselleşme sürecinde stratejik ve taktik planlama ihtiyacını tam olarak sağlayamayan Türkiye’de, Asya ve Latin Amerika ülkelerinde ekonomik krizler ve toplumsal çözümlerin sonucu olarak askeri rejimler yönetime gelmiştir. Ancak bu ara rejimler uzun süre etkin olamamış ve nihayetinde neo-liberal düşüncenin alt yapısının temellerini atmışlardır. Yeniden yapılanma süreci olarak gelişen yeni sağ askeri rejimin sağladığı ortam ile kendisine güçlü bir siyasal egemenlik alanı sağlamıştır (Ersoy, 2002: 49). Böylelikle yeni sağ düşüncesi geleneksel muhafazakâr anlayıştan farklı olarak politikada etkin olmanın gerekliliğini görmüş bunun için özellikle kominizim karşıtı duruşunu meşrulaştırmak ve kabul ettirmek adına liberalizmle etkileşimde bulunmuştur. Bu eklemlenme onun sırf siyasi ve felsefi bir düşünce olmaktan öte politik bir tavır ve propaganda aracı olmasını sağlamıştır. İktidarda olma dürtüsü dünyanın birçok ülkesinde muhafazakârlığın amacı olmuştur. Bu amaç için yaşanan her karmaşayı adeta fırsata çeviren politikacılar din, gelenek ailenin devamlılığı gibi toplumun yumuşak karnını maneviyata vurgu yaparak etkilemiş; liberal değerlerden gelen serbest piyasa değerleriyle de maddi sıkıntılarına değinip kısa zamanda çözüm üreterek toplumun iki yanı ile etkileyen düşünce biçimi yaptığı veya yapacağı yanlışları dahi perdeleyecek bir nüfuzun sahibi olmuştur.

1.8.2. Yeni Muhafazakârlık

Soğuk savaş sonrası yaşanan gelişmeli sosyalizmin karşısında liberal ve muhafazakâr düşüncenin eklektik bir burjuvazi tavrıyla ortak hareket eme gerekliliğini benimsetmiştir. Yanardağ’ın tanımlaması ile Amerika’da ortaya çıkan ve çizgileri soğuk savaş dönemini ikinci yarısında netleşmeye başlayan yeni muhafazakârlık sosyalist sistemin baskısı sonucu Batılı ülkelerdeki halkçı ve toplumcu kazanımlara karşı tepki olarak gelişen “reaksiyoner bir burjuva tavrıdır. Düşüncesini destekleme adına birleşik bir sav olan düşünceyi sınıflandırırken iktisadi olarak ültraliberal bir program ile

ideolojik olarak muhafazakâr/gerici bir anlayışın eklektik siyasal ifadesi olarak açıklamaktadır (Yanardağ, 2013: 39).

Bir başka açıdan bakacak olursak liberal ve muhafazakâr düşünce liberallerin ahlaki değerlere yaptığı vurgu ile muhafazakârların serbest rekabeti desteklemeleri her iki düşüncenin birbirine yakınlaşmasına ve yeni bir muhafazakâr hareketin doğmasına neden olmuştur. (Akkaş, 2000: 23). Muhafazakâr pencereden bakacak olursak Burke'deki ilk biçimleri ile liberal bir nitelik taşıyan ancak bireye, üretime ve bölüşüme ilişkin duyarlılıkları ile kapitalizme karşı ihtiyatla bir kabul politikası da içeren muhafazakârlığın önemli bir bölümü 2. Dünya Savaşı sonrasında itibaren sosyalizme karşı duyduğu onulmaz nefretin de etkisi ile liberalizme yaklaşmaya başlamıştır (Özipek, 2011: 204). Bu iki düşüncenin yapmış oldukları ittifak tartışıldığı kadar hangi tarafın baskın olduğu veya olacağı da tartışma konusudur. Aslında bu yakınlaşma ortak bir tehlike –kominizim-karşısında reel politikada olan düşmanın düşmanı dostumdur vecizesinin bir sonucu olarak her iki anlayışında genlerinde olan pragmatizmle kırmızı çizgilerini ortadan kaldırmasıdır.

Yine Giddens yeni muhafazakârlığı tanımlarken felsefi olmaktan çok sosyolojik bir olgu olduğuna vurgu yapar. En önemli temsilcilerinin İngiltere’de değil Almanya ve Amerika Birleşik Devletlerinde olan yeni muhafazakârlar kapitalizm ve liberalizmin bugün yaşamımız üzerinde bugün yaşamımız üzerinde sahip olduğu yaygın etkiyi kabul ederler, ama burjuva düzeninin anlamlı bir toplumsal varlığın dayandığı geleneksel sembol ve uygulamaları imha ettiğini düşünürler (Giddens, 2009: 36).

Yeni muhafazakâr toplum öğretisini siyasi elitlerin pratik eylemlerini yönlendiren bir paradigma olarak gören Helmut Dubiel ise “Yeni muhafazakârlık nedir?” sorusunu çok yönlü olarak geniş bir perspektifte şöyle cevaplar:

Yeni muhafazakârlık içerisinde kültürel temel tasavvurların, sosyal felsefi insan imgelerinin, sosyal bilimsel teori metinlerinin ve ampirik tariflerin yoğunlaştırılarak siyasi savlar haline getirildiği bu türden bir paradigmadır. Kelime dar anlamıyla kendi aralarında birebirlerinden türetebilen merkezi temel var sayımlarından tümdengelimle elde edilmiş bir hipotezler yapısına mahsus bir teori değildir. Yeni muhafazakârlığın böyle bir bilişsel merkezi, hipotezlerin üretilmesi için kuralları yok; daha ziyade

siyasi sorunların çözümüne yönelik bir toplum öğretisidir bu öğretinin birliği kendi içinde değil eleştirdiği şeydedir-yani liberal sistemlerin bunalım fenomeni ve burjuva değer sisteminde gerçekleştiği iddia edilen otorite çözülüşü. Onu karakterize eden eklektizm ve tek tek eleştiri nesnelerinin ayrıklığı üzerinde Yeni Muhafazakârlığın daha önce hiç kimsenin sahip olmadığı düşünsel bilgiler anlamında yeni olmadığı gösterilebilir. Yeni muhafazakârlık bir tepki (reaksiyon) oluşumudur (Dubiel, 2013: 13).

Aydınlanma bütünüyle reddetmek yerine onun radikalliklerine ve aşırılıklarına karşı gelen 20. Yüzyılın muhafazakârlığı karşıtı ile var oluşunu derinleştiren bir görüşe sahiptir. Bu derinlik aydınlanmanın dönüştürdüğü ve modernizmin terbiye ettiği rasyonelleştirilmiş bir gelenekçiliktir. Bu nedenle dincilik ve köktencilikten ayrılan modern muhafazakârlık, aydınlanma ve modernizmin tam zıddı ve bütünsel bir inkârı değil, onun içinde tutucu rol oynayan sağcı bir akımdır. Bütünlüklü bir ideolojik yapısı olmadığı için, bu ikili karakteri sorun da yaratmaz. Bu anlamda modern muhafazakârlık, zaman içinde devrimci veya ilerici niteliğini kaybeden ve tutuculaşan burjuvazinin ideolojisi haline gelmiştir (Yanardağ, 2013: 30). Kendi sistemini oturtan burjuvazi feodalizmi yıkarken kullandığı devrimci söylemden vazgeçip kendi düzeninin devamlılığı için tutuculaşan bir tavır sergilemektedir.

Yeni muhafazakârlığın ortaya çıkışı İkinci Dünya Savaşı'nın sıkıntılarından sıyrılıp önemli ekonomik atılımların sosyal refah devletine giden yolu açtığı 1960'lı yıllara gitse de asıl gücünü 1970'li yılların başında hissettirmiştir (Vural, 2011: 124). Kitlesele desteğinin azlığına rağmen önemli bir entelektüel alt yapıya sahip düşünürler bu görüşe katkı sağlamışlardır. Yeni muhafazakâr siyaset felsefesinin önde gelen isimlerine örnek verecek olursak 1965 yılında yayınlanmaya başlayan The Public Interest⁶ dergisindeki yazıları ile bu düşünceye yön veren Irving Kristol, Nathan Glazer, Edward Banfield, Daniel Patrick Moynihan, James Q. Wilson, Seymour Martin Lipset ve Daniel Bell, giibi isimlerdir. Neo-Con düşüncenin yönünü belirleyen bu düşünürlerin çoğu 1930'ların ortalarından 1940'lı yılların başlarına kadar New York City College'de

⁶ 1965-2005 yılları arasında çıkan dergi 1965 yılında New York'lu entelektüeller Irving Kristol ve Daniel Bell tarafından yayınlanan okuyucuları arasında gazeteciler, akademisyenler ve politikacıların olduğu yeni muhafazakâr düşünce ile ilgili yazıların olduğu kamu politikaları üzerine üç ayda bir yayınlanan dergidir (http://en.wikipedia.org/wiki/The_Public_Interest) .

okuyan ve çoğunlukla Yahudi aydınlardan oluşan sıradışı bir gruptur (Yanardağ, 2013: 49). Piyasaların işleyişini engellediğine inanılan her türlü devlet müdahalesine, refah devletinin yapılarına amansız bir savaş açan, geliri teşvikler ve vergi oranları aracılığıyla yukarıya doğru yeniden dağıtarak ekonomik büyümenin önünü açacağına inanılan "yeni muhafazakârlık" etkisini 1980'li yıllar boyunca sürdürmüştür (Şeyhanlıoğlu, 2009: 63).

1990'lı yıllardan sonra ise önce Amerika Birleşik Devletleri'nde yönetimde etkili olan yeni muhafazakâr anlayışı yüzyılı Yeni Amerikan Yüzyıl'ına çevirecek projede kültürel ve siyasi gelenekçilikten yeni emperyalizminin ihtiyaçlarına denk gelen felsefi oylumlu bir siyasal hareket olarak değerlendirildi (Yanardağ, 2004: 35). Özellikle 11 Eylül saldırıları sonrası daha atak ve saldırgan bir yöntem belirleyen yeni muhafazakâr anlayışı düşünsel bir geleneğin ötesinde askeri gücüde kullanmayı meşru gören emperyal bir kimlikle hareket etmeye başlamıştır. Yeni muhafazakâr fikrinin önemli düşünürlerinden ve Amerikan siyasetinin şahinlerinden Irwing Kristol'un oğlu ve Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi başkanı olan Wililam Kristol düşüncesinin yaşanan gelişmeler ekseninde ana fikrini sadece Amerikan çıkarlarını koruyan değil Amerikan ilkelerinin yaygınlaştıran bir anlayış olarak açıklamıştır (Güler, 2008: 156).

Sonuç olarak Yeni Muhafazakârlık Keynesçi ekonomi politikalarını yok sayarak devletin küçültülmesi gerektiğini ileri süren, aile, kültür ve eğitim gibi konularda gelenekselciliğe başvuran ve milli bir savunmanın kurulması düşüncesine sahiptir (Vuaral, 2011: 131) Safi'ye göre ise sosyal değişimin sınırlı olduğuna inancına sahip değişimi devletin kapasitesinin ötesinde gören, eşitlik çabalarının toplum intihara sürükleyebileceğini savunan dini argümanları bırakıp laik bir anlayış geliştiren aşırı liberalizm ve sosyalizmden hayal kırıklığına uğramış, vatanseverlik duyguları güçlü insanların entelektüel hareketidir (Safi2007: 63-65). Amerika'da ortaya çıkan bu düşünce öte yandan dünyada hâkim olmak isteyen egemen bir anlayışın kendi düşüncelerini empoze etmeye çalıştıkları gelişmekte olan ülkelere karşı geleneksel ve dini değerlerini kullanarak modernizmle harmanladıkları kendi kültür ve düşüncesini etkin kılmada kullandıkları zararsız gibi gösterilen etkili bir gizil silahtır. Askeri ara rejimler sonrası bu ülkelerde iktidara gelen partilerin toplumda olağanüstü kabul görmemesinin altında yatan en önemli sebep modernizmle geleneğin istenildiği kadar eklemlenerek kaynaştırılmasındaki başarıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK MUHAFAZAKÂRLIĞININ TARİHSEL SEYRİ VE TÜRKİYE'DE MUHAFAZAKÂRLIK

Türk muhafazakârlığını çözümlemenin yolu teknik olarak Batıdaki muhafazakârlıkla aynı yöntemle yapılabilir. Neticede batıda muhafazakârlık düşünsel temellerini atarken modern dönem öncesi geleneksel toplum hayalinden yola çıkarak aydınlanma dönemi ve devrim hareketleri ile mücadele yolunu seçtiği gibi Türk muhafazakârlığı da Osmanlı'da Tanzimat ve Islahat hareketleri ile başlayan batı özentisi değişim ve yenilik hevesinin gereksizliğine ve değişimin içselleştirilmeden, tedricen yapılmak yerine taklidi bir zihniyetle dönem dönem topluma karşı yapılan psikolojik baskılarla hayata geçirmesini eleştirerek yola çıkmıştır. Ülkemiz siyasi literatüründe çok kullanılan fakat Batı'da kullanıldığı anlamı ile siyasal karşılığı bulunmayan “muhafazakârlık” kavramı, özellikle dindarlık ve geleneklere bağlı olma şeklinde algılanmıştır. Oysa Batı, muhafazakârlık kavramını kullandığında anlatmak istediği şey radikal değişimleri istemeyen, özellikle toplumsal yapıdaki sınıfsal ayrımların muhafaza edilmesinden yana olan bir siyaset ideolojisi (Sezik, 2013: 311). Batıda siyasal bir düşünce ve sosyal bir hareket olarak karşısına Fransız devrimini ve aydınlanma felsefesini düşünsel çıkışlarını alan muhafazakâr düşünce; ülkemizde de çağdaşlaşma, modernleşme gibi tepeden inme yapılmaya çalışılan yeniliklere muhalif olmuştur (Gül, 2001: 153). Osmanlı'nın son dönemlerinden başlayarak günümüze kadar uzanan modernleşme süreci ve Cumhuriyetin kuruluşu ile hayata geçirilen inkılapların toplumda yarattığı travma üzerine eleştiriler getiren Türk muhafazakârlığı dini ve milli değerlerle ittifak ederek yaygınlık kazanmayı benimsemiştir.

Türk muhafazakârlığını anlamak için Türk modernleşmesinin seçtiği yöntemi de gözden geçirmek gerekir. Osmanlı-Türk modernliği içinde on dokuzuncu yüzyılın ilerlemeci siyasetinin ideolojik geleneği olarak yükselen pozitivistin siyasal ve sosyal teorisi çerçevesinde gelişen anlayışa göre, bireysel gelişmenin ve toplumsal ilerlemenin şartı, cehaletin kaldırılması, akıl ve bilim ölçülerine uymayan önyargıların ve geleneklerin yok edilerek, özgür insanın yaratılmasıdır (İrem, 2002: 43). Osmanlı'nın geçmişteki ihtişamlı günlerinden uzaklaştığı dönemlerde batılı düşünürlerden etkilenecek yenilik hareketlerinin büyümesine kapılan düşünürler ve devlet adamlarının

başlattığı günümüze kadar da etkilileri devam ettiren bu anlayış aslında muhafazakâr düşüncenin neye karşı olduğunun bir tanımı olarakta kullanılacak kadar açıktır. Bu yüzden değişimi teknik ve bilimde hoş gören muhafazakâr düşünce gelenek ve maneviyattan kopuşa neden olması dolayısıyla da eleştirmiştir.

Muhafazakârlığın pragmatist tarafı tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de dönemsel esneklik göstermesine neden olmuş ve çeşitlilik göstermiştir. Örneğin, muhafazakârlığın ilk ortaya çıktığı dönem olarak Fransız Devrimi gösterilmektedir. Bütünlüklü bir burjuva toplumsal dönüşümünün gerçekleştiği Devrim sırasında muhafazakârlık büyük oranda anti-burjuva olarak kendisini oluşturmuştur. Sosyalizmin ve sosyalist devrimlerin ortaya çıkışıyla beraber muhafazakârlık yeni düşmanıyla savaşabilmek için kapitalizmle barışmıştır (Yıldırım, 2003: 10). Yine günümüze yaklaştıkça liberalizmle ortak savlar ileri sürmüş demokrasi ile barışmış ve değişim her ne kadar karşı olsa da kendi düşüncesi ile tutarlı bir şekilde tedrici değişime kaplılarını kapatmamıştır. Türk muhafazakârlığını diğer dünya örneklerinde olduğu gibi dönemsel incelemek ve yaşanan siyasi, sosyolojik, ekonomik ve bilimsel gelişmeler perspektifinde ele almak gerekmektedir.

2.1. TÜRK MUHAFAZAKÂRLIĞINA YÖN VEREN DÜŞÜNÜRÜLER

Türk düşünce yapısının Osmanlı son döneminden başlayan muhafazakâr tepkinin özellikle 1940'lı yıllarla birlikte muhafazakârlığa farklı bir çıkış noktasından bakmaya başladıkları görülmektedir. Sait Halim Paşa'nın başlattığı Ahmet Cevdet Pasa ve birçok İslamcının bulunduğu bu gruba Necip Fazıl'ında eklenmesi ile İslamcı bir muhafazakâr düşüncenin etkin kılınmaya çalışıldığı söylenebilir. Ayrıca Bir diğer grup ise Milliyetçi muhafazakâr fikirleri ile öne çıkan Nurettin Topçu, Mümtaz Turhan, Erol Güngör, Semiha Ayverdi ve Abdülhak Şinasi bu isimlerin öne çıktığı bakış açısidir. Diğer bir muhafazakâr sav ise başını Ali Fuat Başgil'in çektiği muhafazakârlıkla liberalizmi ahlaki bir düzen arayışı için sentezlemeyi öngören liberal muhafazakâr felsefedir (Sezik, 2013: 317). Bunun yanı sıra Türk muhafazakârlığının cumhuriyeti kuruluş yıllarında Ahmet Ağaoğlu, Hilmi Ziya Ülken, Mustafa Şekip Tunç, Yahya Kemal, Ahmet Hamdi Tanpınar, İsmail Hakkı Baltacıoğlu ve Peyami Safa gibi yazarların katkıları ile şekillendiğini söyleyebiliriz (Yıldız, 2011: 191).

2.1.1. Türk Klasik Muhafazakârlığı: Yahya Kemal Bayatlı ve Ahmet Hamdi Tanpınar

Bu düşünürlerden Yahya Kemal Tanpınar’la (1884-1958) birlikte klasik muhafazakâr düşüncenin ekseninde fikirler ileri sürmüşlerdir. En belirgin vurguları ise körü körüne eski bağlı kalarak bir yöntem geliştirmek değil eskinin mükemmel bitişinden bir kara delik açarak yeniye giden yolu tarih-gelenek içinde devamlılığı sekteye uğratmadan oluşacak birikimle geleceği inşa etmektir bu düşüncesini “Kökü mazide olan bir atiyim” dizesi ile vecizleştirmiştir (Vural, 2011: 142). Kurtuluş için biri doğuda biri batıda bir batıda biri de bu sentezi harmanlayacak mevcut olan yurt realitesinde birleştirecek üçü kaynağı öneren Ahmet Hamdi Tanpınar (1901-1962) ise gelenekle modernin uyumlu hale getirilmesi ve yeni bir anlam haritası içerisinde özgün bir yapıya kavuşturulması gerekmektedir. Ona göre Tanzimat la başlayan kendi olamama aynı zamanda başkasına da benzeyeme ikilemi toplumda bir bölünmeye neden olmaktadır (Vural, 2011: 145).

Yahya Kemal’in takipçisi olan Tanpınar’ın yeni olan ile ilişkisi mazi üzerinden kurulur ve fakat bu mazi “yeni olan”ı anlamsız kılan bir özellik arz etmez. Ahmet Hamdi’nin çabası “bize ne olduğunu” anlamaya yöneliktir. Bu “anlamak” edimi onu salt reaksiyoner bir fikir adamı, kuru bir gelenek savunucusu olmaktan uzak tutan ve toplumsal aktörlerin yaşanılan deneyimleri nasıl algıladığını serimlemeye yönelik zorlu bir uğraşın takipçisi yapan temel unsurdur. Tanpınar’ın “Ne içindeyim zamanın/Ne de büsbütün dışında/Yekpare, geniş bir anın/Parçalanmaz akışında. ” dizelerinde ya da Yahya Kemal’in “kökü mazide olan atı” ifadesinde yankısını bulur gibidir (Türk, 2004: 61).

2.1.2. Cumhuriyetçi Muhafazakârlık: Peyami Safa

Türk Muhafazakârlığının önemli düşünce adamlarından olan Peyami Safa (1899-1961) ve onun ekolünden gelenler Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk cumhuriyetçi muhafazakârlarına örnek gösterilmektedir. Safa ve arkadaşları, cumhuriyete değil, cumhuriyetin devrimlerinin hayata geçirilirken izlediği yönteme karşı çıkmışlar; aynı zamanda Cumhuriyetçi muhafazakârlar olarak anılan bu grup makineleşmenin yarattığı buhran neticesinde kültürel bunalım yasayan Avrupa’yı dahi krize sokan liberalizm ve sosyalizme karşıt bir zihniyeti de ortaya koymaktadırlar (Gürel, 2207: 65). Dönemin

alternatif bir fikir hareketi olarak gelişen Cumhuriyetçi Muhafazakârlık, kökleri Aydınlanma Felsefesi 'ne kadar varan “fikre dayalı aksiyon siyasetini”, sezgici-romantik motifleriyle tanımlanan “kalp gözü siyaseti” kavramı yoluyla eleştiri getirmiştir (Feridunoğlu, 2013: 36). Safa'nın gerek Türk inkılabına ve Kemalizm'e olan bakış açısı gerekse hem geçmişle ve gelecekle hem de Doğu ve Batı arasında kurmaya çalıştığı denge bir köprü misyonu üstlenerek muhafazakârlığının temel öğelerini oluşturmaktadır (Safi, 2007: 144). Safa Türkleri İslam dolayımı ile Doğu'dan uzaklaştırırken aynı zamanda İslam felsefesi ile Doğu'ya yaklaştırmaktadır. Bu bakış açısı ile düşünür İslam dolayımı ile Batı ile Doğu arasında bir sentez kurmaktadır (Akpolat, 2013: 369).

2.1.3. Milliyetçi Muhafazakârlık

Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasıyla birlikte ortaya çıkan yeni toplumsal formasyonda Kemalist modernleşme projesinin önceki dönemden devraldığı düşünce mirası içinde ön plana çıkardığı ve uygulamaya soktuğu en önemli ideoloji milliyetçilik ve Türklük siyaseti olmuştur (Feridunoğlu, 2013: 36). Cumhuriyet dönemi muhafazakâr düşüncenin bir kanadı ise milliyetçi muhafazakâr olarak tanımlanan düşünürlerin fikirleri ile gelişmiştir. Bu durum aslında ulusçuluk fikrini ümmetten millet olma idealini savunan kurucu felsefe ile kısmen de olsa ortak paydalar taşımaktadır. En öneli farkı ise siyasal ve kültürel düzlemde ifade etme yolunu tercih ederek milli duygulara daha fazla önem vermeleridir. Türkiye de özellikle sağ politikanın merkezine oturttuğu muhafazakâr düşünce milliyetçi düşünürlerin yaptığı değerlendirmelerde önemli bir yer tutmuştur. Çıkış noktası Batı'nın ilmi ve tekniği yanında kültürünü de empoze etme çabalarına karşılık gelişime sırt çevirmeden milli değerleri muhafaza etme çabası olan bu ekol bu alanda önemli bir etki bırakan farklı düşünürler tarafından savunulmaktadır.

2.1.3.1. Remzi Oğuz Arık

Milliyetçi muhafazakâr düşüncenin önde gelen isimlerinden biri olan Remzi Oğuz Arık (1899-1954) ilhamını arkeolog olması hasebiyle tarih ve mitolojiden değil doğrudan vatan haline geldikten sonra kutsallık kazanan ve üzerine kültürel varlıklar inşa eden coğrafyadan alır. Bir yandan merkezine Anadolu'yu alan yani Türkiye Cumhuriyeti Devletini o merkeze oturtan bir anlayış geliştirmiştir. Ayrıca milliyetçilik anlayışında İslamiyet'e özel bir anlam yüklemekte Türk birliğini kurup geliştirecek

güçlü bir öge olarak görmekte ve geri kalmanın nedeni olarak görülmesine şiddetle karşı çıkmaktadır (Vural, 2011: 152-154). Tüfekçioğlu Arık’hem muhafazakâr düşünce çevreleri hem de Türkçülük/ Milliyetçilik akımı açısından bakıldığında belli kalıplara sıkışmayan bir kişi olarak tanımlar. Avrupa’da yetişmesine rağmen Anadolu insanı ile kurduğu yakın ilişkiler ile farklı bir tarzı olan düşünürün arkeoloji ve sanat alanlarında yaptığı çalışmaların yanı sıra müzeler kurarak ve yetkin elemanlar yetiştirerek Türk küllü türüne önemli katkılar sunmuştur. Ayrıca politika ile de ilgilenmiş ve Köylü Partisi’ni kurucu genel başkanlığını yapmıştır. (Tüfekçioğlu, 2013: 448).

2.1.3.2. İsmail Hakkı Baltacıoğlu

Cumhuriyetin önemli fikir adamlarından biri olmasının yanı sıra milliyetçi muhafazakâr düşünceye de yön veren İsmail Hakkı Baltacıoğlu (1886-1978); buna karşın muhafazakârlığı “yeni toplumda yaşama gücü kalmamış ölü değerlere, göreneklere bağlılık olarak tanımlarken bu tanım çerçevesinde kendisini muhafazakâr olarak görmemiştir. Göral bu tespitlerden yola çıkarak Baltacıoğlu’ndan yaptığı alıntılarla düşünürün muhafazakâr siyasetin ayırt edici yönleri, millet, gelenekselcilik, birey, rasyonalite karşıtlığı, siyasetin işlevi, devlet, din konusuna getirdiği yaklaşımları mevcuttur. Milleti ırk birliği toprak birliği, din birliği gibi tanımlarla örnekler üzerinden açıklarken bunları yetersiz görüp “aralarında gelenek birliği olan bireylerin meydana getirdiği tinsel bir birlik” olarak tanımlar. Öte yandan görenekleri zamanla değişen değer yargıları olarak tanımlarken; mitler, masallar, dilin ekleri, sentaks, melodiler, bezeme motifleri mimik ve halk felsefesi gibi gelenekten gelen değer yargılarını koyarken milleti oluşturan diğer unsur olarak da ulusların ortaklaşa oluşturdukları “salt akıl ve aklın denemelerinden” ortaya çıkan medeniyeti görür. Batının tekniği alıp Türk geleneğini bu teknikle sistematize etmeyi ve şuurlandırmayı savunan yazar medeniyetle gelenek arasında kurduğu sentezde geçmişten güç alarak geleceğe atılım yapılması gerektiğini savunur (Göral, 2013:608-610).

Tanzimat’tan Cumhuriyete süregelen modernleşme çabalarının yol açtığı en temel sorunu olarak ahlaki buhranı gören düşünür, bu buhranın sebebi ise medeniyet ile kültür, fosil ile anane, irtica ile köke bağlılık ve değişen ile değişmeyen ikilemlerine bağlar. Sorunun çözümünü ise “geçmişten kopmayarak geleceğe sarılmak” anlamına gelen ananecilikte görür (Feridunoğlu, 2013: 37). Ancak Baltacıoğlu, ayrı gerçekleri

karşılayan ve birebirleriyle alakaları olamayan muhafazakârlık ve anane kavramları arasına bir set örür ve ayırır. Ona göre “anane bütün zamanlarda geçerli olan ve değişmeyen zamanın müdahalelerine karşı her daim dirençli olan örfleri tanımlarken; muhafazakârlık değişmek zorunda kalmış olan geçerliliğini yitirmiş örfler bağlı kasılmaktır. Bu nokta ananeyi millet kavramı tanımının merkezine oturtan yazar ananesiz milletin olamayacağını vurgular (Safi, 2007: 143).

Ayrıca dini bir ölçüde yok sayıldığı bir dönemde yetişen Baltacıoğlu dinsiz bir milletin olamayacağından yola çıkarak dini bir sosyal kurum olarak ele alır. Bu tezini de Batı’nın kalkınma hamlesinde endüstri ve okuldan başlamak yerine İncil’in ana dile çevrilmesine verdiği önceliğin altını çizerek destekler (Göral, 2013: 611).

2.1.3.3. Mümtaz Turhan

Türk sosyal bilim geleneğinde önemli bir yeri olan Mümtaz Turhan (1908-1969) öncelikli olarak milliyetçi bir düşünür olarak bilinmesine rağmen muhafazakâr olarka tanımlanabilir. Turhan’ın fikir dünyasının geliştiği dönem kendisi Batılılaşma ve modernleşmeye doğrudan karşı olmasa da tam anlamıyla tahlili edilemediği ve taklidi bir bakışla sonuçları sebep olarak görerek istifade edilmediği düşüncesi ile Türkiye de siyasi ve iktisadi rejimin değişmesine paralel olarak 3. Selim’den itibaren kurtuluşun reçetesi olarak görülen bu akımın tarihsel olarak yeniden ele alınarak bilançosunun çıkarıldığı bir dönemdir (Yılmaz, 2013: 192). Ona göre Batılılaşma sürecinde genellikle zorunlu kültür değişimine maruz kalan Türk toplumunda kültürün bu sert tarafları dikkate alınmadan değişim gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Batının sadece yaşam tarzını alarak zihniyet dönüştürülmeden özendirilme ye çalışılan batıcı tasavvurun anlamsız olduğunu, geçek anlamda “Garplılaşma’nın” ise bir manada kendimize özgü olan değerleri öncelikli olarak muhafaza edip daha sonra da geliştirerek sağlanabileceğini savunmuştur (Safi, 2007: 178).

Din temelli bir millî kültür tanımlaması ile Turhan 1969’dan sonra Türk İslam sentezine dayalı muhafazakâr milliyetçi akımın ilham kaynağı olacaktır. Türkiye’de henüz milli bir kültürün oluşmadığını bu bağlamda dinin birleştirici fonksiyonundan istifade ederek bu algının oluşturulacağını düşünmektedir. Dinin bu birleştirici özelliği pozitivist sosyolojiye Fransız muhafazakâr düşüncesinden akan bir yaklaşım olarak görülmektedir (Akpolat, 2013: 363).

Turhan'ın önerdiği Batılılaşma batının kurumlarını yaşayış biçimin yüzeysel bire biçimde taklit etmek değil ilim zihniyetini Türk toplumuna mal ederek kendi kültürel değerleri ile barışık bir biçimde sentezlemektir (Safi, 2007: 179). Milliyetçi bir fikir adamı olan Turhan bu çizgisi itibarıyla Ziya Gökalp'in kültür (hars) -medeniyet ayrımından hareketle aksi görüşleri reddetmektedir. Aynı yönde inkılapla birlikte muhafazakârlığı da savunmakta ve cansız ananelere bağlılığı gereksiz olarak görürken yaşayan ananelere sadık kalarak ayakta tutulması gerektiğine inanmaktadır (Yılmaz, 2013: 193-194).

2 1.3.4. Nurettin Topçu

Gençlik yılları Türk toplumunun geçirdiği derin değişimlere tanıklık eden Nurettin Topçu (1909-1975) hareket felsefesinin yöntemini ve kavramlarını tasavvuf ve ahlaktan alarak Anadolu milliyetçiliği ve sosyalizmi bir arada savunan dönemini şartlarına göre aykırı bir aydın profili ortaya koymuştur (Vural, 2011: 157) sistematik bir bütünlüğü olan toplum felsefesinde devşirme bir felsefenin eseri olan Batılılaşmayı Türk gençliğini kültürel değerlerinden uzaklaştıran, kimliklerini felce uğratan manevi bir kapitülasyon olarak eleştirerek alternatif olarak temelini dört ilkeye dayandırdığı milli bir felsefeyi savunur. Sarıtaş bu dört ilkeyi şöyle açıklar (Sarıtaş, 2013: 263):

- *Birincisi gelişme ve yöntemdir. Gelişme dünyanın yöntem aklın yetkinlikle işleyişini düzenlemektedir.*

- *İkincisi toplumculuktur. Burada Anadolu Türk'ünün toprağın sahibi yapılması, mülkiyete hürmet edilmesi üretimi sosyalleştiren bir çalışma düzeni kurulması amaçlanmaktadır.*

- *Milli felsefenin üçüncü ilkesi ise "İslam maneviyatçılığıdır" bu maneviyatçılık zulme karşı direnmeyi, kine karşı affı, ölüme karşı ümidi, faniliğe karşı sonsuzluğu esas almaktadır.*

- *Dördüncü ilke ise "kişilikçi idealizm"dir ve bunun içeriğini Anadolu'da yaşanan tarihsel olaylar oluşturmaktadır.*

Ayrıca Nurettin Topçu'nun adı, Türk Muhafazakârlığı içinde gelenekçi muhafazakârlık kavramıyla birlikte anılmaktadır. Gelenekçi muhafazakâr söylemin Cumhuriyet'le şekillenen radikal modernist söyleme paralel geliştiği bilinmektedir

(Gürel, 2007: 71). Burada gelenek modern bir topluma (ulusa) ruh veya can veren maziden seçilerek çıkarılacak bir değerler dizisidir (Atay, 2013: 173). Bu anlamda Türkiye'deki bu düşünceyi savunan diğer düşünürler gibi Bir çok düşünceyi harmanlayarak savunmayı yeğleyen Topçu onlardan medeniyet ve hars ayrımında kıstas aldıkları düşünceler bağlamında ayrılmaktadır. Uygarlığa karşı kültür savunan düşünür modernleşmeyi ulaşılacak bir hedef olarak değil bertaraf edilmesi gereken bir felaket olarak görür (Vural, 2011: 160).

2.1.3.5. Erol Güngör

Türk muhafazakârlığının önemli simlerinden birisi de 1980'li yıllarda milliyetçi ideolojinin 90'lı yıllarda ise milliyet ilikte hâkim olmaya başlayan dinsel vurguların  ne çıkarılmasında referans alınan Erol Güngör (1938-1983) 'd r. Sözen'in siyasal angajmanı hariç tutulduğunda milliyetçi olarak değil muhafazakâr olarak tanımladığı Güngör; milliyetçi muhafazakârlıktan İslamcı Muhafazakârlığa giden yolculuğunda daha radikal bir söylem benimsediği görülmektedir (Sözen, 2013: 205-206). Güngör bu noktada İslamiyet'le milliyetçiliği yağadığı çağın siyasi ve sosyal hayatın etkileri çerçevesinde bağdağtırma  alığmığtır. Ayrıca gelenekçi topluluklar olarak gördüğü İslam dünyasını modernleşme ve Batı toplumunu iktibas ederken gördüğü beisi açarak kültür alışveriğinin yapılacağı bir zemine kayması gerektiğini savunur (Sözen, 2013: 209).

Bir diğer T k muhafazakârlığının eklektik ifadesi de kendisini İslamcı muhafazakârlık olarak tanımlamaktadır. Aslında din olgusu muhafazakâr bakiyenin en önemli birikimlerinden ve referans kaynaklarından birisidir. Dolaysıyla ilk dönemlerde inkılapların çoğunu geri kalmada sebep olarak gösterdikleri İslami kavram bu kurumlarla hesaplaşmaya girmeyi tercih etmiğtir.  ıkan bazı isyan ve karmaşaların din kisvesi altında yapılarak yeni kurulan ve savağtan çıkan bir ülkenin yıpratılmasına neden olacak bir kimliğe bürünmesi de muhafazakâr kesimin Cumhuriyet kuruluğ ağamasında iken dinsel yerine milliyetçi bir muhafazakâr kimlik taşımalarına neden olmuğtur.

2.2. TÜRK MUHAFAZAKÂR DÜŞÜNCESİNDE DİNİ TEMEL ALAN DÜŞÜNÜRLER

Daha sonraki dönemlerde dinin Türk toplum hayatında birleştiren ve bütünleştiren hâkim üst unsur olması gerçeği muhafazakârlığın en güvenli limanı olan dinden uzak durmaması gerçeği ile bir araya gelince Türkiye’de bu hassasiyeti üzerinden muhafazakâr bir bakiye oluşturulmaya başlanmıştır. Muhafazakâr düşünce geleneğine koşut olarak Türk muhafazakârlığının da önemli bir bileşeni olan din bahsinde ölçülü bir dindarlıktan yana olup, dincilik yerine dindarlığın tercih edildiği, ürküten değil, kucaklayan din anlayışı hâkim kılınmaya gayret gösterilerek çatışmanın tarafı olmak yerine uzlaşa ve hoşgörünün kaynağı olacak bir düşünce yapısı oluşturulmaya çalışılmıştır (Feridunoğlu, 2013: 30).

Ardoğan İslami düşünce ile muhafazakârlığın buluşmasının arka planındaki gerekçeleri her iki düşüncenin de birleşen paradigmaları ekseninde şu ifadelerle açıklar (<http://www.koprudergisi.com/index.asp?Bolum=EskiSayilar&Goster=Yazi&YaziNo=827>, Erişim Tarihi: 30 Haziran2015):

Muhafazakârlık, dini doğruluk kıstasına tabi tutmadan, bireysel ve toplumsal yararları açısından korunmaya değer bulur. Din kültürleşmiş ve toplumun töre ve gelenekleriyle iç içe karışmış ve bu arada safiyetini kaybetmiş olabilir. İslam ise, insanların "yarardan önce doğru, hak ve iyi kavramlarıyla düşünmelerini emreder.

İslam'a göre, toplumun geniş kesimini veya tamamını etkileyen kararların onlara rağmen seçkin bir azınlık tarafından alınması, hedeflenen köklü değişikliklerin tepeden inmeci bir şekilde uygulanması da haklı gösterilemez. Doğru olan, değişimin değerleri muhafaza ederek, toplumun molekülleri olan bireylerden başlayarak gerçekleşmesidir.

2.2.1. Sait Halim Paşa

Bu noktada özellikle düşünsel temelini Osmanlı’nın son dönem sadrazamlılarından olan Sait Halim Paşa’nın attığı İslamcılık fikri cumhuriyetin ilerleyen yıllarında da karşılık bulmuştur. O, yıkılma sürecinde bulunan Osmanlı devletinin, hangi şartlarda tekrar ihtişamlı günlerini yakalayabileceği veya en azından

var olanları nasıl koruyabileceği üzerinde fikir üretir. Bu noktada kurtuluş olarak görülen Batılılaşma'nın ülkeyi iddia edilenin aksine çıkmazlara sürüklediğini delillerle ortaya koyarken; İslami esasların; geçici ve hayâli amaçlar için arka plana atılarak ülke toplum için daha da olumsuz durumlar ortaya çıkaracağını ileri sürer. İslâm'ı, hayatın bütününe kuşatan bir inanç sistemi olarak görür. İslami bir dayanışmayı tahayyül ederken bunun içinde İslami bir ahlaki öğretinin yaşama geçirilmesinin gerekliliğine vurgu yapar (Yıldız, 20011: 45-47). Modern İslâmcıların en çok yazan ve saygı görenlerinden Said Halim Paşa, sınıfsız bir toplumu savunuyordu. Sosyal dayanışma ve yardımlaşmaya dayalı Müslüman toplumlarda değişim ve dönüşüme gerek olmadığı kanısındaydı. İslami kurumların değişmezliğinin onların mükemmelliğinden ileri geldiğine, Batı'dan sadece maddi ilimleri almakla Müslümanların geriliğine çare bulunacağına inanıyordu. Ona göre, İslâm dini zaten demokratik ve eşitlikçiydi. (Kutlu, www.obarsiv.com/pdf/sacit_kutlu.pdf, Erişim Tarihi 1 Temmuz 2015).

2.2.2. Mehmed Akif Ersoy

Bir diğer İslamcı muhafazakâr olarak nitelendirebilecek düşünür ise İslam dinini gelişimlerin önünde bir engel olarak görülmesine tepki gösteren aynı zamanda Batı'nın ilmini ve tekniğinden faydalanmayı meşru gören, Cumhuriyetin ilk yıllarında eserler veren Mehmed Akif Ersoy (1873-1936)'dur. Safi'nin ifadesi ile Akif İslamcı bir akım içerisinde Cemaleddin Afgani ve onun öğrencisi Muhammed Abduh'un çizgisini takip ederek bir anlayış geliştirdiği görülmektedir. Bu düşüncesini İslamcı bir gelenekten kaynağını alarak Batı'nın tamamen taklit edilmesi ya da Avrupa'dan gelen fikirleri ilmi ve tekniği sorgulamadan reddeden iki zıt düşüncenin yerine Avrupa'nın ilim ve tekniğinin alınarak İslamiyet'in de hurafelerden arındırılarak bir yönü bir ayağını inancın içinde saklı tutarak yönünü geleceğe çeviren "Modernist İslamcı muhafazakâr" bir düşünürdür (Safi, 2007: 166).

Akif'in geldiği gelenek muhafazakârlığı bu bağlamda ilerleme ve gelişmenin karşıt düşüncesi değil sadece dışarıdan gelen aşırılıkların oluşturacağı kamaşanın önünde durak bir fren olarak görmüş ver düşüncelerini bu yönde geliştirmişlerdir. (Vural, 2011: 140). Akif bir çok yönü ile bir çok farklı kesimin hayranlığını kazanmıştır. Aydınların yanlış yorumladığı Batı ile halkı karşısına aldığı ve öz kimliklerinden uzaklaştırdığı savunurken; öte taraftan da halkın Müslümanlıktan uzak

bir anlayışla ezberci geçmişî körü körüne taklit ederek Kuran dan uzak bir hayat geçirdiği için eleştirmektedir. Bu noktada Akif'in hem muhafazakâr hem de inkılapçı kimlikleri muhafazakâr bir inkılap hayali şekil ve maddeye bağlı değil ruha ve ahlaka yönelik bir inkılap arzular. (Yılmaz, 2013: 322-325).

2.2.3. Necip Fazıl Kısakürek

Reaksiyoner bir bakış açısıyla İslamcı muhafazakâr olarak değerlendirilen düşünürlerin yakın tarihimizdeki temsilcilerinden biri ise Necip Fazıl Kısakürek (1904-1983) 'tir. Önemli etki alanlarından birinin dini muhafazakârlık kisvesi olan Kısakürek 1960'lardan itibaren Türkiye'de etkili olan modernist ve yeni Selefî İslamcılık akımlarına karşı milli ve muhafazakâr İslamcılığın sözcülüğünü Mehmet Şevket Eygi ile birlikte üstlenir (Güzel, 2013: 340). Güzel'in ifadelerinden devam edecek olursak Türkiye'deki dini muhafazakârlığın ve geleneksel muhafazakâr dini çevrelerin sözcüsü olarak Kısakürek İslam'ın bulunduğu gibi kabul edilmesi gerektiğini ileri sürer. Dinin reformist ya da radikal algılanmalarının karşısında durur (Güzel, 2013: 341).

2.3. LIBERAL MUHAFAZAKÂRLIK: ALİ FUAD BAŞGİL

Türk muhafazakâr düşüncesini bir diğer sınıflandırması ilse liberal muhafazakârlıktır. Bu düşüncenin önde gelen isimleri ise Cumhuriyet'in ilk dönem düşünce adamlarından Ahmet Ağaoğlu (1868-11939) Ali Fuat Başgil (1893-1967) ve Aydın Yalçın (1920-1990) 'ı Türk muhafazakâr düşünce tasnifinde liberal muhafazakârlar olarak öne çıkmaktadırlar (Vural, 2011: 154).

Bu düşünürlerin öne çıkan isim ise Türk muhafazakâr düşünce yapısında sembol isim olarak değerlendirilen Ali Fuat Başgil'dir. Başgil özellikle çok partili hayata geçişten sonra yaptığı fikirsel çalışmaları ile Türkiye'deki liberal muhafazakâr yönelişin ilk akla gelen figürüdür. Her ne kadar dönemin şartları dikkate alarak değerlendirildiğinde Başgil liberal perspektiften uzak bir fikir yapısı ortaya koyduğu düşünüldüğünde yanı sıra düşünürün temel amacı sadece ruh ve irade terbiyesine sahip bir toplumda yaşam alını bulabilecek "nizamlı" bir demokrasinin inşasıdır (Önder, 2013: 291). Onun bu şekilde değerlendirilmesinin temelinde ise muhafazakârlık ve liberalizmi "ahlaki bir düzen" arayışı etrafında buluşturması bulunmaktadır. O, her şeyden önce,

manevi bir nizam peşindedir. Liberal muhafazakârlık, birey hakkındaki görüşü ile böyle bir ahlakilik içermektedir (Sezik, 2013: 317).

Demokrasiyi şekil ve temel unsurları ile birlikte bir bütün olarak ele alan Başgil demokrasinin önemine yaptığı vurguda ahlaki temele sahip maneviyatçı bir rejim olarak görür (Önder, 2013: 295). Öte yandan Vural'ın Başgil 'in düşüncelerinden aktardığına göre düşünür dine ve din özgürlüğüne önem vermekte bu durumuda dini maneviyatın ana kaynağı olarak görmesi ile desteklemektedir. Bun yanı sıra devleti önemsemekle birlikte devletin hak ve özgürlükler karşısında ve devletin dinsel yaşam alanlara müdahalesinde tarafsız olması gerektiğini ve serbest piyasa ekonomisinin benimsemesini savunmuştur. Ayrıca batı uygarlığının gelişimindeki temel etken olarak gördüğü hak ve özgürlükleri savunmakta ve başkalarının düşüncesine olan saygının gerekliliğine vurgu yapmaktadır. Bunun içinde bu durumu kısıtlayacak otoriter ve baskıcı yapıları şiddetle eleştirmektedir. (Vural, 20112: 156).

Muhafazakârlığını modernizimin reddine dayalı bir biçimde şekillendirmeyen Başgil geçmişle geleceği modern durum içinde sentezlemeyi savunmaktadır. Onun ayrıca Türk düşünce tarihindeki önemi muhafazakârlık ile liberalizmi “ahlaki bir düzen “etrafında buluşturmasındaki özgünlüğünden kaynaklanır ((Önder, 2013: 301)

2.4. TÜRK KÜLTÜREL MUHAFAZAKÂRLIĞI: HİLMİ ZİYA ÜLKEN

Kültürel muhafazakârlığın etkin isimi olan Hilmi Ziya Ülken (1901-1974) Türkiye’de anti materyalist muhafazakâr geleneğin gelişmesine önemli katkılar sağlamasının yanı sıra muhafazakârlığı “siyasal yaşamda adetler ve geleneklere uyan ve kökten değişim istemeye bir görüş olarak tanımlamaktadır. Ayrıca muhafazakârlık tartışmaları açısından bir diğer önemli düşüncesi ise onu irticai bağlamından koparıp merkez siyasetin bir figür olarak kabul etmesidir (Vural, 2011: 150-151). Türk muhafazakârlığının ana damar yaklaşımının içinde yer alan ve kimi İslamcı düşünürlerin Kemalizm’e fazla katkı sağladığı için eleştirdiği Ülken demokrasinin ideal insan tipi olarak gördüğü vatandaş tipinin önemserken Orta Çağdan kalma ideal tip olan ve dini medeniyetin dünyadan vazgeçirme esasına dayalı ahlaki öğretisinin temsilcisi olan veli insan tipini uzak tutar (Dural, 2005: 204).

Türk muhafazakâr düşüncesini temellerin atılmasında katkıları olan bu düşünürler daha öncede belirttiğimiz gibi devrimi dünya örnekleri ile aynı biçimde tecrübe

etmeyen toplumun muhafazakâr tepkisindeki entelektüel alt yapısı da devrimle doğrudan mücadele etmek yerine devrimi içselleştirerek farklı düşüncelerle eklemlenerek kendisine düşünsel ve siyasi bir alan yaratarak günümüze kadar gelmiştir. Özellikle daha sonra ele alacağımız çok partili dönemlerde muhafazakâr düşünce bu yapısını ötesinde siyasi bir araç olarak kullanılmış hem medya da hem de siyasi iktidarlar üzerinde dönem dönem baskın bir nüfuz alanına sahip olmuştur.

Aşağıda dönemselsel olarak inceleyeceğimiz muhafazakâr düşüncenin bu etki alanının günümüze kadar gelişim evreleri incelenerek, daha sonra da iktidar ve medya ilişkileri bağlamında değerlendirmeye alınacaktır.

2.5. TANZİMAT'TAN CUMHURİYET'E MUHAFAZAKÂR DÜŞÜNCE

Türk muhafazakâr düşüncesinin ortaya çıkış Osmanlı'nın 17. yüzyıldan başlayarak devam eden duraklama ve gerileme devresi sonrası değişimin kaçınılmaz olduğunun vurgulanarak Batı'daki şekli ile modern bir düşünce ve yönetim biçiminin hayata geçirilme çabaları sonrasındır. Özellikle 18. yüzyılda imzalanan Karlofça Antlaşması sonrası devlet adamları değişimin kaçınılmaz olduğunu yüksek sesle dile getirmeye başlamışlardır. Bu noktada asıl tartışma ise değişimin ihtisamlı geçmişe doğru mu yoksa hayal edilen yenedünyanın egemen olacağı bilim ve tekniğin ışığındaki geleceğe doğru mu olacaktır. Osmanlıda modernleşme ile özdeşleşen 3. Selim ile başlayan süreç Osmanlı modernleşmesine önemli katkılar sağlayan 2. Mahmut ile devam etmiş ve çeşitli fikir akımlarının ortaya çıktığı, ıslahat hareketlerinin sıklaştıkça ortaya çıktığı bir dönemden geçerek giderek hâkim olmaya başlamıştır burada ortaya çıkan sonuç 19. Yüzyılın başları ile birlikte değişimin geçmişin restorasyonu ile değil geçmişte hiç yapılmayan şeylerin hayat geçirilmesi ile yapılacağıdır (Safi, 2007: 109-110). Osmanlı'nın son döneminde yaşadığı sıkıntılı dönemlerden kurtulmak için umut değişime bağlanmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun modern devlet kavramıyla tanışması olarak kabul edilen Tanzimat Fermanı (1839), Islahat Fermanı (1856), I. ve II. Meşrutiyet'ler in ilanı ile artık Devlet'in toplumun günlük hayatında varlığını gösteren uygulamalarının yeni bir özellik kazandığı düşünülmektedir. Bu ıslahatların, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki düzene yapılan bir restorasyon çalışmasından çok, olmayan uygulamaları adapte etme çalışması şeklinde olduğunu bu aşamada hatırlatmakta fayda olacaktır (Gürel, 2007: 59). Öyle ki Avrupa'da yaşanan gelişmeler askeri ve bilimsel

alandaki ilerlemeler, coğrafi keşifler sonucu yeni dünyaya açılan yollar Avrupa'yı ileriye taşıırken bu gelişimlere ayak uyduramayan Osmanlı'yı her anlamda kötü etkilemiştir. Dönemin aydınlarınca sıkça dile getirilen Batı'ya dönük değişim fikri devletin en üst kademesinde bile karşılık bulduğu görülmektedir. Türk muhafazakâr düşüncelerinde beraberinde getiren Tanzimat hareketinin zemmi hazırlanırken padişah 2. Mahmut geri dönülmez bir biçimde, Batı'ya benzemek üzere değişmek yönündeki kararlılığı bu dönemden sonra da süregelmıştır. Devlet yönetiminin aldığı değişme kararı; ne kadar değişim, nasıl bir değişim, nerelerin değişimi gibi birtakım soruları da beraberinde getirmiştir. Modern siyasal kavramlar da bu dönemde tartışılmaya başlanmıştır. Demokrasi, cumhuriyet, özgürlük, eşitlik vb. kavramlar etrafında yapılan tartışmalarda, Şinasi anayasal yönetimi savunurken Namık Kemal ve Ziya Paşa öncülüğünde bir grup entelektüel Yeni Osmanlılar Cemiyetini kurmuştur. Tanzimat Dönemindeki yanlış ve yetersiz uygulamalara tepki olarak da muhafazakârlık geleneğinin başlamış olduğunu ifade edebiliriz (Sezik, 2013: 315). Değişimin olması kaçınılmazdır ancak asıl sorun nasıl, ne kadar olacağı ile ilgilidir. Batıdaki gibi devrimleri kanlı ve yıkıcı tecrübe etmeyen Türk muhafazakârlığı değişime karşı katı ve reaksiyoner değildir. Bu yüzden modernlik ve gelenek arasında sıkışan ikili bir durum ortaya çıkmıştır. Göle Osmanlı'nın son döneminde yaşanan bu dilemmayı şöyle açıklar:

“Batının Osmanlı toplumunun modernleşmesinde yaratıcı etkiye ilişkin, kültürel ve toplumsal iki tasarı belirginleşir. Birinci tasarı, geleneği geçmişle kurmak ister; geçmişin kültürel ve ahlaki mirasının muhafazasını gerekli gören ve sonuç olarak Batı uygarlığının etkisini teknik, idari ve maddi yönleri ile sınırlamak isteyen görüştür bu. İkinci görüş ise uygarlığın bir bütün olduğunu savunan çağdaşlığa ayak uydurmak için geleneği değiştirmek isteyen (ya da farklı yorumlayan) görüştür” (Göle, 2001: 51)

Batı hayranlığı ile başlayan Tanzimat ve Islahat gibi yenilik hareketleri paradigmalarını bu yöne doğrultan muhafazakâr tepkiyi de beraberinde getirmiştir. Neticede Türk muhafazakârlığı için de söylenecek şey muhafazakârlığın modernite ile kurduğu bu gerilimli diyalog Türk muhafazakâr düşüncesinin anatomisine ilişkin yapılacak herhangi bir analiz için de en elverişli vasatı teşkil etmektedir (Türk, 2004: 59). Türkiye’de modernleşme muhafazakâr saiklerle entegre olarak ilerlerken modernleşme projesine açık muhalif bir muhafazakâr düşünce biçimi serpilmemiştir

(Safi, 2007: 207). Her ne kadar Türk muhafazakâr tepkisini bu minvalde başlangıç olarak cumhuriyet inkılaplarını aldığı söylene de Osmanlı'nı son döneminde yaşanan gelişmeler ve yenilik hareketleri de doğrudan olmasa da zaman içiresinde dolaylı olarak bu tepkiyi görmüştür. Bunun sebebi ise Sezik'in aşağıda ifade ettiği düşünürlerin felsefi arka planı ihmal etmelerini yanı sıra muhafazakârlığın Türkiye'de gerici olmakla eş değer bir yaftaya mahkûm edilmesidir.

Muhafazakâr siyaset ideolojisi, Osmanlı İmparatorluğunda ve Türkiye'de, en azından 20. yüzyılın ikinci yarısına kadar, güçlü bir etkiye sahip olmamıştır. Çünkü toplumun entelektüelleri ve aydınlarının büyük bir kısmı yoğun bir Batı hayranlığı içinde bulunmaktaydı. Muhafazakârlar bu dönemlerde çoğu kez geri kafalılık, dar kafalılık ve tutuculuk ile yaftalanmaktaydı. Muhafazakârlığın, modern dünyanın hastalıkları ile düş kırıklıklarına verilmiş bir cevap olduğunu görmemek, muhafazakârlıktaki derin felsefi arka planı ihmal etmek bu dönem aydınlarının önemli bir eksikliğidir (Sezik, 2013: 315).

Daha önce de belirttiğimiz gibi modernleşmesini ve inkılabını Batı örneği gibi iç içe geçebilmektedir. Bu çıkış noktasından referans alacak olursak Türk modernleşmesinin başlangıçta kaçınılmaz olarak muhafazakâr duyarlılık ve reflekslerle içi içe geliştiğini söyleyebiliriz gerek Tanzimat gerekse Islahat hareketleri bu açıdan muhafazakâr karakterli modernleşme hareketleri olarak tanımlanmaktadır (Yasnardağ, 2013: 158). Bu hareketler her ne kadar Batı'ya özentî gayretinde olsalar da nihai amaçları Batı'nın karşısında imparatorluğu muhafaza etmek ve yeniden ayağı kaldırmaktı. Yine Yanardağ'ın tespitlerinden devam edecek olursak Jön Türkler ve onun örgütlü ifadesi olan ve onların örgütlenmiş hali olan İttihat ve Terakki Fırkası'nın ilerîcilik, aydınlanma, modernizm ve devrimcilik ilkeleri ile yaptıkları hareketlerin nesnel sonuçlarına baktığımızda Hürriyet ve İtilafçılara göre daha modern muhafazakârlığa yakın bir hareket olarak değerlendirilmektedir (Yasnardağ, 2013: 160). Bu tutum onların devrimci yönü olduğu gerçeğini değiştirmese de değişimde esas aldıkları ölçüt Batı'nın ilerlemiş olduğu bilim ve tekniği sonuna kadar kullanmak; fakat aynı zamanda kültürel ve geleneksel değerlerden taviz verememektir. Ancak bilimin ve tekniğini kullandıran Batı bununla birlikte kültürel kimliğinde empoze etmekten kaçınmayacağı da bir gerçektir. Bu anlamda doğu toplumlarının ve gelişmekte olan

Ülkelerin üzerinde etkisini daha ağırlıklı hissettirmektedir. Düşünce yapımızda oluşan muhafazakâr karşı duruşu tam da bu noktada şekillenmektedir. Osmanlı döneminde bu tepkiler ilk olarak İslamcılık fikri eksenin de gösterilmeye başlanmıştır. Başka bir deyişle Batı'nın tekniğini inkr edemeyen bu zihniyet bu tekniklerin alınarak milli ve maneviyatı yüksek bir toplumun elinde daha da başarılı olunacağına inanmaktadır. Ayrıca tüm dünyada olduğu gibi muhafazakâr her düşüncenin sığındığı en güvenli liman olan dinin ritüellerini fikri meşruiyetlerini sağlama adına sonun kadar kullanmaktır. Tanzimat döneminde, Genç Osmanlılar ile başlayan Osmanlıcılık, Batıcılık ve İslamcılık gibi siyasal düşünce akımları içinde, siyasal muhafazakârlığı savunan müstakil bir akımdan ziyade, bu akımların içerisinde öğeleri bulunan bir muhafazakârlık anlayışını görmekteyiz. Ancak siyasal muhafazakârlığın temel öğelerinin en çok yer aldığı akım, İslamcılıktır (şeyahlıoğlu, 2009: 82). İslamcılık fikri aynı zamanda bir siyasal proje olarak da şekillenmiştir. Bir başka deyişle geleceğin toplumu tahayyülünde geçmişle bağlarını koparmayan bir toplumu inşa etmenin çabasıdır.

“İslamcılık siyasal bir proje olarak devleti, Batı'nın bilimi ve askeri teknolojisi ile güçlendirerek, İslam dini temelinde yeniden düzenlemeyi, böylelikle devlete dhilde ve hariçte kaybettiği prestiji yeniden kazandırmayı hedeflerken; dinsel bir proje olarak da devletin meşruluğunun kaynağı olan İslam dinini, Batılı ilerleme ve kalkınma kavramlarının İslami meşruiyetlerini sağlayacak şekilde yeniden yorumlayarak yenilenmeyi hedeflemektedir” (Kurtoğlu, 2005: 202).

Batının bilimde olan gelişmesine uzak durmayan İslamcı düşüncenin yanı sıra Osmanlı'nın son döneminde her ne kadar doğrudan dile getiremeseler de her birisi içerisinde biraz da olsa muhafazakâr duruşu taşıyan Osmanlıcılık, Türkçülük akımları da etkili olmuştur. Bu düşüncelerin her bir farklı noktalardan yola çıkmış olsalar ortak bir sav etrafında birleşiyorlardı. Bu düşünce ise milli ve manevi değerleri önemseyen geçmişin değerlerini geleceğe taşıyan, sadece bilim ve teknoloji ile açıklanamayacak Türk toplumun İslam dini ile şekillendirdiği ve Osmanlı da zirveye çıkardığı inançlara sadık kalınması gerekliliğine yapılan vurgudur. Yeniliklerle ve batının entegre ettiği düşüncelere kr körüne bağlılık yerine İslam'ın birleştiriciliğinde bir dünya liderliği tahayyülü bu düşünce ekseninde toplanmayı doğru buluyordu. Çünkü zellikle

Osmanlı'da dini ve siyasi liderliği elinde bulundurmanın vermiş olduğu politik ve manevi güç terkedilmemelidir. Türk muhafazakârlığının kendine özgü gelişim tarihine bakıldığı zaman her dönem İslamcılıkla yakınlığı bilinen gerçektir (Aktay, 2013: 346). Ancak bu İslamcılıkta sadece reaksiyoner bir hareket olarak değil aynı zamanda kendi iç dinamikleri ile de hesaplaşan bir düşünce hareketi olarak şekillenmektedir. Diğer ifadeyle İslamcılığın doğuş gerekçesini sadece Hristiyanların İslam ülkelerinin işgaline karşı verilen bir tepki olmayıp aynı zamanda Müslümanların, geleneksel yapılarıyla da bir hesaplaşmayı içermektedir (Şeyhanlıoğlu, 2009: 84).

Tanzimat dönemi yapılan yeniliklerin uygulamadaki eksiklikleri Tanzimat düşüncesine muhalif bir muhafazakâr tutumu da beraberinde getirmiştir. Bu düşünce tarzının en önemli temsilcilerinden birisi Said Halim Paşa'dır. Çıkış noktasında dini yan İslami tarafı olmayan şeyleri kabul etmeyen düşünür geçmişten ve gelenekten beslenmeyen, ortak ve sabit bir paydası olmayan; referansına sadece zayıf ve değişken bir zeminde oluşan rasyonel aklı koyan hareketlerin toplumda bir karşılığı olmayacağını ve başarısız olacağını öne sürer (Safi, 2007; 114). Dinin birleştirici gücü modernleşmenin açmış olduğu olumsuz tarafları bertaraf edecek mahiyettedir. Yeniden İslamlaşma olgusu aslında modernleşmenin bu negatif tarafı ile yakından ilintilidir. Modernleşen doğu toplumları Batıdakinden farklı olarak birçok nokta başarısız olmuş ve sosyal ihtiyaçlara cevap verememesinin yarattığı boşluğu İslamiyet tarafından doldurulmaya çalışmanın doğru olduğunu savunmuştur. Ayrıca Modern hayatın getirdiği yenilikler insanoğlunun ihtiyaçlarını artırmasına ve İslamiyet'in nüfuz edebileceği alanını genişlemesine neden olmaktadır (Türküne, 2006: 323). Bu yüzden bu bakış açısı aslında Osmanlı'da reformlarla birlikte değişimi isteyenlerin İslamiyet'i geri kalmışlığın bir nedeni olarak çevreye yerleştirmeleri ve devlet yönetiminde daha önceleri etkin olan İslami yönetim tarzını yıkarak bürokratik bir iktidar kurmak istemelerine karşı (Vural, 2011) temeline dini alan muhafazakâr eleştirinin düzenlenmeye çalışılmış halidir. Tanzimat'tan sonra şekillenen bir diğer muhafazakâr damar ise Ziya Gökalp'ın ana hatlarını çizdiği modernleşme olarak medeniyeti bize ait geleneksel değerlerin tamamını içerdiğini vurguladığı hars yani kültüre ait bir ayrımın yapıldığı düşüncedir. Burada vurgulan bir diğer önemli nokta ise esasına Batıyı alan medeniyet tasavvuru yerine modernleşme olarak adlandırılan Batı'nın ilim ve

tekniğinden istifade edilmesi gerekliliğidir. Bu muhafazakâr kurgu daha sonra milliyetçi damarla da birleşerek farklı bir eklektik duruş sergilemektedir (Yanardağ, 2013: 161).

2.6. CUMHURİYETİN KURULUŞUNDASIN ÇOK PARTİLİ DÖNEME MUHAFAZAKÂRLIK

Cumhuriyetin kuruşu ile birlikte her şey yeni bir kimliğe bürünmeye başladığı görülmektedir. Daha önce belirttiğimiz gibi Osmanlını son döneminde başlayan yenilik hareketler düşünce olarak var olan düzeni tamamen yıkmayı değil sadece onarmayı planlıyordu. Ancak cumhuriyet yeni bir ülke kurmanın yeni bir rejimin gereği olarak eski olan her şeye karşı ve yerine doğrudan yenisini koyma üzerine inşa edilmiş bir inkılap hareketini savunuyordu. Cumhuriyetin geçmişe ait Tük muhafazakâr düşüncesinin büyük önem verdiği saltanat ve hilafeti kaldırma girişimi kurumsal kimliklerin sekteye uğratarak dilde, eğitimde, ticarete hatta sosyal ve iktisadi hayatın dokunduğu her yerde devamlılığı sekteye uğratarak yeni bir medeniyet yaratama ideali anlık ve doğrudan olmasa da geniş bir alana yayılacak bir muhafazakâr tepkinde zeminin hazırladığı görülmektedir (Feridunoğlu, 2013: 34). Belli bir coğrafya veya kültürde yeşeren muhafazakâr düşüncenin gelişimini analiz etmek onu ortaya çıkaran devrimi iyi anlamaktan geçmektedir. Bu noktadan meseleyi anlamaya çalışırsak Türk devrimi ve onun temellerine dayandığı Kemalist aydınlanma hareketi her ne kadar 20. Yüzyılın ön koşulları ile sınırlanmış, gecikmiş bir harekette olsa tarihsel olarak ilerici ve devrimci bir modernleşme hareketidir (Yanardağ, 2013: 163). Kurtuluş Savaşı'nın bitiminden hemen sonra, radikal uygulamalar içeren Kemalizm, aynı zamanda yaklaşık iki yüzyıldır süren, Türkiye'nin aydınlanma (Batılılaşma) sürecinin siyasal ve sosyal ayağının en radikal bir biçimde uygulanmasını sağlamaya çalışmıştır (Şeyhanlıoğlu, 2009: 97). Beris Kemalizm'i muhafazakâr tepkinin nedenseli olarak tanımlarken Kemalizmin ilk dönemde hemen dikkat çeken temel amacı, "çağdaş uygarlık düzeyi"ne ulaşmaktır. Bu ifade nihai amaç olarak Batı uygarlığını yakalamayı hedeflemektedir Bu sebeple Cumhuriyet devrimcilerinin giriştikleri toplumsal ve siyasal reformlar Batılı kurum ve değerleri ülkeye taşımaya matuftur (Beris, 2004: 53) ifadesini kullanmaktadır. Kemalist bir anlayışla hayata geçirilmeye çalışılan modernleşme hareketi imparatorluktan kalma devlet yapılarının emperyal bir devlet geleneğinden geldiğini öne sürerek hukuki ve idari reformlarla ulus devlet anlayışıyla modern olduğu kadar

milli bir devlet idaresini de hayata geçirmeyi hedeflemişlerdir (İrem, 2013: 105). Osmanlı'da başlayan yenilik hareketlerinden farklı bir alana kayan cumhuriyet yenilikçiliği sadece yeniyi getirmekle yetinmeyerek eski ve işe yaramaz olarak ifade ettikleri geçmişi ortadan tamamen kaldıracak bir programı hayata geçirmeye çalışmıştır (Belge, 2013: 98). Ayrıca Türkiye tarihinde Cumhuriyet Devrimi ve Atatürkçülük; laiklik, akılcılık, evrimsel değil, devrimsel dönüşüm yaklaşımlarıyla muhafazakâr siyasi kimlikten oldukça farklı aydınlanmacı, ilerici ve köklü değişim taraftarı bir kimlik sergileyerek Türk muhafazakâr düşüncesinin de ortaya çıkmasına zemin hazırlıyordu (Gürel, 2007: 62). Aslında cumhuriyetin kuruluş aşamasından itibaren iki farklı bakış açısı birbirlerine muhalif olmalarının yansırı birbirlerini besleyen bir yapıyı da içermektedirler. Bu durum daha cumhuriyet kurulmadan oluşan ilk mecliste de kendisini göstermiştir. Aynı meclis içerisinde iki grup ortaya çıkmıştır. Bunlardan ilki Mustafa Kemal tarafından Anadolu ve Rumeli Müdafai Hukuk grubu olarak bilinen ilk meclisin tüm üyelerinin içinde olduğu “Birinci Grup” tur (Safi, 2007: 246). Birinci Büyük Millet Meclisi’nde Kemalistlere karşı oluşturulan İkinci Grup ile saltanat ve hilafetin kaldırılmasından sonra Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası modern anlamda bu topraklarda gelişen ilk muhafazakâr hareketlerdir. Kemalistlerin tasfiyelerine karşın bu gruptakiler dahi doğrudan modernleşme karşıtı olmak yerine gelenekleri koruyarak tedrici bir değişimin gerekliliğine inanmakta idiler (Yanardağ, 2013: 163). İkinci grubun gerek etkin bir lider ve teşkilatıma eksikliği, gerekse Atatürk’ün yakalamış olduğu askeri ve siyasi zaferlerin gölgesinde kalmaları kuruluş felsefesini yönünü yeniliğe çevirmiştir.⁷ (Birinci ve İkinci Grup ayrıntılı bilgisi için dipnota bakınız)

⁷ Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu (I. Grup)

Türkiye Büyük Millet Meclisi çalışmalara başladıktan sonra art arda yeni kanunlar çıkarmaya başlamıştı. Kanunlar meclis gündemine geldikçe milletvekillerinin birbirlerini tanımaları veya kaynaşmaları daha da kolaylaşıyordu. 1920 ortalarından itibaren görülmeye başlanan gruplaşmalar da giderek artmaya başlamıştı. Ülkede var olan bütün düşünce akımlarının temsilcileri meclise girmiş olduklarından, bu düşünce akımları doğrultusunda bir araya gelerek oluşan değişik gruplar, kendi siyasi programlarını da oluşturmaya başlamışlardı. Mustafa Kemal Paşa’nın Halkçılık Programının “Teşkilat-ı Esasiye Kanunu” olarak benimsenmesinden sonra, meclisteki hizipleşmeler daha da artmıştı. Yasama, yürütme ve zaman zamanda yargı görevini üstlenen Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde kanun çıkarmakta güçleşmişti. Oysa meclis çalışmalarının gruplara dayanarak daha düzenli bir hale geleceği sanılmıştı. Ancak bu beklenti gerçekleşmemişti. Aksine gruplar arasındaki mücadele kaygı verecek duruma gelmeye başladı. Grupların bu olumsuz tavrından rahatsız olan milletvekilleri de kendi aralarında toplanıp yeni bir grup kurarak, meclis çalışmalarını daha düzenli bir şekle sokmaya yöneldiler. Bu yeni gelişimi Refet Paşa aracılığıyla Mustafa Kemal Paşa’ya yansıttılar. Mustafa Kemal Paşa’da doğrudan bu meseleye müdahale etmek kararı aldı. Önce Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri’nin vatan ve millet menfaatine yönelik faaliyetlerini daha faydalı bir şekilde yapmaları için Meclis Başkanlığı ile ilişkilerinin daha düzenli bir hale getirilmesini isteyen bir genelge yayınlamıştı. Daha sonra da Mustafa

Yıldız'ın erken dönem Türk muhafaza lığını Kemalizm'in son kertede farklı okunarak yeniden üretilme çabası olarak yaptığı yorumda muhafazakâr karşı çıkış Atatürk'e ya da onun inkılaplarına dönük bir eleştiriden ziyade siyasal ve toplumsal modernleşmenin “milli ve “yerel” olanı olanın gereğince dikkate alınarak sürekliliği vurgu yapılarak Kemalizm bu eksene oturtulmaya çalışılmaktadır (Yıldız, 2011: 193). Bu durum aslında muhafazakâr tutumun ilk dönem çekingenliğini büründüğü bir kılıf olarak da değerlendirilebilir. Var olan ve belli bir askeri ver siyasal bir mücadele neticesinde kurulan yeni düzen eskiye hevesin ortaya çıkardığı karmaşaya karşı sert tutumu da bu durumu ortaya çıkaran etkenlerdendir. Fakat bu izahatı yapmakta muhafazakârlığının kendi meşruiyetini Kemalist yapı içerisinde sağlama gayretinin de katkısı vardır. Muhafazakârlık ile Kemalizm arasında diyalektik bir ilişki kuran Aktaşlı'ya göre Türkiye'de muhafazakâr düşünce radikal bir modernleşme hareketi olarak gördüğü Kemalizm'e karşı çıkarken Mustafa Kemal'i ve düşüncelerin yermek yerine tedrici bir değişim şerhini koyarak onu yüceltme yolunu seçmişlerdir (Aktaşlı, 2011: 150). Yine Aktaşlı'nın tespitlerinden devam edecek olursak Türkiye'de muhafazakârlık Kemalizm'le ve yaptığı devrimle hesaplaşma rüşünü göstermek yerine

Kemal Paşa, “inkılâpçı zihniyete” sahip milletvekilleriyle gruplar halinde vilayet konağında görüştüktan sonra “ Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu” adı altında meclis içinde büyük bir grup kurmaya karar verdi. 10 Mayıs 1921'de Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu adıyla geniş tabanlı bir meclis grubu kuruldu. Erkek Öğretmen Okulu Konferans Salonu'nda 133 milletvekilinin katılımıyla ilk toplantısını yapan grup “Madde-i esasiye ile Grup İçtüzüğünü” görüşerek kabul etmiştir. Yapılan seçimler sonunda Mustafa Kemal Paşa grup başkanlığına seçildi. Daha sonra grubun üye sayısı 261'e kadar çıktı. Grubun iki madde olarak yayınlana programında şöyle deniliyordu: Madde 1. Büyük Millet Meclisi'nde oluşan “ Anadolu ve Rumeli ve Müdafaa-i Hukuk Grubu'nun esas ilkesi ve hedefi, Millî Mücadele'nin başından beri Erzurum ve Sivas Kongre'lerinde tespit ve son Osmanlı Meclis-i Mebusanı ile Büyük Millet Meclisi tarafından kabul ve teyit olunan Misak-ı Millî esasları içinde memleketin tamamını ve milletin istiklâlini temin edecek sulhu sağlamaktır. Madde 2. Grup, millî gayenin teminine çalışmakla birlikte devlet ve milletin teşkilâtını “Teşkilâtı Esasiye Kanunu çerçevesinde peyderpey tespitte ve göstermeye çalışacaktır.” İkinci Grup (İkinci Müdafaa-i Hukuk Grubu)

Mustafa Kemal Paşa'nın şahsında gerçekleşen yetki toplaşması ve meclisin üstünlüğü ilkesine aykırı çeşitli uygulamalara karşı beliren muhalefet hareketi, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu'nun kurulmasından 14 ay sonra 1922 Temmuz'unda İkinci Müdafaa-i Hukuk Grubu adıyla teşkilatlı bir yapı içine girmiştir. Grup'un lideri Erzurum milletvekili Hüseyin Avni Beydir. Kurucular arasında Mersin milletvekili Selahattin Bey, Sivas milletvekili Vasıf Bey, Erzurum Milletvekili Süleyman Necati gibi milletvekilleri bulunmaktadır. İkinci Grup bir muhalefet hareketi olarak ortaya çıktığı için, yelpazesini geniş tutmuş, farklı amaç ve düşünceye mensup milletvekillerini bu çatı altında bir araya getirmeye özen göstermiştir. Bu nedenle görüşlerinde ortaklık yoktur. Grup içerisinde; İttihatçısı, Bolşevik'i, muhafazakârı, İslâmcı-Saltanatçısı, mutlakîyet yanlısı milletvekilleri bulunuyordu.

Bölgesel bir özellikte gösteren bu grubun üyelerinin büyük bir kısmını Karadeniz ve Doğu Anadolu Bölgelerinden gelen milletvekilleri oluşturmuştur. İkinci Grupçular “meclis üstünlüğü ve millî irade” adı altında Mustafa Kemal Paşa'ya ve onun uygulamalarına karşı çıkmışlardır. İkinci Grup üyelerinin tamamına yakın üyeleri 1923 seçimleriyle tasfiye edilmişlerdir. Daha sonra bazı İkinci Grup milletvekilleri Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası kurulunca bu partiye katılacaklardır (<http://www.on5yirmi5.com/haber/guncel/politika/424/tbmmdeki-gruplar.html>, Erişim Tarihi: 22 Haziran 2015)

onu içselleştirerek oklarını Kemalizm etrafında örgütlenen Batıcı, pozitivist aydınlara çevirmişlerdir. Bu noktada önemli vurgu ise Türk muhafazakârlığının ümmetçilik yerine milliyetçiliği; dini merkezine alan otorite anlayışının yerine ise laik tavrı oturtmalarıdır (Aktaşlı, 2007: 151). Sonuç olarak Türk muhafazakârlığı toplumu geçmişinden kopardığını iddia ettiği devrime karşı iç sesi kadar gür bir dışsal tepki cesaretinin göstertememiş orta yol bulmanın yöntemlerini arayarak düşüncelerini ifade etmeye çalışmıştır. Bu yöntemi seçmelerinin altında yatan bir diğer neden ise Osmanlı'nın son dönemlerinde olduğu gibi, Cumhuriyet'in ilk yıllarında da muhafazakârların gericilik etiketleri onları “eskiyi diriltmek gibi bir niyetlerinin olmadığını, değişimden yana olduklarını” sürekli tekrar etmek zorunda bırakmıştır (Sezik, 2013: 316). Cumhuriyetin erken dönem muhafazakâr düşünce dünyası, Anglo-Sakson biçimine uygun nitelikler ile Kıta Avrupa'sı muhafazakâr düşünce özellikleri arasında bir tutuma sahip olmuştur. Muhafazakâr düşünürlerin bu tutumlarının temel nedeni, varlığını Türk yönetim geleneğine dayandırmasındandır. Cumhuriyetin kuruluş aşamasında geçmişin ızdıraplarını bir daha yaşamak istemen kurucu felsefe geçmişe özlem duyan muhafazakâr düşünceyi baskı altında tutmayı yeğlemiştir. Bu sebeple muhafazakâr düşünce gericilikle itham edilmekten kurtulamamış bunun üzerine “eskiyi diriltmek gibi bir niyetlerinin olmadığını, değişimden yana olduklarını” sürekli tekrar etmek zorunda kalmışlardır. Muhafazakâr modernlikte, geleneğin icat edilemeyeceği, geçmişin silinemeyeceği, tarihten kaçılamayacağı, dinin toplumlar için zorunluluk olduğu ifade edilmiş, modernleşmeninse Her ülkenin ve toplumun kendi şartlarına göre deşebileceğini vurgulamışlardır (Sezik, 2013: 316). Türk modernleşmesi bu noktada hareket etmediği düşünülerek eleştirilmiştir. Paradigmasını batıya çevirerek yenilik ve geç kalındığı düşünülerek hızla hayata geçirilemeye çalışılan yenilik yapma dürtüsü bir noktadan sonra kendi içerisinde muhafazakâr bir eğilim göstermeye başlamıştır. İlk meclis kurulduğundan itibaren muhalif olan kesim çeşitli zamanlarda siyasi ve yazarlar tarafından aykırı seslerini duyurmaya çalmışlardır. Refet Bele, Kazım Karabekir, Fevzi Çakmak ve Ali Fuat Paşa gibi Kurtuluş Savaşı'nın önde gelen şahsiyetlerinin bir muhalefet partisi kurarak, “jakoben imperium”u (tepeden inmece otoriteyi) sınırlama girişimlerinde bulundukları görülmektedir (Şeyhanlıoğlu, 2009: 99).

2.6.1. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası

Bu girişimler bir müddet sonra savaştan çıkan ancak kurumsal kimliğini yeni oluşturmaya başlayan cumhuriyette farklı fikirlerin ortaya çıkmasına da sebep olduğu görülmektedir. Atatürk'ün beklemeye tahammülünün olmadığı ve geri kalmışlığa katkı sağlamaktan başka bir faydasını olmayacağı düşüncesi devrimleri olabildiğince hızlı bir şekilde hayata geçirilmesi gerektiği fikrine itiyordu. Bu bakış açısı özellikle geçmişe özlem duyan ve içlerinde saltanat ve hilafet özlemin barındıran gruplar tarafından eleştiriyeye maruz kalmıştır. Bu noktada yükselen sesler bir müddet sonra ilk mecliste iki farklı gurubun ortaya çıkmasına zemin hazırlıyordu. Bu guruplar; bir yanda Mustafa Kemal, Fevzi Çakmak, İsmet İnönü, Fethi Okyar ve etraflarında nispeten genç kumandanların yer aldığı iktidar grubu, öte yanda ise Kazım Karabekir, Rauf Orbay, Ali Fuat Cebesoy, Refet Bele, Cafer Tayyar Eğilmez, Adnan Adıvar gibi önemli askeri ve sivil şahsiyetlerin başını çektiği bir muhalefet grubudur (Seyfi Öngider, http://seyfiongider.com/index.php?option=com_content&view=article&id=83:kemalist-siyasal-rejimin-insasi-takrir-i-sukun-yasasi&catid=83&Itemid=490, Erişim Tarihi: 10 Temmuz 2015) Birinci Grub'un temel düşüncesi; devrimci, radikal, rasyonalist ve seçkin bir zümre anlayışına dayanırken; İkinci Grup, liberal eğilime sahip, hâkimiyet-i milliyeye ilkesinin tam olarak öne çıkmasını, Osmanlının tadili ile devamının da mümkün olabileceğini savunmuştur (Şeyhanlioğlu, 2009: 100). Aslında bu durum ani devrimi öngören evrime karşı tedrici değişimi savunan muhafazakâr düşünceni Türkiye Cumhuriyeti'ni kuruluş aşamasında ortaya çıkan ilk filizleridir.

Ali Fuat (Cebesoy), Kazım Karabekir, Rauf (Orbay), Refet (Bele), Adnan (Adıvar), İsmail (Canbulat) gibi aralarında Milli mücadele yıllarının etkin komutanlarının olduğu bir grubun 17 Kasım 1924'te "Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası" adlı Türkiye'nin ilk muhalefet partisi olarak adlandırılan aynı zamanda muhafazakâr kimliği ön çıkan ilki siyasi oluşumunun kuruluşuna sebep olmuştur. TPCF konumu itibari ile Mustafa Kemal Paşa'nın şahsi iktidarına ve onun etrafında oluşturulan burjuva radikalizmine karşı tepkisel bir hareket olması hasebiyle muhafazakâr bir pozisyonda konumlandırılmasına paralel olarak parti programı itibari

ile de bazı maddeler dikkate alındığında ise demokrat⁸ ve liberal⁹ olarak değerlendirilmektedir.

Kazım Karabekir'in genel başkan olduğu parti Alpkaya'nın tarifine göre geleneksel tarih yazımının ilki muhalefet ve muhafazakâr partisi olmasına rağmen Karabekir'in ihtiyatlı tavrının yanı sıra irticai saltanat hayranlığının teşkilatlanmış teşekkülü olması ve Şeyh Sait isyanı gibi yeni kurulmuş bir devletin emekleme devresinde oluşturduğu travmalara sebep olması nedeni ile kısa bir muhalefet döneminden sonra 3 Haziran 1925'te kapanmıştır (Alpkaya, 2013: 44-47).

Türk politik hayatında önemli bir yere sahip olması gereken bu oluşumun kurucu kadrosundaki etkin isimlere rağmen kısa soluklu olmasını Zürcher şöyle açıklamıştır.

Saltanatçılık ve dine saygı kesinlikle Avrupa bağlamındaki bir muhafazakâr siyasal hareketin tipik niteliklerinden olurdu. Yirmilerin ve otuzların Türk siyasal ikliminde, biri saltanatın yeniden inşası, diğeri dini duygulara dayalı siyaseti kışkırtmak olmak üzere TpCF'ye yöneltilen iki ideolojik suçlama onları meşru muhafazakârlar değil tehlikeli gericiler kıldı (Zürcher, 2013: 50).

Gerçek amaçları muhafazakâr bir düşünce yapısı ortaya koyarak gelişimlere açık bir şekilde ülkeyi kalkındırmak yerini gizil saltanatçılık yapmak olduğu düşünülerek eleştirilen oluşum muhafazakâr çıkışlarında da baskın bir karşı çıkış ortaya koyamasalar da belirli tonlarda muhafazakâr düşüncenin paradigmalarını parti programlarına eklemişlerdir aşağıda verilen dini ve milli hassasiyetlerini açığa vuran iki madde partinin muhafazakâr kimliğini hissettirmektedir.

- Fırka, "efkâr ve itikadat- ı diniyyeye hürmetkârdır" (madde 6).

- Milli hars (kültür) ve seciyemizi (kimlik) takviye etmekle beraber ilim ve fen, sanat ve hizmet nokta- i nazarından memleketi ileri götürecek, vesailin sür'atini iltizam edeceğiz (madde 10).

⁸ -Devletin şekli "halkın hâkimiyetine müstenit bir cumhuriyet" olarak tanımlanmıştır (madde 1) .

-Partinin "meslek-i esasisi, hürriyetperverlik ve halkın hâkimiyetidir" (madde 2) .

-Yasaların çıkarılmasında "halkın temayülâtının" gözetilmesi (madde3) .

-Milletin açık vekâleti alınmadıkça anayasanın değiştirilmemesi" (madde 5) .

-Mebusan seçimlerinde bir dereceli halkoyu usulü kabul edilecektir. (madde 8) .

⁹ Devletin vazifeleri asgari hadde indirilecektir (madde 9) .

Bu maddelerden ilki parti programında 6. Madde olan dini ön plana çıkarmayı öngören madde daha sonra İstiklal Mahkemesi tarafından TpCF'nin dini gericiliği teşvik ettiğini iddia etmekle kullandığı meşhur maddedir (Zürcher, 2013: 51).

Programda 10. Madde olan ikincisi ise yerelliği ve milli değerleri geçmişle bağ koparmadan geleceği intizam etmeyi tahayyül eden klasik cumhuriyet dönemi muhafazakâr düşüncesini bir yansımasıdır.

2.6.2. Serbest Cumhuriyet Fırkası

1923 yılında kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk muhalefet partisi, 1924 yılının Kasım ayında kurulan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası olmuştur. 1925 yılının Şubat ayında başlayan Şeyh Said İsyanından sonra kapatılan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın ardından, 1930 yılının Ağustos ayında ikinci önemli muhalefet partisi olan Serbest Cumhuriyet Fırkası kurulmuştur (Barış, 2010: 72 Odtü dergi).

Parti programında iktisadi bir takım eleştirileri dışında doğrudan baskın bir muhalefet anlayışı kuruluş hikâyesi de göz önüne alındığında pek mümkün görünmemektedir. Aşağıda Barış'ın Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın parti programında yer alan bazı maddeler bu durumu destekleyecek niteliktedir.

- İlk maddeye göre, Serbest Cumhuriyet Fırkası, “milliyetçi, laik ve cumhuriyetçi” bir partidir.

- İkinci maddeye göre, vergiler çok yüksektir ve yeniden düzenlenmeleri gerekmektedir.

- Üçüncü maddede ise, hükümetin demiryolu politikası eleştirilmektedir. Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın görüşüne göre, demiryolu yapımı çok pahalı bir altyapı çalışmasıdır ve Türkiye'nin mevcut ekonomik durumuna uygun değildir (Barış, 2010: 77)

Bu maddeler sadece iktisadi bir takım düzenlemeler önermekte ve selefi olan Terakkiperver Cumhuriyet Halk Fırkası gibi demokratik ve liberal bir çizgide olduğu vurgusu öne çıkmaktadır

Parti doğrudan Atatürk tarafından görev tevdi edilen Fethi Okyar tarafından kurulmuştur. Buradaki amaç her ne kadar tek parti diktatörlük eleştirellerini dindirmek

için yapılmış olsa da parti bir müddet sonra devrimlerden hoşnut olmayan diğer ifade ile geçmişine özlem duyan muhafazakâr kesimin ve geniş bir hal ve aydın desteğine sahip olmuştur. Atatürk'ün iktidara geçecek bir parti değil, iktidarın yanlışlarını gösterecek muvazaalı bir parti olmasını istediği SCF, kurulduğu andan itibaren geniş halk kitleleri tarafından gerçek bir muhalefet partisi gibi algılanmış ve CHP karşıtı muhaliflerin toplandığı bir savunma menziline dönüşmüştü (Şeyhanlıoğlu, 2009: 105).

Özellikle rejimin ve devrimlerin işleyişini sekteye uğratacağı düşüncesi bu oluşumun da bir müddet sonra baskılara maruz kaldığını göstermektedir. Böylece Fethi Bey tarafından ılımlı bir siyaset izlemek üzere dışa karşı demokrat görüntüsü verme adına kurulan parti iyi niyetli olduğu kadar art niyetli kişi ve düşüncelerin merkezi olmaya başlaması ile birlikte TpCf ile aynı kaderi paylaşarak 99 gün sonra 17 Kasım 1930 tarihinde kendi kendini feshetmiştir (Safi, 2007: 252).

Doğrudan muhafazakâr olarak kendilerini adlandırmayan bu oluşumlar değer ve geleneklere bağlı bir toplumda yeniliğin yarattığı fırtına da bir can simidi görülerek destek görmesinin yanı sıra Anadolu'da kazanılan zorlu zaferler sonra kurulan genç cumhuriyetin içten parçalanmasına neden olacak hadiselerle ön aya etmek durumunda kalmıştır. Dengeli bir muhafazakâr siyaset gütmek yerine gerçek amaçlarını gizleyen devrimle doğrudan hesaplaşmak yerini onunla görünürde barışık bir politika izlemişlerdir bu ikileme açık durum onları her iki tarafında sempatisin kazanmaktan uzak bir yapıda bir müddet sonra baskılara direnmekten uzak bir görüntü içerisinde bırakmışlardır. Böylece kayda değer bir etik bırakmadan tarih sahnesinden silinmişlerdir.

Hem çok partili demokratik sistemi algılamak hem de muhafazakâr tepkinin iktidara geliş öyküsünü dile getirmek için Demokrat Parti'nin kuruluşunu ve 1950 seçimlerini beklemek gerekecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DEMOKRAT PARTİ VE ADALET VE KALKINMA PARTİLERİ DÖNEMİNDE MEDYA YAPISI VE İKTİDARIN MEDYAYA ETKİSİ

3.1. MEDYA İKTİDAR İLİŞKİLERİ BAĞLAMINDA DEMOKRAT PARTİ VE ADALET VE KALKINMA PARTİSİ DÖNEMİ

Medya iktidara seçimle verilen yetkinin nüfuz alanını genişletmesinde önemli bir yardımcı unsurdur. Foucault'un tespitinde olduğu gibi hiçbir iktidar bilginin üretimi düzenlenmesi, dağıtımı ve alıkonması olmaksızın uygulanamaz gerçekleşemez. Bu sebeptendir ki iktidar açısından kitle iletişim araçlarının önemi büyüktür. Rızanın sağlanması ve ideolojik yeniden üretimin devamı için kitle iletişim araçları önemli bir görev üstlenmektedir. (Çoban, 2014: 27). Bu gücen farkında olan iktidarlar medyayı kendi istekleri doğrultusunda dizayn etme çabasında olmuşlardır. Özellikle güçlü tek başına iktidar olma avantajı bu doğrultuda medya alanında etkin olma amacını da hızlandırarak hayata geçirmektedir.

Gramsci ideolojik hegemonya kuramını temellendirirken iktidarı elinde tutan ve sürekli tutma hırslında olan egemenlerin kendi düşüncelerini kültürlerin ve etik değerlerini yaymak, ellerinde tuttukları gücü ve zenginliği kaybetmemek; bu gücün onlara sağlamış olduğu konumlarını sürekli hala getirmek için kitle iletişim araçlarını kullandıklarını belirtmektedir. Yine Althusser d toplumsal üretimin toplumun tamamına yayılarak üretimin yapılması için kavramsallaştırdığı devletin ideolojik aygıtları tasnifinde medyayı ön plana çıkarmaktadır (Arsan, Çoban, 2014: 11). Buradan da anlaşılacağı üzere medya iktidarlar için hayati önem taşıyan bir unsurdur. Sadece siyasal iktidara gelmenin değil orada kalıcı olmanın ve akabinde istediklerini hayata geçirecek bürokratik iktidarı ve halk desteğini ya da halkın tepkisiz kalması gerektiği zamandaki içe kapanışını sağlayacak bir güce sahiptir.

Bu tespitlerin doğrultusunda medya iktidar ilişkileri her zaman olmuştur. Bu bir nevi karşılıklı çıkar ilişkisidir. Bir medya organı sesini daha çok çıkmasını istiyorsa diğer bir ifadeyle güçlü olmak istiyorsa gücünün yani egemen ideolojin tarafında olmak durumundadır. Egemen düşünce iktidar sahipleri ile medya patronlarını ortak menfaat çerçevesinde bir araya getirmektedir. İktidar ve medya patronu düzenin devamı

noktasında ortak bir görüşe sahiptir. Her hangi bir çatışma durumunda medya organı ya fikrini değiştirir ya da sektörden çekilir. Diğer tarafta ise iktidarın görünen yüzü değişir ve yeni iktidar eski veya yeni oluşturduğu medya ile bilinirde eski fakat görünürde yeni bir ilişki sarmalını oluşturur (Çoban, 2014: 37).

Türkiye’de özellikle Demokrat Parti ile başlayan dönem gerek siyasi gerekse sosyal yapıda bazı değişikliklerin seyrinin farklılaştığı bir dönemdir. Liberal bir perspektifle özgürlükleri savunan bu düşünce yapısı kurucu felsefenin yenilikleri aniden ve tepeden inme anlayışının halk nezdinde bulmadığı karşılığı politik sepetine koyarak iktidara gelmiştir. Daha sonra ayrıntılandıracağımız gibi her ne kadar doğrudan bir muhafazakâr parti olarak algılanmasa da zaman içerisinde geleneğe, yerele, milli ve manevi inançlara yaptığı vurgular; Batı’ya sırt çevirmeden halkın özümseyeceği yenilikleri halkın geçmişten geldiği değerler kaynaştırarak hayata geçirme fikri bu partiyi muhafazakâr düşünce çerçevesinde değerlendirmeyi sağlamıştır. Özellikle “Yeter söz milletindir” sloganı devleti ve elit seçkini kutsayan zihniyet yerine halkı önemseyen ve onun görüşleri ile şekillenerek bir yönetimi yapının dolayısıyla da tipik mir muhafazakâr kimliğin hayata geçeceği iddiasıdır. Ayrıca güçlü ve tek başına iktidar olma durumu bu partilerin uygulamalarını incelemeye değer kılacaktır. Diğer inceleyeceğimiz dönem ise politik kimliğine muhafazakâr kelimesini doğrudan olmasa da demokrat kavramı ile eklemleyerek siyasi kampanyalarını yürüten ve Türkiye’de uzun süren koalisyonlar dönemi sonrasında güçlü bir şekilde tek başına iktidar olan Adalet ve Kalkınma Partisi dönemidir. Bu dönemde de “Milli İrade, Milli Güç “ söylemi kendisini hissettirmiş zaten parti yöneticileri kendilerini muhafazakâr demokrat olarak tanıtmışlardır. Yine bu dönemde iktidarın güçlü ve tek başına oluşmasının nedenleri arasında bu partinin kampanyaları esnasında bu dönemlerde gelişen teknoloji ile birlikte siyasi iktidarın meşruiyeti sağlamanın araçsallarından önemli birisi de medya organlarıdır.

Diğer dönemlerde de Türkiye’de muhafazakâr eğilimli merkez sağ iktidarlar ülkeyi yönetme erkine sahip olması rağmen bu iki parti dönemindeki muhafazakâr medya olgusu inceleme açısından daha geniş bir alanı kaplamaktadır. Her iki parti döneminde de muhafazakâr medya kadar muhafazakârlaşan bir medya olgusu göze çarpmaktadır. İktidarın gücünü hisseden iş dünyası veya medya patronları kendilerini merkezden çekerek muhafazakâr bir eğilime taşımaktadır. Karşılıklı menfaat

ilişkilerinde etkin olduğu bu birliktelik bazen muhafazakâr olmanın gereklerini taşıma sorumluluğundan çıkıp pragmatist bir çizgide ilerlemektedir. Çalışmamızın bu kısmında bu iki patinin iktidar dönenmelerindeki medya yapısını inceleyeceğiz.

3.2. DEMOKRAT PARTİ İLE SİYASİ VE BÜROKRATİK ETKİNLİK KAZANAN TÜRK MUHAFAZAKÂRLIĞI

Tüm dünyada İkinci Dünya Savaşı yılları sonrası esen demokrasi rüzgârı Türkiye’de karşılığını bulmuş ve demokrasini gereği olan çok partili sisteme geçmenin gerekliliği dile getirilmeye ballanmıştır. 7 Haziran 1945n tarihinde CHP milletvekilleri Celal Bayar, Refik Koraltan, Fuat Köprülü ve Adnan Menderes verdikleri önerge ile “Dörtlü Takrir” olarak adlandırılan özgürlükleri kısıtlayan düzenlemelerin artık sürütülemeyeceğini hak ve özgürlüklerin anayasal güvenceye alınarak çok partili sistemin hayata geçirilmesi gerektiğini ve hükümetin TBMM tarafından denetlenmesini savunmuşlardır (Safi, 2007: 253-254). Bu durum muhafazakâr düşüncenin Türk siyasal hayatında kendisine yer bulmasına da zemin hazırlamıştır. Bu yüzden Yanardağ Türk muhafazakârlığının ikinci evresini çok partili düzene geçiş ve Demokrat Parti’nin kuruluş ve iktidarı oluşturduğunu söyler. Çünkü 1925’te çıkarılan Takrir-i Sükûn Kanunu’yla¹⁰ 1950’ye kadar irtica (dinci gerilik) gibi onunla uzlaşma içindeki muhafazakârlık yasaklı konumdadır ver kendisinin bu dönemde sadece CHP içinde ifade etmek mecburiyetindedir. (Yanardağ, 2013: 163). Takrir-i Sükûn Kanunu hükümete kamu düzenin bozulmasına yol açtığını düşündüğü bütün örgüt ya da yayınları idari tedbirlerle yasaklama yetkisi vermektedir. Bu kanunu kabulünden sonra 6 Mart 1925’te muhalefetin en fazla destek gördüğü basın özellikle de İstanbul basınından Tevhid-i Efkar, İstiklal, Son Telgraf, Aydınlık, Orak Çekiç, Sebilürrreşad adlı gazete ve dergiler zararlı ve yıkıcı yayında bulunmaları gerekçe gösterilerek kapatılmış Ankara’da hükümet lehine yayın yapan Hükümet-i Milliye ve İstanbul’daki Cumhuriyet gazeteleri kalmıştır (Değirmenci, 2011: 90-91). Aslında bu durum ilerleyen dönemlerde medya iktidar ilişkileri bağlamında süregelen ilişkilerde çoğunlukla ortaya

¹⁰ Takrir -i Sükûn Kanunu tek maddelikti:

İrtica ve isyana ve memleketin içtimai nizamını, huzur ve sükûnunu ve emniyet ve asayişini ihlale bais (yol açacak) bilumum teşkilat ve tahrikât ve teşvikat ve teşebbüsât ve neşriyatı hükümet, reis-i cumhurun tasdiki ile res’en (doğrudan doğruya ve idareten men’e mezundur.

İkinci madde kanunun yayınlandığı gün yürürlüğe gireceğini üçüncü madde ise Bakanlar Kurulu’na yürütülmesini öngörür (Kabacalı, 1994: 133) .

çıkan bir durumdur iktidarı elinde tutan kesim kendi düşüncesi doğrultusunda yayın yapmaya basın yayın organlarına karşı doğrudan veya dolaylı sansür uygulamaktadır. İktidarı elinde tutan Cumhuriyet'in ilk dönem hükümetleri devrimci yanları hasebi ile muhafazakâr kimliğe yakın medya organlarını, yazarları baskı altında tutmuştur. Bu durum cumhuriyetin ilk yıllarında muhafazakârlık ve muhafazakâra medya olgusunun yeterince gelişmemesinin gerekçelendirir.

Demokrat Parti'nin muhafazakâr kimliği kazandıran özellikler ilk bakışta parti programında da söylemlerinde de görülmemektedir. Parti ilk program tüzüklerinde doğrudan ne devrim karşıtlığı yapmış ne de dini konularda var olan düzenin haricinde muhalif bir tavır geliştirmiştir. Türk inkılabının oturduğunu Düşünen Demokrat Parti kurucuları 1946 tüzüğünün on beşinci maddesinde bu düşüncelini şöyle açıklamışlardır.

Madde 15: Partimiz, inkılâpçılığı, daima değişen dünya ve memleket şartları karşısında hayatın dinamizmine sür'atle uymak, Türk milletini her bakımdan ileri bir seviyeye erdirmek ve geçmişten, kalan geri ve zararlı gelenekleri her sahada kökünden tasfiye etmek için gereken bütün hamlelerin hemen tatbika konulması manasında anlar (<https://www.tbmm.gov.tr/eyayin>).

Bu madde aslında ilk bakıldığında katı bir muhafazakâr bakış açısının düşünce dairesi dışındadır. Ancak zaten tüm dünyada yayılmaya başlayan yeni muhafazakâr düşünce esnek yapısı ile bu bakış açısı ile örtüşmektedir. Burada denge kurmaya çalışan parti yöneticileri hem selefleri Terakkiperver Cumhuriyet Halk Fırkası ve Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın hatasına düşmekten korkmaktadırlar. Amaçları radikal bir çıkış yerine pragmatist bir anlayışla uzun ömürlü olacak ve iktidarı ele geçirecek bir siyasal oluşumun temellerini atmaktır. Tabi ki bu durumda tek parti yönetimin bu tip muhalif oluşumların çizdiği dışına çıktığı takdire takındığı kat tavrın da etkisi vardır. Ayrıca seçici bir gelenekçi tavır takınılarak faydalı olacak devrimlere devam edileceğini aynı zamanda taassup noktasında zararlı olan geçmiş ait zararlı ananeleri ise bertaraf edeceklerini ortaya koymuşlardır. Mu madde muhafazakâr düşünce ekseninde değerlendirecek olursak muhafazakârlığın özelliği olan temel ilkelerinden taviz vermeden kendini zamana ve mekâna uyarlayabilme pragmatizmi, tedrici değişim ve seçici gelenekçilik özelliğinin bu maddede görüldüğü düşünülmektedir (Şeyhanlıoğlu,

2009: 131). tabiki ilk kurulduğu dönemler belirttiğimiz sebeplerin de etkisi ile DP'nin tedbirli bir politika izlemesini gerektirmiştir. Böylece parti siyasal bakiyesini oluştururken hakla çelişmeden isteklerini dikkate alarak -bu istekler devrimsel nitelikler taşısa dahi-kısmi muhafazakâr kısmi devrimci bir denge kurmaya çalışmıştır. Zaten Türk siyasetinde muhafazakârlık daha çok bir mizaç olarak şekillenerek süregelmiştir. Bu açıdan da bakıldığında İktidara gelen DP'nin de Batı ve Batılılaşma kavramları ile sorunu olmadığını belirtmekte fayda vardır. Buradan bakıldığında, Türkiye'de muhafazakârlık tam anlamıyla siyasal bir oluşum olmaktan çok estetik ve ahlaki bir duygulanımı ifade eder. Bundan dolayı, siyasal alanda liberal muhafazakâr ya da milliyetçi muhafazakâr yaklaşımından söz edebilmekteyiz (Sezik, 2013: 318).

Muhafazakâr olmanın bir gereği olan dini hassasiyet te tıpkı devrimlerde olduğu gibi DP'nin ilk dönemlerinde yüksek sesle dile getirilmemiştir. O dönemde belki de muhalefetteki bir partiden halkın en yüksek beklentilerinden birisi dini özgürlükler ve kurumların işleyiş şeklinin nasıl olacağıdır. Demokrat ve liberal vurgular parti programında belirginleştirilip açıkça ifade edilirken dini konularda orta bir yol tercih edilmiştir. 1946 tüzüğünde dinle ilgili dorum şöyle ifade edilmektedir:

MADDE 14 Partimiz, laikliği, devletin din ile hiç bir ilgisi bulunmaması ve hiç bir din düşüncesinin kanunların tanzim ve tatbikinde müessir olmaması manasında anlar; din hürriyetini diğer hürriyetler gibi, insanlığın mukaddes haklarından tanır.

Dinin siyaset olarak kullanılmasına, devlet işlerine karıştırılmasına, başka dinler aleyhine propaganda vasıtası yapılarak yurttaşlar arasındaki sevgi ve tesanüdü bozmasına, serbest tefekküre karşı taassup duygularını harekete getirmesine asla müsamaha olunmamalıdır (https://www.tbmm.gov.tr/eyayin).

Bu madde aslında dini merkezine koyan Türk muhafazakâr düşüncesini bu minvalde bir fikre sahip Türk toplumun önemli kesimini memnun edecek bir hamle değildir. Fakat ani ve radikal çıkışların sonlarını getireceğini düşünen Bayar bu durumu çok partili bir hayata geçilerek tesis edilecek özgürlük havasının dini eylemlerde de kendini hissettireceğini ve hangi parti iktidar olursa olsun dini kurum ve vecibelere karşı daha yumuşak olacağını ifade etmiştir (Nal, 2005: 143). Ancak bu madde

muhafazakâr kesimin dini uygulamalardaki katı tutumların yarattığı sıkıntıları çözecek bir mahiyette görünmemektedir. Bu yüzden dolayı eleştiriler almaktadır. Bu eleştirilerden en önemlisi dönemin muhafazakâr yayın organı olarak nitelendirilecek Sebilürreşad'ın¹¹ sahibi ve başyazarı Eşref Edib'ten Nal'ın aktardığı yazılarında görülmektedir. Yazar CHP'nin yirmi yıl boyunca dini duyguları köreltmeye çalıştığını dini toplum üzerindeki etkisini görmezden gelip bilerek ya da bilmeden kominizime hizmet ettiği ve toplumun atalarından kalan din ve devlet perspektifinde yer alan maneviyatı zayıflattığını ileri sürüyordu. Bu doğrultuda yeni kurulan DP'yi de eleştiriyor ve din politikasının belirsiz olduğunu ifade ediyordu. Özellikle yazara göre halk DP'nin din siyasetini ve bu konuda da özellikle de şunları merak ediyordu: Müslümanlar DP döneminde peygamberin dilinde ibadet edebilecekler mi? Diyanet İşleri Başkanlığı devlete bağlı bir kurum olmaya devam edecek mi? Din eğitimi ne olacak? Yazar, bunları sorduktan sonra, Bayar'ın bu konularda sustuğunu, partisinin din siyasetini halk kitleleri önünde dile getirmese bile; gazetelerinde, broşürlerinde, TBMM kürsüsünde açıklayabileceğini belirtiyor ve bir parti liderinin en önemli görevinin partisinden din siyasetini açıklamak olduğunu ileri sürüyordu (Nal, 2005: 143-144). Bu eleştiriler kısmen karşılık bulmuş ve parti 1949 tüzüğünde bu maddeye özellikle dini eğitim noktasında yol açacak bazı eklemeler yapılarak on dördüncü madde şu şekli ile düzenlenmiştir:

MADDE 14-Partimiz lâikliği devletin siyasette, dinle hiç bir ilgisi bulunmaması ve hiç bir din düşüncesinin kanunların tanzim ve tatbikinde müessir olmaması manasında anlar ve lâikliğin din aleyhtarlığı şeklindeki

¹¹ 1908 yılında Eşref Edib'in liderliğinde İslamcılık fikriyatını yaymak için çıkartılan Sebilürreşad, dergisinin başmuharriri ise Mehmet Akif Ersoy'dur. Mehmet Akif şiirlerini bu dergi aracılığı ile yayımlar. Ayrıca Akif'in çeşitli illerde, camilerde vaaz olarak yaptığı konuşmaları da Eşref Edib tarafından dergide yayımlanır. Sebilürreşad; yayın hayatında iki dönem de çıkmıştır denilebilir. Birinci dönemi kuruluşundan sonraki 641. Sayıya kadar olan dönemdir. Bu sayı sonrasında tahrir-i sükûn yasası yürürlüğe girmiş ve Şeyh Said isyanı bahane gösterilerek dergi 1925 yılında kapatılmıştır. Derginin ikinci dönemi ise 1948-1966 yılları arasını kapsar. Bu dönem de dergiyi Eşref Edib çoğu zaman tek başına çıkarmak zorunda kalmıştır

Birinci dönem Sebilürreşad'ın muharrir kadrosuna baktığımızda karşımıza çıkan en önemli isimlerin şunlar olduğunu görmekteyiz; Mehmet Akif, İzmirli İsmail Hakkı, Said Nursi, Said halim Paşa, Babanzade Ahmed Naim, İsmail Fenni ve Eşref Edib. İkinci dönem Sebilürreşad'da ise; başta Eşref Edip olmak üzere, Ahmet Kamil Miras, Hasan Basri Çantay, Ömer Rıza Doğrul, Ömer Nasuhi Bilmen, Ali Fuat Başgil, Yusuf Ziya Çağlı ve Yusuf Ziya Kösemen isimlerini görmekteyiz. Ayrıca Peyami Safa ve Nurettin Topçu'nun da makalelerine bazı sayılarda yer verilmiştir (<http://www.dunyabulteni.net/haber/137313/milli-mucadelenin-manevi-dergisi-sebilurresad>). Bu isimler daha önce de geniş bir şekilde yer verdiğimiz gibi Türk muhafazakâr düşüncesine yön veren isimlerdir.

yanlış tefsirini reddeder; din hürriyetini diğer hürriyetler gibi insanlığın mukaddes haklarından tanır. Gerek dinî tedrisat meselesi ve gerekse din adamlarım yetiştirecek müesseseler kurulması hususunda, mütehassıslar tarafından esaslı bir program hazırlanması zaruridir. Üniversite içinde yer alacak İlâhiyat Fakültesi ve İlmî mahiyette mümasil müesseseler. Millî Eğitim Bakanlığının bu kabil müesseseleri gibi muhtar olmalıdırlar. Dinin siyaset aleti olarak kullanılmasına, yurtdaşlar arasında sevgi ve tesanüdü bozacak şekilde propaganda vasıtası yapılmasına, serbest tefekküre karşı taassup duygularını harekete getirmesine müsamaha olunmamalıdır (<https://www.tbmm.gov.tr/eyayin>).

Özellikle ilk dönemlerde devrimlere doğrudan itiraz edemeyen siyasetçilerin ve fikir adamlarının dayanağı olan dini eğitimin yetersiz oluşunu öne sürme bu madde ile giderilmeye çalışılmıştır önceleri dini konulardaki tarafsız tavrı eleştireler alan DP böylece zamanla dini söylemler geliştirmeye başlamıştır. Burada değinilmesi gerek nokta her ne kadar inkılap ve devrimlerle barışık politikalar izlese de siyasi fayda açısından dinsel bir alan yaratmanın gerekliliğine olan inançtır. Zira DP ‘yi iktidara taşıyacak olan halkın geniş kesiminde sıkıntı yarata ezanın Türkçe okutulmasıdır. Önceki süreçte dine karşı mesafeli duran parti halkın kabullenmediği inkılapların arkasında durmayacağız vaadini bir sonucu olarak Arapça ezan yasağını kaldırmak için girişimler başlatmıştır. Hükümet programının TBMM' de okunmasından on sekiz gün sonra, 16 Haziran 1950' de, 5666 sayılı yasa ile 2 Haziran 1941' de çıkarılan 4505 sayılı, ezanın Türkiye'de Türkçe okunacağını düzenleyen yasa kaldırıldı (Nal, 2005: 148). Demokrat Parti iktidarı, yönetimi ele almasından sonraki süreç, Arapça Ezan yasağını kaldırmayı öngören yasanın C. H. P. 'nin de alkışları arasında TBMM'den geçirilerek, okullara zorunlu din derslerinin konulması, haftanın belirli günlerinde devlet radyosundan Kur'an-ı Kerim okunması, gibi uygulamalarla muhafazakâr kimliğin iktidarı ele geçirdikten sonraki yansımaları olarak görülmektedir (Albayrak, 2014: 301).

Ayrıca Zürcher'in o dönemdeki uygulamaların yansımalarını ifade ettiği şu cümleler aslında hissedilmese de adı tam konulmamış olsa bile farklı kavram ve kelimelerle muhafazakârlığın sacayakları bürokraside ver uygulama yere basmaya başlamıştı.

DP döneminde laiklik politikalarının gevşetilmiş olması, muazzam kentleşme olgusu yüzünden kırsal kesim kültürünün daha da hissedilir hale gelmiş olduğu kentlerin günlük yaşamının içinde, İslam'ı çok daha belirgin hale getirmişti. Türk aydınları o zaman –ve sonraları-bunu İslam'ın dirilişi olarak algıladılar, ama her ne kadar faaliyet gösteren köktenci topluluklar varsa da, İslam'ın dirilişi denilen şey aslında yalnızca, halk kitlesinin yaşamaya devam eden geleneksel kültürüydü; eskinin bağımlı sınıfı kendini ifade etme hakkını yeniden ısrarla savunuyordu (Zürcher, 2002: 334).

Bu ifadeler içinde taşıdığı gelenek, kırsal kültür ve dini kelimelerle muhafazakâr kimliğe yaklaşmayı ifade ediyorlardı. Dolayısıyla zaman içerisinde iktidarını meşrulaştıran DP bu konulara da cesur uygulamalarla destek vermiş öte taraftan da kendi hegemonyasını oluşturmaya başlamıştır.

Yanardağ'a göre Demokrat Parti'nin "millete mal olan devrimler ve olmayan devrimler" ayrımı politik ve toplumsal bakımdan tipik bir muhafazakâr duruştur. Değişimi denetlenmeye ve tedrici bir değişimi öngören bu yaklaşım devrimi bütünsel bir algı ile almak yewrine toplumda karşılık bulmamış paraçalı devrimlerin varlığı görülüyordu. Arapça ezana dönüş, Köy Enstitüleri ve Halk Evleri'nin kapatılması ve İmam Hatip okullarının yaygınlaştırılması da bu döneme denk gelmektedir (Yanardağ, 2004: 118). Bu devrime karşı mesafeli duruş geleneği ve manevi hassasiyetleri önemseyen uygulamalar Demokrat Parti'yi muhafazakâr kimliğe yakınlaştırmış ve çalışmamızın konusu olan muhafazakârlığın Türkiye 'de incelenmesi gereken medya iktidar ilişkileri bağlamındaki yeri açısından incelenecek ilk alanını oluşturmuştur.

Daha sonra gerek Batı'nın demokrasi üzerinden yaptığı vurgu gerekse savaş politikasının ve tek parti yönetiminin yarattığı travmalar Demokrat Parti'nin oldukça geniş bir destek görmesine sebep olmuştur. Bunların yanı sıra DP 'nin en önemli kozu toplum içinde birken devrimlerin uygulama aşamasındaki jakoben tavrına karşılık yereli, geleneği ve daha sonra dinsel unsurları ön plana çıkaracak olan muhafazakâr temelden beslenen söylemleridir. Bu söylemler eylemlere yansiyarak devrimin görmezden geldiği birçoğu dini uygulamaları temel alan konular kanunlaştırılarak geçmişle bağlar kuvvetlendirilmeye çalışılmıştır.

3.3. MUHALEFET DÖNEMİNDE DEMOKRAT PARTİ VE BASIN

1950 yılında yaşanan iktidar değişikliği Türkiye’de artık hiç bir şeyin eskisi gibi olmayacağı gerçeğini de ortaya koymuştur. Bu değişiklik sadece bir partinin iktidarı ele geçirmesi değil sloganı ile müsemma sözü millete verecek ve değerlerini görmezden gelmeden geleneğini ve inancını özgürce yaşayacağı bir ortamı da tesisi edeceği umudunun da ortaya çıktığı dönemdir. Daha öncesinde basına muhalif siyasi oluşumlara olduğu kadar basına karşıda acımasız olan iktidar partisi CHP katı uygulamalar kullanmaktan çekinmemiştir. Kendi içinden çıkan muhalif sesler gazete kapatacak olaylar ile neticelenmiştir. Örneğin Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve CHP mebuslarından Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu’nun iktidarı eleştiren yazılarının yayınlandığı muhalif Tan ve Vatan gazeteleri ve daha önce çıkmaya başlayan ve her zaman muhalefetin sesi olan Tasvir-i Efkâr gazeteleri 1944 yılında sıra ile kapatılmıştır (Kabacalı, 1994: 173). Ancak yaşanan gelişmeler Türkiye’de demokratikleşme hareketlerini tetikleyen dış baskılar durumu değiştirmiş önce basına karşı bir esneklik, devamında ise çok partili bir siyasal düzen hayata geçmiştir. Bu doğrultuda 1946 yılından itibaren artık çok partili bir hayata geçmek zorunda kalan CHP tarafından başlatılan bir süreçtir. Aşırı tutucu kansın eski otoriter gücünü yitirmesi birçok gazete ve dergini basılıp yayılmasını da beraberinde getirmiştir. Bu döneme bakacak olursak 1946’da aniden büyük bir gazete ve dergi artışı olmuş, yayınlanan 202 gazete ve 302 derginin günlük tirajları yüz bine yaklaşmıştır. Akşam, Tasvir, Yeni Sabah, Ulus, Tanin, Hürriyet, Zafer, Milliyet, Yeni İstanbul, Son Posta, Demokrat İzmir, Yeni Asır ve Kudret dönemin önde gelen gazeteler olarak göze çarpmaktadır (201, 2012: 207). Ayrıca yeni bir partinin kuruluş hazırlıkları başlamış hatta CHP’ye yakın gazeteler tarafından da desteklenmiştir. Buradaki maksat batıdan gelen telkinleri bertaraf edecek mevcut yapının kontrorlünde bir parti oluşturmak amacının yanı sıra yeni kurulacak bir partini seçime kadar hazırlıklarını tamamlamayacağı düşüncesidir. Dönemin gazetelerinden örneklerle bu görüşümüzü destekleyecek olursak:

Tanin Gazetesi’nde¹² Hüseyin Cahit Yalçın demokraside en az iki parti olması gerektiğini; bunun için fırka içerisinde bazı kişilerin ayrılarak esas programına sadık

¹² Tanin, II. Meşrutiyet sonrası yayınlanan, İttihat ve Terakki cemiyetine yakın bir gazeteydi. Hüseyin Cahit tarafından çıkarılan gazete, Kurtuluş Savaşı sırasında Milli Mücadeleyi destekledi ve ulusal direnişte büyük rol oynadı. Kurtuluş Savaşı sırasındaki bu tutumuna rağmen, sonraki yıllarda halifelğin

kalmakla birlikte bir kontrol partisi oluşturmasının doğru olacağını dile getirmiştir (Kabacalı, 1994: 175). Burada görünen amaç muhalif anlayışı iktidar olacak kadar güçlendirmeden iktidarı denetleyecek bir yan unsur olarak sabitlemektir. Aslında siyasetteki muhalif unsur basındaki  n n n açacak bir hamledir. Bu noktada Türkiye’deki medya iktidar ilişiklilerinin paradigmalarının çizgileri çok partili siyasal hayatla birlikte daha da belirginleşmektedir.

Öte yandan CHP mebusu ve Akşam gazetesi başyazarı Necmettin Sadak yeni parti kurmanın g l l ğ nden söz ederken bu ekonomik nedenlere bağlamakta ve milli partilerin bu konuda basarız olacağını savunmaktadır. O bu duruma en uygun partilerin Enternasyonal Kom n st Partiler olacağını ileri sürerken yeni kurulacak bir partiye karşı hoşnutsuzluğunu da ortaya koymaktadır (Kabacalı, 1994: 176).

3.4. 1950 SONRASI İKTİDARIN BASININI VE BASININ İKTİDARINDA YAşANAN DöNüşüM

14 Mayıs 1950 yılında yapılan seçim Türkiye’de yeni bir dönemi başlatmıştır. Geniş halk desteği Demokrat Parti’yi tek başına iktidar yapmış kurucu unsur olan CHP’ye ise muhalefete görevini vermişti bu değişim birçok alanda hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağı gerçeğinin politik bir yansımasıdır. Bu yansıma ve yarattığı olumlu hava tabiki basında da karşılık bulmuştur. DP iktidara geldiği 1946-1950 yılları arasında dahi basının b y  umut bağladığı bir parti olmuştur. Öyleki parti iş başına geldiğinde basının tüm sorunlarının çözüleceği kanısı tarafsız gazeteleri DP lehine çekmesini yanı sıra CHP yi destekleyen gazeteciler arasında dahi gönülden desteklenen bir parti olmuştur. (Topuz, 2003: 192).

Bu dönemde basın Menderes’i seçim sürecinde geleceğin lider olarak göstermiş ve manşetlerine taşımıştır. Bunun altında yatan neden ise CHP’nin baskıcı yönetiminden kurulup  zg r bir basın ortamını oluşturulacağına olan inançtır. 1946-1950 döneminde Türkiye’de birikmiş bir toplumsal-siyasal muhalefetin varlığı,

kaldırılmasına, cumhuriyet rejiminin gelişine karşı bir tutum sergileyen gazete, dinsel gericilik tehlikesiyle Takrir-i Sükun Kanunu ile yayından kaldırıldı (<http://www.tanin.xyz/p/nedir.html>) Tanin Hüseyin Cahit Yalçın tarafından 1943’te çıkarıldı. Birinci Dünya savaşı yıllarında Müttefikleri destekledi. Daha sonra CHP iktidarından yana bir politika izledi. 1947’de kapandı. Tanin İhsan Ada’nın genel yayın yönetmenliğinde Kasım Gülek’in desteğiyle çıkarıldı. (1Mart 1961) Gazetenin kadrosunda Aziz Nesin, Melih Cevdet Anday, Yaşar Kemal. Sebahattin Eyüpoğlu gibi sol eğilimli yazarlar yer aldı. Aziz Nesin ve İhsan Ada askeri yönetimce üç ay kadar gözaltında tutulup serbest bırakıldılar. Gazete 1962! De kapandı (Tokamioğlu, 2011: 202) .

demokrasiye geçiş sürecin sancıları, muhalif basının ıkışları DP tarafından iyi değerdendirilmiştir (Yıldız, 1996: 485). Demokrat Parti basın özgürlüğüne verdiği önemi 1946 ‘da meclis tartışmalarının birisinde şöyle dile getirmiştir:

‘Cemiyet içinde iyiye, ileriye ve açıklığa doğru bütün hamleler hızını matbuat hürriyetinden alır. Matbuat hürriyetinin mevcut olmadığı yerlerde ise vatandaşın diğer hak ve hürriyetlerin tehlikeye düşeceği gibi topluluk hayatı gizliliğin ve kapalılığın kırı ve pası altında çürümeye mahkûmdur’(Koloğlu, 2006: 122)

3.5. YASAL DÜZENLEMELERLE SAĞLANAN ÖZGÜRLÜĞE DAYALI İLK DÖNEMDE BASININ KONUMU

Demokrat Parti’yi iktidara taşıyan en önemli nedenlerden birisi hemen her alanda vaat ettiği baskıların son bulacağı ve özgür bir ortamın yaratılacağına dair yaptığı vurgular ve izlediği politikalarıdır İlk dönemlerde bu konularla ilgili başarılı örnekler veren Demokrat Parti iktidarı özellikle basına ve ona karşı uygulanan adaletsiz uygulamalara karşı geleceğini vurgulamıştır. Yürürlükte olan basın kanunun değıştirilmesi en büyük beklenti olarak ortaya ıkmiş Başvekil Adnan Menderes ise ilk hükümet programına bu konuyu ekleyerek beklentilere cevap vereceğini göstermiştir.

Bu bağlamda parti iktidarının ilk yıllarında basına önemli haklar tanıyan geçmişte yaşadığı sıkıntıları dahi engelleyecek yasalar çıkararak iktidarını sağlayan unsurlardan basınının şikâyet ettiği sorunları ortadan kaldırmaya çalışmıştır. Çıkarılan yasalar üzerinden örnekler verecek olursak 15 Temmuz 1950’de çıkarılan yeni basın kanunu oldukça liberal bir kanundur. Gazete ve dergi çıkartmak için hükümetten izin veya ruhsat alınması zorunluluğunun kalkması; “kötü ünlü” kişilerin gazetecilik yapmasını engelleyen maddelerin kanuna alınmaması; basın suçları için özel mahkemelerin kurulması; gazete sahiplerinin cezai sorumluluktan kurtulmuş olmaları, suç sayılan bir yazıdan yazar ve yazı işleri müdürünü sorumlu tutarak gazete sahibini sadece mali ve hukuki bir sorumluluğa tabi tutması söz konusu kanunun getirdiği yenilikler arasındadır. Bu yasalar ve ilk dönemin vermiş olduğu hava gazeteciler açısından mutlu yılların olduğu dönemlerdir. Öyleki bu dönemde basınla yakın ilişkiler kuran iktidar hiçbir gazeteciye kovuşturma açmamış ve tutuklatmamıştır. (Topuz, 2003: 193). İlk yıllarında basın ile kuvvetli ilişkiler kuran ve

1950 Basın Kanunu ile bunun uygulamasını da gösteren Başbakan Adnan Menderes, gazete sahipleri ve başyazarlar ile düzenli olarak toplantılar yaparak, kendisine olan desteğin günden güne perçinlenmesi bakımından ‘kritik’ davranışlar gerçekleştirmiştir (Bulunmaz, 2012: 208).

13 Haziran 1952’de kabul edilen 5953 sayılı özel bir kanun¹³ basın mesleğinde çalışanlarla çalıştıranlar arasındaki ilişkileri düzenlemiş ve gazetecilere o güne kadar tanınmamış sosyal haklar tanınmıştır. Bu ilişkiler DP ve basın arasında bir nevi ilk günlerin vermiş olduğu bir karşılıklı iyi niyet durumudur. Bu yasaya ilişkin olarak Zafer’de yer alan yazıda, 15 Temmuz’da Mecliste kabul edilen bu basın kanunu ile basının siyasi özgürlüğünün sağlandığı ve gazetecilere ekonomik özgürlüklerinin verildiği ifade edilmiş ve gazeteciliğin artık başka mesleklerin bir basamağı değil doğrudan bir meslek grubu olarak anılmasına ve önem gösterilmesine vesile olduğu ifade edilmiştir (Kaya, 2010: 95). iletişim dergisi

3.6. BASINA SAĞLANAN DESTEKLERİN OLUŞTURDUĞU YENİ MEDYA YAPISI

Bu ilk dönemdeki uygulamalar basın çalışanları arasında önemli bir karşılık bulmuş ve DP desteklenmeye devam edilmiştir. Parti kendisini iktidara taşıyan basın organları içerisinde bir müddet sonra uygulama olarak destek verenler ve muhalif olanlar arasında ayrıma gitmiştir. Bu dönemle ilgili tasnifi Yetim şöyle yapmıştır:

*Bu dönemde iktidarın yayın organı olan **Zafer**’in dışında **Havadis** doğrudan, **Hürriyet** ve **Milliyet** gazeteleri de dolaylı yönden iktidara destek vermişlerdir. Ancak **Milliyet** 1958’den itibaren **Vatan Cephesi**, **ispat Hakkı** tartışmaları, **Tahkikat Komisyonu** ve öğrenci olayları bağlamında muhalefet yanlısı bir yayın politikası izlemeye başlamıştır. Muhalefette ise **Ulus**’un dışında **Vatan** ve **Cumhuriyet** gazeteleri bulunmuştur. Bu gazetelerin dışında özellikle **Akis**, **Forum** ve **Kim** dergileri de etkili muhalefet konumunda yayınlar yapmışlardır (Yetim, 2006: 189).*

¹³ 13 Haziran 1952’de çıkarılan “Basın Mesleğinde Çalışanlarla Çalıştıranlar Arasındaki Münasebetleri Düzenleyen 5953 Sayılı Kanun” la basın mensupları ilk kez sosyal güvenlik sistemi kapsamına alındı, gazetecilere sendikal haklar tanındı, iş sözleşmesi zorunluluğu getirildi, sözleşmenin feshi durumunda kıdem tazminatı ödenmesi öngörüldü, haftalık ve yıllık ücretli izin hakkı tanındı. (Ayrıntılı bilgi için www.mevzuat.gov.tr/Mevzuat/Metin/1.3.5953.doc adresinde mevzuat bilgisine bakınız)

DP iktidara gelmenin olduğu kadar iktidarda kalmanın da basının desteğini alarak sürdürüleceğinin farkında idi. Bu yüzden ilk dönmemelerde basınla olan iyi ilişkiler menfaatlere göre karşılıklı olarak değişerek şekillenmiştir. Yandaş ve muhalif basın kavramları o dönemde ortaya çıkmış ve iktidar tarafında olan basın kuruluşların ciddi anlamda desteklemiştir. Karşıt görüşlü gazeteler ise hem sansüre hem de ekonomik ve hukuksal baskılara maruz kalmışlardır.

Bu savı destekleyen istatistiklerden birisi o dönem bir yayın kuruluşunun ayakta kalmasını sağlayan unsurlardan birisi olan “resmi ilan” ücretlerini gazeteler arasındaki tutarsal dağılımıdır (Alemdar, 2001: 212)

1950 -31. 12. 1959 Arasında Gazetelere Verilen Resmi İlan ve Reklam Tutarları

Cumhuriyet	2. 653. 704
Milliyet	2. 271. 437
Hürriyet	2. 269. 643
Vatan	1. 641. 145
Tercüman	1. 139. 578
Havadis	1. 146. 882
Apoyevmatini	91. 460
Son Posta	2. 145. 394
Yeni İstanbul	1. 817. 612
Zafer-Zafer Akşam Postası	7. 114. 330
Hürses	1. 021. 926
Ankara Telgraf	1. 083. 296
Ulus	930. 953
Son Havadis	690. 418

Basına sağlanan destekler ayrıca o dönemde iktidarın yandaş basın kavramını eleştirdiği CHP ile paralel uygulamalar yaparak ekonomik kontrol kurma ve besleme basın yaratma politikası uyguladığı görülmektedir. O dönemde gazetelerin en önemli gelir kaynağı olan “resmi İlan” tahsisi ve kamu reklamları CHP döneminde parti sözcüsü gibi yayın yapan ‘Ulus’ gazetesine en büyük payı alırken yine iktidara yakın Tanin ve Memleket gazetelerine de yüksek ilan tahsisi yaparak bu gazetelere ayakta tutmuş muhalif gazeteleri ise ekonomik darboğaza itmiştir aynı şekilde Demokrat Parti iktidara geldiğinde bu sefer Ulus gazetesine çok az ilan verilirken DP yandaşı Zafer, Türk Sesi, Son Posta gibi gazeteler bolca ilan ve kamu reklamı almışlardır. CHP’nin 1946 belediye

ve meclis seçimlerinde radyoyu ve Anadolu Ajans'ını parti aracı gibi kullanarak uyguladığı partizanca tavrı Demokrat Parti'de 1954-1957 seçimlerinde Vatan Cephesi¹⁴ oluştururken yapmıştır (Koloğlu, 2006: 124). DP 1957 seçimlerini kazanmasına rağmen oyları muhalefetin toplam oylarından daha azdı. Muhalefet birleşerek güçlenme arayışına girdi. Başbakan Menderes 12 Ekim 1958 tarihinde DP Manisa il örgütünde yaptığı konuşmada DP'ye karşı kin ve husumet cephesi oluştuğunu bu cepheye karşı bir "Vatan Cephesi" kurmanın gerekliliğinden söz etti. DP İktidarı, vatandaşın popüler en büyük eğlencesi radyoyu Vatan Cephesi'nin propaganda aracı olarak kullanmaya karar verdi (<http://www.siyasaliletisim.org/dr-bahadr-kaleas/yard-doc-emine-kelolu.html>).

Bu dönemde, özellikle 1952'ye kadar, başlıca gazeteler (Cumhuriyet, Milliyet, Hürriyet, Akşam, Tasvir, Yeni Sabah, Yeni İstanbul, Gece Postası, bazen Vatan) DP'yi desteklediler. 1952'den sonra ise desteklerini çektiler. Ulus ve Halkçı CHP'nin, Zafer DP'nin, Kudret Millet: Partisi'nin yayın organı olduğu için tavırlarında önemli bir değişme olmamıştır (Yıldız, 1996: 486). Bu gazeteler arasında Hürriyet ve Milliyet hem iktidarı destekleyen hem de muhalif olan yapıları ile bir denge siyaset izlemişlerdir. İktidarı destekledikleri dönemde önemli destekler görmüş diğer durumlarda ise engellerle karşılaşmışlardır. En önemli özellikleri ise daha geniş kitlelere ulaşan, kaliteli yazar kadrosu ile yayın yapmaya çalışan ve spor, magazin gibi popüler unsurları ön plana çıkararak geniş kitlelere ulaşan gazeteler olmalarıdır

3.7. CHP'NİN GAZETESİ ULUS'TAN DP'NİN GAZETESİ ZAFER'E BASININ DÖNÜŞÜMÜ

İktidarın değişim ile birlikte basınında çehresi değişmiş, dünün gücü elinde tutan yayın organları hem ekonomik ayrıcalığı hem de siyasi nüfuzunu kaybetmiş iktidar ise

¹⁴ 12 Ekim 1958 de Başbakan Adnan Menderes yurttaşlardan Vatan Cephesi kurmalarını istedi. Cumhuriyet Halk Partisi ile Hürriyet Partisi'nin birleşme çabaları karşısında Demokrat Parti, 1957 seçimlerinden önce Seçim Yasası'na partilerin ittifak yapmasını önleyen maddeler ekledi. Yine aynı yasaya Demokrat Parti'den istifa eden Fuat Köprülü'nün başka bir partiden milletvekili seçilmesini engellemek için de partisinden istifa edenlerin altı ay geçmeden başka bir partiden milletvekili olamayacağı şeklinde bir hüküm koyuldu.

Demokrat Parti, muhalefetin birleşmesini önleme çabasıyla yetinmedi; yurttaş temelini koruyup geliştirebilmek amacıyla muhalefet karşıtı ve Demokrat Parti yandaşı Vatan Cephesi'nin kurulması yoluna gitti. Başbakan Adnan Menderes'in çağrısını izleyen günlerde, radyodan her gece Vatan Cephesi'ne katılanların isimleri okunmaya başlandı. Vatan Cephesi'ne katılanlar arasında çoktan ölmüş olan yurttaşların da bulunduğu sonradan anlaşılabaktı. Bu olay karşısında İstanbul'da bazı yurttaşlar Ajans Haberlerini Dinlemeyenler Derneği'ni kurdu (<http://simurg.info/2008/10/12/12-Ekim-1958-vatan-cephesi-kuruldu/>).

kendi basınını oluşturma planlarını hayata geçirmeye başlamıştır. Bu noktada gazete örnekleri Ulus ve Zafer gazeteleridir. Bu gazetelerden Zafer Demokrat Parti'nin yayın organı Ulus ise Cumhuriyet Halk Partisi'nin yayın organı gibi yayınlar yapmışlardır. Bu iki gazete ve onlara verilen ilanlar vasıtası ile ekonomik destek Demokratların gazeteleri 'lehimizde' ve 'aleyhimizde' diye iki gruba ayırmasına varacak bir noktaya kadar gelmektedir. Ekonomik baskının önemlilik derecesini o 'dönemde gazete sahiplerinin gazeteleri dışında kazanç yolları olmadığı düşünüldüğünde anlamak daha olasıdır (Yıldız, 2005: 1997). Demokrat Parti dönemi bu uç iki gazetesine bakıldığında Demokrat Parti özelinde iktidarların medyayı ne olarak gördükleri, nasıl yorumladıkları verdikleri destekle nasıl kanalize ettikleri veya tam tersini de yapabilecekleri anlaşılmaktadır.

Tek Parti döneminde tam bir parti gazetesi hüviyetini taşıyan Ulus gazetesi kuruluşu 10 Ocak 1920 tarihinde gerçekleşen ve zaman içinde CHP'nin yayın organı haline gelen, (bir önceki adı ile “Hâkimiyet-i Milliye”) gazetesidir (Karabacak, 2013: 542). 1920 yılında Atatürk'ün kurduğu Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi 28 Kasım 1934 tarihinden itibaren Ulus adı ile zengin bir yazar kadrosu ile yayın hayatına devam etti. Falih Rıfkı Atay'ın yönetiminde çıkan gazete o dönemde hükümetin dolayısıyla CHP'nin görüşlerini yansıtıyordu (Topuz, 2003: 164). 14 Mayıs 1950'de CHP'nin iktidarı serbest seçimleri ile kaybetmesi sonrası partinin yayın organı olan Ulus Gazetesi'nde yeniden yapılanma yaşanmıştır. Öncelikle 27 yıllık bir iktidar partisinin “iktidarın sesi” olarak yayın yapan gazetesi olmaktan çıkıp, artık iktidarı eleştirecek bir söyleme geçmektedir (Bakacak, 2013: Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi S 51, Bahar 2013, s. 541-561). Çok partili dönme geçtikten sonra önemli baskı sayısı kaybına uğrayan gazete DP iktidarınca CHP'nin mallarını el konulunca 1953 yılında kapandı (Tokmakçioğlu, 2011: 222). Ulus gazetesi ancak 10 Haziran 1955 tarihinde tekrar yayın hayatına geri dönebildi. Gazete çeşitli dönemlerde sarsılmış muhalefette olmanın sancılarını çekmiştir. Yetim'in Konyar'dan aktardığı bilgilere bakacak olursak Bu dönemde DP'nin basına karşı izlediği politikalardan etkilenen Ulus:

1953'de CHP mallarının hazineye intikal ettirilmesiyle matbaasız kalmış ve kapanmıştır. Daha sonra 15 Aralık 1953'de 'Yeni Ulus' adıyla tekrar yayınlanmaya başlamıştır. 1954 seçimlerinin ezici bir şekilde DP tarafından kazanılmasının CHP'de yarattığı dalgalanma Ulus'u da

etkilemiş ve 31 Aralık 1954'den itibaren gazete yeni bir isimle 'Halkçı Yeni Ulus'seklinde yayın hayatını sürdürmüştür. Daha sonra Ratıp Tahir Burak yönetimine geçen gazete, 10 Haziran 1955'den itibaren yeniden Ulus adıyla yayınlanmaya başlamıştır. 1957'de Hüseyin Cahit'in ölümü üzerine başyazarlığı Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun yaptığı Ulus'ta 1960'dan sonra başmakaleleri Cihat Baban yazmıştır. Ulus, son sayısı olan 28 Temmuz 1971 günkü yayınıyla sona ermiştir (Konyardan Akt. Yetim, 2006: 37).

İktidarı elde etmenin ve elde ettiğin sürece de meşruiyetin sağlayıp halkı bu yönde yönlendirmenin en önemli unsurlarında biri olan kitle iletişim araçlarının gücünü farkında olan Demokrat Parti bir dönem kendisini destekleyip sonra muhalefete geçen gazetelerin varlığından ziyade kendi basın yayın organlarının olması gerektiğini düşünüyordu. Bu noktadaki açığı kapatmak adına Zafer gazetesi başyazarı Mümtaz Faik Fenik ve genel yayın müdürü Fuat Fetin önderliğinde Advie Fenik, Bahadır Dülger, Ahmet Muhip Dranas, Fazıl Ahmet Aykaç, Hikmet Yazıcıoğlu ve Orhan Seyfi Orhon'unda olduğu kadrosu ile 30 Nisan 1949 da Demokrat Parti'nin yayın organı olarak çıkmaya başlar (Tokmakçioğlu, 2011: 239). Zafer gazetesi yayın hayatı boyunca bu ihtiyaca cevap vermiştir.

Bu dönemde Zafer'den başka DP'yi destekleyen birkaç gazete daha çıkmıştır. Bunlardan birincisi, 9 Mart 1951'den itibaren İstanbul'da haftalık olarak çıkmaya başlayan Siyaset; ikincisi ise, 28 Ağustos 1951 tarihinde İstanbul'da günlük olarak çıkan Akın gazetesidir. Bir diğer gazete de 14 Mayıs 1952'de İstanbul'da çıkmaya başlayan Hizmet idi (Yetim, 2006: 38). Aynı Zamanda Devlet Bakanı olan Menderes Sarol'a Basın Yayın ve genel Müdürlüğü ile Anadolu Ajansı bağlanırken ekonomik destek konusunda ve bürokratik engeller hususunda Zafere kolaylık sağlanması Menderes tarafında söylenmişti hatta Sarol'un sahibi olduğu Türk Sesi Gazetesi'nin de ilan ve yardım noktasında kayırıldığı tartışmaları dile getirilmiş; Sarol kendisi hakkında bu konu için soru önergesi hazırlanmasını istemiştir. (Yıldız, 2005: 488).

Demokrat Parti iktidarı döneminde önceki iktidarın sözcüsü dönemin muhalif sesi olan Ulus gazetesine verdiği önem iktidar boyunca verdiği resmi ilanlar ödenen ücret arasındaki farktan da anlayabiliriz. 1950 ile 1959 yılları arasında Ulus Gazetesi sadece

930. 000 liralık ilan alırken; Zafer Gazetesi 7. 114. 330 liralık bir tutarla en çok payı almıştır.¹⁵ Resmi ilam kamu kurum aboneleri üzerinden kendi medyasını oluşturmaya ve güçlendirmeyi düşünen iktidar Partisi devlet kanallarını kullanarak arsa tahsisi, kredi kolaylığı, resmi kutum aboneliği kâğıt aşımın da sağlanan kolaylıklar gibi desteklerle tamamen kendine bağımlı bir medyayı ayakta tutmaya çalışmıştır.

Bu açıdan o dönemde “Havadis” örneği ilginçtir. İktidarın güçlü olarak elinde tuttuğu dönemlerde gazete tirajı oldukça yüksektir 1956 yılında 55. 000 olan tirajı 1957 de 43. 000 olacaktır. Partinin güç kaybettiği yıllarla doğru orantılı satışları düşen gazetenin 1 Mayıs 1960 itibarı ile abone sayısı 3435 dağılım oranı ise aşağıdaki tabloda olduğu gibidir (Alemdar, 1994: 227).

Ücret Ödemeyen Aboneler	170
Demokrat Parti	2640
Çeşitli Kamu Kurumları	583
Ücret Ödeyen Öteki Aboneler	42

Bu tablodaki veriler göstermektedir ki siyasi erk her ne kadar bastırmış olsa ve destekle de siyaseten gücünün zayıfladığı dönemde asli görevi politik araç olan gazeteler iktidarla birlikte erimeye mahkûm olmuşlardır.

3.8. YIĞINLARI ETKİLEYEN KİTLE GAZETELERİ: HÜRRIYET VE MİLLİYET

1946 yılında CHP tarafından çıkarılan ve basın üzerindeki baskıyı nispeten hafifleten yasa çok partili siyasal düzenin yanında çok sesli bir basın ağımında gelişmesine katkı sağlamıştır. Örneğin yeni ortamın basındaki yeniliklerinden birisi Sedat Simavi’nin, 1 Mayıs 1948’de İstanbul’da Hürriyet gazetesini yayınlamasıyla görülür. Genellikle ünlü başyazarlar ve yazarlar çevresinde etkinliklerini kazanan öteki gazetelere göre, Hürriyet’in özelliği bir yığın gazetesi niteliğini taşıması; geniş halk gruplarına dönük ilginç haberler, kısa haber ve yorumlar vermesi, böylece siyasal ve toplumsal sürece daha yeni katılmış olan kesimlere de kendini okutturabilmesiydi (Yetim, 2006: 30). Gazetenin bu başarısı o dönemde Londra Olimpiyatları ve

¹⁵ Detaylı bilgi için 83. sayfadaki tabloya bakınız

olimpiyatlardaki Türk güreşçilerinin başarısını yansıtmayı, o döneme göre çok yeni olan uzakta kaleme alınan bir yazının günün gününe aktarılmasını sağlayan tele-foto sistemini kullanmasının yanı sıra Demokrat Parti'nin basın sağladığı özgürlük alanında etkisi vardır (Tokmakçıoğlu, 2011: 122-123). DP'yi iktidara getiren 1950 seçimlerinden önce gazete büyük bir hevesle bu partiye desteklerken seçimden sonra da muhalefetteki CHP'ni çok üstüne gitmeyerek dengeli bir yayın politikası izlemeyi tercih etmiştir. Örneğin ilk çıktığı dönemde bile Birinci sayfada, Başbakan İnönü ile Demokrat Parti Genel Başkanı Celal Bayar'ın yazıları yer alır. Dönemin siyasi atmosferinin iki tarafını birinci sayfada bir araya getirerek tarafsız gazetecilik örneği olacak bir yapıyı yansıtmaya çalışmaktadır (Özkır, 2012: 52). Parti tartışmalarının en ateşli olduğu dönemde Hürriyet tarafsızlık ve bağımsızlık ilkesiyle çıkmıştır (Topuz, 2003: 187). Daha sonra gazete iktidarda olan DP'ni bazı politikalarını eleştirir. Özellikle Atatürk'ün devrimlerine sadık olan gazete bunun politik bir undur olarak seçimlerde kullanılmasına karşı idi. Kore Savaşı'na asker gönderen hükümeti eleştiren gazete Türkiye'nin NATO'ya girmesine destek olmuş hatta kampanyalar düzenlenmiştir. CHP'nin mallarına el konulmasında ve Kıbrıs'a karşı olan ilgisizliğinde Menderes'i eleştiren gazete bunun karşılığını iktidardan almıştır (Topuz, 2003: 213-214) Hakkında davalar açılmış ve yayın durdurma cezaları verilmiştir. Örneğin 19 Eylül 1955'te Ulus gazetesi İsmet İnönü'nün "Çetin Bir İmtihan" başlıklı Meclis'i tekrar toplantıya çağıran makalesini yayımlayan Ulus gazetesinin basılması ve yayımlanması süresiz, Hürriyet ve Tercüman makaleyi iktibas ettiği için basılmaları ve yayınlanmaları 15 gün, Hergün Gazetesi 15 gün basılması ve yayımlanması yasaklandı (Yıldız, 2005: 501). Bu noktada yapılacak tespit, Demokrat Parti kendi lehine olduğu sürece desteklediği bir gazeteyi daha sonra muhalif bir tavır sergilediğinde sindirme politikasını uygulamaya geçirmekten kaçınmamıştır.

Ali Naci Karacan'ın 3 Mayıs 1950'de Milliyet'i kurması medyadaki çeşitliliği ve demokrasinin gereği olacak açılımlara katkı sağlayacak bir gelişmedir. Gazete özellikle zengin yazar kadrosu ile dikkat çekiyordu. Refik Halit, Tarık Buğra, Halit Kıvanç, Kadri Kayabal, Yılmaz Çetiner gibi isimler gazetenin ilk yılların yazılar yazmaya başladılar. Dört yıl sonra kadroya yazı ileri müdürü olarak atan Abdi İpekçi'den sonra Peyami Safa, Ulunay ve Ekrem Talu gibi isimler kadroya girdi. Daha sonraki yıllarda Çetin Altan, İlhami Soysal gibi isimler gazetede aktif görevler aldılar (Topuz, 2003:

209-210). Özellikle Abdi İpekçi'nin göreve gelmesi gazeteye hem içerik hem de teknik yönden önemli değişikliklerin olmasını sağlamıştır. İpekçi Gazete yönetimin başına geldikten basım tekniği ve gazete formatında gerçekleştirilen çağdaş uygulamaların sonucu gazetenin giderek artan bir tiraj ve saygınlık kazanması dikkat çekmektedir (Tokmakçıoğlu, 2011: 161). Milliyet kurulurken Karacan, Menderes'e basın dünyasında iktidarı manen koruma, ülkeyi kalkındıracak bir alternatif olarak gördüğü DP'yi ve Menderes'in desteklenmesi gerektiği talimatını vermiştir. Bunun karşılığında Menderes Milliyet'i kuruluş aşamasında maddi olarak desteklemiş, bu para makinelerin alımında ve binanın yapımında kullanılmıştır. İktidarla milliyet gazetesi birlikteliği özellikle tarihe "6-7 Eylül Olayları" sonrası hükümetin aldığı tavır neticesinde bozulmuş ve gazete muhalif bir çizgiye kaymıştır. Bu ifadeler ve tavır sonrası sıkıyönetimin ilan ettiği yasaklar özellikle muhalif basın üzerinde baskı kurmuş daha önce iktidar yanlısı olan Milliyet gibi gazetelerin ise çizgi değiştirmesine neden olmuştur.

3.9. DEMOKRAT PARTİ'NİN BASIN VE YAYINDA DOĞRUDAN SAHİPLİĞİ

Demokrat Parti iktidarı süresince dolaylı olarak sağladığı desteği farklı şekillerde basın yayın kuruluşlarına yaptığı bilinmektedir. Bu destek iktidarın ilk dönemlerinde daha önce de belirttiğimiz gibi tüm kuruluşların istifade edeceği sıkıntılı konuları yasal bir düzleme oturtulması olarak önceleri iyi niyetlidir. Ancak daha sonra desteğin şekli ve kime nasıl verildiği ciddi tartışmalar yaratacak şekilde taraflı bir biçimi dönüşmüştür. Bu tür destekler yandaş basını ödüllendirmek, muhalif basını da özendirmek için tüm DP iktidarı süresince devam etmiştir. Destekler basın cezalarının uygulanması sırasında yandaş basını gözetmekten, kredi, arsa sağlama, kat çıkmaya izin verme, resmi ilan verilmesi, kağıt tahsisi vb. yoluyla gerçekleşmiştir (Yıldız, 2005: 488).

Daha önce DP'nin iktidara giden yolunda destek gördüğü ve iktidarda bu desteğini devam ettiren yayın organlarına sağladığı imtiyazlardan kısmen bahsetmiştik. Ancak doğrudan sahiplik yapısının içinde olduğu Güneş Matbaacılık ve Neşriyat Türk Anonim Ortaklığı şirketleri bu açıdan Türk siyasi hayatında basınla iktidar arasındaki ilişkinin bu kadar açık bir şekilde yapıldığı bir istisnadır.

1951 yılında iktidara gelen Demokrat Parti iflas konumundaki şirketten Zeki Rıza Sporel ve İhsan Doruk'un kefaletleri ile İş Bankası'ndan 1951 yılında 80000 1952

yılında ise 20000 lira kredi çekerek Demokrat Parti adına hisseler satın almışlardır Yine 1953 yılında Neşriyat Türk Anonim Şirketi kurulmuş buna 10000 lira ile ortak olunmuştur. Ayrıca Resmi İlanlar Limitet Şirketi'nde 3000 liralık pay alınmıştır. (Alemdar, 1994: 213). Bu şekilde ekonomik ortaklığa varan bir ilişki basında kendi kartelini oluşturan bir iktidarın devlet imkanları tüccar bir zihniyeti ve politik bir ahlak sorununda beraber getireceği tartışma konusu olmuştur. Zira devlet banklarından şirketler adına çekilen krediler partiye aktarılmış iktidar partisi resmi ilan ve kamu reklamlarında, dağıtım ağında, kağıt tesisinde bu şirketlerin çıkardığı kendisini destekleyen gazeteler pozitif bir ayrımcılık yapmıştır.

Demokrat Parti banka kredileri bu şirketlerin en büyük hissedarı olmuş; ancak burada parti kimliğin öne çıkarmak yerine yine kendisinde bağlı milletvekili ve işadamlarından olan kişiler ve bankaları göz önünde tutmuştur. Bu ilişki gizlenmeye çalışılsa da ilişkinin çok açık olduğu görülmektedir. Örneğin Güneş Matbaacılığın 4. 11. 1959 yönetim kurulu toplantı tutanağında “Havadis” gazetesini geleceği ile ilgili alınacak karar için DP Genel Başkanlığı’ndan talimat alınması gerektiği belirtilmiştir. Yine Alemdar’ın bu şirket hisselerin verdiği aşağıdaki tablolar bir siyasi partini ne oranda bağımsız olması gereken basın yapısına hâkim olduğunu da ayrıca göstermektedir. (Alemdar, 1994: 214)

Güneş Matbaacılığın 27. 05. 1960 Tarihinde Hisselerinin Dağılımı Şöyledir

DP Genel Merkezi	940	940. 000
Mümtaz Faiz Fenik	25	25. 000
Halim Alanyalı	20	20. 000
Zeki Rıza Sporel	10	10. 000
Haydar Dünder	5	5. 000
	1. 000. 000	1. 000. 000

Bu tablo da göstermektedir ki Demokrat Parti doğrudan hissenin %94’ünü kendi adına satın almıştır. Diğer kişilerde zaten Demokrat Parti ile yakın ilişkileri olan kişilerdir. Daha sonra 1953 yılında İstanbul’da kurulan ve 1956 yılından itibaren Demokrat Parti’ye yakın “Havadis” gazetesini çıkaran Neşriyat Türk Anonim Ortaklığı kurulmuştur. Bu şirkette de durum iktidarın çıkarları noktasında aynıdır ve hisse paylaşımında partinin ağırlığı görülmektedir.

İstanbul'daki Neşriyat T. A. Ş. 'nin Hisseleri Konusunda da Benzer Bir Durum Vardır

DP Genel Merkezi	543	543. 000
DP Eminönü Şubesi	7	7. 000
İbrahim Kirazoğlu	10	10. 000

1956 yılından itibaren Demokrat Parti'nin yayın organı olan Havadis Gazetesi'ni yayınlayan şirket kuruluşu ve işleyişi ile iktidar olanaklarının siyasi çıkarlar doğrultusunda kullanılmasına somut bir örnektir (Alemdar, 1994: 215-219).

Demokrat Parti bu noktada basın ile olan ilişkilerini ilk dönemlerde olduğu gibi tarafsız ve özgürlükçü bir bakış açısı yerine devlet olanakları kullanarak basını elde tutma kendi görüşünde olan gazeteleri kamu kurum ve kuruluşların imkânlarını aktarma şirket üzerinde kredi çekerek partiye imkân sağlama gibi hem ekonomik hem de siyasi amaçları için kullanma durumuna gelmiştir. Şirket için kamu bankalarında alınan bir kredi partiye aktarılabilir, o dönemde bir gazetenin en önemli ihtiyacı olan ve kısıtlı olarak bulunan kâğıt satımında yandaş şirketler gözetiliyordu. Alemdar bu noktada vermiş olduğu bilgiler ışığında durumu açıklamaktadır

Neşriyat T. A. O 'nun 24 Ekim 1957 günü yapılan yönetim kurulu toplantısında şirketi geliştirmem amacıyla İş Bankası'ndan 300. 000, Ziraat Bankası'ndan 300. 000 ve Ticaret Bankası'ndan 200. 000 lira kredi alınmasına Demokrat Parti Genel İdare Kurulu'na 800. 000 lira oy birliği ile kara verilmiştir. Yine Güneş Matbaacılık 26 Ekim 1957 tarihinde Ziraat Bankası'ndan 298. 800 ve İş Bankası'ndan 300. 000 liranın Demokrat Parti Genel İdare Kurulu hesabına gerilimesin talimatını verecektir

Ayrıca gazetelerin kâğıt gereksinimin karşılayan SEKA'da prensip 1957-1959 yılları arasın peşin kâğıt satışı yapılmaktadır. ancak rölatif baskı makinaları için sağlanan kağıtlara iki aylık bir ödeme süresi tanınmaktadır. Cumhuriyet, Milliyet, Hürriyet ve Yeni Sabah gazeteleri kâğıt alabilmek için sürekli para yatırır ve bazen çok kısa süreli borçlu kalırken 'Havadis'Demokrat Parti'ye yakınlığı sayesinde SEKA'ya sürekli borçlu kalmış ve bu durum iki yıldan fazla sürmüştür. (Alemdar, 1994: 226).

3.10. BASINA KARŞI BASKICI YILLAR VE DÜZENLEMELER

Demokrat Parti gerek özgürlükçü tavrı gerekse sosyal haklar noktasında gazetelere ve gazeteciler yaptığı haklarını teslim etme politikası basında bir değişimin ve çeşitliğin olacağı umutlarını ortaya çıkarmıştı. Ancak Basının yaşadığı bu değişim ve iktidarın basına ilişkin ilk düzenlemeleri, basın hayatına ilişkin olumlu bir izlenim oluştursa da, o güne dair bazı ayrıntılar farklıydı. İktidara geldiği ilk ay içinde yapılan toplantı ve davetlere diğer tüm gazeteleri çağırmasına rağmen, Ulus’u sürekli dışlayan iktidar, gazetenin başyazarı Hüseyin Cahit’i de gazetede eleştirileri nedeniyle, BM Filistin Arabulma Komitesi’ndeki Türk Delegeliğinden almıştır (Kaya, 2010: 97). İktidarlarının ilk yıllarından itibaren Başta Ulus olmak üzere, bazı gazetelerin yazarları hakkında dava açma girişiminde bulundular. Hüseyin Cahit Yalçın bu gazetecilerin başında gelmektedir. Yalçın, 25 Şubat 1951 tarihindeki “Türk Milleti daha iyisine layıktır. ” başlıklı yazısında, hükümetin tinsel kişiliğine hakaret ettiği gerekçesiyle, mahkemeye verildi (Ulus 14 Nisan 1951). Yeni maddelerle getirilen baskı ve sınırlamalar sırasında, Örneğin Safa Kılıçoğlu (Yeni Sabah) 1954 de halkı kışkırtmaktan altı ay hapse mahkûm edildi. Başbakan Menderesi eleştirdiği için 79 yaşındaki Hüseyin Cahit Yalçın hapse atıldı (<http://www.siyasaliletisim.org/dr-bahadr-kaleas/yard-doc-emine-keleolu.html>).

Demokrat Parti 02 Mayıs 1954 tarihinde gerçekleştirilen seçimlerin sonucunda daha da güçlenmiştir. Halktan aldığı oy sayısının artması ve Meclis çatısı altında sahip olduğu güç, Demokrat Parti’nin ikinci iktidar döneminde, ilk iktidar döneminin son aylarında basına karşı gösterdiği üslubun daha da sertleşmesine ve dışarıdan gelen seslere kulağını tıkamasına neden olmuştur (Bulunmaz, 2012: 209). Ekonomik sıkıntılar, bir takım partililerin adlarının yolsuzluklara karışması, parti taraftarı olmayan yöneticiler karşı adaletsiz uygulamalar çeşitli toplantılarda ve parti kongrelerinde sert eleştirilere sebep olmuştur. Bu toplantıları izleyen muhabirlerin konuyu aynen aktarmakta yazı işleri müdürleri ve sekreterler de bu haberlere geniş yer vermekte idiler (Topuz, 2003: 195). Hükümet selefi olan iktidarı düşürürken uygulanan yöntemin basın üzerinden kendisine uygulayacağı endişesi ile basına karşı yasakçı tavrının şiddetini her geçen gün artırma yolunu tercih etmişti. Toplumsal muhalefet potansiyelleri artarken basına uygulanan yasaklar elbette öteki toplumsal kurumlara da ülkeyi çözümsüzlüğe doğru götürmekteydi. Hükümet, toplumsal muhalefet devlet aygıtlarıyla ne derece baskı

altında tutulursa o ölçüde yok edilebilir yanılığını yaşıyordu (Yıldız, 2005: 491). Menderes gazete patronları ile kurduğu ilişkiler ve onlara sağladığı imtiyazların siyasal bir buhran durumunda dahi kendisini zor durumda bırakacak yayınlar yapılmayacağı kanısına yönlendirmiştir. Ancak çalışan gazeteciler bu ilişkiyi onaylamamış ve iktidar-patron ilişkisini dikkate almadan muhalif yazılar yazmaya başlamışlardır (Topuz, 2003: 195).

2. Menderes hükümetinden sonra özgürlükçü yasalar yerinin baskıcı uygulamalara bırakmıştır. 1953 Temmuz’unda daha önce sıfat ve hizmetlerinden dolayı bakanlara yapılan hakaretin takibi şikayete bağlıken, artık savcının, bakanın oluruyla alarak re’sen takibine bırakılması kabul edilmiştir. Muhalefetteki basın bunu “iktidarı kaybetmekten korktuğu için, kendi durumunu kurtarmayı tasarlamak”, iktidar yanlısı basın ise “ortalıktaki anarşik manzaraya son vermek” olarak değerlendirmiştir (Bulunmaz, 2012: 208).

Bu konuda Nadir Nadi 8 Aralık 1953’teki yazısında iktidara geldiğinde hürriyetçi basını göklere çıkaran, basınına yardımı ile iktidarı elde ettiğini açıkça ilan eden Eski basın kanununu düzenleyen iktidar seçime az bir süre kala zihniyet ve huy değiştirmesi akla sığar bir şey değildir. Hür basının zararlarını önlemek uğruna göze alınan her tedbir sonunda mutlaka basından beklenen faydaları ortadan kaldırmış yani hürriyeti yok etmiştir (Akt. Topuz, 2003: 195). Aslında bu durum iktidarın gücünü pekiştirmesi ve muhalefet hiçbir sese tahammülü olmamasının bir tezahürüdür. Çünkü Menderes İlk döneminden farklı bir kimlik çizmeye başlamıştır. Başta yukardaki yazıyı kaleme alan Cumhuriyet Gazetesi Sahibi ve Başyazarı Nadir Nadi başta olmak üzere, o dönemdeki pek çok gazetecinin desteğini alan, hatta bunların önemli bir bölümünü partisinden milletvekili seçtiren Menderes, 1955’ten itibaren ekonomik, siyasi, toplumsal sorunlar artınca ve bunları da gazeteciler dile getirmeye başlayınca, rahatsız olmuştur (Albayrak, 2014: 302).

1954’de ise, daha da kuvvetlenerek gireceği yeni seçimlerden yaklaşık olarak iki ay kadar bir süre önce, “Neşir yoluyla veya radyo ile işlenecek bazı cürümler hakkında kanun tasarısı” ile basına 1946’dan itibaren vaat ettiği ve 1950’den sonra da uygulamaya soktuğu ‘geniş özgürlükler’ütopyasını yıkmaya başlamıştır (Bulunmaz, 2012: 208). Bu süreçten sonra 1954 seçimlerinden de başarı ile çıkan Demokrat Parti ilk

dönemdeki Marshall yardımı desteği ile yaşanan ekonomik kalkınma hamlelerinin yanında gücün vermiş olduğu rehavet bu partiyi eleştirdiği Cumhuriyet Halk Fırkası'na benzer uygulamaları yapma durumunu da beraberinde getirmiştir.

Ülkedeki sorunları basının yarattığı ya da basının tahrik ettiği düşüncesi, yönetim tarafından dönem içinde pek çok kez ileri sürülmüş ve bu nedenle de basının üzerinde çeşitli bahanelerle ve farklı yaptırımlarla hâkimiyet kurulmaya çalışılmıştır (Kaya, 2010: 98). Albayrak'ın belirttiği şu hususlar bu durumu destekler niteliktedir.

Seçimlerle siyasi başarısını tam anlamıyla kanıtladığını anlayan Başbakan Menderes, 1954 yılından itibaren kendi partisi içindeki egemenliğini pekiştirme ve kendisine karşı muhalefet edebilecek kişileri ve muhalif partileri susturma yoluna gitmiştir. Öncelikle basın özgürlüğünü savunarak ve Cumhuriyet Gazetesi Sahibi ve Başyazarı Nadir Nadi başta olmak üzere, o dönemdeki pek çok gazetecinin desteğini alan, hatta bunların önemli bir bölümünü partisinden milletvekili seçtiren Menderes, 1955'ten itibaren ekonomik, siyasi, toplumsal sorunlar artınca ve bunları da gazeteciler dile getirmeye başlayınca, rahatsız olmuştur. Bu rahatsızlık, partisi içinde "Basına İspat Hakkı Yasası " nedeniyle doruk noktasına ulaşmış, içlerinde akademisyenlerin ve gazetecilerin çoğunlukta olduğu 19 milletvekili DP'den ayrılarak, 20 Kasım 1955'te Hürriyet Partisi adı altında yeni bir parti kurmuşlardır (Albayrak, 2014: 302).

Özellikle 9 Mart 1954'de kabul edilen "Neşir Yoluyla veya Radyo ile İşlenecek Cürümler Hakkında Kanunu'ndan¹⁶ sonra gerginlik dönemine girilmiştir. Bu yasa

¹⁶ 1954 yılının ilk aylarında tasarı olarak getirilen "Neşir Yoluyla veya Radyo İle İşlenecek Bazı Cürümler Hakkında Kanun" 9 Mart 1954'de kabul edildi. Yasa, özgürlükleri önemli ölçüde sınırlamaktadır. Bu yasaya göre namus, şeref veya haysiyete, tecavüz edilmesi, itibar kırıcı yayın yapılması, özel veya aile durumunun rıza alınmadan teşhiri 6 aydan 3 yıla kadar hapis ve 1000 liradan 10 bin liraya kadar para cezası ile cezalandırılabilirdi. Bu suçlar resmi sıfatı olanlara karşı işlendiğinde ceza üçte birden yarıya kadar artırılabilirdi. Yine bu yasa, devletin siyasi ve mali itibarını sarsacak veya halkın telaş ve heyecanlanmasına neden olacak yalan haberlerin yayını bir yıldan üç yıla kadar hapis, 2500 liradan az olmamak üzere para cezası ile cezalandırıyordu. Üstelik suçlanan gazeteciye de iddialarını ispat etme hakkı da verilmiyordu. (dergiler. ankara. edu. tr/dergiler/42/476/5543. pdf)

İlk kurulduğu dönemde basın özgürlüğünü sonuna kadar savunan ve bir noktada basının desteği ile de iktidarını sağlayan Demokrat Parti döneminde çıkarılan basın yasalarındaki kısıtlayan kanunların ayrıntısı için Nuran Yıldız'ın Ocak 1996'da A. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Doktora Programı'nda yer alan Türkiye'nin Siyasal Sorunları seminer çalışmasına bakınız

basında iktidar yanlısı ve karşıtlarının farklı görüşler ortaya koydukları bir yasadır. İktidarın tarafında olanlar bu yasanın yalnız basını hedef tutmadığını gerekirse radyonun da suç sayılabilecek yayınlardan ötürü cezalandırılabileceğini, böylece adaletin ve eşitliliğin sağlanacağını öne sürüyorlardı. Diğer gazeteler ise basın hürriyetin gittiğini öne süren yazılar yazıyorlardı (Topuz, 2003: 196). Bu yasadan sonra gazeteciler üzerinde baskı iyice artacak ve birçok gazeteci zaman içinde açılan davlar sonucunda tutuklanmıştır. Öyleki 1955-1960 yılları arasında 867 gazetecini tutuklanmasıyla sonuçlanan 2300 basın davası açılmıştır. (Koloğlu, 2006: 124). Bu davalarla ilgili öne çıkanlar şunlardır:

Cezaevine giren ilk isim, Hüseyin Cahit Yalçın olmuştur. Halkçı'daki yazılarından dolayı, 26 ay 20 gün hapis ve 4444 lira para cezasına çarptırılan yazar, 1 Aralık 1954'te İstanbul Paşakapısı Cezaevini konmuştur. Kısa süre sonra hastalanan Yalçın, tedavi altına alınmış, yoğun tepkiler sonucunda da, DP iktidarınca 19 Mart 1955'te cezası kaldırılarak, tahliye edilmiştir. Cemal Sağlam altmış beş ay hapis ve 9332 lira ağır para cezasına hüküm giyerken, Yeni Ulus'un sahibi Nihat Erim ise, 35222 lira ağır para cezasına çarptırılmıştır. 17 Kasım 1954'te Millet'in sahibi Fuat Arna sekiz ay hapse mahkûm olmuş, Bedii Faik de Mükerrer Sarol'a hakaret etme suçundan hapse atılmış, fakat bir süre sonra o da affedilmiştir. 7 Nisan 1955'te Mükerrer Sarol'a 'asılsız isnatlarda bulunmak suçundan' Akis'in sahibi Metin Toker mahkûm olmuş²¹, derginin yazı işleri müdürü Cüneyt Arcayürek, Nizamettin Nazif ve Orhan Gökçe tutuklanmıştır. Falih Rıfkı Atay'a ise, soruşturma açılmış, Sabah Postası da kapatılmıştır (Kaya, 2010: 100-101)

Demokrat Parti döneminin basına yönelik baskılarında dikkat çeken bir diğer düzenleme ise "ispat hakkı" konusudur. 1956'da adı biraz değiştirilerek daha da sıkılaştı ve basın özgürlüğünü önemli ölçüde zedeleyen bu yasa, "ispat hakkı" tartışmalarını da başlattı. "İspat hakkı" gazetecilere yayımladıkları haberler dolayısıyla haklarında dava açılması halinde haber konusu iddiayı ispat etme hakkını vermeyi ve ispatın davalının durumunu etkilemesini öngörüyordu. Tasarı görüşülürken, Adalet Komisyonu Başkanı Halil Özyörük, hakaret davalarında Bakanlar ve bazı yüksek memurlar için "ispat hakkına cevaz olamayacağını" öne sürmüştü; o arada yazı işleri müdürlerini "baldırı

çıplaklar" diye nitelemiş; bu da gazetelerde protesto yazılarının yayımlanmasına yol açmıştır (Kabacalı, 1994: 237-238). Öyleki bu düzenleme parti içi muhalefeti dahi harekete geçirecek ve Demokrat Parti'de bu denli yüksek çıkan aykırı ses bazı vekillerin istifası bazılarını ise partiden kovulması sonucu yeni bir parti kuracakları süreci başlatacaktır.

Basına yönelik baskılar, gitgide çeşitlenmiştir; cezai ve ekonomik baskıların yanı sıra, iktidar basınının haber kaynaklarını da kısıtlamaya gitmiştir. Bu kısıtlamaların bizzat tanıdığı olan dönemin gazetecilerinden Kemal Bağlum, gazetecilerin Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri kanununu protesto etmesi üzerine Hürriyet Partililerle birlikte salonu terk ettiklerini ve meclise bir yıl boyunca giremediklerini aktarmıştır (Kaya, 2010: 102).

Demokrat Parti'nin basına karşı takındığı tavır 6-7 Eylül¹⁷ olayları ile tamamen katılaşmış ve suçlu ilan edilen basına karşı ilan edilen sıkıyönetimde daha sert tedbirler alınmıştır. DP'ni 6-7 Eylül olayları solun bir tezgâhı ve provokasyonu olarak değerlendirip birçok sol aydını tutuklatmış girişimi basın ile iktidarın ilişkileri zayıflatmıştır (Yıldız, 2005: 490). Bu olaylar sıkıyönetimin ilan edilmesi ile sonuçlanır. Ertesi gün Cumhurbaşkanı, Başbakan, Bakanlar vilayette bir basın toplantısı düzenler. "Suçlu basındır! Gazeteler halkı kışkırtmıştır olayalar bu yüzden çıkmıştır! Komünist parmağı vardır bu işlerde! Solcular Türkiye'nin dışardaki itibarını bozmak istemişlerdir!" denir (Topuz, 2003: 198).

Olayların kontrolden çıkması sonrasında müdahale edilmesi, güvenlik tedbirlerinin fazla kalabalığa rağmen yeteri derecede alınmaması gibi 'şüpheli' eylemlere karşın, olayların bu boyuta gelmesinin en büyük sorumlusu olarak

¹⁷ 6 Eylül 1955 günü başlayıp 7 Eylül sabahına kadar süren İstanbul ve İzmir'de azınlıktaki vatandaşlara ait dükkânların kiliselerin yakılıp yağmalanması ile çıkan olaylardır. O dönemde yaşayanların belirttiklerine göre Demokrat Parti'nin başlattığı fakat daha sonra kontrol altına alamadığı bir ayaklanmadır. Görünüşte Selanik'te Türk konsolosluğuna ve Atatürk'ün oturduğu evin bombalandığı haberleri üzerine kışkırtılan halk siyaseten ve ekonomik olarak çöküşte olan partinin halkın ilgisini başka yöne çekmek ve o dönemde Londra'da Kıbrıs konusunda görüşmeler Fatih Rüştü Zorlu'ya bir çeşit destek vermek amacıyla başlatılmıştır (Kabacalı, 1994: 245).

Demokrat Parti yanlısı Ekspres gazetesi daha olay gerçekleşmeden iki saat önce, "Atamızın evi bombalandı" manşetiyle ikinci baskısını yaptı. Tirajı 20 bin civarında olan gazete 6 Eylül'de 290 bin basmıştı. 'Kıbrıs Türk'tür Derneği' üyeleri basılan yüz binlerce gazeteyi bütün İstanbul'da dağıtıp halkı galeyana getirmek üzere harekete geçti. Bir kısmı İstanbul dışından gelen gruplar azınlıkların dükkânlarını, evlerini ve hatta kadınların üzerindeki ziynet eşyalarını da yağmalamaktan geri durmadı. Olayların ardından, Türkiye'de yaşayan binlerce Rum Türkiye'den göç etti. Nüfus mübadelesi sonucunda 1925 yılında yaklaşık 100. 000'e düşen İstanbul'daki Rum nüfus, 2006 yılında 2. 500 kişiye kadar düştü (<http://www.ntv.com.tr/galeri/turkiye/6-7-eylul-olaylari>)

gösterilen basın ile Demokrat Parti arasında gergin hava iyice belirgin bir şekilde ortaya çıkmıştır. 1956 yılının ortasında, TBMM'den geçen iki kanunla basına getirilen kısıtlama daha da arttırıldı (Bulunmaz, 2012: 209). Bu yasalar: Neşir yoluyla veya radyo ile işlenecek bazı cürümler hakkındaki 6334 sayılı kanunun adı ile bazı maddeler yeni uygulamalar ekleyen il kanun tasarısı ile basın kanunun bazı maddelerine ilave kanun tasarısı idi. Bu yasalara yapılan ilavelerle ucu açık ibareler bırakılarak basın yönelik baskı istenildiği gibi istenildiği zaman uygulanacak keyfi uygulamaların dahi önünü açıyordu. Örneğin yasanın 32. Maddesine göre "Memleket ahlakını, aile nizamını bozacak veya cürüm işlemeye teşvik veya tahrik edecek şekilde heyecan uyandıracak tafsilat ile hakiki veya hayali vakıaları hikâye veya tasvir veya tersim edenleri ceza verilecek hüküm istenildiği gibi yorumlanacak ve hükme bağlanacak bir hükümdür. Yine "Kötü niyetle veya özel maksada dayanan yayınlarda bulunmak veya devletin veya hükümetin dışardaki itibar veya nüfuzunu kırarak şeklide asılsız mübalağalı veya özel maksada dayanan haberlerin dışarda yayınlanmasını yasakla" hükmü içinde geçen iyi niyet-kötü niyet mübalağa hükümetin itibarını kırarak gibi ifadelerin genel geçer bir sonucu değil yoruma açık bir şeklide gazeteye veya gazeteciye göre uygulanacak bir tasarı olarak eleştiriliyordu. Yapılan en önemli değişiklik ise kanunda o zamana kadar gazeteci tutuklanmasını yasaklayan maddenin kaldırılması idi (Topuz, 2003: 200-201).

Bu yasalar mecliste oldukça tartışılmış iktidar ve muhalefet arasında atışmalara neden olmuştur. Tasarıyı hazırlayan Adalet Bakanı Avni Köktürk yasayı şöyle savunmuştur: " Eldeki kanunun ihtiyaçlara cevap vermekten uzak bulunduğunu, tatbikatta şeref ve haysiyetlerini her vesile ile ayaklar altına alındığını gösterdiğini" açıklamış ve getirilen kısıtlamaları belirtmişti. Bakan bu açıklamaları bir kısıtlama olarak görmüyor, aksine bundan sonra uydurma haberler yerine kaliteli ve gerçeğe uygun yayımlar yapılacağını düşünüyordu Köktürk her hürriyet gibi basın hürriyetinin de bir sınırı bulunduğunu, devletin vatandaşın şeref ve haysiyetlerini korumakla yükümlük bulunduğunu belirterek tasarının kabulünü istemişti (Yıldız, 2005: 494).

Menderes yasayı savunurken asıl hürriyet şimdi getirdiklerini iddia eden şu konuşmasında şu ifadeleri kullanmıştır:

Matbuat hürriyeti diyor, matbuat hürriyeti bu memlekette en ileri demokrat memleketlerde olduğundan ileridir. 1950 de hani biz eski matbuat

kanununu bertaraf ettik ya. Demek ki iktidara geldikten sonra matbuat kanununda da hürriyete doğru gitmek budur.

Muhterem arkadaşlar, bütün gayemiz, namus ve haysiyet hususunda hiçbir hassasiyet göstermeyen, şeref ve haysiyetlere karşı çok mübalâtsiz davrananların, bir de siyasî ihtiraslarla gözleri karardıktan sonra, bütün bir topluluğa, bütün Demokrat Parti topluluğuna envai çeşit ağır ithamlar altında, «haysiyetsizlik, namussuzluk, şerefsizlik» ithamları altında bulundurulmalarının, matbuat hürriyeti cümlesinden olduğunu kabul etmemektir, bunda kendimizi mazur addetmekteyiz.

Muhterem arkadaşlar, biz bu kanunla şimdi hakiki hürriyetin temelini atmaktayız. Bu anarşik nizam içinde, hürriyet denilen, demokrasi denilen çok nadir ve hassas nebat neşvünema bulamaz, mahvu nâbut olur, nâdan ellerde perişan olur. Nâdan ellerin cesaretini kıracağız. (<http://www.tesav.org.tr/docs/kitaplar/1957secimleri.pdf>).

Tasariya muhalefet cephesinden ise oldukça sert tepkiler gelmiş ve iktidar otoriter ve despot bir anlayışı bu yasayla birlikte meşrulaştırmakla ve polis devletini oluşturmakla suçlanmıştı. CHP Grubu adına konuşan İsmet İnönü şunları söylemiştir:

Muhterem arkadaşlar, kapalı ve karanlık bir rejime katî olarak dönmek kararının en kuvvetli delili olan tasarılar elimizde bulunuyor. Bunlar basında ve toplantılarda, milletin dertlerini ve iktidarın hatalarını söylemeyi imkânsız kılmak isteyen vesikalardır. Huzurunuzda bulunan tasarılar iktidarın umumi politikasını hatalı bulan hür vatandaşları fikirlerini söylemekten ve yazmaktan dolayı ağır cezalarla tehdit etmektedirler. Kanun lâyhalarının gerekçeleri matbuat hürriyetini ve vatandaş haysiyet ve şerefini korumak iddiasını ileri sürerler. Vatandaş haysiyet ve şerefının korunması nimetinden tek taraflı olarak mahrum edilen muhalefettir. Savcılar tecavüzler karşısında harekete geçmeye kanunen mecbur edilmişlerdir. Kurulmakta olan insan haklarının zıddı irtica rejimi muvaffak olmayacaktır. Bu yeni rejim, sonunda bugün en çok kızdığı basından en ağır cezayı alacaktır (<http://www.tesav.org.tr/docs/kitaplar/1957secimleri.pdf>).

CMP Grubu adına kürsüye gelen Osman Bölükbaşı, bu kanunun kabulüyle demokratik rejime veda edileceğini ifade etmiştir:

Tenkid ve murakabe vazifesini yapan muhalefetin bu vazifesini yapması bu kanunun kabulü ile imkânsız hale gelecektir. Getirilen bu tasarı, insan haklarının kabul ettiği medeni âlemin kabul ettiği bu prensibi de ortadan kaldırmaktadır. Bu kanun yalnız basın hürriyetini değil, toplantı hürriyetini, söz hürriyetini, seçim emniyetini de ortadan kaldırmak gayesini gütmektedir. Yani; bir kelime ile demokrasinin ruhunu öldürmektedir. Bu kanunun kabulüyle artık rejime veda ediliyor demektir

Muhterem arkadaşlar; demokratik hürriyetlerin babası olan Thomas Jeferson'a matbuat hürriyeti hakkında ne düşündüğünü sormuşlar, o da şu cevabı vermiş: «Bana parlâmento müessesesi mi, adalet müessesesi mi? Yoksa basın hürriyeti mi? diye sorsanız, size basın hürriyetini tercih ediyorum diye cevap veririm. Eğer basın hürriyeti olursa, o memlekette parlâmento da kurulur, adalet de tesis edilir, dürüst seçimler de yapılır, suiistimallerle de mücadele edilir ve her şey yerine gelir. Fakat matbuat hürriyeti olmayan bir memlekette bunlar mevcut olsalar dahi orada ne parlâmentonun mevcudiyetinden, ne seçim hürriyetinden ne vatandaş haklarından bahsetmek mümkündür. Matbuat hürriyeti olmayan memleketteki devlet bir kabile devleti olmaktan ileri gidememiştir. (<http://www.tesav.org.tr/docs/kitaplar/1957secimleri.pdf>).

Demokrat Parti 'yi CHP'ye 1946 yılında yaptığı eleştirileri hatırlatan Hürriyet Partisi adına kürsüye gelen Turan Güneş, düşüncelerini şöyle ifade etmiştir:

Bu durum muvacehesinde huzurunuzda bulunan tasarıya bir göz atacak olursak şu hakikati görürüz. Bütün bunlar medeni dünyada, hukuk ve hürriyet âleminde mevcut değilmiş, 6334 sayılı Kanunun, ceza hukuku esaslarına aykırılığı ve vuzuhsuzluğu yetişmiyormuş gibi bu son kanunla insan zihninde ve dilinde mevcut ne kadar fikir ve kelime varsa suç haline getirilmek istenmiştir. Demokrat Partinin mesul lideri, 1946 yılında, bu tadiller yanında hiç mesabesinde kalan Basın Kanunu tadili tasarısı dolayısıyla bu kürsüden şunları söylemişti:

“Muhalefete rey verilmesi şüphe yok ki, demokrasiye olan derin iştiyakın ifadesidir. Demokrat Partinin başlıca vazifesi beliren bu inkişafı kuvvetlendirmek ve hızlandırmak olmak icap ederdi. Halkın hepimizden ve bilhassa demokratlardan beklediği de bu idi. Hâlbuki Matbuat Kanunu tasarısıyla geri bir adım atılıyor. Bu geri adımın daha başka geri adımların destekliğini yapacağından haklı olarak endişeliyiz. Demokrat Parti milletvekilleri Meclise her halde geri adımlara şahitlik etmek için gelmemiş olduklarını en kuvvetli bir iman halinde biliyorlar. Elemle söyleyelim ki, Demokrat Parti bu geri adım karşısında vazifesinin ne olabileceğini düşünmektedir. ” diyordu. Demokrat Parti Liderinin, muhalefette söylediklerini biz Hürriyet Partisi şimdi elemle tekrar etmek zorundayız (<http://www.tesav.org.tr/docs/kitaplar/1957secimleri.pdf>)

Ortaya çıkan bu ifadeler o dönem yapılan uygulamaların basın üzerinden toplumu yönlendirme ve kontrol altında tutma amacının geldiği noktayı göstermektedir. Aslında her dönem olduğu gibi DP döneminde de iktidar basın üzerinden toplumun nabzını tutmakta ve gücünü bu uygulamalar üzerinden sınamaktadır. Yine muhalefet ise bu durumun farkındalığında basını baskı altına alan bir iktidarın her türlü despotizmi uygulayacak erki elinde bulunduracağı endişesi ile politika belirleme yolunu tercih etmiştir. Bu yüzdendir ki kimi zaman gazeteci tutuklamalarına kadar giden doğrudan baskı aracı; kimi zamanda resmi ilanları istediği gazetelere kanalize etme, dağıtım ağında gözetilen farklı uygulamalar, kâğıt dağıtımında yapılan ayrıcalıklar gibi dolaylı baskıları da beraberinde getirmiştir. Demokrat Parti yeni dönemde basına yönelik ilk icraatını ekonomik anlamda basını zora sokan ve basın kuruluşlarının mevcudiyetlerini tehlikeye atan girişimleri gerçekleştirerek gösterdi. Bu amaçla; 26 Kasım 1957’de çıkarılan bir kararname ile gazete ve dergilerin ihtiyacı olan kâğıtların tek elden ithali zorunluluğu getirilmiştir ve 01 Ocak 1958’de yayınlanan bir diğer kararname ile gazetelere ilan ve reklam dağıtımının tek elden yapılacağı belirtilmiştir. Gazete ve dergilerin temel hammaddesi olan kâğıdın tek merkezden ithalinin zorunlu hale getirilmesi ve reklamların tek elden dağıtımının kabul edilmesi ile gazeteler çok büyük bir ekonomik baskı altına girmiştir. (Bulunmaz, 2010: 210). Daha önce belirttiğimiz SEKA tarafından hükümet yanlısı Havadis gazetesine yapılan imtiyaz muhalif gazetelere yapılmaması bu konuya somut bir örnektir. O dönemde yapılan bu uygulama

ekonomik olarak desteklenen iktidar yanlısı gazeteleri etkilemezken muhalif gazeteleri zor durumda bırakmış tirajları ile doğru orantılı olarak etkilerin kaybetmişler ve küçülmeye başlamışlardır. Bulunmaz'ın Baban ve Barutçu'dan aktardığı bilgilere göre DP iktidarı kâğıt dağıtımını kullanarak da, gazeteleri kendi istediği yöne çekmeye çalışmıştır. 1956 yılının Temmuz ayında, Hürriyet'in kâğıt tahsisini yarı yarıya kesmiş Selim Baban'a ait bir akşam gazetesini de, Cihad Baban'a olan husumeti nedeniyle birdenbire kâğıtsız bırakmıştır. 1957 yılında da, sayfa sayısını sınırlayıcı kararname, bazı maddelerle yeniden düzenlenmiş, buna göre gazetelerin ikinci baskı yapması yasaklanmış ve gazetelerin aylık baskı ve iade miktarlarının her ay sonu basından sorumlu devlet başkanlığına bildirilmesine karar verilmiştir (Bulunmaz, 2012: 104-105).

Bir diğer baskı uygulamasına örnek ise Gazeteciler Sendikası'nın kapatılmasıdır. 1957 yılının başlarında polisin muhalefet liderlerini izleyen gazetecilere uyguladığı şiddeti gerekçe gösteren sendika olayları protesto etmek için 1957 yılının Temmuz ayında bir protesto bildirisi yayınlar. Bunun üzerine polis gece yarısı operasyon düzenleyerek sendikayı mühürler (Topuz, 2003: 204). öte yandan gazeteci davalarına sebep olan bir diğer durum ise 1958 yılının ortalarında Türkiye'ye gelen ve Başbakan Adnan Menderes ile görüşmek isteyen Amerikalı gazeteci Eugene Pulliam'ın çeşitli bahanelerle geri çevrilmesi sonrası yaşanan gelişmelerdir. Pulliam Indianapolis gazetesinde yazdığı Türkiye hakkındaki eleştirel yazıları 'Dünya, Ulus, Vatan ve Kervan' gazeteleri tarafından çevrilerek yayınlanmış 'Kim ve Altıok' dergileri de sütunlarına taşımıştır. Bunun üzerine birçok gazete ve gazeteciye davalar açılmış kapatma ve mahkûmiyet kararları çıkmıştır. Bu süreci Tekzipler ve neşir yasakları takip etmiştir. Nihayetinde bu dönemde özel bir kanunla mecliste Tahkikat Komisyonu kurulur. 27 Nisan 1960 çıkan kanunun ikinci maddesinde basınla ilgili iki hüküm vardır: Bunlardan birincisi yasağa uymayan gazete ve dergilerin basımı ve dağıtımını önler. İkincisi ise yayın yasaklarına ısrarlı şekilde uymayan yayınlar kapatılır. Emre Kongar'a göre bu yasa aslında iktidardaki Demokrat Parti'nin yaptığı sivil bir hükümet darbesidir (Topuz, 2003: 204-209). Neticede Demokrat Parti ile basın arasındaki ilişkiler sıcak ve dostane bir biçimde başlamış; ancak şiddetli geçimsizliğe doğru ilerlemiştir. Bu nokta DP'nin 1960'da denemeye çalıştığı "Tahkikat Komisyonu" baskı ve sindirme çabalarının son başarısız örneğini oluşturmuştur (Alemdar, 1994: 206).

Sonuç olarak liberal ve muhafazakâr çizginin Türkiye’de ilk temsilcisi olarak gösterilen ve daha sonraki partiler tarafından da sıklıkla mirasına sahip çıkılan Demokrat Parti dönemi on yıllık bir iktidar dönemi geçirmiştir. Bu dönem de hâkim olan tasnif politika ve uygulamaları açısından üç dönem üzerinden olmuştur. Medya iktidar ilişkileri bağlamında da inceleme alanı i ve dış politika uygulamaları da dikkate alınarak ekonomik ve hukuki yaptırımlar çerçevesinde dönemsel olarak incelenmektedir. Demokrat Parti döneminin Türk basın tarihi içerisindeki değerlendirmesini yaparken, üç ayrı seçim sonrası oluşan atmosfer ile paralellik kurarak irdelemek daha rasyonel sonuçlar verecektir. Demokrat Parti, ilk iktidar dönemi olan 1950-1954 yılları arasında seçimlerden önce vaat ettiği ‘basın özgürlüğü’olgusunu gerçekleştirmek amacıyla, çok hızlı değişimler yapmıştır (Bulunmaz, 2012: 212). Genel olarak bu dönem basınla ilgili çıkarılan yasalar kurulan ilişkiler açısından bir rahatlama ve özgürleşme everesi olarak değerlendirilmektedir. Hem verilen sosyal haklar hem de müdahaleden uzak olan bu dönem uzun sürmemiş ve iktidarın son yıllarına doğru ilişkiler gerilmiştir. Bunda ilk döneminde tek parti baskısından kurtulan basının birkaç istisna dışında hükümetten umudunu muhafaza etmesi DP’nin de iktidarını sağlam zemine oturtmak için her kesimle kurduğu iyi ilişkilerin zamanla zayıflamasının da katkısı vardır. Zira Kaya’nın tespitine göre literatürdeki genel yargıların aksine, iktidarının daha ilk günlerinden itibaren basın ile kurduğu ilişkilerin anti demokratik eğilimler sergilediği görülmüştür. Ayrıca literatürden farklı olarak, basın iktidar ilişkileri konusu, basın kanunu ve kararnameleri olarak sınırlı bir biçimde algılanmamış, gazetecilerin çalışma pratiklerinde karşılaştıkları sorunlar da dikkate alınmıştır. Çünkü bilindiği üzere 1950 dönemi ülkemizde sermayenin basına yöneldiği ve basın organlarının yayın politikalarını ve çalışma pratiklerinin de bu sürece uyum sağladığı bir dönemi işaretlemektedir (Kaya, 2010: 109).

1954 seçimlerinden sonra oyunu artıran Demokrat Parti artık iyice çizgilerini keskinleştirmiş ve basına karşı olan tavrını serleştirmiş sansür ve baskılarını da artırmıştır. Ekonomik sıkıntılar dış politikadaki sorunlar partiyi siyaseten zor duruma sokmuş durum analiz yapan basın kuruluşlarına karşı iste tahammülsüz bir tavır sergilenmiştir. Böylece ilk dönemde esen olumlu hava tersine dönmüş tek parti dönem benzeri uygulamalar hayata geçirilmeye başlamıştır tek değişen iktidardaki parti isminde ve baskı uygulan ile destek verilen yayın kuruluşlarının isimlerinde olmuştur.

1954 seçimleri sonrası gücün vermiş olduğu cesaret ile uygulamalarını hayata geçiren parti 1957 seçimlerinde sonra ise birinci parti olarak çıkmış olmasına rağmen oy kaybetmiş ekonomik darboğaz ve dış müdahalelerde kendisini iyice sıkıştırmıştır.. İktidar 1960 yılına kadar sürecek olan bu son döneminde bu seferde gücünü kaybedeceği korkusu ile daha da sertleşmiştir. Bulunmaz bu döneme ait tespitlerini eleştirel bir ifade ile şöyle değerlendirmektedir:

Demokrat Parti basına karşı olan 'tedbirlerini'üst noktalara taşımıştır. Gazetelerin kapatılması, gazeteciler hakkında kovuşturmalar açılması, basına karşı olan tehditkâr ve baskıcı üslup, gazetecilerin hapse atılması, getirilen yasaklar, duruşmalar, mahkûmiyetler, ekonomik olarak basına uygulanan şiddetli baskılar, günümüzde yandaş medya olarak adlandırdığımız ve ilk olarak Demokrat Parti döneminde ortaya çıkan 'besleme basın' kavramının belirginleşmesi, gazeteler ve gazetecilere karşı yürütülen ve dış basının da büyük tepkilerini oluşturan sansür uygulamaları ile Demokrat Parti, üçüncü iktidar döneminde siyasi rakiplerden daha 'tehlikeli'gördüğü basına karşı akıl almaz ve hiçbir vicdana sığmayan gelişmelerin yaşanmasını sağlamıştır (Bulunmaz, 2012: 212).

Bütün bunların yanı sıra DP iktidarı döneminde basın açısından o dönem dikkate alındığında ilginç gelişimlerde yaşanmıştır. Aşağıdaki iki örnek bu açıdan önemlidir

Tüm bu baskıcı yöndeki değişmelere rağmen dönemin ilginç özelliklerinden birisi, siyaset adamlarının kendilerine yakın gazete ve dergilerde makaleler yazması, düşüncelerini bu şekilde iletme yoluna gitmesidir. Örneğin İnönü ve Nihat Erim'in Ulus'ta, Celal Bayar ve Menderes'in Vatan ve Zafer'de, Fuat Köprülü'nün Kudret'te makaleleri yayımlanmıştır.

1950-1960 arasındaki iktidar-basın ilişkisindeki tüm gerilime rağmen bu dönem, bugün hala etkililiğini sürdüren Milliyet, Hürriyet gibi gazetelerin de içinde Bulunduğu pek çok gazetenin yayımlanmaya başladığı, baskı teknikleri ve yeni gazetecilik anlayışlarıyla tirajların 100 binin üzerine çıkışı (özellikle 1955'den sonra) bir dönem olmuştur. Bu durum DP'nin yansıra başka bir sosyo-ekonomik çalışmanın konusunu oluşturan

(gelenekse yapının kırılması, pazar ekonomisinin gelişmesi vb.) nedenlerin de sonucudur (Yıldız, 2005: 505).

3.11. SİYASAL İSLAMCI GELENEKTEN MUHAFAZAKÂR DEMOKRAT KİMLİĞE AKP

Türkiye’de 2001 ekonomik krizi sonrası yaşanan siyasi belirsizlik belediyelerde gösterdiği başarı ile her an iktidara talip olacak bir yapının kendi içindeki sıkışmışlıktan kurtularak yeni bir kimlikle birleşerek yeni bir dönemin alt yapısını hazırlıyordu. Bu dönemin mimarı 2001 yılında Fazilet Partisi’nden ayrılan 47 milletvekili tarafından kurulan Adalet ve Kalkınma Partisi’dir. 1969’da MNP ile başlayan Milli Görüş geleneği zaman içerisinde sisteminde baskısı ile dönem dönem parti kapatmalara muhatap olarak çeşitli isimlerle Türk siyasetinde yer almış¹⁸ ve 2000 ‘li yıllara gelindiğinde kabuğuna sığmayarak çıkan bir oluşumla tek başına iktidar olacak ve bu başarıyı üç dönem boyunca tekrarlayacak bir noktaya gelmiştir. Millî Nizam Partisi’nin parti programı milli, manevi ve dinsel –ahlaki değerler vurgu yapan; bu vurgu ile kendinden önceki sağ partilerden farklı olarak “İslami” bir kimlikle ortaya çıkan siyasi bir oluşumdur. Bir istisna olarak programında “Atatürk ve Cumhuriyet” isimlerine yer vermeyen parti “demokrasi ve milliyetçiliği” de kendine özgü bir anlayışla tanılamıştır. 12 Mart 1971 müdahalesi ile kapatılan partiden sonra kurulan Milli Selamet Partisi ise önce ahlak ve maneviyat” sloganı ile muhafazakâr bir duruşu dinsel temelli sergilemeye devam ettiği görülmektedir. 1980 darbesinden sonra kurulan Refah Partisi ise programına

¹⁸ 26 Ocak 1970’de 18 kişi, Erbakan’ın liderliğinde Milli Nizam Partisi’ni kurdu. İki AP milletvekilinin de katılımıyla MNP TBMM’de üç kişiyle temsil edilmeye başlandı... MNP’nin program ve söylemlerine baktığımızda eklektik bir ideoloji karşımıza çıkar. Şöyle ki MNP aynı anda Osmanlıcı, milli bağımsızlıkçı, İslamcı ve modernist yönleri olan bir partiydi... Anayasa Mahkemesi 20 Mayıs 1971’de MNP’yi kapatınca 11 Ekim 1972’de Milli Selamet Partisi (MSP) kuruldu. 14 Ekim 1973 seçimlerinden MSP tam bir zaferle çıktı: 1. 265. 771 oy (yüzde 11. 8) ve 48 milletvekili. Ve MSP 26 Ocak 1974’te kurulan CHP ile koalisyonu imza attı.

Milli Görüş, siyaset sahnesine ilk ciddi çıkışını iki slogan üzerinde temellendiriyordu: “Önce ahlak ve maneviyat” ile muhafazakâr/İslamcı bir perspektif belirleyen MSP “Ağır sanayi hamlesi” sloganıyla da ulusal kalkınmacı bir hattı benimsemişti... 12 Eylül cuntasının siyasi partilere izin vermesinin ardından 19 Temmuz 1983’de Refah Partisi’ni (RP) kuruldu. Milli Görüşçüler disiplini vurgulayan “nizam”dan, manevi vurgusu yüksek “selamet”e geçmişlerdi, Türkiye’nin serbest piyasa ekonomisine geçiş yıllarındaysa “refah” adını seçmeleri sadece bir rastlantı değildi. 20 Ekim 1991 erken genel seçimleri RP için bir dönüm noktası oldu. Bu seçimlerde yüzde 16, 2 oy alan RP, yıllar sonra ilk kez TBMM’de, hem de 62 milletvekili ile temsil edilme şansını yakaladı (<http://rusencakir.com/Milli-Gorus-hareketi-Dun-bugun-yarin/2020>)

RP’nin kapatılmasının ardından FP kurulmuş, ancak RP’nin devamı olduğu gerekçesiyle Savaş bu kez FP hakkında dava açmıştı. 7 Mayıs 1999’da açılan dava 22 Haziran 2001’de sonuçlanmış ve FP’nin de kapatılmasına karar verilmişti. FP’nin ardından kurulan Saadet Partisi’nden ayrılan bir grup tarafından 14 Ağustos 2001’de kurulan AKP ‘ye bu görüş temsil edilmiştir

cumhuriyetin değerlerine ve Atatürk milliyetçiliğine bağlı olduğu ibareleri koymakla birlikte yine de “İslamcı” bir parti algısını oluşturunuyordu. 1990’lı yılların sonuna kadar devam eden bu süreçten sonra parti kendi içinde farklılaşan fikirlerini ilk ayrı kanada yayarak şekillendirmiştir bu kanatlardan “gelenekçi” olanlar İslamcı kimliklerini törpülemeyen muhafaza ederek milli ve manevi gelenekleri ile devam ederek kapatılan Fazilet Partisi’nden sonra Saadet Partisi ile yola devam etmiştir. Buna karşın “yenilikçiler” belli bir kesimin değil kitle partisi olmanın gereği olarak “Millî Görüş” çizgilerinde bir eksen kayması oluşturarak daha liberal bir çizgide bir oluşum başlatmışlardır. Refah – Yol hükümetinin sonlandırılması Refah Partisi’nin kapatılması Fazilet Partisi’nin kurulup kısa süre içinde onun da kapatılması gelenek içinde son yıllarda ortaya çıkan “Yenilikçiler” adı ile anılan grubun AKP “Gelenekçi” olarak bilinen gurubun ise Saadet Partisi çatısı altında siyasi hayatlarına devam etmesine neden olmuştur. Fazilet Partisi’nin, siyasi yasaklı Erbakan öncülüğündeki “Gelenekçiler” kanadı, kurucu Genel Başkan Recai Kutan liderliğinde 135 kurucu üyeyle “Saadet” isimli partiyi kurarken; Yenilikçiler” Recep Tayyip Erdoğan öncülüğünde yeni partinin hazırlıklarını yapıyordu. Böylece toplumda iktidara bile gelse engellenecekler algısı yenilginin İslamcılık ideolojisinin karşılık bulmadığı tespitinde bulunanlar eklenince farklı bir çatı altında daha popüler örgütlenmeyi tercih eden “yenilikçi” kadrolar 14 Ağustos 2001’de Recep Tayyip Erdoğan başkanlığında Adalet ve Kalkınma Partisi’ni kurdular (Safi, 2007: 283-292): AKP Her ne kadar ‘Millî Görüş’gömleğini çıkardık diyen bir iddia ile siyasete başlamış olsa da gerek yönetim kadrosu gerekse söylemleri ile geçmişinden kopamayan bir kimlikte partinin politik vitrininde yer almaya devam etmiştir. Parti yöneticilerin yeni bir kimlikle ortaya çıkan söylemlerine karşın siyasal İslamcı gelenek AKP’yi geçmişten bu güne taşıyan hem güç hem de yük olarak üstünde durmaktadır. İstenilen sadece kendi içinde politika üreten radikal bir oluşum değil bir kitle partisi hüviyeti taşıyan iktidarı hedefleyen bir oluşumu hayata geçirmektir. Bu süreçte, Recep Tayyip Erdoğan’ın 6 Aralık 1997’de RP’nin bir üyesi olarak Siirt Meydanı’nda okuduğu şiir nedeniyle 28 Eylül 1998 Diyarbakır DGM’de açılan dava sonucunda Türk Ceza Kanunu’nun 312. maddesi gereğince hapis cezası onanmıştır. Hapis kararı, Türk Anayasası’na göre Erdoğan’ın parti kurucusu, başkanı, milletvekili, bakan, Başbakan olmasının da önünü kapatmaktadır. Daha sonra aynı maddeden hüküm

giyen Hasan Celal Güzel'in itirazı üzerine af kapsamına girmesi Erdoğan'ında önünü açmış ancak siyasi konumu tartışmaların odağında olmuştur (Gürel, 2007: 136).

Bu gelişmelerin yanı sıra parti kendi içinde bir siyasi kimlik arayışına girmiştir. "Milli görüş gömleğini çıkardık. " demeni arkasında yatan rasyonel neden siyasal İslam geleneğinin hem ulusal Kemalist setini karşısında hem de uluslararası platformda hegamonik güçlerin rızasına neden olacak kimlik arayışında 'muhafazakarlığı' seçmiştir. Bu arayış iktidar olsa dahi muktedir olamayacak belirli kalıplara sıkışmış geleneksel kökten koparak toplumun geniş kesimlerine hitap edecek bir hüviyet kazanma girişimidir. Böylece 2002 yılında parti kurulurken kökeni olan İslamcı/ Milli Görüşçü kimliği terk ederek muhafazakar demokrat tanımlamasını tercih etmiştir (Bulaç, 2010: 19). Parti isim çalışmasında dahi İslami çizgiyi ön plana çıkarmak hukukun üstünlüğüne vurgu yapan "adalet" kelimesini ve ekonomik kalkınmayı önemseyen "kalkınma" kelimesini tercih etmiş böylece geçmiş dönemlerde yapılan siyaset tarzının iflas ettiğini ve yeni bir şeyler söylenmesi gerektiğinin altını çizerek politika üretmiştir. AKP; Türkiye'de sağ ve solun yıprandığını, Milli Görüş geleneğinin 28 Şubat'la darbe aldığı, partilerin ve liderlerinin güven krizi yaşadığı, toplumsal patlamaların cereyan ettiği bir dönemde kurulmuştur. AKP 'muhafazakârlık temelinde kitle partisi' olmayı hedefleyen, kapsayıcı olduğu düşünülen "muhafazakâr demokrasi" kimliğiyle siyasette yerini almaktadır (Gürel, 2007: 142). Şerif Mardin'inin tespitine göre ise Erbakan ile yollarını ayıran geç grubun kurduğu bu parti ABD yanlısı bir politika benimsemişlerdir. AKP'nin siyasal İslam'dan neo-muhafazakâr veya Müslüman demokratik çizgiye sebep olan olgular ise uluslararası siyasal İslam projesinin hayal kırıklığı iç siyasette seküler kesimlerle uzlaşma zorunluluğu merkez sağın o dönem nerede ise tüm temsil edilen siyasi partilerinin toplum nezdinde kaybolan itibarı olarak sıralamaktadır (Akt. Dönmez, 2011: 44).

AK Partinin siyasal kimlik manifestosu olarak yayınlanan "Muhafazakâr Demokrasi" kitabı yeni bir kimliğin teorik bir temele oturtulma çabasıdır. Ayrıca partinin üst düzey yöneticiler başta Recep Tayyip Erdoğan olmak üzere kendilerini muhafazakâr demokrat olarak tanımlamaktadırlar. Bu kitap bir anlamda partinin yol haritasını çizerken öte taraftan siyasal İslamcı gelenekle olan köprülerini atılması gerektiğinin de altını çiziyordu.. Ayrıca parti 2003 yılı sonunda sağ görüşlü bazı

akademisyenlerin katkısı ile Uluslararası Muhafazakârlık ve Demokrasi Sempozyumu “düzenleyerek muhafazakâr etikete olan bağlılığını pekiştirmiştir.

Muhafazakâr demokratlık AKP temsil gücünü iktidara taşıma adına “Milli Görüş” haricinde tartışmaya konusu olmadan kabul edilecek kimlik arayışının sonucu hem kendi düşünsel temelleri ile çelişmeyen hem de kendisi gibi düşünmeyenler hatta o güne kadar kendisine yaklaşmayı kesimlerin dahi itiraz edemeyeceği, aynı zamanda toplumun rahatlıkla kültürel ve manevi kodları ile içselleştirebileceği siyasal kimlik arayışının sonucudur. Daha genelleyici bir ifade kullanacak olursak Kültürel ve siyasal açıdan milliyetçi muhafazakar, ekonomik açıdan serbest piyasa ekonomisi ile liberalizmi savunan ve geleneklere, toplumsal alanda dine, bunun yanında demokrasiye ve Batı’ya dönüklüğe vurgular yapan AKP’nin bu duruşu oldukça eklektik bir görünüm sergilemektedir (<http://www.tasam.org/>). Bu eklektik yapı ile birlikte parti İngiltere’de Blair’in Almanya’da Schröder’in Amerika’da ise Bill Clinton’un iktidar hedeflerini sağladığı geleneksel sağ ve sol ayrımını aşmayı hedeflediği arada sıkışmış yığınların, birbirleri ile düşünsel ortak kodları olmayan fakat ortak menfaat noktasında birleşen kesimlerin yöneldiği Avrupa sağının muhafazakâr ve geleneksel değerleri benimseyen; fakat ekonomik alanda bireyci ve sermaye yanlısı tavrına karşı Avrupa solunun gelenek karşıtı; fakat sosyal adaletçi ve müdahaleci politikaları arasında sıkışıp kalan Avrupa siyasetini bu darboğazdan kurtaracak bir açılımdı “Üçüncü Yol ’un” Türkiye’de hayata geçirerek siyasal yol haritasını çizmiştir. Türkiye’de bir tür üçüncü yol arayışına tekabül eden Adalet ve Kalkınma Partisi, iktidardaki icraatlarıyla dört ana siyasi eğilimi bir araya getirdi: Kamu yönetiminde demokrat, ekonomi politikalarında liberal, sosyal yapının güçlendirilmesinde sosyal devletçi ve kültür ve tarih tasavvurunda muhafazakâr bir yapı ortaya çıkmayı çabalamıştır. Kriz dönemlerinin ortaya çıkardığı partilerin seçtiği yöntem olan bir çok eğilimi birleştirme çabası AK Partide ’de karşılık bulmuş ve düşünceleri ile çeşitlilik arz eden bir çok kişiyi politik vitrinine taşımıştır. Kahraman’göre AKP' Bu farklı uçları bir arada tutmak ve dengelemeyi zorluğu partiyi bir müddet sonra daha içe kapanık bir yapıya geri çevirmiş hem kadro hem de siyasal söylem anlamında bu perspektiften kopmuştur (Kalin, <http://arsiv.setav.org/>).

AKP’nin muhafazakâr kimliği ve politik söylemini temellendirirken konulması gereken şerh, kavramın Kıta Avrupası merkezli tutucu muhafazakâr düşünce yerine çağımızın popüler düşünce tarzı olan ve liberalizmle eklemlenerek toplumun

dinamiklerine uygun hale getirilen değişimlerle yol arkadaşığı yapacak esneklikte olan Amerika merkezli yeni muhafazakâr felsefedir.

Akdoğan partini muhafazakar düşünce ili örtüşen siyasete tarzlarını şöyle açıklamıştır. Adalet ve Kalkınma Partisi düşünce geleneğinden aldığı referanslarla köklü ve yerli olan değerler sistemimizi evrensel standarttaki muhafazakar siyaset çizgisi ile yeniden üretecektir. muhafazakâr felsefenin omurgasını oluşturan devrimci dönüşüme karşı evrimci ve tedrici değişimi savunan, toplum içerisinde zamanla yer edinmiş geleneksel kurumların korunmasını önemseyen anlayışı AKP'nin yeni muhafazakarlık anlayışının da temelini oluşturduğunu ve bu yeni muhafazakarlık anlayışlarının toplumsal dinamiklere dayanan değişim ve dönüşümün lokomotifi olacaktır. (Akdoğan, 2003: 6-9).

Partiye sistemle barışık ve Cumhuriyet'in ilkelerine bağılı bir kimlik atfetme çabası, kendini en belirgin biçimde laiklik söyleminde ortaya koyar. AKP'nin laiklik söylemi, muhafazakâr düşüncenin dine yaklaşımına uygun bir çizgidedir. Parti programında laikliğı demokrasimi bir gereğı olarak görür ve her türlü dini inancın özgürce yerine getirilmesinin bir teminatı olarak algılar ve din düşmanlığı olarak görülmesine karşı çıkar (Doğanay, 2007: 71). Siyasal anlamda dini referansı kuvvetli bir geçmişten gelen AKP yöneticileri yeni dönemde bireysel referanslarının İslam olduğunu ancak siyasi referanslarının demokrasi olduğunu vurgulamaktadırlar. Ayrıca AK Parti kadroları, İslami kimliğin siyasal alandan, toplumsal alana inmesinin ve muhafazakâr tanım gereğı toplumun hayatiyetini devam ettiren bir kurum olarak İslam'ın gerekliliğini savunmaktadırlar. (Feriduboğlu, 2013: Dini siyasal bir olgu olarak değil toplumsal bir olgu olarak görmektedirler (Yanardağ, 2013: 173). Din ile kronik bağlarını siyasal çizgiden bireysel ve toplumsal alana kaydıldıklarını belirten Recep Tayyip Erdoğan 28 Ağustos 2001'de Cüneyt ÜLSEVER ile yaptığı röportajda şu ifadelerle dile getirmiştir:

Ben dedim ki, bir defa dini esaslı bir devletten yana değilim. Ve hiç de olmadım dedim. Şimdi biz burada bir şeyi çok açık ve net söylüyoruz, her zaman da bunu söylüyoruz, Müslümanlığımın gereğini yaşadığım bir topluluk benim için ideal bir devlettir. Bana bunu şu anda Amerika'da, Avrupa'da gördüğüm kadarıyla Amerika'da veriyor, Avrupa'da veriyor,

Türkiye'de de bunun verildiğine, verilmesine inanıyorum. Onun için de kişisel anlamda referansımın İslam olduğunu daha önce de söyledim. Ama politik anlamda referansımız Anayasa'mızdır ve demokratik ilkelerdir (<http://webarsiv.hurriyet.com.tr/2001/08/28/21385>).

Yine aynı röportajda Erdoğan “*muhafazakâr*” *değişim yerine*” *muhafazakar*” *demokrat* tanımlamasını tercih ederken “*Müslüman demokrat*” yakıştırtmasını ise Türkiye’nin hazır olmadığını ifade etmektedir. Ben demokratik düzenden yana, liberal açığım. Muhafazakâr bir liberal anlayıştan yanayım. Şu andaki merkeze oturacak yapıda olan muhafazakâr bir demokrat diyebilirsiniz diyerek kimliği özümstediklerini ve toplumun rızasına sunarak politika yapacaklarının altını çizmiştir.

Bu söylem partini 59. Hükümet programında altı çizilerek defaten ifade edilmiş ve muhafazakâr düşünce ile örtüşen aile, gelenek, devlete karşı toplumun aşkınlığı gibi konular dile getirilmiştir. Muhafazakâr düşünce ile örtüşen söylemlere örnek verecek olursak (<http://www.antimai.org/eko/59hukmtprog1.htm>).

AK Parti siyasal kimliğini “muhafazakâr demokrat” olarak tanımlamaktadır. AK Parti, kendi düşünce geleneğimizden hareketle, yerli ve köklü değerler sistemimizi evrensel standarttaki muhafazakâr siyaset çizgisiyle yeniden üretmek amacındadır. Yeni “muhafazakâr demokrat” çizginin muhafazakârlığın genlerine ve tarihî kodlarına uygun şekilde, ama, siyaset yaptığımız coğrafyanın toplumsal ve kültürel geleneklerine yaslanarak ortaya konması Türk siyasetine yeni bir soluk getirecektir. AK Parti geçmişten veya bir medeniyet havzasından siyaset çizgisi ödünç almak yerine, kendi düşünce geleneğiyle dünya genelinde de test edilen bir siyasal tutumu yeniden üretmeyi doğru bulmaktadır.

Bu ifadelerde geçen tarihi kodlara uygun kendi toplumsal geleneklerine uygun siyaset anlayışı yeni muhafazakâr kimliğin olduğu gibi klasik muhafazakâr düşüncenin de ortaya çıktığı andan itibaren ana temasıdır.

AK Partinin muhafazakârlık anlayışı, siyasal otoriteyi, hukukî ve siyasî meşruluğun ötesinde bir meşruluk temeline oturtmakta ve siyasal iktidarın var olan toplumu tanıyarak, işlevlerini onun irade ve değerlerine uygun olarak yürütmesi gerektiğini belirtmektedir.

Bu ifadeler devrimin toplum mühendisliğine karşı olduğunu gösterir. Devletin veya egemen düşüncenin toplumu istememesine rağmen dönüştürme çabalarına karşı toplumu önemseyen ve merkeze alan bir ifade olarak söylenmektedir. Ancak burada adı veya düşüncesi her ne olursa olsun bir siyasi partinin veya politik söylemin toplumu yönetme, yönlendirme, idare etme gerçeğinin de göz ardı edilmemesi gerekmektedir.

Ayrıca parti muhafazakâr düşüncenin önem verdiği aile kurumun da önemser. Muhafazakâr siyaset felsefesinin geleneksel aile yapısını ve onun yaşattığı değerleri muhafaza etme gibi kendi doğasından gelen bir yükümlülüğü gerçeği AKP'nin parti tüzüğünde şöyle belirtilir:

4. 11 -AK PARTİ; aileyi Türk toplumunun temeli kabul eder. Geçmişle gelecek arasında köprü görevini yerine getiren aile kurumunun; milli değerlerimizin, duygularımızın, düşüncelerimizin ve ülkemize has adet ve geleneklerimizin yeni kuşaklara aktarılmasında en temel, en vazgeçilmez sosyal bir kurum olduğuna inanır (. <https://www.tbmm.gov.tr/eyayin>).

Ekonomik söylemine liberal anlayışı koyan parti bu noktada tüm dünyada etkili olan Amerikan muhafazakâr düşüncesini bir yansıması olarak algılanmaktadır. Ayrıca özgürlüklere atfettiği önem tezimizin konusu içinde olan medya ile olan ilişkilerine nasıl yansıması gerektiğinin de sorusu olacaktır. Bu noktada siyasal İslam'dan gelen genler özgürlükçü liberal bir anlayışla örtüşerek muhafazakâr bir duruşu temsil etmesi birçok paradigmayı bira araya getiren kendi içinde çelişen durumları da ortaya çıkara bir sorun olarak düşünülmektedir. (Yıldız, 2004: 11). Akdoğan'ın birçok konuda referans olarak kullandığı görüşler özellikle Amerikan yeni muhafazakârlık düşüncesin Irving Kristol'un düşünceleri ile paraleldir. Kristol'un düşüncelerine göre ise Amerikan yeni muhafazakârlığı tipik bir muhafazakâr liberalizmdir. Kristol modernliğin ilkelerine boyun eğerken onların insanın ahlaki hayatına ve yetkinliğine karşı zararlı ve bayağı yanları karşı duyarlı bir tavır sergiler (Benetton, 2011: 86). Yanardağ'göre yine AKP'nin muhafazakâr demokrasi kavramı ile ifade ettiği siyasal söylemi Avrupa'da etkin olan muhafazakâr demokrat partilerden çok ABD'deki yeni muhafazakâr hareketle örtüşmektedir (Ynardağ, 2013: 177).

3.12. 1980'DE 2002'YE MEDYA YAPISININ GENEL HATLARI

Türkiye’de 1980 sonrası uygulamaya konulan neo-liberal politikalar her alanda olduğu gibi medyada da önemli etkileri olmuştur. Geleneksel yapısından ve sahiplik olgusundan farklı bir yapı çizen kitle iletişim araçları geçmişe nazaran siyasal ve ekonomik alanda daha önemli bir aktör olmaya başlamıştır. 1980’li yıllardan bu yana egemen olan Yeni Sağ düşünce ile Neo-liberal politikalara dayalı tek kutuplu Yeni Dünya Düzeninin önemli bir ögesi küreselleşen para piyasaları ise diğeri de globalleşen medyadır (<http://www.dorduncukuvvetmedya.com/arsiv/akaya.htm>). Medyanın bu noktaya gelmesinde gelişen, teknolojilere artan ekonomik zorunluluklar ve siyasal iktidarlar ile karşılıklı kurdukları kronik işliklerin etkisi vardır. Artık medya yapısı zamanla aile gazeteciliğinden holdinglere tek yönlü sahiplik modülünden kendi içinde ve diğer sektörlerde yapılan dikey yatay hatta çapraz bütünleşmelere sahne olmuştur. Medya piyasasındaki yoğunlaşmış pazar yapısı, çapraz birleşmeleri engelleyici yasal düzenlemelerin yetersizliği kadar, medya sahiplerinin kamu ihalelerine girmelerini engelleyen mekanizmaların bulunmamasından kaynaklanmaktadır. Yasal mevzuatın basın özgürlüğünü ve medyada çoğulculuğunu güvence altına almaktaki yetersizliği, büyük şirketlere kendilerini hükümet ile pazarlık edebilecek meşru siyasi aktörler olarak görme cesareti vermiştir (Kurban, Sözer, 2012: 11).

Adaklı’nın o donemi tasvir ederken kullandığı ifade 1980’lerin ekonomi politik ikliminde geleneksel medya sahipleri, medya dışı alanlardaki yatırımlarını genişletmiş, medya dışında bulunan büyük sermaye grupları ise medya sektörüne yatırımlarını hızlandırmışlardır (Adaklı, 2006: 341). Buradaki gizil amaç bir çoğu enerji, inşaat, bankacılık gibi sektörlerde hizmet veren sermaye gruplarının medya aracılığıyla iktidar ile olan ilişkileri sıkı tutmak ihale, kredi ve teşvik gibi konularda imtiyaz elde etmek olduğu gibi kendi ellerinde medya kuruluşları ile şirketlerinin tanıtımını yaparak güvenilirlik, tanınırlık ve saygınlık kazanmalarını sağlamaktır.

Bu bütünleşmelere örnek verecek olursak 1979’da Aydın Doğan’ın Milliyet gazetesini satın almasıyla başlayan ve 1988’de Asil Nadir’in Türkiye’de bazı basın ve yayım kuruluşlarını almasıyla ivme kazanan basın dışı sermayenin Türk basınında yer alması ile ilgili oluşum ve aile tipi basın işletmesinden, finans-kapitali dışarıdan sağlanan basın kuruluşlarına geçiş modeli, döneme damgasını vuran en önemli

olaylardır (<http://cim.anadolu.edu.tr/pdf/>). Yine Hürriyet Gazetesi parçalı olarak Aydın Doğan'a satılmıştır. Doğan daha sonraki dönemlerde Türkiye'deki medya yapısının en önemli faktörlerinden birisi olacak Doğan medya grubu medyadaki nüfuzunu zamanla artıracak 2000'li yılların başında medyada tekellik olgusunun baş figürü olacaktır. Doğan Grubu'nun önce Hürriyet'i (1994) sonra Kanal D'yi (1995) satın alması ve daha sonra 1996'da Bilgin Grubuyla dağıtım şirketlerini birleştirerek dağıtım alanında kartelleşmeyi başlatması medya sektöründeki hâkim grupların piyasadaki istikrarını değiştirmiştir. Dağıtım tekelinin kırılıp rekabetin artması sonucunda da gruplar arası pazar paylaşımı savaşı yaşanmıştır (Adaklı, 2006: 281). Yine inşaat sektöründe Ahmet Kozanoğlu ve Ömer Çavuşoğlu'nun Güneş gazetesini satın alması bun daha sonra politikacı iş adamı Mehmet Ali Yılmaz'a satması bu dönemin sermayenin medyadaki yatırımlarının bir başka örnekleridir. Yine daha sonra etkin olan ve İzmir'de yerel bir gazete çıkarırken Sabah gazetesini kuran Dinç Bilgin dönemin iktidarı ile yakın ilişkileri dikkat çekmektedir.

Türkiye'de, 80'li yıllara kadar, çoğunlukla gazetecilik mesleğinden gelen ailelerin hakim olduğu medya sektörü, değişen teknolojik koşullar ve yönetimden kaynaklanan sorunlar sebebiyle, medya dışında faaliyet gösteren büyük sermaye gruplarının yönetimine geçmeye başlamıştır. 1990 yılında ilk özel TV istasyonunun yayına başlaması ve görsel yayıncılıkta devlet tekelinin kırılması ile birlikte, medya sektörü plansız ve kontrolsüz bir büyüme trendine girmiştir (<http://www.byegm.gov.tr/uploads/>). Özel televizyonun ilk başlangıcı o dönemde iktidar desteğini Ahmet Özal'ın ortaklığı ile somutlaştıran ve yasal boşluğu kullanan Türkiye'nin ilk özel (ticari) televizyonu Magic Box-Star 1 1990 yılında, yasal olmamakla birlikte, Türkiye sınırları dışından, uydu teknolojisi sayesinde yayına başladı. Yayın konusunda ülkede mevcut hukuksal yapıya tabi olmayan bu yeni kanal, sunduğu farklı program seçenekleriyle kısa zamanda ilgi odağı oldu (Tanrıöver, 2011: 14). Daha sonra ise 8 Ocak 1992'de yine Cem Uzan 'ın sahibi olduğu Teleon, 1 Mart 1992'de ise Show TV yayın hayatına başladı. Show TV'nin büyük ortağı bankacılıktan medya sektörüne geçen Erol Aksoy ile Hürriyet ve Sabah grupları idi. Daha sonra Has Holding'in büyük ortağı olduğu HBB televizyonu Uzanlar ile olaylı şekilde ayrılan Ahmet Özal'ın kurduğu Kanal 6'yı 22 nisan 1993'te İhlas Grubun TGRT'si 20 Eylül 1993'te Doğan ve Doğuş Grubun Kanal D'yi kurması ve Dinç Bilgin'in büyük ortağı oldu ATV televizyonu bu medyadaki

yapılanmanın ani büyümesinin örnekleri olmuştur. 1990 yılından başlayarak özel televizyon kanallarının birer birer yayın hayatına başlamalarıyla gelişen fiili süreç, ancak 4 yıl sonra yasal bir dayanağa kavuşturulabilmiştir. 13 Nisan 1994 tarihinde kabul edilen 3984 sayılı ‘Radyo ve Televizyon Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun’la kurulan Radyo Televizyon Üst Kurulu (RTÜK), yayın durdurma ve frekans tahsisi gibi yetkilerle donatılmıştır. 1990’lı yıllar boyunca yayıncılık alanında ‘özel tekeller’ haline gelen 5 büyük grubun (Doğan, Bilgin, Aksoy, İhlas, Uzan) hakim olduğu kompozisyon, 1990’ların sonlarından itibaren Erol Aksoy’un hisselerini satarak sektörden çekilmesiyle ve Doğuş (Şahenk Ailesi), Çukurova (Karamahmet Ailesi) ve Park (Turgay Ciner) gruplarının sektöre iddialı biçimde girişleriyle birlikte radikal olarak değişmiştir. (Adaklı, 2006: 234-236). Görünen fotoğraf sermaye güçlerini medya üzerinden kurmaya çalıştığı hakimiyetin holdingleşme noktasında nerelere geldiğini göstermesi açısından önemlidir. Artık asli bilgi verme vazifesinden tamamen kopmuş ticari kaygıları olan iktidarın doğrudan sansür uygulamaya gerek görmediği, oto sansürünü çıkarları çerçevesinde kendisi belirleyen, bu noktalardan hareketle bağımsız ve tarafsızlığı daha fazla tartışılan bir medya yapısı kendisini 2000’li yıllara doğru taşımıştır. Ana akım medya olarak kabul edilen ve kendisini merkezde konumlandıran bu medya yapısında 2002 yılında AKP iktidarı ile birlikte yeni bir dönüşüm yaşanmış ancak sadece şirket isimleri ve medya sahipleri değişmiştir. Bu duru Kahraman’ın “AKP Anadolu sermayesinin Türk siyasetinin en önemli zaaflarından birisi olan merkezi yönetimin elindeki rantlardan pay alma ve talep arayışının sonucudur” tespiti ile konumlandığı “merkezdeki çevrenin olduğu kadar çevredeki merkezinde dinamik bir parti” olma durumu ile örtüşen bir yapılanmadır (Kahraman, 2009: xiii-xviii). Medyanın iktidar ve sermaye arasında kendisini konumlandırması sorunu kendisinin muhafazakâr demokrat olarak tanımlayan yeni iktidarın yansıması olarak bundan sonraki dönemlerde de yeniden şekillendiği görülmektedir.

3.13. KENTİN ELİTLERİNDEN TAŞRA’NIN ÖTEKİLERİNE AKP İKTİDARININ MEDYASI

Kuruluşundan itibaren geçmişine çektiği süngeri yeni şeyler söyleterek aşmaya çalışan AKP’nin durumunu tasvir ederken ne tam bir kopuştan ne de tam bir süreklilikten söz edilebilir. AKP ileri gelenleri, bir yandan geleneksel kültür ve değerleri

korumaya özel bir vurgu yaparken diğer yandan Batı demokrasisinin temel kurumlarını, bilim ve tekniğini benimsemenin önemi üzerinde dururlar (Doğanay, 2007: 70). Gerek iç politikada gerekse dış politikada bir yönünü batıya dönen ve modernleşme ve özgürlükler noktasında olduğu kadar ekonomik hamlelerinde de liberal felsefeden etkilene parti; bir yüz ile de geleneksek değer ve kurumları önemseyerek İslami motiflerden beslenerek, alt kimliklere ayrı parametrelerden bakarak hemen her kesimden oy devşirmiş ve ilk seçimlerinde diğer sağ partilerin meclis dışında kalması ile birlikte tek başına iktidar olmayı başarmıştır.¹⁹ Bu başarısını daha sonraki seçimlerde de tekrarlaya AK Parti halk desteği alarak sağladığı siyasal iktidarını bürokratik iktidarla beslemesi gerektiğini bilincindedir. Bu zihniyetle kendi kadrolarını yerleştirmek askeri, yargı, gibi devletin tüm kurumlarında nüfuzunu genişletmeyi hedeflediği gözlemlenmektedir. Ayrıca hepsinden ötesi toplum nezdinde attığı adımları her anlamda meşrulaştırmak adına hem kendi sermayesini hem de kendi medyasını oluşturmak için zamana yayılan süreçte medya ile kronik bir iktidar hegemonyası oluşturacak ilişki sarmalını yoğunlaştırmaktadır.

3 Kasım 2002 seçimleri ile tek başına iktidar olan AKP medyada yapmak istediği değişim için 2001 krizi sonrası batık bankaların sahiplerini bir çoğunun medya sahipleri olması ve bu kuruluşları Tasarruf Mevduat Sigortası Fonu'na devri önemli bir fırsat olmuştur. bu yaşanan olay holdingleşme sonrası önemli güce ulaşan iktidarların medyasından devlet imkanları kullanılarak “iktidarların medyasına” devrimin habercisidir. Nitekim AKP dönemi bu fonun açtığı ihalelerle ve farkı yollarla hem kendine yakın sermayenin medya sahipliğini sağlamış hem de Türkiye’de kendisin ana akım olarak konumlandırıan medyanın direncini kırmıştır. AKP iktidarından sonra medya sektöründeki egemen grupların resminde belirgin değişiklikler görülmüştür. Öncelikle Uzan Grubu şirketlerinin tasfiyesiyle başlayan değişim sürecine Çalık Grubu ve Kalyon Grubu2nun katılımı ve Doğuşun pazar payını büyük oranda artırmasıyla 2014e gelindiğinde yine güçlü sermaye gruplarının kontrol ettiği ancak yoğunlukların el değiştirdiği bir resim görülmektedir. Bu süreçteki en önemli faktörlerden birisi de

¹⁹ AK Parti, 7 Haziran 2015 Milletvekili Genel Seçimi'nde birinci olarak, üst üste girdiği dört genel seçimden de birinci çıkma başarısını gösterdi. AK Parti, kurulduğu 14 Ağustos 2001'den beri 4. genel seçime girdi. 2002, 2007, 2011 ve bugünkü seçimlerin yanı sıra, 2004, 2009 ve 2014 yerel ile 2014 cumhurbaşkanlığı seçimlerini kazanan AK Parti, Türk siyasi hayatında en uzun süre iktidarda kalan parti oldu. Yaklaşık 14 yaşındaki AK Parti, 12, 5 yıldan beri iktidarda bulunmaktadır (<http://www.aa.com.tr/tr/politika/533139>).

TMSF olmuştur. (Çam, Yüksel, 2015: 71-72). Duran bu durumu AKP devleti ile büyük ölçüde global neoliberalizmin katkısıyla medyanın, gazeteciliğin, gazetenin, haberin, medya mülkiyetinin hatta okurun tanım işlev ve koşulları değiştirmiş diyerek eleştirmiştir (Duran, 2015: 19).

Feridunoğlu AKP döneminde yaşanan dönüşümü ana hatları ile şöyle vermektedir:

2000 sonrasında bir siyasi aktör olarak AKP iktidarı sahneye çıktığında, kendisini büyük sermayeye, TÜSİAD çevrelerine kabul ettirmek için medya gücü ile donanması gerektiğini kısa süre içinde anlamıştır. İstedikleri dönüşümleri gerçekleştirmek için, daha güçlü bir medya donanımına ihtiyaç duyduklarını fark etmişlerdir. Star'ın satışı, Kanal 24'ün kurulması, Yeni Şafak'ın kendi televizyonunu kurması, Tuncay Özkan'ın ekonomik sıkıntıya girmesi sürecinde AKP'ye yakın İpek Koza Grubu'nun alıcı olarak devreye girmesi, daha güçlü bir medyaya sahip olma hedefinin kilometre taşları olarak değerlendirilebilmektedir. Bu konudaki asıl hamle ATV ve Sabah Gazetesi'nin satışı sırasında yaşanmıştır. Dinç Bilgin'in iflasından sonra TMSF'ye geçen, Doğan Grubu'nun almak için birkaç hamle yaptığı Sabah ve ATV, radikal bir adımla Başbakan Erdoğan ve partiye yakınlığı ile bilinen, Başbakan'ın damadının üst düzey yönetici olarak çalıştığı Çalık Grubu'na verilmiştir. Çalık Grubu'na satışın gerçekleşmesi için, devlet bankalarından çok uygun şartlarla kredi tahsis edilmiştir. Bu şekilde medyada ikili bir yapı ortaya çıkmıştır. AKP medyası ile klasik geleneksel medya ayrımı belirginleşmiştir (Feridunoğlu, 2013: 76).

Bu uygulamalardan en çok dikkat çekenini ise Sabah ve ATV grubunu o gün medyada hakimiyet kurmaya çalışan Doğan grubu yerine iktidara yakın olan Çalık Grubu'na satılması olmuştur. Ülkenin ikinci büyük medya grubu, 2001 Krizi sonrasında sahibi Dinç Bilgin'in bankası ve medya şirketlerine TMSF tarafından el konulmasının ardından, 2007'de AK Parti'ye yakın Çalık Grubu tarafından devlet bankalarından sağlanan kredilerle 1, 1 milyar dolara satın alınmıştır. Bu satışın 750 milyon dolarlık kısmının kamu bankaları olan Halkbank ve Vakıfbank'tan sağlanan kredilerle

gerçekleştirdiği açıklanmıştır. Bu olay iki yönlü olarak iktidarın medya üzerindeki nüfuz alanını genişletmiştir. Çalık grubu daha sonraki yıllarda zarar ettiği gerekçesi ile Sabah ve ATV ‘yi satmak istemiş News Crop ile görüşülmüş ancak satış gerçekleşmemiştir. 17 Aralık 2003 yolsuzluk operasyonu sonrası ise Kalyon Grubuna bağlı Zirve Holding’in bu yayın kuruluşlarını satın aldığı açıklanmıştır. Bu grup devletten yüksek meblağlı tartışmalara neden olacak ihaleler aldığı ve Erdoğan’ yakınlığı ile bilinen bir gruptur ((Çam, Yüksel, 2015: 75) Bir yandan kendi sermayesini medya alanında tutarak kendisini garantiye almış öte yandan iktidarlar üzerinde kötü bir karnesi olan Doğan Grubu’nun gücü sabitlenmeye çalışmıştır. Hatta diğer uygulamalar ile Doğan Grubu’nun gücü iyice kırılmıştır. 2002 seçim sonrası dengeli yürütülen AKP – Doğan medya ilişkileri 2004 sonrası değişmiş ve bu gruba ait yayın kuruluşlarından hükümet ağır bir dille eleştirilmiştir. AK Parti’nin bu medya muhalefetine cevabı ikili bir strateji izleme yoluyla olmuştur. Bir taraftan ağır vergi cezaları uygulayarak Doğan Grubu’nu küçültmeye zorlamış, diğer taraftan ana akım medyayı yenide şekillendirmeye başlamıştır (Kurban, Sözeri, 2012: 54). Medya dışında Petrol Ofisinden de koparılan gruba medya alanında ise ayrıca bu makro operasyonların yanında bünyesindeki “muzır” yazarları tasfiye ettirecek mikro cerrahi müdahalelerde de yapıldı (Sönmez, 2014: 99). Hükümetin Doğan Grubu’nu hedef alması ve 2011 yılında yürürlüğe giren 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun’un 19. maddesi birinci fıkrasının (d) bendi ile getirdiği medya kuruluşlarının pazar paylarının %30 ile sınırlandırılması kuralının ardından, Grubun 2005 yılında TMSF’den satın aldığı Star TV, Doğu Grubu’na satılmıştır. Bunun ardından Doğan Grubu aynı yıl Milliyet ve Vatan gazetelerini de Demirören ve Karacan Grubu’nun ortak girişim şirketi DK Gazetecilik ve Yayıncılık AŞ’ye satmış, bu şirket Şubat 2012’de tamamen Demirören Grubu’nun kontrolüne geçmiştir (Sözeri, 2015: 12). Bu kuruluşlardan Star TV’yi satın alan Doğu özellikle 12 Haziran 2011 seçimleri sonrası AKP iktidarı ile ilişkilerini sıklaştırmış, netice olarak NTV kadrosunda yapılan ayıklamalarla da bu durum teyit ettirilmiştir. Yine Milliyet ve Vatan gazetelerini satın alan Demirören yazar kadrosuna “ *Beyefendiyi üzecek şeylerden uzak durum*” telkini ile iktidarın konumunu belirlemiştir (Sönmez, 2014: 99).

Yine TMSF’nin şirketlerine el koymasına rağmen AKP iktidarı döneminde büyümeye devam eden Ciner grubu Habertürk televizyonunu satın almış sonrada

gazetesini çıkarmıştır. Başbakan'ın daha sonra "Alo Fatih"²⁰ olayı ile gündeme gelecek Fatih Saraç'ı Ciner'le buluşturması ve 2013 ten itibaren Başbakan'ın baş danışmanlığını yapan yiğit Bulut'un öncesinde Habertürk Tv2 de genel yayın yönetmenliği yapması yine iktidarın medya üzerinde kurduğu hegemonyanın bir diğer örneğidir (Çam, Yüksel, 2015: 73)

Uzan Grubu'nun el konulan medya şirketlerinden Star gazetesi ve bir televizyon kanalı ise 2006 yılında Ali Özmen Safa adlı bir iş adamına satılmış ve televizyon kanalı daha sonra 24 TV adını almıştır. Bir yıl sonra bu medya grubuna eski Türkiye Futbol Federasyonu Başkanı Hasan Doğan ve işadamı Ethem Sancak ortak olmuştur. (Sözeri, 2015: 13) bu gruplar daha sonraları yine el değiştirmiştir. ancak sahiplik yapısı her zaman iktidar yanlısı kişilerden oluşmuştur.

Sönmez son dönemlerde Türkiye'deki medya yapısı ile ilgili tabloyu iktidar ile olan konumu itibari ile şöyle çizmiştir (Sönmez, 2014: 101).

-AKP iktidarı medyası (Star, Yeni Şafak, Akşam, Sabah, Türkiye grupları ve televizyon kanalları; ayrıca TRT ve AA kamusal medyalar

-Cemaat medyası (Zaman, Bugün gazeteler ve bağlı televizyon ve radyo kanalları)

-iktidara yakın duran biat etmiş Doğuş (NTV), Ciner (Habertürk), Demirören, (Milliyet, Vatan grupları)

-AKP iktidarına boyun eğmeye yer yer direnen ve niceliksel olarak en büyük medya grubu Doğan (Hürriyet, Posta ve bağlı TV kanalları)

AKP iktidarına direnen muhalif irili ufaklı medya (Sözcü, Cumhuriyet, Aydınlık, Yurt, Birgün, Sol, Evrensel, Özgür Gündem, gazeteleri ve birkaç TV kanalı)

Özellikle mevcut siyasi iktidar döneminde güçlenen ve medya dünyasındaki etkinliğini arttıran, 'Muhafazakar ve İslamcı'basın olarak adlandırılan, ancak diğer yandan da 'yandaş medya'tanımlamaları ile karşılaşan bir yapı görülmektedir (Feridunoğlu, 2013: 77). Bu gruplar AKP iktidarı sonrası her anlamda güç kazanmış ve önceki dönemlerde uygulanan negatif ayrımcılık noktasından pozitif bir ayrımcılığı elde

²⁰ Recep Tayyip Erdoğan'ın Fatih Saraç'ı arayarak MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin grup toplantısı ve sonrası yaptığı konuşmaları ve alt yazıları kaldırması gerektiğini söylediği ve kanalın yayını kestiği konuşma ile ilgili ses kayıdır. Bu iddialar uzun bir dönem basın özgürlüğü ve tarafsızlığını zedelediği için kamuoyunda tartışılmıştır.

edecek statüye kavuşmuşlardır. Ayrıca iktidar tarafından desteklenen diğer kuruluşlarında bu safta değerlendirilmesi muhafazakar medyayı merkeze kaydırmaktadır. Star Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Mustafa Karaalioglu, Türkiye'de sermayenin el değiştirmesine bağlı olarak medyada yaşanan değişime dikkat çekmektedir:

Merkez yeni adresine taşınıyor.

Değişimi anlatmak için genel bir tasnif yapalım...

"Muhafazakar" sermaye sahiplerinin sahip olduğu gazetelerin toplam tirajı, geri kalan gazeteleri geçti ve aradaki farkı da giderek açıyor.

STAR, Zaman, Sabah, Türkiye, Takvim, Yeni Şafak, Bugün, Yeni Akit, Yeni Asya, Milli Gazete, Milat ve Today's Zaman'ın toplam günlük tirajı 2 milyon 250 bini aşmış bunuyor. Bu rakam, pazar payının yüzde 55'nin aşılması demektir.

Buna karşılık, diğer bütün gazetelerin tirajı 2 milyonun altında seyrediyor. Ki o kesimde de bütün sermayeyi aynı başlık altında değerlendirmek doğru değil. Zira sermaye çeşitliliği ve ideolojik ayrışmalar eski Türkiye medyasını da tek başlık altında toplamayı güçleştiriyor. Nitekim bazılarının bu tasniften kurtulma çabası da gözleniyor. Ama dediğim gibi genel bir tasnif yapıyoruz... (<http://www.medyagunlugu.com/Haber-240-muhafazakar-medya-yuzde-55i-gecti.html>).

Türkiye'de ön plana çıkan muhafazakâr medya grupları da ağırlıklı olarak bir sermaye grubu tarafından yönetilmektedir. İktidara yakın olan bu gruplardan Albayrak grubu Yani Şafak ve TV Net kanalını, İhlas grubu Türkiye Gazetesi TGRT Haber ve İhlas Haber Ajansını yönetmektedir. Ayrıca Star Gazetesi ve Kanal 24 Ethem Sancak'ın kontrolündedir. Yine Kanal 7 grubu radyosu ve internet haber sitesinin yanı sıra Ülke TV ile de yayın ağını genişletmiştir.

Gülen Cemaati'nin kontrolünde olan Zaman Grubu, bu gazeteler içerisinde en gelişkin olanıdır. Zaman Grubu bünyesinde; Zaman ve İngilizce olarak yayınlanan günlük Today's Zaman gazeteleri, Samanyolu, Samanyolu Haber, çocuk kanalı Yumurcak, Mehtap ve Ebru Televizyonları, Aksiyon Dergisi, Burç FM radyo istasyonu

ve Cihan Haber Ajansı bulunmaktadır. Yine cemaate yakınlığı ile bilinen İpek Medya grubu ise; yazılı basında Bugün gazetesi ile faaliyetlerine devam ederken, diğer taraftan Kanaltürk ve Bugün televizyonları ile Kanaltürk Radyo sayesinde medya dünyasındaki yayılmasını sürdürmektedir (Feridunoğlu, 2013: 77-78).

Bu noktada muhafazakâr olarak tanımlanan medya kuruluşları daha sonra cemaat ile hükümet arasında yaşanan krizler sonrası bölünmüş cemaat yayınları hükümete ağır eleştirile yaparken iktidar yanlısı olanlar ise cemaati önemli ithamlarla suçlamaktadır.

SONUÇ

Eskiye olan özlem geçmişin gizemi denenmiş olanın güvenilirliği ve yenin ne getireceğinin bilinmemesini korkusu insanlarda muhafaza etme dürtüsü oldukça eski zamanlarda dahi doğal olarak bulunmaktadır. Kelime anlamı ile muhafazakârlık (conservatism) kavramının sözlük anlamı “korumak ya da olduğu gibi muhafaza etmek” anlamlarını taşımaktadır. Kelimenin türediği muhafaza sözcüğü ise; “Arapça hıfz’dan türemekte ve saklamak, korumak, bellekte tutmak anlamlarına” gelmektedir. Felsefi terminolojide ve siyasal literatürde muhafazakârlık kavramı yaklaşık iki yüz yıldır tartışılmaktadır. Kavramsal isimlendirmeden de anlaşılacağı üzere muhafazakârlık muhafaza etmek yani korumak kökünden gelir. Eski düzenin kurumlarının yeni düzende de var olması gerektiğini ve bu kurumların zaman içinde kendiliğinden dönüşüme uğrayacağını savunur.

Kavramın ortaya çıkışı ve düşünsel zemininin oluşması ise tarihsel bir arka plana dayanır. Öncelikle aydınlanma Felsefesinin tohumlarını atan Rönesans ve Reform hareketleri rasyonel akla değer verilmesini ve bireyin salt bu çözümle düzeni ve huzuru sağlayabileceğini öğütlemektedir. Bu düşünceler çerçevesinde ortaya çıkan Fransız Devrimi ve devrim sonrası yaşananlar Avrupa’da muhafazakâr düşüncenin sistematik olarak temellenmesine yol açmıştır. Muhafazakârlık kendine bir geçmiş aradığında kökleri geriye, Ortaçağ Avrupa’sına uzatılsa bile bir siyasal tutum ve hareket olarak Aydınlanma düşüncesi ve Fransız Devrimi’ne karşı, 18. yüzyıl sonlarında ortaya çıkmıştır (Güler, 2008: 117-118). Ortaya çıktığı günden itibaren modern dünya ile hesaplaşan muhafazakâr düşünce zaman içinde siyasal bir doktrin ve felsefi bir ideolojiye dönüşmüştür. Muhafazakârlığın fikir babası Burke ve takipçilerine göre Avrupa tarihinin dokusunda bir kopukluk olarak beliren büyük bir olaya, Fransız Devrimi’ne karşı bir tepkiden doğdu. Muhafazakârlığın ilk yazıları, koşulların ürünüdür, geçmişte kesintisiz bir geleneğin gücünden yararlanırken devrimci fırtınanın süpürüp attığı şeylerin lehine yazılan mücadele metinleridir (Benetton, 2011: 10-11).

Devrimin sert uygulamaları değişimin görünen yüzünün arkasında ortaya çıkardığı ağı sonuçlar ilk dönem muhafazakârlarının da aynı sert bir tutumla karşılık vermelerine neden olmuştur. Karşıtı ile var olma durumu muhafazakâr felsefeyi anlamak için onu yaratan nedenleri de araştırmak gerektiğini ortaya koymuştur.

Aydınlanma döneminin teorik arka planını oluşturduğu Fransız Devrimi ise hayal edilenin ötesinde kargaşa ve kaosa neden olmuştur. Yaşanan sosyal travma insanları akıldan ziyade duyguyu ve tecrübeyi önemseyerek geçmişin değerlerine bağlı kalmasının bu durumun çözümü olacağı düşüncesine itmiştir. Bu bağlamda düşünürler değişime karşı tavrı ilk dönemlerde geleneksel bir anlayışla doğrudan reddeden bir anlayışa itmiştir. Kökünü geleneklere dayayan muhafazakâr felsefe dinin birleştirici gücünü önemsemiş otorite ve devlete olan sadakati merkezine almıştır. Bireye karşı toplumu önemseyen ve toplumu bugünden ibaret saymayarak geçmişten birikerek gelen kuraları geleceğe aktaran bir köprü misyonu yüklerken özellikle aile kurumuna önemi bir değer atfetmiştir. Bunun yanında Akıl ve değişimi ilk ortaya çıktığı andan beri yadsımayan ve tamamen yok saymayan muhafazakâr düşünce değişimin aniden oluşuna ve tamamen geçmişi yok saymasına karşı çıkarken, aklın da gelenek ve geçmişten referans alarak sorunlara yaklaşması gerektiğini savunur.

Günümüzde karşısında olduğu değişimi yaşayarak gelen muhafazakâr düşünce ortak paydaları olmasına karşın içinde bulunduğu zamana veya ortaya çıktığı toplumun sosyo psikolojik değerlerine, siyasal ve ekonomik yapısına göre de şekillenmiştir. Bu noktada ilk ortaya çıktığı Kıta Avrupası'nda muhafazakârlık devrimin sonuçlarını yaşamamanın vermiş olduğu hezeyanla Fransa'da aynı şekilde karşılık verme ihtiyacı hissetmiştir. Özellikle Fransız devriminin gelenekleri, monarşik rejimi, kiliseyi hasım almasına tepki gösteren Fransız muhafazakârlığı gelenekleri, monarşiyi, Kilise eksenli cemaat yapısını savunan; devrim ve ilerleme düşüncesini şiddetle reddeden bir yaklaşım sergilemiştir (Safi, 2007: 44-45). Kıta Avrupası Muhafazakârlığının diğer bir sacayağı olan Almanya da daha felsefi temelleri güçlü olan, modern gelişimler karşısında romantik bir tavırla geçmişte olan kurum ve değerleri o anki durumla özdeşleştiren ve Gramenofon olarak adlandırılan muhafazakârlık gelişmiştir. Romantik muhafazakârlık olarak adlandırılan bu düşünce aynı isimle ortaya çıkan edebiyat akımlarından etkilenmiş tek dizelik yerine duygusallığı öne çıkarmıştır.

Muhafazakâr olmak değişime sorgulamadan karşı çıkmak değil değişimin hızı ve uygulama şekline olan bir itirazdır. Bu düşünce ile zaman içinde kendisini geliştiren muhafazakâr düşünce kendi içine kapalı sığ bir düşünce olmaktan çıkarak zamanı ve mekânı aşmış tüm dünyada ve bugüne kadar felsefi düşüncenin olduğu kadar politik söylemin ve siyasal düşüncenin de önemli bir aracı olmuştur. Bu bağlamda devrimin

sıcak günlerinde bu büyük dönüşüm projesine en sert tepkiler İngiltere’den gelmiş ve İngiliz düşünür ve parlamenter Edmund Burke söz konusu tepkilerin sözcülüğünü yapmıştır. Edmund Burke, Fransız Devrimi’ne karşı eleştirilerini getirirken belki de fikirlerinin günümüze kadar yaratacağı etki düzeyini hesaplamamıştır.

Günümüze doğru geldiğimizde ise muhafazakâr düşünce Avrupa’da olduğu kadar Amerika kıtasında da kendisine yer bulmuştur. Ancak Amerika örneği her açıdan Avrupa’dan farklı olmak durumundadır. Devrimi farklı yaşayan ve farklı kültürlerin bir arada yaşadığı Amerika muhafazakâr düşüncesini de bu farklılıkları özümseyerek oluşturma yolunu tercih etmiştir. Bu yüzden bu kıtadaki düşünce yapısı daha esnek bir şekilde ilerlemiştir. Liberalizmle eklemlenen muhafazakâr düşünce klasik muhafazakâr düşüncenin kırmızıçizgilerini yıkmıştır. Muhafazakâr felsefenin genlerinde olan pragmatizmi daha da ön plana çıkarmış, bundan dolayı değişim içselleştirerek ve topluma uyarlayarak hayata geçirilecek bir şey olarak algılamıştır. Liberal kökenden gelen özgürlük kavramı bireyi öne çıkarma gibi düşünceler her ne kadar muhafazakâr düşüncenin parametreleri ile çatışsa da Anglo Sakson gelenek bir orta yol düzleminde düşüncüyü içselleştirmiş siyasal ve sosyal düzenin önemli bir figürüne çevirmiştir. 20 yüzyıla gelindiğinde yeni sağ ve yeni muhafazakâr akım olarak sadece tepkisel bir hareket olmaktan öteye geçmiş karşıtı ile var olma hezeyanından kurtulmuş aksiyoner bir harekete dönüşmüş, iktidarın arkasındaki sosyolojik ve politik bir güç olmuştur. 20. yüzyılda siyasi hayatta adından yeniden söz ettirmeye başlayan muhafazakârlık Anglosakson ekolüyle İngiltere’de Thatcher ve Amerika Birleşik Devletleri’nde Reagan (Gürel, 2007: 30) ile önemli bir güç kazanmıştır. Bu güç kazanımı Türkiye’de karşılık bulmuş ve 1980 ihtilali sonrası Turgut Özal’ı iktidara taşımıştır.

Çalışmamızın ikinci bölümünde ise muhafazakâr düşüncenin Türkiye’deki yansımaları ve entelektüel arka planı üzerinde durulmaktadır. Tanzimat’tan başlayarak şekillenen Türk muhafazakârlığı Osmanlı zamanında değişimin dahi var olanı koruma adına yapıldığı için tam bir karşılık bulmamıştır. Ancak cumhuriyetin kuruluş yıllarında geçmişi ile bağları kopararak yeni bir medeniyet inşası üzerine kurulan devlet felsefesi ilk dönemlerinde tam anlamı ile olmasa da Türkiye’de muhafazakâr bir bakış açısının oluşmasına zemin hazırlamıştır. Osmanlı’nın son dönemlerinden başlayarak günümüze kadar uzanan modernleşme süreci ve Cumhuriyetin kuruluşu ile hayata geçirilen inkılapların toplumda yarattığı travma üzerine eleştiriler getiren Türk muhafazakârlığı

dini ve milli değerlerle ittifak ederek yaygınlık kazanmayı benimsemiştir. Türkiye’de muhafazakâr felsefe dini temelleri alan, milliyetçi bir gelenekte yoğrulan ve gelenekleri önemseyen bir anlayışla Sait Halim Paşa’dan Nurettin Topçu’dan Mümtaz Turhan’dan beslenerek gelişmiştir. Ayrıca liberal bir anlayışla Ali Fuat Başgil düşünceye yön verirken Peyami Safa Cumhuriyetçi muhafazakârlığın Hilmi Ziya ülken ise kültürel muhafazakârlığın temsilcileri olmuşlardır.

Siyasal anlamda temsili se özellikle cumhuriyetin kuruluşundan sonra çok partili bir yönetim anlayışı ile şekillenmeye başlamıştır. Kurucu partinin doğal olarak devrimci yapısı ve devrimi uygulamak için kullandığı baskıcı yönetim muhalefetin anlayışını muhafazakâr bir konuma sürüklemesi sonucunu doğurmuştur. Ancak Türkiye’nin o günkü şartları böyle bir eğilimi yeni kurulan devleti yıpratma girişimlerine sebep olarak gösterildiği için bu girişimler başarısız olmuştur. Ali Fuat (Cebesoy), Kazım Karabekir, Rauf (Orbay), Refet (Bele), Adnan (Adıvar), İsmail (Canbulat) gibi aralarında Milli mücadele yıllarının etkin komutanlarının olduğu bir grubun 17 Kasım 1924’te “Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası” adlı Türkiye’nin ilk muhalefet partisi olarak adlandırılan aynı zamanda muhafazakâr kimliği ön çıkan ilki siyasi oluşumunun kuruluşuna sebep olmuştur.. 1925 yılının Şubat ayında başlayan Şeyh Sait İsyanından sonra kapatılan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ’nın ardından, 1930 yılının Ağustos ayında ikinci önemli muhalefet partisi olan Serbest Cumhuriyet Fırkası kurulmuştur. Bu Parti de uzun soluklu olmamıştır

Başarısız demokrasi hamleleri muhafazakâr düşüncenin de politik alanda yer etmesini geciktirmiştir. Hem çok partili demokratik sistemi algılamak hem de muhafazakâr tepkinin iktidara geliş öyküsünü dile getirmek için Demokrat Parti’nin kuruluşunu ve 1950 seçimlerini beklemek gerekecektir.

Çalışmamızın üçüncü bölümünde ise iktidar olmalarının yanı sıra muhafazakâr olarak tanımlanan kriterleri siyasi lügatlarına koyan Demokrat Parti ve Adalet ve Kalkınma Partisi dönemi Türkiye’sinde siyasal erkin basın ve daha sonra dönüşen medya ile olan ilişkileri ortaya koymaya çalışılmıştır. Muhafazakârlığın kuramsal zemini Avrupa ve Amerika örneği ile incelenip literatür taraması ile desteklendikten sonra Türkiye’deki düşünsel yansımaları sonrası çok partili hayattaki siyasal alandaki konumu ile desteklenmeye çalışılmıştır. Bu noktada ön plana çıkan gerek düşünsel ve

siyasal ortaklıkları gerekse iktidara geliş süreçleri le benzerlikleri olan iki partinin medyaya bakış açıları dönemlerindeki medya yapısını nasıl oluşturulduğuna dair örnekler verilerek açıklanmaya çalışılmıştır. Siyasi çantalarını geçmişteki baskıcı dönemin biteceği ve özgürlüklerin geleceği söylemini koyan bu partiler kitle iletişim araçları ile aralarındaki ilişkiyi görmek gerekmektedir. Muhalefetteki söylemleri ile iktidardaki söylemleri arasında çelişkiler görülen bu partiler iktidarların ilk dönemleri ile ilerleyen dönemlerimde dahi basına karşı bakış açıları esneklikten gerginliğe doğru bir yol gözlemlenmiştir. Bu dönemlerde medya kontrol altına alınması gereken bir güç olarak algılanmış ya taraf edilmiş ya da eğer muhalifse sindirme politikası izlenmiştir. DP döneminde matbaalar üzerinden edinilen doğrudan gazete sahipliği AKP döneminde kendisine yakın sermaye gruplarına TMSF üzerinden devredilmesi ile paralel bir görünüm sergilemektedir. Yine ilk döneminde basına karşı daha hoşgörülü bir görüntü çizen DP zamanla kendisini desteleyen Milliyet gibi gazeteleri dahi karşısına almış ve baskı uygulamıştır. Baskı aracı dönemin şartlarına göre bazen gazete kapatma bazen kâğıt vermeme, şeklinde görülürken taraf gazetelere sağlanan imtiyazlarla muhalefetin direnci kırılmaya çalışılmıştır. AKP döneminde ise iktidarın ilk yıllarında birbirlerine dokunmayan Doğan Medya Grubu'nu küçültme yoluna gidilmiş ve vergi yükünün altında zor durumda bırakılmıştır. Aynı şekilde medya grupları iktidardan yararlanamadıkları zamanlarda bağımsız ve tarafsız olmak yerine hükümeti zor durumda bırakacak yayınlar yapmışlardır. Demokrat Parti döneminde resmi ilanlar ve kurum aboneleri ile desteklenen basın AKP döneminde ise devlet bankalarından uygun kredi ile yakın sermaye gruplarına medya sahipliği sağlanmıştır. DP döneminde Güneş Matbaacılık üzerinden devlet bankalarından kredi çekilip aynı gün DP Genel Merkezi'n borç verilmesi kararı AKP döneminde Çalık grubunu sağlanan kredi ile dolaylı olarak benzer özeliler taşımaktadır. Yine AKP döneminde holdinglere dönüşen medya grupları yakın sermaye kuruluşlarını diğer sektörlerde edindikleri ihalelerle desteklenmiştir. Zarar ettiği söylenen Sabah ATV grubunu Kalyon Grubun alması onun inşaat sektöründe aldığı diğer ihalelerle ilişkilendirilmektedir.

Bu dönemde özellikle TMSF üzerinden yapılan uygulamalar ile iktidar devlet eli ile el konulan medya şirketlerini belirli dönemlerde ihale ederek belirli gruplar arasında satışlar yapıldığı görülmektedir. Bu durum medyada tekelleşme olgusunu farklı gruplar elinde olsa bile iktidar yakını ortak paydası üzerinde birleştirmesi medya üzerindeki tek

tipleştirme eleştirilerin farklı bir noktaya taşınmıştır. Böylece en büyük medya patronu haline gelebilecek iktidar geçmişte medyanın hükümetler üzerinde kurduğu baskıyı akış tersine çevirerek devam ettirebilmektedir. Böylece medyanın doğru haber verme ilkesi, bağımsız haber yapma yetisi zedelenmekte manipülatif bilgi akışı hızlanmaktadır.

Bir diğer dikkat çeken hususu ise bu süreçte iktidarla birlikte oluşan sermaye yapısındaki değişim medya bağlantılı devam etmiştir. Güçlü bir şekilde iktidar olan bir partinin medya üzerindeki hâkimiyet alanı iki şekilde genişlemektedir. Bunlardan ilki mevcut medya guruplarını doğrudan olmasa da dolaylı bir şekilde iktidarın destekçisi yayınlara yönlendirmektedir veya keskin muhalefet çizgisinden daha esnek bir yayın politikası izlemesini sağlamaktır. Böylece halk nezdinde iktidar güçlü bir figür olarak yansırken muhalefet silikleştirilmektedir. Bir diğer yöntem ise kendi sermayesi ekseninde kendi medyasını oluşturmaktır. AKP dönemi özellikle bu anlamda ticari medya alanı ortaya çıkmış ve müdahaleye açık bir noktada konumlanmıştır. Bu noktada getirilen eleştiriler medyanın sermaye gurupları arasında el değiştirmesi ve bu gurupların devlet üzerinden aldığı ihalelerle önemli bir güce sahip olmasının yarattığı sonucun medyanın teorikteki müdahale olmadan sağladığı bilgi aksının pratikte durumu göre yorumlanan, öne çıkarılan veya görmezden gelinen bilgi akışının olduğu bir yöne doğru gittiği şeklindedir. Aslında medya ile iktidar arasında şekillenen bu süreç özellikle 28 Şubat 1997 “post modern askeri darbesi” ve sonrasında 2001 yılında yaşanan ekonomik krizin şekillendirdiği bir dönemdir. Krizin ardından bazı medya gurupları piyasadan çekilmiş bazıları ise sahiplerinin karıştığı yolsuzluklardan dolayı devlet tarafından el koyularak TMSF ‘ye devredilmiştir. Devredilen bu medya kuruluşları 2002 yılında iktidara gelen AK Parti’nin medyayı yeniden şekillendirmesinde etkili olmuştur (Sözeri, 2014: 81).

Özellikle 1980 sonrası sıkıyönetimin baskısı altında sıkıntılı dönemler geçiren Türk medyası neo liberal politikaların ekseninde sermaye guruplarının eline geçmesi ile birlikte holdingleşmenin ve bu durumu takiben tekelleşmenin kışkacına girmiştir. Bağımsızlık ve özgürlük ilkesini zedeleyen bu yeni medya yapısı her türlü müdahaleye açık bir duruma gelmiştir. Dolayısıyla mevcut düzeninin şartlarına göre şekil alan sermaye yapısını elindeki medya kuruluşları özellikle 2002 yılından sonra değişen iktidar yapısının düşünce yapısından etkilendiği görülmektedir. Günümüzde din ekseninde gelişen muhafazakârlık anlayışı, basında da kendini göstermiştir.

Holdingleşen medya, iktidara yakın olabilmek adına muhafazakâr eğilimler sergilemeye başlamıştır. Bunların dışında radikal muhafazakâr kimlikleri ile ön plana çıkan gazetelerin sayısı da artış göstermektedir (Feridunoğlu, 2013: 132). Buradan yola çıkarak tartışmanın odak noktası medya içerisindeki yapılanmanın neye göre muhafazakâr kabul edileceğidir. Siyasal söylem olarak” conservatismden” yola çıkarak tarihsel süreç içerisinde değerlendirilen muhafazakârlık kavramı dünyanın birçok yerinde olduğu gibi ülkemizde de muhafazakâr söylem üzerinden siyasal partileri güçlü bir şekilde iktidara taşımaktadır. Geçmişten muhafazakâr bir bakiye ileri gelen medya kurumlarının yanı sıra iktidarın odağında yoğun bir şekilde olmasa da muhafazakâr kimlik örtüşen bir politika izleyen bir kısım medyada Türkiye’de yer edinmektedir. Aslında kelime anlamımdan yola çıkacak olursak statükoyu korumaya çalışan ve bu kaynaktan beslenen her kişi, kurum dolayısı ile medya kuruluşları muhafazakâr olarak nitelendirilebilir. Ancak özellikle dini hassasiyet üzerinden yoğunlaşan Türkiye’deki “muhafazakâr medya” yapısı AKP iktidarı ile birlikte önemli bir güç kazanmıştır. Bu dönemde özellikle Kanal 7 Grubu, İhlas Grubu, Zaman, Samanyolu, Bugün gazete ve televizyonu gibi cemaat yayın grubu olarak adlandırılan medya kuruluşları geçmişe nazaran daha ön planda tutulmuştur. AK Parti’nin iktidara geldiğinde muhafazakâr medya olarak adlandırılacak bu grupların hem nitel hem de nicel ağırlığının etkin olmaması güçlü bir halk desteği ile iktidara gelen bir partinin eksik tarafı olarak görülmektedir idi. Bu sonuçtan yola çıkarak iktidar bu eksikliğin giderilmesi için bu düşünce ekseninde yer alan iş adamları bu piyasada yer edinmeye çalışmıştır. Ayrıca bu grupta bulunan etkin yazarlar ana akım medya grupları içinde yetkin bir konum sağlayarak muhafazakâr kimliğin medyanın merkezine oturmasına katkı sağlamışlardır. Merkez olmaya öykünen ve iktidar rantından kendi payını isteyen ‘muhafazakâr burjuvazi’yi ve yeni ‘orta-sınıf’ı muhatap okur kitlesi kabul eden muhafazakâr medya Türkiye’de iki yönlü bir medya alanını ortaya çıkarıyordu. Bu ikilem mevcut merkez medyanın her vesile ile AK Parti’yi karalama uğraşısı, zaman içinde muhafazakâr medyanın bazı mensuplarını partinin her yaptığını aklama ve meşrulaştırma gayretine sevk etti. İktidar değilse bile hükümet olmanın kısmi imkân ve avantajlarından yararlanan muhafazakâr kitleye hitap eden basın-yayın organlarının bu süreç içinde sergiledikleri habercilik anlayışı, büyük oranda “camia”nın ve AK Parti’nin çıkarlarına endekslendi. Bu tabloya, muhafazakâr kitlenin hayat tarzındaki dönüşümün renklerinin

yansımasıyla da ortaya son derece bulanık bir görüntü çıkmaya başladı (<http://www.haksozhaber.net>). Bu durum değişen iktidarla birlikte dönüşen tablonun medyaya bir yansıması olarak yorumlanmaktadır. 3 Kasım 2002 sonrası değişen iktidar toplumdaki dönüşüm kendi içinde de yaşamış ve bu kesimin algılarında açılımlar görülmüştür. Bu durum dönüşen medya yapısı içerisinde de kendisini hissettirmiştir. Muhafazakâr medya olarak adlandırılan bu kesim bazen kendi içinden de bu anlamda eleştiriler almıştır. Bu kesimin öne çıkan yazarlarından Yusuf Kaplan'ın bir söyleşide tespiti bu noktada dikkat çekicidir. Bence muhafazakâr medya dediğiniz medya kendisine ihanet ediyor, kendi ilkelerini çiğniyor. İkincisi, iktidarın çok fazla yanında, yöresinde dolaşiyor; bu çok yanlış bir şey. “Bundan önce de başkaları bunu yapıyordu” denilebilir, ama ben bunu yapamam. Başkaları yapmışsa yapmış, bunun faturasını ödemiş veya ödememiş. Bu beni ilgilendirmiyor ama ben böyle bir ilkeliliği, böyle bir vicdansızlığı yapamam (<http://t24.com.tr/haber/>). Bu tespit muhafazakâr olarak nitelendirilen medya yapısını muhafazakâr bir iktidar döneminde yaşadığı ikilemin kendi düşünsel yapısı ile çelişecek bir durumu ortaya koymaktadır. Korumak ve muhafaza etmek dürtüsü bu kimlikle siyaset yapan, düşünen, iş dünyasına veya medyaya sahip olan her kişni ve kurumun uğraşacağı bir sorun olarak göze çarpmaktadır. Kavramın yaşadığı neyi nasıl ve ne zaman muhafaza etmeliyiz problemi teorikteki karmaşasını sosyal, siyasal ve düşünsel hayatta da göstermektedir. Dalayışı ile bu politika ile yayın yapan muhafazakâr medya olgusu da varlığını borçlu olduğu iktidar yapısını muhafaza etmekle bağlı olduğu değerleri, gelenekleri muhafaza etme arasında sıkışmaktadır. Bu durum her zaman tartışılan medya iktidar ilişkilerini etik konusu olduğu kadar ülkemizde muhafazakâr medyanın kendi iç dinamikleri aile açıklayamadığı ahlaki bir sorun olarak göze çarpmaktadır.

Aslında bu durum bir nokta iktidarın muktedir olma gereğinin bir zarureti olarak görülebilir. Bu bağlamdan yola çıkacak olursak en az halk desteği kadar sermaye gücü ve bunları yansıtacak bir medya gücü medyanın holdingleşme süreci sonrası ticari bir meta olarak algılanması medya patronları ve iktidarlar arasında yakınlaşmayı bazen de çatışmayı beraberinde getirmiştir.

Bu döneme yönelik bir diğer eleştiri ise tıpkı DP iktidarı döneminde olduğu gibi basına karşı ilk başlarda kurulan iyi ilişkilerin iktidarını kuvvetlendirdikçe baskıya dönüşmesidir. İktidarının ilk yıllarında AB uyum yasaları ve demokratikleşme söylemleri çerçevesinde olumlu bir tavır sergileyen AKP ilerleyen yıllarda bu durumu bir baskı aracına çevirmiştir. Geleneksel sermaye guruplarını sindiren politikalar ve kendi sermaye guruplarının önünü açmasının yanı sıra 2012 yılına gelindiğinde sayısı 110'u bulan tutuklanan gazeteci sayısı ile de iki dönem arasında benzerlikler görülmektedir.

Sonuç olarak karşılıklı çıkar ilişkisi olan medya ve iktidar hangi dönem olursa olsun iyi bir karneye sahip olamamıştır. Türkiye'de güçlü iktidarların kuruluş dönemi hariç merkez sağ-muhafazakâr-iktidarların elinde olması ile dikkat çekmektedir. Bu iktidarlar bazen muktedir olmak konusunda yeterli olmamıştır. Bu durumda en önemli çözüm olarak ise gelişen teknoloji ile birlikte önemli bir ikna ve yönlendirme kabiliyetine sahip olan medya iktidarların meşruiyetlerini sağlamada güçlü araçlarından birisi olmuştur. İktidarlarını muhafazakâr söylem üzerinden sağlayan ve güçlü tek başına iktidar olan DP ve AKP bu açıdan gerek iktidar söylemleri gerekse medya ile olan ilişkileri açısından incelemeye değer bir dönem olarak görülmektedir. Karşılıklı benzerlikler iktidara gelme söylemlerinde görüldüğü gibi medya ile olan ilişkilerin de dikkat çekmektedir. Muhafazakârlık kavramını tartışmanın yanı sıra bu kavramı kullanarak güç elde eden siyasal yapıyı ve o yapının oluşturduğu medya iktidar ilişkisi ağını da örnekler üzerinden değerlendirmek gerekmektedir. Bu bağlamdan yola çıkarak kavramı anlamak, kavramı kullanan siyasal partilerin elde ettiği iktidar üzerinden medya ile olan ilişkilerini, dönüştürdükleri medya yapısını ile birlikte ortaya koymak medya üzerinden kurdukları hâkimiyetin uygulama alanlarını doğrudan ve dolaylı olarak incelemek gerekmektedir. Bu noktada kavramın dünyadaki felsefi ve siyasal bakiyesinden yola çıkarak Türkiye'de bulduğu karşılık ve bu karşılığın politik anlamdaki başarısı dikkat çekmektedir. Bu başarının iktidar verdiği güç medya ile desteklenmeli medyada bu noktada üzerine düşün sorumluluğa göre yapılanmalıdır. Bu anlayış muhafazakârlık olgusu üzerinden iktidar ve medya yapısının nasıl bir ilişki ağı kurduğunu göstermek açısından da önemlidir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Adaklı, G. (2006). *Türkiye’de Medya Endüstrisi: NeoLiberalizm Çağında Mülkiyet ve Kontrol İlişkileri*. Ankara: Ütopya Yayınevi
- Aktay, A. (2013). “İslamcılıktaki Muhafazakar Bakiye”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce C: 5*. İstanbul: İletişim Yayınları
- Alemdar, K. (2001). *İletişim ve Tarih*. Ankara: Ümit Yayıncılık
- Alpkaya, F. (2013). “Kazım Karabekir”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce C: 5*. İstanbul: İletişim Yayınları
- Argın, Ş. (2013). “Siyasetin Taşra’sında Taşranın Siyasetini Tahayyül Etmek”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce C: 5*. İstanbul: İletişim Yayınları
- Arsan, E.–Savaş Çoban (2014). *Medya ve İktidar: Hegemonya, Statüko, Direniş*. İstanbul: Evrensel Basım Yayın
- Atay, T. (2013). “Gelenekçilikle Karşı-Gelenekçiliğin Gelgitinde Türk “Gelenekçi” Muhafazakarlığı”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce C: 5*. İstanbul: İletişim Yayınları
- Belge, M. (2013). “Muhafazakarlık Üzerine”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce C: 5*. İstanbul: İletişim Yayınları
- Benetton, P. (2011). *Muhafazakarlık*. (Çev.: Cüneyt Akalın), İstanbul: İletişim Yayıncılık
- Bulaç, A. (2010). *Göçün ve Kentin İktidarı (Milli Görüş’ten Demokrasi’ye AK Parti)*. İstanbul: Çıra Yayınları
- Çaha, Ö. (2001). *Dört Akım Siyaset*. İstanbul: Zaman Kitap
- Çam, A. ve İlke Şanlıer Yüksel (2015). “Türkiye’de Medyanın 2002 Sonrası Dönüşümü:
- Ekonomi Politik Bir Yaklaşım”, U. Uraz Aydın (Der.) *Neoliberal Muhafazakar Medya*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları

- Çoban, S. (2014). “İktidar’ın Medya’sı”, Esra Arsan – Savaş Çoban (Haz.) *Medya ve İktidar: Hegemonya, Statüko, Direniş*. İstanbul: Evrensel Basım Yayın
- Dubiel, H. (2013). *Yeni Muhafazakarlık Nedir?*. (Çev.: Erol Özbek), İstanbul: İletişim Yayınları
- Duran, R. (2015). “Dümdüz... Hareketsiz... Ulvi gibi Medya Nasıl Kürtaj Edilir?” U. Uraz Aydın (Der.) *Neoliberal Muhafazakar Medya*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Giddens, A. (2009). *Sağ ve Solun Ötesinde: Radikal Politikaların Geleceği*. (Çev.: Müge Sözen, Sabir Yücesoy), İstanbul: Metis Yayıncılık
- Göle, N. (2011). *Modern Mahrem*. İstanbul: Metis Yayıncılık
- Göral, V. (2013). “İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce* C: 5. İstanbul: İletişim Yayınları
- Güler, Z. (2008). “Muhafazakarlık: Kadim Geleneğin Savunusundan Faydacılığa”, Birsen Örs (Der.). *19. yy’dan 20. yy’a Modern Siyasal İdeolojiler*. İstanbul: Bilgi Üniversite’si Yayınları
- Güzel, M. (2013). “Necip Fazıl Kısakürek”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce* C: 5. İstanbul: İletişim Yayınları
- Heywod, A. (2013). *Siyasi İdeolojiler*. (Çev. Ş. Akın-A. Akın), Ankara: Adres Yayınları
- İnce, H. (2010). *Muhafazakar İdeoloji Din-Siyaset*. İstanbul: Yeni Alan Yayıncılık
- İrem, N. (2013). *Bir Değişim Siyaseti Olarak Türkiye’de Cumhuriyetçi Muhafazakarlık*, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce* C: 5. İstanbul: İletişim Yayınları
- Kabacalı, A. (1994). *Türk Basınında Demokrasi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi
- Kahraman, Hasan B. (2007). *AKP ve Türk Sağı*. İstanbul: Agora Kitaplığı
- Koloğlu, O. (2006). *Osmanlı’dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi*. İstanbul: Pozitif Yayınları
- Öğün, S, Seyfi. (2013). “Türk Muhafazakârlığının Kültürel Politik Kökleri”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce* C: 5. İstanbul: İletişim Yayınları

- Önder, T. (2013). “*Ali Fuat Başgil*”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce* C: 5. İstanbul: İletişim Yayınları
- Özipek, Bekir B (2011). *Muhafazakarlık (Akıl, Toplum, Siyaset)*. İstanbul: Timaş Yayınları
- Safi, İ. (2007). *Türkiye’de Muhafazakar Siyaset ve Yeni Arayışlar*. Ankara: Lotus Yayınevi
- Sarıtaş, N. (2013). “*Nurettin Topçu*”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce* C: 5. İstanbul: İletişim Yayınları
- Sönmez, M. (2014). “Monarşiden Bugüne Türkiye Medya’sında Baskı ve Sansür: AKP İktidarı ve Yeni Medya Karteli”, Esra Arsan – Savaş Çoban (Haz.) *Medya ve İktidar: Hegemonya, Statüko, Direniş*. İstanbul: Evrensel Basım Yayın
- Sözen, E. (2013). “*Erol Güngör*”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce* C: 5. İstanbul: İletişim Yayınları
- Sözeri, C. (2015). *Türkiye’de Medya-İktidar İlişkileri Sorunlar ve Öneriler*. İstanbul: İstanbul Enstitüsü Yayınları
- Tanrıöver, H. Uğur (2012). *Türkiye’de Televizyon Yayıncılığı*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları
- Taşkın, Y. (2013). “*Reaksiyonerlik Muhafazakârlığın Usulanmaz Çocuğu*”, “*Muhafazakar Bir Proje Olarak Türk-İslam Sentezi*”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce* C: 5. İstanbul: İletişim Yayınları
- Tokmakçıoğlu, E. (2011). *Türk Basın Tarihi*. Ankara: İsim Yayınları
- Topuz, H. (2003). *II. Mahmut’tan Türk Basın Tarihi*. İstanbul: Remzi Kitabevi
- Tüfekçioğlu, H. (2013). “*Remzi Oğuz Arık*”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce* C: 5. İstanbul: İletişim Yayınları
- Türköne, M. (2006). *Türk Modernleşmesi*. Ankara: Lotus Yayıncılık
- Vural, M. (2011). *Siyaset Felsefesi Açısından Muhafazakarlık*. Ankara: Elis Yayınları
- Yanardağ, M. (2013). *Yeni Muhafazakarlık Neo-Conlar (Dünya’da ve Türkiye’de Post-Modern Gericilik)*. İstanbul: Destek Yayınları

- Yılmaz, M. (2013). “Mümtaz Turhan”, “Mehmet Akif Ersoy”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce C: 5*. İstanbul: İletişim Yayınları
- Zürcher, E. Jan. (2013). “Terrakiperver Cumhuriyet Fırkası ve Siyasal Muhafazakarlık”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce C: 5*. İstanbul: İletişim Yayınları
- Zürcher, E. Jan. (2002) *Modernleşen Türkiye’nin Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul

Makaleler

- Albayrak, M. (2014). “ Türkiye’de Demokrasiye Geçiş Yılları ve Demokratikleşme Sürecinin İlk On Yılı”. *Ankara Barosu Dergisi*. ss. 297-311 Sayı: 2014/1
- Aktaşlı, Hasan U. (2011). “Muhafazakarlık ve Kemalizm: Türk Muhafazakarlığı ve Kemalizm: Diyalektik Bir İlişki”. *Doğu Batı Düşünce Dergisi /Türk Muhafazakârlığının Eleştirisi*. s. 150, Yıl: 14, Sayı: 58, Ağustos, Eylül, Ekim 2011, Ankara: Doğu Batı Yayınları
- Arslan, N. Talat (2010). “Klasik-Neoklasik Dönüşüm Süreci: Yeni Kamu Yönetimi”. *C. Ü İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Sayı: 2, C: 11
- Bakacak, A. (2013). “1950 Seçimleri Sonrası Ulus Gazetesinin Muhalefete Geçışı”. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*. ss. 542-561, Sayı: 51 Bahar
- Beriş, H. E. (2004). “Kemalist Devrimden Muhafazakâr Kemalizme”. *Liberal Düşünce Dergisi*. ss. 49-58, Sayı: 34, Bahar
- Bulunmaz, B. (2012). “Türk Basın Tarihi İçerisinde Demokrat Parti Dönemi Ve Sansür Uygulamaları”. *Öneri Dergisi*. ss. 203-214 C: 10, Sayı: 37
- Çaha, Ö. (2004). “Muhafazakar Düşüncede Toplum”. *Liberal Düşünce Dergisi*. ss. 15-24, Sayı: 34, Bahar
- Doğanay, Ü. (2007). ” AKP’nin Demokrasi Söylemi ve Muhafazakarlık: Muhafazakar Demokrasiye Eleştirel Bir Bakış”. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*. ss. 65-88, C: 62 Sayı: 1

- Dural, Baran. (2005). “Kemalist Gelenek Karşısında Ana-Damar Türk Muhafazakarlığının Seyri”. *Muhafazakar Düşünce Dergisi*. ss. 204, Sayı: 4
- Erdoğan, M. (2004). Muhafazakarlık: Ana Temalar. *Liberal Düşünce Dergisi*. ss. 5-9, Sayı: 34,
- Bahar Gül, S. (2001). “Muhafazakarlık Tartışmaları ve Muhafazakar Bir Gazete Olarak Zaman Gazetesi”. *Mülkiye Dergisi*. ss. 145-170, C: 25, Sayı: 227
- Harries, O. (2004). Muhafazakârlığın Anlamı (Çev.: Metin Boşnak) *Liberal Düşünce Dergisi*. ss. 91-101, Sayı: 34, Bahar
- Kaya, A. E. E. (2010). “Demokrat Parti Döneminde Basın-İktidar İlişkileri”. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Hakemli Dergisi*. ss. 93-115 Sayı: 39
- Nal, S. (2005). “Demokrat Parti’nin 1950-54 Dönemi Din Siyaseti”. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*. ss. 138-171 Sayı: 60/3
- Özalp, A. (2008). “Diyalektik Düzlemde Refah Devletiyle Yeni Sağ İlişkisi”. *Gazi Üniversite’si Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi*. ss. 106-109, Sayı: 23
- Sezik, M. (2013). “Muhafazakar Siyaset İdeolojisi ve Türkiye’de Muhafazakarlık”. Ümit Güneş (Ed.) *II. Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi Bildiriler Kitabı*. İstanbul: İlem
- Türk, B. (2004). “Doğu Bahçelerinde Batılı Bir Bakışın Huzur (suzluk) u: A. H. Tanpınar ve Türk Muhafazakârlığı”. *Liberal Düşünce Dergisi*. ss. 59-65, Sayı: 34, Bahar
- Yıldırım, S. (2003). “Muhafazakarlık, Türk Muhafazakarlığı ve Peyami Safa Üzerine: 10”. *Journal of Historical Studies Dergisi*. ss. 9-18 C: 1
- Yıldız, A. (2011). “Muhafazakar Tepkiler: Kuruluş Sürecinde Cumhuriyet Muhafazakarlığı: Peyami Safa’nın Kemalizm Yorumu”. *Doğu Batı Düşünce Dergisi /Türk Muhafazakârlığının Eleştirisi*. ss. 191-193, Yıl: 14, Sayı: 58, Ağustos, Eylül, Ekim 2011, Ankara: Doğu Batı Yayınları
- Yıldız, N. (1996), Demokrat Parti İktidarı (1950-1960) ve Basın, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Dergisi, Cilt 51, Sayı 1

Tezler

- Akkaş, H. Hüseyin (2000). *İngiliz Muhafazakâr Siyasal Düşüncesi Ve Edmund Burke. (Yayınlanmamış Doktora Tezi)*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Bıdık, D. (2007). *Türkiye de Muhafazakârlık ve Liberalizm. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Eren, E. (2012). *Muhafazakar Siyaset Anlayışı ve Demokrasi (Yayımlanmamış Doktora Tezi)*. Gazi Üniversite'si Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Feridunoğlu İ. C. (2013). *Günümüz Türkiye'sinde Muhafazakarlık Kavramını Hürriyet ve Yeni Şafak Gazeteleri Bağlamında İçerik Analizi Yöntemi'yle Analizi. (Yayımlanmış Doktora Tezi)*. Marmara Üniversite'si Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gürel, T. (2007). *Türk Siyasal Tarihinde “Muhafazakârlık” Kimliği ve AKP Örneği İncelemesi. (Yayımlanmış Doktora Tezi)*. Marmara Üniversite'si Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özkır, Y. (2012). *Hürriyet Gazetesi 1948–2012 Kurumsal Kimlik, Mülkiyet Sahipliği Ve Genel Yayın Politikası. (Yayımlanmış Doktora Tezi)*. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Ana Bilim Dalı Gazetecilik Bilim Dalı
- Şeyhanlıoğlu, H. (2009). *Demokrat Parti ve Siyasal Muhafazakarlık. (Yayımlanmış Doktora Tezi)*. Süleyman Demirel Üniversite'si Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Yetim, F. (2006). *Ulus Ve Zafer Gazetelerinin Karşılaştırmalı İncelemesi (1957-1960). (Yayımlanmış Doktora Tezi)*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih (Türkiye Cumhuriyeti Tarih) Anabilim Dalı
- Yücebaş, S. (2013). *Gündelik Yaşam Estetiğinin Muhafazakar Biçimi: Muhafazakar Yazılı Basında Yeni Yaşam Tarzları. (Yayımlanmış Doktora Tezi)*. Ege Üniversite'si Sosyal Bilimler Enstitüsü

Web Adresleri

<http://www.aa.com.tr/tr/politika/533139>. Erişim Tarihi: 2 Mayıs 2015

<https://www.tbmm.gov.tr/eyayin>). Erişim Tarihi: 7 Mayıs 2015

- (<http://www.antimai.org/eko/59hukmtprog1.htm>). Erişim Tarihi: 8 Mayıs 2015
- <http://webarsiv.hurriyet.com.tr/2001/08/28/21385>). Erişim Tarihi: 11 Mayıs 2015
- <http://www.tanin.xyz/p/nedir.html>) Erişim Tarihi: 13 Mayıs 2015
- (<http://www.ntv.com.tr/galeri/turkiye/6-7-eylul-olaylari> Erişim Tarihi: 14 Mayıs 2015
- <http://www.tesav.org.tr/docs/kitaplar/1957secimleri.pdf>). Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2015
- (<http://www.dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/476/5543.pdf>). Erişim Tarihi: 18 Mayıs 2015
- (<http://www.siyasaliletisim.org/dr-bahadr-kaleaas/yr-d-doc-emine-kelolu.html>). Erişim Tarihi: 22 Mayıs 2015
- <http://rusencakir.com/Milli-Gorus-hareketi-Dun-bugun-yarin/2020>. Erişim Tarihi: 23 Mayıs 2015
- <http://t24.com.tr/haber/muhafazakar-medya-kendisine-ihanet-ediyor-iktidarla-iliskisi-cok-igrenc,206522>). bu. Erişim Tarihi: 24 Mayıs 2015
- <http://arsiv.setav.org/> Erişim Tarihi: 24 Mayıs 2015
- <http://www.siyasaliletisim.org/dr-bahadr-kaleaas/yr-d-doc-emine-kelolu.html>). Erişim Tarihi: 25 Mayıs 2015
- <http://www.dunyabulteni.net/haber/137313/milli-mucadelenin-ma>. Erişim Tarihi: 26 Mayıs 2015
- SeyfiÖngider, http://seyfiongider.com/index.php?option=com_content&view=article&id=83:kemalist-siyasal-rejimin-insasi-takrir-i-sukun-yasasi&catid=83&Itemid=490, Erişim Tarihi: 10 Temmuz 2015
- <https://www.tbmm.gov.tr/eyayin>). Erişim Tarihi: 12 Temmuz 2015
- (<http://www.liberal.org.tr/sayfa/muhafazakârlar-ve-liberalizm-taha-akyol,265.php>, Erişim Tarihi: 23 Temmuz 2015

[http://www.koprudergisi.com/index.](http://www.koprudergisi.com/index.asp?Bolum=EskiSayilar&Goster=Yazi&YaziNo=827)

[asp?Bolum=EskiSayilar&Goster=Yazi&YaziNo=827](http://www.koprudergisi.com/index.asp?Bolum=EskiSayilar&Goster=Yazi&YaziNo=827), Erişim Tarihi: 30

Temmuz 2015

Kutlu, www.obarsiv.com/pdf/sacit_kutlu.pdf, Erişim Tarihi 30 Temmuz 2015

(http://www.haksozhaber.net/okul/article_detail.php?id=5541) Erişim Tarihi: 30

Temmuz 2015

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	TAŞKIN ERDOĞAN
Doğum Yeri ve Tarihi	ERZURUM/ 01. 06. 1982
Eğitim Durumu LİSANS	
Lisans Öğrenimi	ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
Y. Lisans Öğrenimi	ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
Bildiği Yabancı Diller	İNGİLİZCE
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Stajlar	TRT Erzurum
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	Gümüşhane Üniversitesi/ Atatürk Üniversitesi
İletişim	
E-Posta Adresi	taskinerdogan25Qgmail. com
Tarih	10. 08. 2015